

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

Állam- és Jogtudományi Kar

DOKTORI ISKOLA

Gácsi Anett Erzsébet

**A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a
büntetőeljárásban**

PhD értekezés

Szeged

2015.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

Állam- és Jogtudományi Kar

DOKTORI ISKOLA

Gácsi Anett Erzsébet

**A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a
büntetőeljárásban**

PhD értekezés

Témavezető: Dr. habil. Fantoly Zsanett

Szeged

2015.

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke	7
I. Bevezetés	8
1. Témaindító gondolatok	8
2. Problémafelvetés - hipotézisek	10
3. Az értekezés felépítése	13
4. Az értekezés módszertana	15
4.1. Az alkalmazott kutatási módszerek	15
4.2. A szakirodalom kutatásának és feldolgozásának eszközei	17
II. Jogállami büntetőeljárás és a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdése.....	19
1. Fogalmi alapvetések (jogállam, jogállamiság).....	19
2. A jogállamiság és a büntetőeljárás	19
3. A jogállami büntetőeljárás alkotóelemei.....	20
III. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének amerikai (USA) modellje – az elsődleges és másodlagos kizárási szabályok szintje	22
1. Bevezető gondolatok – az amerikai (USA) modell vizsgálatának szükségessége (?) .	22
2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának lehetséges indokai.....	26
2.1. Az USA büntetőeljárasi és bizonyítási rendszerének alapvonásai	27
2.2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának indokai az amerikai (USA) modellben.....	28
2.2.1. Condonation rationale – az elhatárolódási indok.....	29
2.2.2. Corrective justice rationale – a helyreállító igazságszolgáltatás indoka.....	29
2.2.3. Deterrence rationale – az elrettentés indoka	30
3. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának első szintje (elsődleges kizárási szabályok): az exclusionary rule doktrína	33
3.1. Történeti kialakulás	33
3.1.1. Szövetségi szintű szabályozás	33
3.1.2. Tagállami szintű szabályozás.....	34

3.1.2.1. Wolf vs. Colorado ügy (1949)	34
3.1.2.2. Rochin vs. California ügy (1952) és annak következményei.....	35
3.1.2.3. Mapp vs. Ohio ügy (1961)	37
3.2. A doktrína létjogosultsága.....	38
3.3. El kell-e törölni a doktrínát? Érvek – ellenérvek.....	39
3.3.1. A Negyedik Alkotmány-kiegészítés értelmezése	39
3.3.2. Megakadályozza-e a kizáró szabály az alkotmányos jogsértéseket?	40
3.3.3. Arányban áll-e a kizáró szabály a büntetőeljárásban felmerülő költségekkel?	42
3.3.4. Melyik a járható út: az exclusionary rule eltörlése, megtartása vagy vannak jobb megoldások?	42
3.4. Az exclusionary rule doktrína alóli kivételek, avagy amikor a kizárási szabály nem alkalmazható	43
3.4.1. Az ún. kétségbe-vonási („impeachment”) kivétel	45
3.4.2. Az ún. kopogási-és-bejelentési („knock-and-announce”) kivétel.....	46
3.4.3. Rendőrségi bűnösségi tényező („police culpability factor”) mint kivétel	48
3.4.3.1. United States vs. Leon ügy (1984) és annak következményei.....	49
3.4.3.2. Illinois vs. Krull ügy (1987).....	50
3.4.3.3. Arizona vs. Evans ügy (1995).....	50
3.4.3.4. Herring vs. United States ügy (2009).....	51
3.5. Részösszegzés: az elsődleges kizárási szabály (exclusionary rule doktrína)	52
4. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának második szintje (másodlagos kizárási szabályok): a mérgezett fa gyümölcse doktrína és az ezüsttálca elv	55
4.1. A mérgezett fa gyümölcse doktrína (<i>fruit of the poisonous tree doctrine</i>)	57
4.1.1. Fogalmi alapvetések – a mérgezett fa gyümölcse doktrína mint főszabály ...	57
4.1.2. Kivételek a mérgezett fa gyümölcse doktrína alól.....	60
4.1.2.1. Független forrás elmélet (independent source doctrine).....	60
4.1.2.2. Elkerülhetetlen felfedezés elve (inevitable discovery rule)	63

4.1.2.3. Meggyengült kapcsolat elve (attenuated connection principle).....	65
4.1.3. Összegző gondolatok a mérgezett fa gyümölcse doktrínához és annak kivételeihez	70
4.2. Az ezüstartálcát elv (<i>silver platter doctrine</i>)	72
4.2.1. Az ezüstartálcát elv kialakulása, megerősödése	73
4.2.2. Az ezüstartálcát doktrína mint másodlagos kizárási szabály jellemzője	74
4.2.3. Az ezüstartálcát elv „hatályon kívül helyezése”	76
4.2.4. Az ezüstartálcát elv utóélete – a kollaterális használat elve	77
4.3. Részösszegzés: másodlagos kizárási szabályok	79
IV. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az 1973. évi I. törvény (régiben Be.) és a kialakult joggyakorlat alapján	81
1. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésére vonatkozó generálklauzula a régi Be.-ben	81
2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának tágabb értelmezése	83
3. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának szűkebb értelmezése	86
4. A bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése miatt keletkezett törvénysértő (jogellenes) bizonyítékok kizárása	87
4.1. Az anyanyelv használat jogának megsértése.....	89
4.2. A tolmáchoz (jelnyelvi tolmáchoz) való jog megsértése	90
5. Részösszegzés	90
V. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az 1998. évi XIX. törvény (hatályos Be.) és a kialakult joggyakorlat alapján (Alapvetések)	93
1. Fogalmi alapvetések (bizonyítási eszköz, bizonyíték, bizonyítandó tény)	94
2. A Be. 78. § (4) bekezdés szövegezési kritikája.....	96
VI. A „bűncselekmény útján” megszerzett bizonyíték kizárása [Be. 78. § (4) bek. I. fordulat].....	97
1. Fogalmi alapvetés (a bűncselekmény útján kifejezés értelmezése)	97
2. A bűncselekmény tényének megállapítása.....	98

VII. A „más tiltott módon” megszerzett bizonyíték kizárása [Be. 78. § (4) bek. II. fordulat)	100
1. Fogalmi alapvetés (a más tiltott mód kifejezés értelmezése)	100
2. Az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmak	101
2.1. A tanú vallomásához kapcsolódó bizonyítási tilalmak	101
2.1.1. A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa	101
2.1.2. Be. 82. § (1) bekezdés b) pont	104
2.1.2.1. Az önvádra kötelezés tilalma (mint működési alapelv) és a Be. 82. § (1) bekezdés b) pont (mint garancia) kapcsolata.....	107
2.1.2.2. A Be. 82. § (1) bekezdés b) pont mint relatív vallomástételi akadály ...	109
2.1.2.3. A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjának értelmezése egy jogeset tükrében.....	120
2.1.2.4. A tanú kihallgatásának menete – az ismételt figyelmeztetés bevezetése paradigmaváltás vagy a meglévő gyakorlat törvényi szintre emelése?	135
2.1.2.5. Összegző gondolatok a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjához.....	137
2.1.3. Be. 82. § (1) bekezdés d) pont – az információforrás védelme a büntetőeljárásokban	138
2.1.3.1. A Be. 82. § (1) bekezdés d) pont - főszabály	138
2.1.3.2. A Be. 82. § (1) bekezdés d) pont – kivétel.....	140
2.1.3.3. Összegző gondolatok a Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjához.....	142
2.2. A szakvéleményhez kapcsolódó bizonyítási tilalmak	143
2.2.1. A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa	143
2.2.2. A szakvéleményhez kapcsolódó bizonyítási tilalmak értelmezése egy jogeset tükrében	146
2.3. A terhelt vallomásához kapcsolódó bizonyítási tilalmak	159
2.3.1. A terhelt kihallgatása, a terhelt vallomása	160
2.3.2. A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa	161
2.3.3. Összegző gondolatok a terhelti vallomáshoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmakhoz	167

2.4. Egyéb (egyres kényszerintézkedésekhez és a titkos információgyűjtéshez, adatszerzéshez kapcsolódó) tilalmak.....	168
3. A kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak	169
3.1. Alapvetések	169
3.2. A taktikai blöff	170
VIII. A „résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” megszerzett bizonyíték kizárása [Be. 78. § (4) bek. III. fordulat].....	174
1. Fogalmi alapvetés („résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása” kifejezés értelmezése).....	174
1. 1. A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat alanyi oldala - az „eljárási résztvevők” kifejezés értelmezése	174
1.2. A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat tárgyi oldala – az eljárási jogok „lényeges korlátozásának” értelmezése.....	175
2. Az eljárási jogok „lényeges korlátozásának” jelentése a 8/2013. (III.1.) AB határozat fényében	176
2.1. Az indítvány és annak befogadhatóságának tartalmi követelményeinek vizsgálata	177
2.2. A védőnek a fogva lévő terhelt első, gyanúsított ki hallgatásáról való „igazolható módon,” és „kellő időben” való értesítésének értelmezése.....	180
2.2.1. Az „igazolható módon” való értesítés kritériumai.....	180
2.2.2. A „kellő időben” való értesítés kritériumai	180
2.3. Az Alkotmánybíróság értékelése.....	184
2.4. Részösszegzés.....	185
IX. Részösszegzés a hatályos Be. jogellenesen megszerzett bizonyítékok generál- és speciálklauzulái kapcsán	186
X. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az új Be. kodifikáció szellemében	187
1. Az új Be. kodifikációs irányelvei.....	187
2. A koncepcionális javaslatok számbavétele	187

3. Javaslat a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulájának átfogalmazása kapcsán	191
XI. Befejezés	192
1. Alapvetések (az igazság keresése, a jogellenesen megszerzett bizonyítékok hazai szabályozása).....	192
2. Következtetések	195
2.1. Az első hipotézis igazolása.....	195
2.2. A második hipotézis igazolása	195
2.3. A harmadik hipotézis igazolása.....	196
3. Az angolszász (USA) jogrendszer vizsgálatának igazolása.....	197
4. Záró gondolatok (a bizonyítás törvényessége, a jogellenes bizonyíték kizárásának módja, az „eszményi büntetőeljárás” képe)	198
Felhasznált szakirodalmak jegyzéke	200
Felhasznált jogszabályok jegyzéke	225
Felhasznált jogesetek jegyzéke	226
Bíróági Határozatokban közzé tett eseti döntések	226
Ítéltáblai Határozatokban közzétett eseti döntések	227
Anonim határozatok tárában közzé tett egyedi, érdemi döntések	227
Egyéb (AB hat.; Bkv).....	233
Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának döntései.....	233
EJEB döntés(ek).....	238
Mellékletek	239

Rövidítések jegyzéke

<i>Jelölés</i>	<i>Megnevezés, értelmezés</i>
AB	Alkotmánybíróság
AB hat.	Alkotmánybírósági határozat
I. Be.	A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet
Be.	A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
BH	Bírósági Határozatokban közzé tett eseti döntés
BKv.	A Kúria Büntető Kollégiumának véleménye
I. Bp.	A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk
II. Bp.	A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény
Btk.	A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
ÍH	Ítéltáblai Határozatokban közzé tett eseti döntés
régi Be.	A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

„A büntető törvénykezés feladata: a való tényállás felderítése, a tárgyi igazság megállapítása, és ennek alapján, ha a terhelt bűnössége derült ki, a büntető törvények rendelkezéseinek alkalmazása, ellenkező esetben pedig a terhelt felmentése vagy az eljárás megszüntetése. A végből, hogy a cél elérhető legyen, meg kell állapítani vajjon a bűnvádi eljárás szempontjából lényeges tények, vagyis azok, melyektől valamely intézkedés vagy határozat hozása, vagy éppen az egész pernek az eldöntése függ, igazak-e?, mert a tárgyi igazság érvényre emelése csak akkor válik lehetségessé, ha azok a tények, amelyekre a bíróság határozatát alapítja, a valóságnak megfelelnek. Ennek kiderítésére szolgál a bizonyítás, vagyis az a perbeli tevékenység, a mely által a bíróság, illetőleg az eljárásra hivatott más hatóság [...] határozatára, illetőleg intézkedésére nézve lényeges valamely ténynek valódisága, vagy valótlansága megállapítva lesz.” (Balogh Jenő, 1899)¹

I. Bevezetés

1. Témaindító gondolatok

Alapvető tétel, hogy valamennyi (modern) büntetőeljárási rendszer végső célja (és ezen belül a lefolytatott büntetőeljárások feladata) az *igazság* szolgálata: azaz a bűncselekmények megbízható felderítése, a terhelt büntetőjogi felelősségének pártatlan és nyilvános eljárásban való tisztázása, a bűnös számára arányos szankció kiszabása, alkalmazása, és megfelelő jogorvoslati rendszer biztosítása.² A magyar büntetőeljárásról szóló törvényben (1998. évi XIX. törvény, a továbbiakban Be.) az igazság szó nem fordul elő,³ azonban sem a törvény szelleme, sem a joggyakorlat nem hagy kétséget afelől, hogy a büntetőeljárás elé állított követelmény az (ún. anyagi vagy objektív) igazság megállapítása.⁴ Ezt fejezi ki a Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondata is: „A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni [...]”. Az igazság azonban egy elméleti elképzelés, amelyet valamilyen „gyakorlatias úton” kell elérni.⁵ Ennek a „gyakorlatias útnak” egyik fontos állomása a *bizonyítás* jogszerű lefolytatása.

¹ BALOGH – EDVI – VARGHA (1899) 479. p.

² Vö.: MAHLER (2003) 71. p. KIRÁLY TIBOR ezzel szemben az igazságot szűkebb fogalomként kezeli, szerinte az igazság megállapítása csak első lépése, *conditio sine qua non*-ja annak, hogy megvalósuljanak további feladatok, hogy vonják felelősségre a bűnösöket, és oltalmazzák az ártatlanokat, hogy védjék a társadalmat, és érvényesítsék a büntetőjogi prevenciót. KIRÁLY (2003) 21. p.

³ Megjegyzést érdemel, a német büntetőeljárási törvény sem tartalmazza az igazság kifejezést. A német felfogás ugyanis a terhelt bűnösségének vagy nem bűnösségének megállapításában látja az igazság lényegét. Ez az igazság azonban nem anyagi, hanem eljárási természetű, amelyhez az eljárási jogszabályok megtartásával lehet eljutni. MOHÁCSI (2009) 316-326. p.

⁴ KIRÁLY (2003) 21. p.; FANTOLY (2013a) 18. p.

⁵ FANTOLY (2009) 36. p.

A bizonyítás tanán belül ma is kiemelkedő jelentőséggel bír – CSÉKA ERVIN szavaival élve, „örökzöldnek” számít – a *bizonyítási tilalmak* témaköre. A bizonyítási tilalmakat (vagy másképp fogalmazva a bizonyítást kizáró szabályokat) gyűjtő kategóriaként kell értelmezni, így a magyar büntetőeljárás jogban a bizonyítási tilalmak vonatkozhatnak a bizonyítás tárgyára (egyes tényekre, amelyekre bizonyítás nem folytatható),⁶ a bizonyítás eszközeire, valamint a bizonyítás módjára is.⁷ Jelen disszertáció keretei között elsősorban a *bizonyítás módjára vonatkozó bizonyítási tilalmakat* veszem górcső alá. (Zárójelesen megjegyzem, a módra vonatkozó szabályok némelyütt szükségképpen kapcsolódnak a bizonyítás eszközére és tárgyára vonatkozó tilalmakkal, így e helyeken utóbbiak vizsgálatát is elvégzem.) A bizonyítás módjára vonatkozó tilalmak megsértésével lefolytatott bizonyítás törvénysértő (jogellenes) bizonyítékokat eredményez(het), amelyeket az eljárás tisztességes voltának megőrzése végett ki kell zárni a bizonyítékok köréből. A jogállami büntetőeljárásokban ugyanis a bizonyítási tilalmak elismerése demonstrálja a perben szereplők és a „közösség” számára, hogy a rendszer tisztességesen működik.⁸

A büntető ügyekben lefolytatott eljárásokban tehát a *tisztességes eljárás* (fair trial) követelményeihez tartozik, hogy „a felhasznált bizonyítékok a törvény által megkívánt minőségűek legyenek”.⁹ Mint arra a miskolci jogi iskola is rámutatott, ez a bizonyos minőségi követelmény kétirányú: egyfelől követelmény, hogy a megszerzett bizonyíték valóságtartalma ne legyen megkérdőjelezhető, másfelől pedig az, hogy a bizonyíték a jog által szabályozott keretek között keletkezzen.¹⁰ A jelzett követelmények jelentőségét mutatja, hogy ezek valamelyikének megsértése a beszerzett bizonyíték jogellenesség címén büntetőeljárásból való kirekesztéséhez vezet/vezethet. Azzal ugyanis, hogy az állam a hatóságai által maga is jogsértővé válik, elveszíti annak a *morális alapját*, hogy a jogsértő állampolgárait megbüntesse.¹¹ (Előre bocsátva megjegyzem, ez a morális korlát egyetlen állam büntetőeljárás rendszerében sem állít fel azonban teljesen egyértelmű és szilárd akadályokat a jogalkalmazó – elsősorban az ítélező bíróság – elé, legtöbb esetben ugyanis a büntetés célszerűségével – valamint legújában a

⁶ Ehhez lásd: HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 146. p.

⁷ KIRÁLY (1972) 117. p.; CSÉKA (1991) 71-95. p.

⁸ Vö.: FINSZTER (2006) 92. p.

⁹ FARKAS – RÓTH (2007) 117. p.

¹⁰ FARKAS – RÓTH (2007) 117. p.

¹¹ FARKAS – RÓTH (2007) 117. p.

büntetőeljárások hatékonysága fokozásának előtérbe helyezésével – szembeni elvárások áttörik, megkerülnek ezeket az akadályokat.)

A büntető eljárásjogi bizonyításnak ennél fogva az egyik legérzékenyebb területe a *jogellenesen (tiltott módon) megszerzett bizonyítási eszközök és az azokból származó bizonyítékok felhasználhatóságának kérdése*. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok esetén ugyanis kettős érdek ütközik egymással. Amíg a mérleg egyik serpenyőjében a *terhelt büntetőjogi felelősségre vonásának követelménye* áll – amely érdek azt diktálja, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítására alkalmas (adott esetben perdöntő jelentőségű) bizonyítékok ne kerüljenek kizárásra csupán azért, mert valamely előírás megszegésével szerezték meg azokat,¹² – addig a mérleg másik oldalán álló érdek a *büntetőeljárásbeli törvényesség betartásához*, a büntetőeljárásban résztvevők jogainak biztosításához kapcsolódik.¹³

2. Problémafelvetés - hipotézisek

A pécsi büntető eljárásjogi iskola szerint a *bizonyítékok jogellenességnek különböző fokozatai* vannak.¹⁴ Így a jogellenesség lépcsőjén az első fok az ún. perttechnikai jellegű, formális előírások, részletrendelkezések megszegése (pl. szabálytalan idézés, vagy értesítés elmulasztása). A második lépcsőfok az egyes eljárásjogi kellékek, biztosítékok elhagyása (pl. csak egy hatósági tanú volt kettő helyett; vagy nem készült jegyzőkönyv a házkutatásról.) Jogellenességet eredményezhetnek (harmadik lépcsőfok) az ún. tartalommal összefüggő hiányosságok vagy nem szabályos lépések (pl. a terhelt összefüggően nem tehetett vallomást; vagy nem került sor kérdésekre, szembesítésre). A negyedik lépcsőfokot a Be.-ben kifejezetten vagy burkoltan megfogalmazott

¹² KIS (2005) 57. p.

¹³ Érdekesként megjegyzem, BENCZE MÁTYÁS az ártatlanság védelmének vizsgálata kapcsán szintén kettős érdekütköztetésről szól. (Ezen érdekek – a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága, valamint a terhelt jogainak védelme – nemcsak konkrétan az ártatlanság védelmének vizsgálatakor, hanem valamennyi büntetőeljárás cselekmény lefolytatásakor megjelennek, így végső soron a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésekor is.) Álláspontja szerint a hatékony büntetőeljáráshoz olyan szabályok kellene, „amelyek elősegítik az igazság kiderítését, míg a büntetőhatalom elé állított korlátoknak a hibák minimalizálását és az eljárás alá vont személyek védekezési esélyét kell biztosítaniuk. A jogalkotó előtt álló megválaszolandó kérdés tehát az, hogy melyik értéknek milyen súlyt, jelentőséget tulajdonít. A közösség mint egész érdeke nyilvánvalóan az, hogy a büntető igazságszolgáltatás minél hatékonyabban működjön, azt ne akadályozzák pusztán formális gátak. Ha azonban a közösséget individuumok összességeként fogjuk fel, akkor nyilvánvalóan felmerül a terheltet megillető garanciák és a tisztességes eljárás követelménye”. BENCZE (2013)

¹⁴ TREMMEL (2005) 307. p.; HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 144-145. p.

bizonyítási tilalmak megszegése eredményezheti (pl. a tanúzási akadályok figyelmen kívül hagyása; vagy a terhelt kihallgatását megelőzően az ún. Miranda-figyelmeztetés elmaradása). Végül a bizonyítékok jogellenességének vizsgálata során a legmagasabb szint az, ha a bizonyíték beszerzése alkotmányértő¹⁵ vagy a Btk.-ba ütköző módon történt (ennek leggyakoribb esete a törvénytelen kényszerintézkedések kapcsán nyert bizonyítékok kérdése.)¹⁶ Itt szükséges megjegyezni, hogy TREMMEL FLÓRIÁN 2005-ben még arról írt, hogy „sajnálatos, hogy ez idáig az alkotmányértő bizonyítékszerzés kérdésével nem foglalkozott sem az Alkotmánybíróság, sem a Legfelsőbb Bíróság, sőt még az alapelvekbe ütköző bizonyítékszerzéssel is csak érintőlegesen, alkalomszerűen”.¹⁷ Nézetem szerint e ponton 2013-ban fordulat következett be [lásd: 8/2013. (III.1.) AB hat.].¹⁸

A pécsi iskola álláspontja az, hogy a felsorolt jogellenességi fokozatok első három foka esetén elsősorban a fogytékos eljárási cselekményekkel kapcsolatos eszközök és módszerek alkalmazandóak, így kijavítás, kiegészítés, az eljárási cselekmény szabályszerű megismétlése, pótlás stb.¹⁹ (Álláspontom szerint a harmadik lépcsőfok már nem feltétlenül e megoldási kategóriába tartozik.) A pécsi iskola szerint az utolsó két fokozat esetén kerül előtérbe a bizonyítékok semmisségének kimondása, a törvény szerint kizárt bizonyítékok jogintézménye.²⁰ De még ebben a körben sem feltétlenül indokolt a bizonyítékok semmissé nyilvánítása.²¹ [Álláspontom szerint a hatályos

¹⁵ Már itt kiemelésre szorul, hogy az Alkotmányba ütközés mint jogellenesen megszerzett bizonyíték módja leginkább az USA büntetőeljárás rendszerére jellemző. Vö.: GRAHAM (2011).

¹⁶ Az utolsó fokozat kapcsán kiemelendő, hogy az alkotmányértő bizonyítékszerzés többnyire vagy bűncselekmény útján való bizonyítékszerzést jelent, vagy legalább a Be. alapelveibe ütközött. Fejlett jogállamokban nagyszámú felsőbírósági állásfoglalás születik, s ezek igen nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy minél inkább minden szempontból törvényes bizonyítékokat használjanak fel a bűnügyekben, illetve a bűnügyekben elkövetett túlkapások elapadjanak. TREMMEL (2005) 307. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145. p.

¹⁷ TREMMEL (2005) 307. p.

¹⁸ Lásd dolgozat VIII. 3. pontot.

¹⁹ Vö.: TREMMEL (2005) 308. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145. p. Így pl. a bírói gyakorlat nem zárja ki a bizonyítékot, mert hatósági tanú hiányában szerezték meg azt [BH 1998. 418.]; vagy ha a tolmács a jegyzőkönyv minden oldalát nem írta alá [BH 1997. 432.]; vagy a tolmácsot nem figyelmeztették a hamis tolmácsolás következményeire [BH 1996. 117.]. De nem zárta ki a gyanúsított vallomását azért, mert a védő az első kihallgatásnál nem volt jelen, még ha a védelem az adott ügyben kötelező is [BH. 1998. 117.]. (Noha ez utóbbi a 2013-as Alkotmánybírósági határozat óta nem feltétlen állja meg a helyét.) A BH 2002. 258. számú döntés szerint pedig az írástudatlanságra hivatkozó vádlott vallomásairól az eljárás nyomozati szakában felvett, de hatósági tanú közreműködése nélkül készült kihallgatási jegyzőkönyv tartalma bizonyítékként figyelembe vehető, ha a vádlott e korábbi vallomásait a perrendszerű kihallgatásai során fenntartja, és azokból megállapítható, hogy a korábban hatósági tanú közreműködése nélkül felvett jegyzőkönyvek a vádlott akkor tett vallomásait helyesen tartalmazzák.

²⁰ TREMMEL (2005) 309. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145. p.

²¹ TREMMEL (2005) 309. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145. p.

eljárási törvény 78. § (4) bekezdése alapján és a kialakult joggyakorlat szerint e két kategóriánál a jogellenesen megszerzett bizonyítékok szabályának vizsgálata és azok alkalmazása indokolt.]

A bizonyítékok jogellenességeinek fokozatai alapján *két módon zárhatóak ki a jogellenes bizonyítékok*: egyfelől a generálklauzulával (az általános bizonyítási szabályok és alapelvek körében általános módon); másfelől a speciálklauzulákkal (az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódóan különös módon). A pécsi iskola szerint az általánosságban megfogalmazott bizonyítási tilalmak nem szerencsések, mert nehezen értelmezhetők és még kevésbé alkalmazhatók. Ezzel szemben a speciálklauzulákba öntött bizonyítási tilalmak nemcsak egyértelműbbek, hanem sokkal hatékonyabbak is.²²

A dolgozattal *célom* az, hogy megvizsgáljam a magyar szabályozás keretében a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generál- és speciálklauzuláit, rávilágítsak a jogalkotói hibákra, a joggyakorlatban felmerülő problémákra, olykor anomáliákra és *de lege ferenda* megoldási javaslatokkal szolgáljak.

1. hipotézis: *A büntetőeljárási törvényben generálklauzula formájában megfogalmazott bizonyítási tilalomra [hatályos Be. 78. § (4) bekezdés] szükség van, mert az ún. garancia-infláció veszélyére tekintettel nem lehet minden egyes eljárási szabályhoz speciálklauzula formájában bizonyítási tilalmat kapcsolni.*

2. hipotézis: *Eljárás-dogmatikai oldalról megközelítve a hatályos Be. jogellenesen megszerzett bizonyítékokra vonatkozó generálklauzulája átfogalmazásra, egyértelműsítésére (de nem újradefiniálásra) szorul.*

3. hipotézis: *A büntetőeljárási törvényben szabályozott generálklauzula [Be. 78. § (4) bekezdés] második és harmadik fordulatának értelmezése - a speciálklauzulák megléte mellett is - összemosódik, elhatárolásuk bizonytalan.*

²² HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145-146. p.

3. Az értekezés felépítése

Az értekezés 11 fejezetből épül fel. A kutatás tárgyát képező témát a jogállam, jogállamiság, jogállami büntetőeljárás kérdéseinek összefoglalásával vezetem be (II. fejezet). Kiindulópontom ugyanis az, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdése a jogállami büntetőeljárás egyik eleme.

Ezt követően alapvetően négy fő szempont mentén járom körbe a jogellenesen megszerzett bizonyítékok büntetőeljárásokban való felhasználhatóságának kérdését (*III-X. fejezet*– a dolgozatban e fejezeteket tekintem az ún. fő fejezeteknek).

Így első aspektusban (lásd: *III. fejezet*) részletesen megvizsgálom a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdéskörét az *Amerikai Egyesült Államok bizonyítási jogán belül*. Ennek indokát az adja, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az angolszász bizonyítási rendszerben, mint a kontinentálisban. Ezen belül is a legszabályozottabb jogintézmények az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási szabályaiban alakultak ki. Az USA jogrendszerében ugyanis nem csak annak a kérdésnek került sor az elméleti és gyakorlati szintű kidolgozására, hogy *„felhasználható-e a büntetőeljárásokban a jogellenesen megszerzett bizonyíték?”*, hanem annak is, hogy *„mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa?”*. Az első kérdést a jogellenesen megszerzett bizonyítékok elsődleges kizárási szintjének nevezzük, a másik kérdést pedig a jogellenesen megszerzett bizonyítékok másodlagos kizárási szintjének. Utóbbin belül olyan klasszikus elvek kerültek kidolgozásra, mint a mérgezett fa gyümölcse doktrína és az ezüstitálca elve. Megfigyelhető, hogy ezen princípiumokkal a kontinentális, ennél fogva a magyar büntetőeljárás tudományban is foglalkoznak, azonban azok jelentése csak általánosságban használt. Így pl. a mérgezett fa gyümölcse doktrínával kapcsolatban annak csak a főszabályára szokás hivatkozni, a kivételei nem igazán ismertek hazánkban; vagy pl. az ezüstitálca elvet úgy kezeli a magyar szakirodalom, mintha az USA-ban ma is „élő” elv volna, a valóság azonban az, hogy a jelzett elvet mindösszesen csak 46 évig alkalmazták hazájában (1914-1960). A Supreme Court ugyanis 1960-ban kimondta, hogy a szabály nem alkalmazható a továbbiakban. Az eljárásjog-tudományon túl az utóbbi évek ítélkezési gyakorlatát vizsgálva az is megállapítható, hogy a magyar bírói határozatok indokolásaiban ma már

néhol megjelenik a mérgezett fa gyümölcse elvére vagy éppen annak kivételeire való hivatkozás. Teszi mindezt a jogalkalmazó azért, mert a magyar büntetőeljárás törvényéről a kérdésről egyáltalán nem rendelkezik, hogy mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyamányaként) megszerzett további bizonyíték sorsa (annak ellenére, hogy a jogesetekben ilyen szituációk is előfordulnak, a magyar bírónak pedig mint ismert indokolási kötelezettsége van).

Második aspektusból (lásd: *IV. fejezet*) a magyar büntetőeljárás szabályainak a vizsgálatát kezdem el. Mint ahogyan azt a 4.1. pontban is kifejtésre kerül, a dolgozat a vizsgálódást „csak” az 1973. évi I. törvénytől (régí Be.) kezdi el, tekintettel arra, hogy a régi Be. egyfajta cezúrát hozott a bizonyítási tilalmak szabályozását illetően.

Harmadik oldalról (lásd: *V-IX. fejezetek*) a *hatályos magyar büntetőeljárás törvény és az az alapján kialakult joggyakorlat szerint* elemzem a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének, felhasználhatóságának kérdéskörét. Részletesen megvizsgálom a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját [Be. 78. § (4) bekezdés], teljességre törekedve térképezem fel annak rendszerét, ismertetem a speciálklauzulákat, utóbbiak közül azonban részletelemzést csak azokra végzek, amelyeknek nagy a gyakorlati relevanciája. Közülük is kiemelt figyelmet fordítok a tanúvallomásokhoz kapcsolódó relatív akadályok közül a Be. 82. § (1) bekezdés b) és d) pontjában szereplő rendelkezéseknek.

Negyedik oldalról (lásd: *X. fejezet*) megvizsgálom, hogy az *új Be. kodifikációja* során milyen reformgondolatok merültek fel a bizonyítás, ezen belül is a jogellenesen megszerzett bizonyítékok tana kapcsán. Megfogalmazok egy olyan irányt, amely nézetem szerint a kodifikációs munkálatokban követhető lenne a téma szempontjából; továbbá megadom a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulának – az eljárás-dogmatikai szempontból is helyesnek vélt – „új” definícióját.

A dolgozat utolsó (XI.) fejezetében a *Bevezetésben* rögzített hipotézisek igazolását végzem el.

A dolgozatban problémaorientált felépítési és elemzési rendszer kidolgozására törekedek. Ennélfogva következtetéseimet, de lege ferenda javaslataimat nem csak az

értekezés végén (XI. fejezet), hanem az egyes fő fejezeteken belül, az adott szerkezeti egység végére beépítve – *részösszegzésként* – is rögzítem.

4. Az értekezés módszertana

4.1. Az alkalmazott kutatási módszerek

Az értekezésben az ún. fő fejezetek kidolgozása során kiindulópontom az adott kérdés, intézmény *eljárás-dogmatikai központú megközelítése* volt, ahol különösen *nyelvtani, logikai, rendszertani és teleologikus értelmezési módszert alkalmaztam*.

Fontosnak tartottam továbbá a kutatás során (a szakirodalom feldolgozása mellett – lásd jelen fejezet 4.2. pontját) a kialakult joggyakorlatot is bemutatni. Így a III.-IX. fejezetekhez ún. „*empirikus*” *kutatási (jogeset-elemzési) eredményeket* is felhasználtam. A III. fejezetben 44 releváns Supreme Court döntést dolgoztam fel és azok eredményeit tematizáltan, egy-egy dogmatikai probléma köré csoportosítva jelenítettem meg. Az értekezés a V-IX. fejezeteiben az empirikus kutatást, jogeset-elemzést 2006-2014 közötti időintervallumban végeztem el, az anonim bírósági határozatok tárában található jogesetek feldolgozásával. A vizsgált kilenc évben²³ az összes, témám szempontjából releváns határozatot rendszereztem, végül a dolgozatban 138 anonim határozatot (továbbá a IV-IX. fejezetek vonatkozásában 35 BH-t, EBH-t, 14 ÍH-t) dolgoztam fel. Az anonim határozatok feldolgozásánál a könnyebb átláthatóság végett két összegző táblázatot is készítettem, azokat 1. és 2. számú mellékletként helyeztem el a dolgozat végén. Ezek az értekezés szerves részét képezik, több helyen történik rájuk utalás a dolgozat (fő)szövegében, kiemelten az egyes intézmények közötti összefüggések bemutatásakor, azokra történő visszautaláskor.

A disszertáció keretében feldolgozott jogeseteknél [mind a külföldi (amerikai), mind a hazai ügyeket illetően] kiindulópontnak a jogszabályoknak (hazai joggyakorlatnál: elsősorban Be.-nek) megfelelő bírói joggyakorlatot tekintettem. A vizsgálat alá vont esetek többségében az alapos, pontos hatósági (bíróági) tevékenység kimutatható, azonban néhol hiányosságokat, értelmezési problémákat, diszfunkciókat is tapasztaltam.

²³ A vizsgálat kezdőidőpontja azért a 2006. év, mert ettől az évtől kezdve találhatóak meg az anonim határozatok a portálon.

Utóbbiakat – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok témakörének egy-egy pontjánál – részletesen bemutattam, a nézetem szerint helyesnek tartott „megoldást” mindenütt megadtam, indokoltam. Hangsúlyozandó azonban, hogy az elemzés alá vont határozatokban feltárt hibák, hiányosságok, ellentmondások egyetlen esetben sem jelentették azt, hogy az adott bírósági határozat egésze kifogásolható lenne.

Mindezek alapján a dolgozat elsősorban egy *kritikai-elemző módszert* érvényesít, másodsorban *normatív metódust* és néhol *funkcionalizmust* mint módszert is használ.

Itt szükséges kiemelni, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok magyar szabályozását tekintve a klasszikus értelemben vett *történeti módszert nem alkalmaztam*. Álláspontom ugyanis az, hogy valamely jogintézmény fejlődésmenetének (ha kimutatható ilyen) egyszerű bemutatása vagy az események kronológiai rögzítése nem jelenti a történeti módszer alkalmazását, az átvett megállapítások pedig nem pótolják a szigorú értelemben vett büntető eljárásjogi szempontú elemzést. A történeti vizsgálódás hasznát az eljárásjog tudományában az adhatja, hogy bizonyos, az előzmények kialakulásában szerepet játszó tények feltárásával érthetőbbé válik az egy-egy intézmény megteremtéséhez vezető elképzelések összefüggése.²⁴ A dolgozatban így a jogellenesen megszerzett bizonyítékok intézményének a vizsgálatát az 1973. évi I. törvénytől (régi Be.) kezdtem el. Ennek oka az, hogy a régi Be. újfajta szemléletet hozott a bizonyítási tilalmak szabályozását illetően. Amíg a korábbi írott büntetőeljárás kódexek (így az 1896. évi XXXIII. tc. – *A bűnvádi perrendtartásról*;²⁵ az 1951. évi III. törvény – *A büntető perrendtartásról*;²⁶ illetve az 1962. évi 8. tvr. – *A büntetőeljárásról*) csak az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolt szankciót (semmisséget vagy „figyelmen kívül hagyást”) határozták meg, ha azt az eljárási szabálysértéssel szerezték meg;²⁷ addig az 1973. évi I. törvény már megfogalmazta a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját, amely megoldást a hatályos 1998. évi XIX. törvény is követett. Kiemelendő, hogy a régi Be.-ben megjelenő

²⁴ ERDEI (2010b) 13-14. p.

²⁵ Lásd Bp. 135. §; 204. §; 205-206. §; 229. §; 304. §; 310. §; 331. §; 353. §; 363. §; 382. § 2. mondat; 384. § 5. és 8. pont; 404. §.

²⁶ Lásd: 4. §; 55-57. §; 59. § (2) bekezdés; 94. § (4) bekezdés 2. mondat; 160. § (2) bekezdés

²⁷ KIRÁLY TIBOR az 1962. évi 8. tvr. kapcsán megjegyezte, hogy „a magyar jogban csak elvétele találunk tételes szabályt, amely kifejezetten rendelkeznek a jogellenesen beszerzett bizonyíték figyelmen kívül hagyásáról [...] meggyőződésem szerint eljárási szabálysértés, ha a bíróság jogellenesen beszerzett bizonyítékot figyelembe vesz és mérlegel [...] ennek azonban a törvényben és a gyakorlatban is egyértelműen hangot kellene adni.” KIRÁLY (1972) 137. p.

szemléletváltással párhuzamosan az 1960-as években a hazai *kriminalisztika szemléletében* is lényeges változások történtek. Ennek gyökerei az 1954. évi V. törvényre nyúlnak vissza.²⁸ Ekkor öltött ugyanis egyre határozottabb alakot az a felfogás, hogy a nyomozást végző hatóság csak formalizált körülmények között érintkezhet más személyekkel.²⁹ Mivel pedig az eljárásban mindenkinek jogilag pontosan körvonalazott jogállása van, a hatóság eljáró tagja és közöttük a kommunikációnak jogilag szabályozott eljárási cselekmény keretei között kell végbemennie ahhoz, hogy az eredménye eljárásjogi értelemben törvényes bizonyítási eszközből nyert perrendszerű bizonyíték legyen.³⁰

Visszatérve a büntető eljárásjogi szemléletváltásra: az utóbbi két büntetőeljárásjogi törvény jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját illetően [rég. Be. 60. § (3) bek., Be. 78. § (4) bek.] közös vonás, hogy nem az eredményre, hanem az alkalmazott módszerre vannak tekintettel.³¹ BÁRD KÁROLY szerint ez megoldás – azaz a tilalmazott módszerekre utalás – egyértelműen a kontinentális tradíciót tükrözi a magyar büntetőeljárásokban, e módszerrel ugyanis a jogalkotó szűkebbre vonja a bíróság mérlegelési jogkörét és így alkalmasabbnak tűnik arra, hogy a jogalkalmazás egységességét garantálja.³² (Kérdés az, hogy ezzel valójában megteremtette-e a jogalkotó az egységességet?)

4.2. A szakirodalom kutatásának és feldolgozásának eszközei

A felhasznált szakirodalmak vonatkozásában hazai és külföldi (utóbbiak közül első sorban angol nyelvű, néhol francia) monográfiákat, tankönyveket, szakcikkeket, kommentárokat használtam fel.³³ (Itt jegyzem meg, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok német szabályozásával nem foglalkoztam a dolgozatban. Ismert, hogy a német irodalom különbséget tesz a bizonyítékszerzési tilalmak és a bizonyítékértékelési tilalmak között.³⁴ A *bizonyítékszerzési tilalmakba* sorolják a bizonyítási eszközök és

²⁸ A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról

²⁹ BÓCZ (2011) 67. p.

³⁰ A büntetőeljárásjogi jog és a kriminalisztika közötti szerepmegoszlásra vetítve ez azt jelenti, hogy a kriminalisztika rendeltetése nem a releváns tények kiderítésének, hanem csupán az ezt szolgáló alakszerű büntetőeljárás cselekmények „technológiájának”, célszerű lebonyolítási módjának kidolgozása. BÓCZ (2011) 67. p.

³¹ BÁRD (2007) 230. p.

³² BÁRD (2007) 230. p.

³³ A külföldi szakirodalom felhasználásánál kerültem a haszontalan *juxtaposition*-t.

³⁴ TREMMEL (2005) 309. p.

módszerek tilalmát.³⁵ A *bizonyítékértékelési tilalmak* közé sorolják azokat az önállónak nevezett eseteket, amelyeknél nem feltétel a hatóság jogellenes cselekedete. Különbséget tesznek ugyanis az abszolút jellegű bizonyítékértékelési tilalmak és az önállótlan, azaz kifejezetten a hatóság jogellenes magatartását feltételező bizonyítékértékelési tilalmak között.³⁶)

³⁵ Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy a német bírósági gyakorlatban és a szakirodalomban is felmerült az ún. törvényes bizonyítékszerzés hipotézise. Ezen azt kell érteni, hogy főszabály szerint ki kell zárni a bizonyítékok köréből azt a bizonyítékot, amelyet például házkutatási engedély nélküli házkutatás során szereztek meg, illetve ha határozat nélkül került sor a vérvételre és a vérvételt ráadásul még nem is orvos végezte el. De ezekben az esetekben is elképzelhető az, hogy még sem zárják ki az így megszerzett bizonyítékot, ha valószínűsítik, hogy az adott bizonyítékot „nagy valószínűséggel” jogszerűen is be tudták volna szerezni. SCHRÖDER (1992) 130-136. p. Idézi: TREMMEL (2005) 310. p.

³⁶ BAUMANN (1991); JAGER (2003) Idézi: TREMMEL (2005) 309. p.

II. Jogállami büntetőeljárás és a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdése

Álláspontom szerint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdése a jogállami büntetőeljárás egyik eleme. Így jelen fejezetben a jogállam és a jogállamiság fogalmán keresztül a jogállami büntetőeljárás lényegét, alapvető elemeit foglalom össze.

1. Fogalmi alapvetések (jogállam, jogállamiság)

A *jogállam fogalmát* tekintve egyetértek azzal a megállapítással, hogy nincs egy általánosan elfogadott definíció, mindössze annak fontosabb kritériumai, összetevői határozhatók meg.³⁷ Ezek alapján a jogállam két együttes összetevője: a *formális jogállam* és a *materiális jogállam* ismérveivel határozható meg.³⁸ Amíg az előbbit „*a törvények uralmával azonosítjuk*” – azaz a jogot a legmagasabb rangú, végső zsinórmértéknek tekintjük – addig az utóbbi alatt „*az igazságosság érvényesülését* – az az állam jogállam, amelyet áthat az igazságosság gondolata – *értjük*”.³⁹

A *jogállamiság fogalmát* ehhez képest eleve gyűjtőfogalomként kell kezelni, amelynek egyik összetevője a jogbiztonság, míg másik összetevője az igazságosság követelményével jellemezhető. A büntetőeljárásban ez a jogállamiság pedig többek közt a tisztességes (fair) eljárással és a jogszerű eljárással (jogszerű kihallgatáshoz és nyilatkozattételhez való jog) jellemezhető.⁴⁰

2. A jogállamiság és a büntetőeljárás

A magyar büntetőeljárás szakirodalmát tekintve elmondható, hogy a rendszerváltozás környékén kezdtek ismét megjelenni a *jogállamiság és a büntetőeljárás kapcsolatát*

³⁷ KISS (1998) 102-103. p. Megjegyzendő azonban, hogy az Alkotmánybíróság a 11/1992. (III. 4.) határozatában megadta a jogállam értelmezését (azonban nem a fogalmát). A jelzett Alkotmánybírósági határozat a jogállam megvalósítását egy folyamatként kezelte, amely alapvető elemének a jogbiztonságot tekintette.

³⁸ VÉGVÁRI (2002) 137. p.

³⁹ VÉGVÁRI (2002) 137. p.; KÜPPER (2011) 98. p. A jogállam fogalmát illetően ÁDÁM ANTAL már alkotmányos jogállamról (és ennek a kritériumairól) szól. ÁDÁM (1998) 217 p.

⁴⁰ KATONA (1990) 11-14. p.

elemző tanulmányok.⁴¹ TREMMEL FLÓRIÁN egy 1989-ben írt munkájában a jogállam fogalmát az *emberi jogokkal szorosan összefüggő fogalomként* értelmezte, szerinte, ami „felülről” nézve a jogállam problematikája, az „alulról” nézve gyakorta az emberi jogok érvényesülésének kérdéskörét érinti”. Ez azt jelenti, hogy egyrészt csak ott beszélhetünk fejlett jogállamról, ahol az emberi jogok igen széleskörűen és következetesen érvényesülnek, másfelől pedig csak ott beszélhetünk az emberi jogok hatékony biztosításáról, ahol jogállam van.⁴²

KIRÁLY TIBOR a jogállam jelentését a *diktatórikus rendszer és a demokratikus jogállam* fogalmainak vizsgálata útján elemezte. Véleménye szerint „*ahol az állam a személyektől a kezdeményezés jogát, az önszerveződés lehetőségét megtagadja, a véleménynyilvánítás szabadságát, a lelkiismereti szabadságot korlátozza, a jogegyenlőséget nem valósítja meg, ahol az állam ellenőrzi az egyén teljes életét, behatol a társadalom sejtjeibe, ott demokratikus jogállamról aligha beszélhetünk*”.⁴³

SZABÓ ANDRÁS már az *alkotmányos büntetőjogról* szól, szerinte „*a jogállamiság elvéből fakadnak nem csak a büntető anyagi jog garanciái, hanem az eljárásjogi garanciák is [...] törvényes büntetőjogi felelősségre vonási eljárás garantálja csak a jogállami igazságos büntetőhatalom gyakorlását [...]*”.⁴⁴

3. A jogállami büntetőeljárás alkotóelemei

A jogállami büntetőeljárás összetevői mindezek alapján a következők: (1) az igazságszolgáltatás és a büntetés monopóliuma; (2) az alkotmány [alaptörvény] szabályainak megfelelő bírói munka garانتálása; (3) a bírói meghallgatáshoz való jog; (4) az arányosság elve; (5) a *bizonyítási tilalmak léte*; (6) az ártatlanság vétele; (7) a személyi szabadság bírói korlátozása és a nyilvános tárgyalás elve; (8) az ingyenes jogsegélyhez való jog; (9) a bírósági döntés indokolásának kötelezettsége; (10) a jogorvoslati jogosultság elve; (11) a ne bis in idem elve; (12) a perújrafelvételhez

⁴¹ KÖHALMI (2006) 43. p.

⁴² TREMMEL (1989) 619. p.

⁴³ KIRÁLY (1995) 12. p.

⁴⁴ SZABÓ (1999) 7. p.

[perújítás] való jog; valamint (13) a büntető igazságszolgáltatási szervek működőképességének fenntartásához fűződő igény.⁴⁵

A dolgozat a továbbiakban a jogállami büntetőeljárásnak csak egy elemével, a bizonyítási tilalmak (jogellenesen megszerzett bizonyítékok) kérdéskörével foglalkozik. A vizsgálódás során végig figyelemmel leszek arra, hogy a jogállamiság megerősödésével szükségszerűen együttjáró folyamat a törvény szerint kizárt bizonyítékok (egyre bővülő) intézményesülése, ugyanis éppen a törvény szerint kizárt bizonyítékok rendszere lehet az egyik meggyőző jele annak, hogy adott országban mennyire teljesedett ki a jogállamiság.⁴⁶

⁴⁵ TREMMEL (2001) 71. p. TREMMEL FLÓRIÁN egyébként a jogállami büntetőeljárást alapvetően a német büntető eljárásjogi irodalomban ismert és elismert jogállamiság összetevőiből vezeti le. A jogállami büntetőeljárás egyes összetevőit vö.: FARKAS (2002) 81-96. p.

⁴⁶ TREMMEL (2006) 154. p.; TREMMEL (2012) 495. p.

III. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének amerikai (USA) modellje – az elsődleges és másodlagos kizárási szabályok szintje

1. Bevezető gondolatok – az amerikai (USA) modell vizsgálatának szükségessége (?)

ERNST BELING, német jogtudós 1902-ben vezette be a „*bizonyítási tilalmak*” („*Beweisverbote*”) fogalmát a jogtudományba.⁴⁷ A Németországban kibontakozó jogállam-eszme alkotmányos tartalmi elemeinek felerősödése magával hozta ugyanis a büntetőeljárás garanciális szabályok elvi általánosítását. Ezek sorába tartozott/tartozik a bizonyítékok értékelésének tilalma arra tekintettel, hogy az anyagi igazság csak annyiban érvényesülhet, amennyiben az az eljárás eltérő érdekű résztvevőinek érdekeire és az erkölcsi elvárásokra tekintettel van.⁴⁸ BELING e fogalmat azokra a bizonyítási módokra alkalmazta, amelyek (elsősorban az európai kultúrkörhöz tartozó országokban) a tételes jogszabályok szerint annak ellenére megengedhetetlenek, hogy egyébként a bűncselekmények felderítésében és a vád bizonyításában hasznosak volnának. Így idesorolta a kényszervallatás tilalmát, valamint a vádlott hallgatási, vagy a vádlott közeli hozzátartozóinak tanúvallomás-megtagadási jogának megsértésével lefolytatott bizonyítás eredményét.⁴⁹ A bizonyítási tilalom fogalma (a fogalom finomodásának és differenciálódásának eredményeként: legújabban a jogellenesen vagy tiltott módon megszerzett bizonyíték értékelésének, felhasználhatóságának kérdése) ma már nemcsak a német, hanem általában a kontinentális jogtudomány, ezen belül is a büntető eljárásjogi bizonyítás egyik alapfogalmává vált.⁵⁰ A bizonyítékokra vonatkozó „kizárási szabályok” („*exclusionary rules*”) hasonló tartalommal bíró fogalma az angolszász joggyakorlatban és -elméletben is megtalálható.⁵¹

⁴⁷ Tulajdonképpen BELING 1902-ben tartott székfoglalójáról van szó, amely 1903-ban jelent meg írásos formában. Vö.: BELING (1903). Idézi: PAPP (2011) 15. p.

⁴⁸ BELING (1903) 33. p. Idézi: BÓLYAI – SZIKINGER (2006) 44. p.

⁴⁹ PAPP (2011) 15. p.

⁵⁰ A francia jogban *nullité*, azaz semmisség szabályaként ismert a jogintézmény. Lásd: BOULOC – LEVASSEUR – STEFANI (2012) 770-784. p.; FOURMENT (2013) 61-69. p.

⁵¹ PAPP (2011) 15-19. p

A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az angolszász bizonyítási rendszerben, mint a kontinentálisban. Ezen belül is a *legsabályozottabb jogintézmények az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási szabályaiban alakultak ki*.⁵² Utóbbi magyarázata az, hogy az USA-ban a kiemelkedő jelentőségű ügyekben még ma is kizárólag laikus ténybíráskodás történik.⁵³ A laikus személyek büntetőeljárásba való bevonásának pedig következménye, hogy az amerikai büntetőeljárási jog nagy hangsúlyt fektet a bizonyítási szabályok fejlődésére – a jogi oktatásban pl. külön kurzusokat tartanak bizonyítási tanok címmel –, így biztosítva a törvényes bizonyítékok szolgáltatását az esküdtek számára. Gondot jelenthet azonban, hogy a laikus elemek nem tudják megfelelően értékelni a bizonyítékokat.⁵⁴ Ezért a hivatásos bíró legfőbb szerepe a bizonyíték minőségének értékelése, azaz annak meghatározása, hogy melyik bizonyíték elfogadható, és melyiket nem veheti figyelembe a döntés meghozatala során az esküdtszék.⁵⁵ Mindezt TREMMEL FLÓRIÁN a következőképpen fogalmazta meg: „*a szecska elválasztása a búzától mégsem bízható a laikus esküdtekre*”,⁵⁶ azaz az amerikai büntetőeljárási jogban a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásával kapcsolatos részletszabályok kidolgozása azért „létkérdés”, mert egy bizonyíték kizárásáról csak a hivatásos bíró dönthet.⁵⁷

Jelen fejezetben az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárási jogán belül a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának lehetséges *indokait* (III. fejezet 2. pont), majd a *bizonyítékok kizárásának szintjeit* (III. fejezet 3. és 4. pont) vizsgálom meg. Utóbbi kapcsán előrevetítem, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése során két lépcsős vizsgálatot kell elvégezni. Egyfelől azt a kérdést kell megválaszolni, hogy felhasználható-e a büntetőeljárásokban a jogellenesen megszerzett

⁵² TREMMEL (2006) 151. p.

⁵³ MAHLER (2003) 78. p.

⁵⁴ LANGBEIN úgy tartja, hogy „*az angolszász rendszer bizonyítási szabályai egyértelműen az esküdtszéki rendszer gyengéit, mindenek előtt a laikus döntéshozók megismerési potenciáljának hiányosságait hivatottak ellensúlyozni*”. LANGBEIN (1996) 1194. p.

⁵⁵ FANTOLY (2012) 12-13.; 16. p.

⁵⁶ TREMMEL (2006) 152. p.

⁵⁷ A bizonyítékok elfogadhatóságáról főszabály szerint a bíróság a tárgyalást megelőzően dönt, amelynek oka, hogy az esküdtszék ne ismerhesse meg a kérdéses bizonyíték tartalmát mielőtt azt elfogadhatóvá nyilvánítná. A bizonyítékok elfogadhatóságáról kivételesen közvetlenül a tárgyaláson is határozhat a bíróság. Erre akkor kerülhet sor, ha valamelyik fél kérdést intéz a tanúhoz, és a bíró a válaszadást megtiltja, ilyenkor a bizonyítékban rejlő veszélyt az elmaradt válasz rejti, amely ily módon nem jut az esküdtek tudomására. Ha azonban a válaszadást követően derül ki a bizonyíték hibás volta, a bíró utasítást intézhet az esküdtekhez, hogy hagyják figyelmen kívül az elhangzottakat. (Ez azonban a gyakorlatban nehezen kivitelezhető.) A bizonyítékok elfogadhatóságának szabályairól részletesen ír: FANTOLY (2012) 133-139. p.

bizonyíték – ez az ún. *elsődleges kizárási szabályok alkalmazásának szintje*. Másfelől pedig arra a kérdésre kell választ találni, hogy mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa – ez az ún. *másodlagos kizárási szabályok alkalmazásának szintje*.⁵⁸

Felmerül a kérdés, hogy vajon *miért indokolt a kontinentális típusú magyar büntetőeljárás rendszerben részletes vizsgálat tárgyává tenni az angolszász hagyományokból építkező amerikai (USA) bizonyítékértékelési szabályokat*. Ennek indoka abban ragadható meg, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az angolszász bizonyítási rendszerben, mint a kontinentálisban. Így ez a modell egyfajta példaként (akár követendő, akár elutasítandó példaként) állhat a kontinentális büntetőeljárások – így a magyar büntetőeljárások – előtt. Az vitathatatlan, hogy a (kontinentális) jogtudományt már régóta foglalkoztatja az USA-beli büntető bizonyítási szabályok vizsgálata (noha kiemelés érdemel, hogy eddig sem az elsődleges, sem a másodlagos kizárási szabályok témaköréből nem készült összefoglaló munka, sőt megjegyzést érdemel, hogy az ezüsttálca elvvel kapcsolatban pedig részint „hatálytalan” (már nem irányadó) tényeket közöltek a magyar szakirodalmak⁵⁹); legújabbban azonban úgy látszik, hogy a joggyakorlat is fogékony e kérdésekre. Ennek alátámasztására előljáróban megjegyezem, hogy 2014. január 1. és 2015. január 30. között a Szegedi Ítéltáblán három olyan határozat is született, amelyekben egy-egy bizonyíték elfogadhatóságának megítélésekor az eljáró tanács a mérgezett fa gyümölcse doktrínát (annak tagadását) hívta fel indoklásként.⁶⁰ Azaz, amíg a jelzett három döntést megelőzően a magyar joggyakorlat (legalábbis a bírósági határozatok indokolásaiban) nem „használta” az angolszász büntetőeljárás rendszerben meghonosodott mérgezett fa gyümölcse doktrínát,⁶¹ addig 2014-ben fordulópont következett be: úgy tűnik, hogy innentől

⁵⁸ TREMMEL (2006) 163. p.; GÁCSI (2014a) 5-6. p.

⁵⁹ Lásd jelen fejezet 4.2 pont.

⁶⁰ Bhar.II.426/2013/5. szám; Bf.III.595/2013/22. szám; Bf.II.534/2014/23. szám.

⁶¹ A teljesség kedvéért kiemelés érdemel, hogy a Legfelsőbb Bíróság 2010-ben - harmadfokú bírósággént eljárva - döntésében rendelkezett az ún. *másodlagos bizonyíték kirekesztésének kérdéséről*: „[...] a terhelő vallomást még nem teszi törvényellenesen beszerzett bizonyítékká, és nem teszi kizárttá annak az egyébként törvényesen beszerzett bizonyítéknak az értékelését, ami a törvénysértő bizonyíték beszerzésének a további következménye [...] attól ugyanis, hogy a titkos információgyűjtés – egy adott esetben – nem felhasználható bizonyíték, még koholt bizonyítéknak nem fogható fel, így nem állítható, hogy „bűncselekmény útján”, vagy „más tiltott módon” [Be. 78. § (4) bekezdés] történt meg a terhelttárs vallomásra készítése [...]” Bhar.I.777/2009/9.szám. Azaz a Legfelsőbb Bíróság 2010-ben burkoltan a

kezdve a magyar büntetőeljárásokban a jogalkalmazók az amerikai terminológiákkal (is) mernek dolgozni, egy-egy adott bizonyíték elfogadhatóságát vagy kizárását a magyar Be. szabályai szerint, de nemzetközi kitekintésként a jelzett doktrína értelmezésével (is) rendelik el. Ezt a nyitást a magam részéről pozitívumként értékelem. Kiemelést érdemel továbbá, hogy az új Be. kodifikációja során, a törvényt előkészítő munkaanyag a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése című résznél mottóként a *Hudson vs. Michigan döntésében* használt elvi tételt emeli ki,⁶² e szerint „A bizonyíték kizárása az utolsó megoldásunk, és nem pedig az első reakciónk.”⁶³ Mindezek fényében (is) indokolt tehát mind az elsődleges, mind a másodlagos kizárási szabályok részletes bemutatása, elemzése.

Mielőtt a fentebb megjelölt kérdések elemzésébe fogok, kiemelést érdemel, hogy mind az elsődleges, mind a másodlagos kizárási szabályok értelmezésekor kiindulópontnak az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányához fűzött *Negyedik Alkotmány-kiegészítés* tekinthető. Ez az Alkotmány-kiegészítés rögzíti, hogy: „Minden embernek joga van ahhoz, hogy saját személye, lakása és más személyes tulajdona biztonságban legyen az ésszerűtlen/indokolatlan házkutatástól és lefoglalástól”.⁶⁴ Rögzíti továbbá azt is, hogy „házkutatásra, valamint lefoglalásra vonatkozó parancs csak megalapozott gyanú esetén, illetve eskü alatt tett, arra vonatkozó vallomás alapján bocsátható ki, hogy bizonyos személyek vagy tárgyak hol találhatóak meg”.⁶⁵ Kiemelendő azonban az is, hogy az állampolgár jogainak védelmét ezen jogok pusztá deklarálása önmagában még nem biztosítja (noha kétségtelen, hogy a fair eljárások látszatát megteremti). Szükség van olyan előírásokra, amelyek a deklarált jogok megsértésének kívánják elejét venni.⁶⁶ Közülük a legegyszerűbb a közvetlen tiltást kimondó szabályok (ún. bizonyítási tilalmak) lennének, ezektől ugyanis már remélhető bizonyos védelmi hatás. Ez azonban csak akkor jelentős, ha a tilalom nem marad *lex imperfecta*, s a szankció a bizonyítást folytató személyre vagy hatóságra kellő súlyú hátrányt jelent.⁶⁷

mérgezett fa gyümölcs doktrína főszabályának hazai elutasításáról rendelkezett az ún. másodlagos bizonyíték kirekesztése kérdésében.

⁶² 547 U.S. 586 (2006)

⁶³ Az új büntetőeljárási törvény kodifikációjának előkészítő munkaanyaga, bizonyítás 32. p.

⁶⁴ „The right of people – it is to be secure in [our] persons, houses, papers and effects, against unreasonable searches and seizures.”

⁶⁵ „No Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.”

⁶⁶ ERDEI (1995) 48. p.

⁶⁷ ERDEI (1995) 48. p.; vö.: VASSEUR (1951) 1-48. p.

ERDEI ÁRPÁD szerint a bizonyítási tilalom tulajdonképpen az eljárási szankciók egyik sajátos esete.⁶⁸ Az *eljárási szankciók* feladata ugyanis az, hogy az eljárás alanyainak eljárászerű, vagyis az eljárási jog szabályainak megfelelő magatartását kikényszerítsék. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy sok esetben „az eljárást kudarcra ítélő káros szabálynak”⁶⁹ tekintik a hatóság tagjai e szankciókat. Ehhez képest a *bizonyítási tilalmak* pedig arra valók, hogy a bizonyítás más szabályaival együtt a tisztességes és átlátható eljárást biztosítsák.⁷⁰ Ezek a szabályok általában a terhelt érdekét szolgálják, és a hatóságok (elsősorban a nyomozó hatóságok) eljárását korlátozzák, akadályozzák. Mindez a tisztességes eljárás szempontjából egyfelől kedvező, másfelől azonban problematikus is, mert amely szabály kedvez a terheltnek, az nem szükségképpen kedvez a bűnüldözés társadalmi érdekének.⁷¹ Még kevésbé kedvez talán a sértettnek, aki csalódik a büntetőeljárásban, ha a vádlott azért menekül meg a büntetőjogi szankciótól, mert őt önvádoló beismerésre kényszeríteni nem lehet, vagy bűnösségének bizonyítása tilalomba ütközik.⁷² Így a kérdés az: *meddig kell elmennünk és meddig mehetünk el a bizonyítási tilalmakkal, hogy védelmezzük a terhelt jogait, de nem tegyük lehetetlenné a büntetőeljárást.*⁷³ A III. fejezetben ezt a kérdést (is) vizsgálom. (A vizsgálatot a Supreme Court ítélkezési gyakorlatát figyelembe véve végzem el.⁷⁴)

2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának lehetséges indokai

A tiltott módon megszerzett bizonyítékok kizárásának jogpolitikai indokait tekintve számos nézet látott napvilágot, ehelyütt az amerikai szakirodalom és joggyakorlat által

⁶⁸ ERDEI (1995) 49. p. Hasonlóan vélekedik erről a francia szakirodalom is. Vö.: GLAZIOU (1996); GUERRIN (1999); BOULOC (2001) 417-427. p.; DIGOT (2001); CONCHON (2002); GUÉRY (2002) 4-7. p.; HENNION-JACQUET (2003) 7-28. p.; FOURMENT (2013) 61. p.

⁶⁹ ERDEI ÁRPÁD szerint ha a „jó” ügyet szolgáló hatósági szabálytalanságot jóvátehetetlen érvénytelenséggel szankcionálja a törvény, ez olykor még a nem hatósági oldalon elhelyezkedő személyek szemében is káros, de legalábbis értelmetlen köztözködésnek minősül. ERDEI (1995) 49. p.

⁷⁰ ERDEI (1995) 61. p.

⁷¹ Vö.: BROUILLAUD (1996) 98-102. p.

⁷² ERDEI (1995) 61. p.

⁷³ ERDEI (1995) 61. p.

⁷⁴ Itt szükséges megjegyezni hogy az USA jogrendszerének bemutatásánál kiemelendő a *Supreme Court* (Legfelsőbb Bíróság) szerepe, amely – amellet, hogy a legfőbb bírói fórum – az Alkotmány értelmezésének letéteményese. A dolgozat jelen fejezete is ebből indul ki, hiszen mind a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben rögzítetteteket, mind az elsődleges és másodlagos kizárási szabályokat a Supreme Court töltötte ki és tölti ki tartalommal. A Supreme Court szerepéhez lásd: BADÓ – BÓKA (2007) 81. p.

kimunkált indokok kerülnek bemutatásra.⁷⁵ Az egyes indokok részletezése előtt azonban indokolt tömören megvizsgálni az *amerikai büntetőeljárás jog jellegzetességeit*. E vizsgálat első lépcsőfoka a *büntetőeljárás rendszer* releváns alapvonásainak bemutatása, míg második lépcsőfoka a *bizonyítási rendszer* vonatkozó kérdéseinek elemzése. (A jelzett vizsgálat elvégzése nélkül nem lenne teljes a kizárt bizonyítékok jogpolitikai indokainak ismerete.)

2.1. Az USA büntetőeljárás és bizonyítási rendszerének alapvonásai

Ismert tény, hogy valamennyi (modern) *büntetőeljárás rendszer végső célja az igazság szolgálata*: azaz a bűncselekmények megbízható felderítése, a terhelt büntetőjogi felelősségének pártatlan és nyilvános eljárásban való tisztázása, a bűnös számára arányos szankció kiszabása, alkalmazása, és megfelelő jogorvoslati rendszer biztosítása.⁷⁶ Az igazság azonban egy elméleti elképzelés, amelyet valamilyen gyakorlatias úton kell elérni.⁷⁷ Amíg az *inkvizitórius büntetőeljárás rendszerben* maga az igazság a közvetlen cél – ahol a gyakorlat nem közömbös a fair play iránt, de esetenként úgy tűnhet, hogy az igazságkeresés érdekében könnyen feláldozza azt –, addig az *akkuzatórius büntetőeljárás rendszer* „letudja” az igazság kérdését úgy, hogy a feleknek biztosítja az egyenlő bánásmódot. Noha az akkuzatórius modell számára sem közömbös az anyagi (materiális) igazság, de ragaszkodik egy sajátos – az eljárást előtérbe helyező – igazságkeresési módhoz.⁷⁸ Mindez az akkuzatórius elemeket magánviselő tradicionális *amerikai büntetőeljárás rendszerben* akként jelenik meg, hogy a büntetőeljárásokat úgy tekinti, mint a sportküzdelmeket: mindkettőben érvényre kell ugyanis juttatni a „fair play” szabályait. *ROSCOE POUND* úgy tartja, hogy „ha valamilyen szabálysértést fedeznek fel az eljárás során, ugyanúgy, mint a futballmeccsek esetében – ahol a szabálysértő csapattól öt vagy tíz yardot visszavesznek – a büntetőeljárásban is érvényesülnie kell annak, hogy lehetővé váljon új eljárás megindítása, az ítélet hatályon kívül helyezése, illetve bárminemű tiltakozás, fenntartás

⁷⁵ A német szakirodalomban kialakult indokokhoz lásd: SCHRÖDER (1992) Idézi: TREMMEL (2006) 158. p. A francia szakirodalomban kialakult indokokhoz pedig lásd: FOURMENT (2013) 61-69. p.

⁷⁶ Vö.: MAHLER (2003) 71. p.

⁷⁷ FANTOLY (2009) 36. p.

⁷⁸ FANTOLY (2009) 36. p. Megjegyzendő, a két büntetőeljárás rendszer közötti ez irányú különbségének az egyik vetülete, hogy pl. az inkvizitórius modell kevésbé érzékeny a bizonyítás során elkövetett jogsértésekre, vagy a hatóságok eljárási szabálysértéseire, az akkuzatórius büntetőeljárás rendszer pedig igen széles körben ismeri el a felek rendelkezési jogát (pl. a vádalku intézményében). Ehhez lásd: HACK (2009) 107-122. p.

a szabályszerű eljárás megtartása érdekében”.⁷⁹ Az amerikai büntetőeljárási rendszer másik alapvonása a kormányzattal szembeni bizalmatlanság; annak felismerése, hogy a kormányzatok saját céljaik és érdekeik érvényesítésére használhatják az igazságszolgáltatási rendszert. Így az amerikai büntetőeljárási rendszer minden szakaszában kiemelten figyel az „állami úthengernek” kiszolgáltatott személyek védelmére.⁸⁰

Az angolszász, így az *amerikai (büntető)bizonyítási rendszer* részint negatív kötöttnek tekinthető, mivel a törvény szerint kizárt (ún. jogellenesen megszerzett) bizonyítékok széles körű intézményesítést nyertek;⁸¹ másrészt azonban a szabad bizonyítási rendszer elemeit is hordozza, mert a bizonyítottság fennforgását elsősorban az ésszerű kételyek hiányában (más megfogalmazásban: az ésszerű kétséget kizáró bizonyítottságban „beyond reasonable doubt”) látja, és nem annyira a belső meggyőződésben.⁸² Ez a szabadság azonban nem teljes (így tehát inkább mondható nem teljesen szabad bizonyítási rendszernek), lévén a hivatásos bíró nemcsak a kérdés-feleletet tilthatja meg a tárgyaláson, hanem arra is utasíthatja az eljárásban résztvevő laikus elemeket, az esküdteket, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékokat ne vegyék figyelembe.⁸³

2.2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának indokai az amerikai (USA) modellben

Az amerikai szakirodalom az alábbi három csoportba sorolja a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának indokait: „condonation rationale” (1); „corrective justice rationale” (2); valamint „deterrence rationale” (3).⁸⁴

⁷⁹ GEISLER (1998) 125. p. Idézi: FANTOLY (2012) 88. p.

⁸⁰ MAHLER (2003) 72. p.

⁸¹ Nem könnyű azonban elemezni az angolszász bizonyítási rendszert, mert esetjogi rendszer lévén, számos bírósági határozat tartalmaz iránymutatást a bizonyítékok kizárásával kapcsolatban. TREMMEL (2006) 152. p.

⁸² Az USA bíróságai azonban a mai napig nem tisztázták, hogy mit értenek pontosan a *beyond reasonable doubt* fogalma alatt. A *Cage vs. Louisiana* ügyben [498 U.S. 39, 41 (1990)] a bíróság kimondta, hogy az „ésszerű kétely” kisebb fokú kétséget jelent, mint az „elemi kétely” vagy a „súlyos bizonytalanság”, azonban nincs szükség „erkölcsi bizonyosság” eléréséhez sem a bűnösség megállapításához. A belső meggyőződés (*intime conviction*) a francia terminológia sajátja, vö.: BOULOC – LEVASSEUR – STEFANI (2012) 130-131., 895-896. p.; DELMAS-MARTY – SPENCER (2002) 7-9. p.

⁸³ TREMMEL (2006) 63-64. p.

⁸⁴ PENNEY (2004) 110. p.

2.2.1. Condonation rationale – az elhatárolódási indok

A „*condonation rationale*” – ún. elhatárolódási indok – értelmében az ítélező bíróság függetlensége, pártatlansága miatt kell kizárni a jogellenesen megszerzett bizonyítékokat. Ez azt jelenti, hogy a bíróság akként tudja bizonyítani/megőrizni a pártatlanságát a nyilvánosság előtt, ha elhatárolódik a nyomozó hatóság jogellenes bizonyítási cselekményeitől, azaz a törvénysértő módon beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékokat automatikusan kizárja a felhasználható bizonyítékok köréből. Végül soron ezzel az állam magát is igazolja azon vád alól, hogy a saját jogsértő magatartását (ti. a nyomozó hatóság a végrehajtó hatalom része) nem kívánja saját előnyére felhasználni.⁸⁵

Az Amerikai Legfelsőbb Bíróság már 1914-ben a *Weeks vs. United States* ügyben lefektette eme indok alapjait.⁸⁶ Az említett ügyben ugyanis a Bíróság megállapította, hogy az igazságszolgáltatás „feladatát mindig az Alkotmány szövegén keresztül kell végrehajtani [...] az ügyészek számára annak lehetővé tétele, hogy alkotmányellenesen szerzett bizonyítékokat használjanak fel a bírósági tárgyaláson egyértelműen azt támasztaná alá, hogy a bíróságok nyíltan szembeszegülnek az Alkotmány tilalmaival”. Azaz, a bírácoknak nem szabad bepiszkítania a kezeiket azzal, hogy alkotmányellenesen megszerzett bizonyítékokat engednek felhasználni.⁸⁷

Kiemelendő, a Legfelsőbb Bíróság később született döntéseiben „a bírósági rendszer integritásának kényszereként” definiálta a condonation rationale indok lényegét.⁸⁸

2.2.2. Corrective justice rationale – a helyreállító igazságszolgáltatás indoka

Ezzel szemben a „*corrective justice rationale*” – ún. helyreállító igazságszolgáltatás indoka – a jogsértés áldozata oldaláról közelíti meg a jogellenesen megszerzett bizonyíték kizárásának kérdését.⁸⁹ A „corrective justice rationale” alapján ugyanis a

⁸⁵ PENNEY (2004) 110-111. p.

⁸⁶ 232 U.S. 383 (1914)

⁸⁷ MCGUIAN (1986) 4. p.

⁸⁸ Lásd pl. *Mapp vs. Ohio* ügyet, 367 U.S. 643 (1961)

⁸⁹ Véleményem szerint a „jogsértés áldozata” alatt elsősorban – de nem kizárólagosan – a bűncselekmény elkövetésével megvádolt személyt kell érteni.

jogsértés miatt kompenzációt nyújtanak a jogsértés áldozatának, úgy hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékot kizárják a mérlegelés köréből, és az érintett személyt a jogsértés megtörténtét megelőző állapotba helyezik (*to restore the status quo ante*).⁹⁰

Erről az indokról a Legfelsőbb Bíróság 2009-ben a *Herring vs. United States* ügyben tett említést, amelyben azt rögzítette, hogy „ezáltal (a jogellenesen megszerzett bizonyíték kizárásával) a bíróság visszahelyezi a polgárt és az államot abba az eljárási pozícióba, amelyben az Alkotmány megsértése nélkül lenne”.⁹¹

2.2.3. Deterrence rationale – az elrettentés indoka

A harmadik indok – „*deterrence rationale*” (elrettentés indoka) – a nyomozó hatóság oldaláról közelíti meg a tiltott módon megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdését.⁹² Ezen megközelítés lényege, hogy a nyomozó hatóságok belássák a „*cél ma már nem szentesítheti az eszközt*”, azaz a büntető ügyeket jellemző bizonyítékínség ellenére⁹³ sem lehet a mindenáron való (akár törvénysértő) bizonyítékszerzésre törekedni. A nyomozó hatóság által jogellenesen beszerzett bizonyítékot ugyanis ki kell zárni az ítélethozatal alapjából, a bizonyítékok köréből.⁹⁴ Az eljáró bíróság pedig nem lépi túl a hatáskörét, hanem épp az alkotmányos funkcióját teljesíti, amikor kizárja a törvényellenesen megszerzett bizonyítékot, és ezáltal kétségtelenül egyfajta szankciót alkalmaz a jogsértő rendőrökkel szemben.⁹⁵

⁹⁰ PENNEY (2004) 111-113. p.

⁹¹ 129 S. Ct. 695 (2009)

⁹² Vö.: HERRMANN (1997) 329-330. p.

⁹³ A bizonyítékínség problematikájáról részletesen ír: TREMMEL (2006) 92.; 151. p. Itt jegyzem meg, hogy az USA-ban a bizonyítékínség következtében egyre több rendőrnél tapasztalható az ún. „vadász-effektus” kialakulása. Ennek lényege abban áll, hogy az eljáró rendőrök – az igazság kiderítése érdekében – úgy üldözik a bűnelkövetőket, mint a vadász a vadat, amelynél a végeredmény (a vad elejtése – a bűnelkövető kézre kerítése, majd a beismerő vallomásának megszerzése), és nem feltétlenül az emberi jogok tiszteletben tartása a lényeg. Lásd: SKOLNICK (2011) 129.; 151. p.; valamint PEPINSKY (1970) 386. p.

⁹⁴ PENNEY (2004) 113-114. p.

⁹⁵ LYNCH (1998) 1. p. Kiemelést érdemel, hogy napvilágot láttak olyan nézetek is, amelyek szerint „az igazságszolgáltatásnak a szűkebb értelemben vett jogalkalmazás körében kellene maradnia, ezért a bíróság nem vindikálhat magának semmiféle «felügyeleti» vagy ilyen jellegű hatáskört a végrehajtó hatalom körébe tartozó rendőrséggel és más bűnüldöző szervekkel szemben”. Lásd pl. BAUGHMAN (1999) 701-729. p.

Az elmélet szerint az elrettentő hatás pedig nemcsak az adott ügyben eljáró rendőrségnél érvényesül (ti. a felderítés és bizonyíték megszerzése a kizárás folytán hasztalan volt), hanem közvetetten valamennyi nyomozó hatóság is érzékeli azt. Ez az okfejtés lényegében azt jelenti, hogy ha abból indulunk ki, hogy a bűnelkövetőket a büntetéstől való félelem elrettenti az újabb bűncselekmény elkövetésétől, akkor joggal lehet feltételezni, hogy a rendőrtisztek is elrettennek az alkotmányos jogok megsértésétől, ha tudják, hogy az ilyen módon szerzett bizonyítékok nem használhatók fel a büntető tárgyaláson.⁹⁶

A deterrence rationale-t mint kizárási indok létét a Legfelsőbb Bíróság 1961-ben a *Mapp vs. Ohio* ügyben erősítette meg,⁹⁷ azáltal, hogy háttérbe szorította a 2.2.1. pont alatt taglalt condonation rationale-t. Ennek kettős magyarázatát adta a Bíróság. Egyfelől arra hivatkozott, hogy „az utóbbi indok alkalmazása a gyakorlatban egyre inkább kihalófélben van”.⁹⁸ Másfelől pedig arra, hogy „az elhatárolódási indok valójában erkölcsi alapokon nyugszik, és mint ilyen, nagyon nehéz a segítségével azt analizálni, hogy a kizáró szabály alkalmazásának egy adott ügyben milyen előnyei és hátrányai vannak, márpedig ezt a Legfelsőbb Bíróság igen kedveli”.⁹⁹

Későbbi döntéseiben a Legfelsőbb Bíróság elvi érveléssel leszögezte: „a kizárási szabály legfőbb, hanem egyedüli célja az elrettentés”.¹⁰⁰

Az Amerikai Egyesült Államokban a három jelzett indok közül tehát az utóbbi dominál: „a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának valójában egyetlen mozgatórugója, hogy a nyomozó hatóságok tagjait visszatartsák a jogsértésektől”.¹⁰¹ Ez az esetjogban is visszatükröződik”.¹⁰² Véleményem szerint ez még önmagában véve

⁹⁶ DRESSLER – MICHAELS (2010) 351. p.

⁹⁷ 367 U.S. 643 (1961)

⁹⁸ L.: BENNETT (1973) 1129. p.

⁹⁹ Utóbbi indokot az amerikai szakirodalom *dogmatikai alapon megközelített indoknak* is nevezi. L.: DRESSLER – MICHAELS (2010) 352. p.

¹⁰⁰ L. United States vs. Janis ügy, 428 U.S. 433 (1976)

¹⁰¹ Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Legfelsőbb Bíróság minden tagja maradéktalanul osztaná ezt az álláspontot. Példaként hozhatjuk ugyanis a Herring vs. United States ügyet [129 S.Ct. 695 (2009)], amelyben Ginsburg bíró – a többség álláspontjával szemben – azt állította: „a kizáró szabály egyik fő célja az elrettentés, ki kell azonban emelni, hogy az más fontos célokat is szolgál, [...] így az elhatárolódási és a helyreállító igazságszolgáltatási cél is megjelenik benne”.

¹⁰² KIS (2005) 59. p. Számos kutató az USA adverbáriális büntetőeljárás rendszerének egyik hibáját jelöli meg ebben. BADÓ ATTILA szerint „az a tény, hogy a büntető eljárásoknál igen gyakran másra sem

nem baj. A probléma ott jelentkezik az USA bizonyítási jogában, hogy attól teszik függővé a jogellenesen megszerzett bizonyíték kizárását, hogy azt ki szerezte be. Jogszályi rendelkezés hiányában ugyanis (valamint azzal a magyarázattal alátámasztva, hogy az elrettentő hatás csak a rendőrökkel szemben érvényesíthető) a harmadik személyek (pl. sértett) által így megszerzett bizonyítékokat nem kell kizárni a bizonyítékok köréből.¹⁰³

Álláspontom szerint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok büntetőeljárásból való kizárásának fő oka – a fentebb említett elhatárolódási, helyreállító igazságszolgáltatási, valamint elrettentő indok mellett, esetleg helyett – az *emberi jogok tiszteletben tartása* kellene, hogy legyen. Megjegyzem továbbá, hogy egyetértek TREMMEL FLÓRIÁN azon gondolatával, miszerint „a törvény szerint kizárt bizonyítékok rendszere lehet [az] egyik meggyőző jele annak, hogy [egy] adott országban mennyire teljesedett ki a jogállamiság”.¹⁰⁴ Azaz a kizárt bizonyítékok intézménye végső soron *mint jogállami ismérv* határozható meg.

Itt szükséges végezetül kiemelni azt, hogy a fentiek mellett a *kizárási szabályok* (legyen az akár angolszász vagy kontinentális típusú) *nyomatékos célja a justizmord elkerülése, megelőzése is*.¹⁰⁵ A büntetőeljárások „sikeressége” ugyanis nem csak abban mérhető, hogy megtörtént-e az elkövető büntetőjogi felelősségre vonása, hanem abban is, hogy ártatlan személyeket nem vontak felelősségre (nem ítélték el őket tévesen). E sikerességi indexhez (annak utóbb említett pontjához) szervesen kapcsolódik a bizonyítási tilalmak tana.

kíváncsi a védőügyvéd, minthogy követett-e el valamilyen szabályszegést a rendőrség a nyomozás során, jelzi e szisztéma buktatóit”. BADÓ (2004) 182. p.

¹⁰³ EMBREGETS (2000) 219-224. p.

¹⁰⁴ TREMMEL (2006) 154. p.

¹⁰⁵ A hazai szakirodalom e téma elhanyagolt. Vitathatatlan azonban a kapcsolódási pont a jogellenesen megszerzett bizonyítékok tana és a téves elítélések között. A justizmord témájával hazánkban részletesen foglalkozott HACK (2008) 41, 45. p.; HACK (2009) 107-122. p.; BÁRD (2011) 29-34. p.; FENYVESI (2014) 169-206. p.;

3. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának első szintje (elsődleges kizárási szabályok): az exclusionary rule doktrína

Annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy felhasználható-e a büntetőeljárásokban a jogellenesen megszerzett bizonyíték: az ún. *elsődleges kizárási szabályokkal* (exclusionary rule doktrína) *tehető meg*.

3.1. Történeti kialakulás

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányához fűzött Negyedik Alkotmánykiegészítés (a továbbiakban: Negyedik kiegészítés) rögzíti, hogy „*Minden embernek joga van ahhoz, hogy saját személye, lakása és más személyes tulajdona biztonságban legyen az ésszerűtlen/indokolatlan házkutatástól és lefoglalástól*”.¹⁰⁶ Rögzíti továbbá azt is, hogy „*házkutatásra, valamint lefoglalásra vonatkozó parancs csak megalapozott gyanú esetén, illetve eskü alatt tett, arra vonatkozó vallomás alapján bocsátható ki, hogy bizonyos személyek vagy tárgyak hol találhatók meg*”.¹⁰⁷ Felmerül a kérdés, hogy vajon mi a következménye a Negyedik kiegészítésben fogalt eme jogok megszegésének, megsértésének? Az Alkotmány szövege e tekintetben „néma”, az azonban elvi élel leszögezhető, hogy elfogadhatatlan azon bizonyítékok büntetőeljárásban való felhasználása, amelyekhez törvénysértő (Alkotmánysértő) módon jutottak hozzá; azokat az exclusionary rule – a „kizáró szabály” alapján ki kell zárni a bizonyítékok köréből.¹⁰⁸

Az exclusionary rule szabályát, annak tartalmát az Amerikai Legfelsőbb Bíróság (Supreme Court) lépésről lépésre dolgozta ki.

3.1.1. Szövetségi szintű szabályozás

Elsőként az ún. *szövetségi szintű kizárási szabály* (federal exclusionary rule) tartalmát fektette le a Supreme Court. A *Weeks vs. United States* ügyben (1914), ugyanis arra a megállapításra jutott, hogy a Negyedik kiegészítés kizárja az olyan bizonyítékok

¹⁰⁶ „The right of people – it is to be secure in [our] persons, houses, papers and effects, against unreasonable searches and seizures.”

¹⁰⁷ „No Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.”

¹⁰⁸ DRESSLER–MICHAELS (2010) 347. p.

felhasználását, amelyeket a szövetségi bűnüldöző szervek alkotmányellenes módon szereztek meg.¹⁰⁹ Ahogyan ezt a Bíróság a későbbiekben kifejtette „*egy efféle szabály nélkül a Negyedik kiegészítés csupán üres szavak halmaza lenne*”.¹¹⁰

3.1.2. Tagállami szintű szabályozás

Ezt követően a *tagállamok büntetőeljárási jogában* is alkalmazandó szabályként rendelte az exclusionary rule-t a Legfelsőbb Bíróság. A kizáró szabály tagállami alkalmazást tekintve az amerikai szakirodalom három lépcsőfokról beszél, amelynek a kezdőfoka a *Wolf vs. Colorado* ügy (1949); második foka a *Rochin vs. California* ügy (1952); még harmadik foka a *Mapp vs. Ohio* ügy (1961).¹¹¹

3.1.2.1. Wolf vs. Colorado ügy (1949)

Amikor 1914-ben a *Weeks vs. United States* ügyben döntés született, a Legfelsőbb Bíróság még nem hangolta össze a Negyedik Alkotmány-kiegészítés vívmányait a Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítésben megfogalmazott tisztességes eljárás elvével.¹¹² Ebből kifolyólag a Bíróságnak a *Weeks* ügyben még nem volt alapja arra, hogy a kizáró szabályt a tagállamok büntetőeljárásaiban is alkalmazni rendelje.

1949-ben a *Wolf vs. Colorado ügyben*¹¹³ azonban a szabály alkalmazása tekintetében megtette az első lépést a Bíróság: egyfajta „jó hír/rossz hír” („good news/bad news”) párossal állt elő a büntetőügyek terheltei számára.¹¹⁴

A „jó hírt” a terhelteknek a Negyedik kiegészítés középpontjában álló szabály szolgáltatta, miszerint „*a nyomozó hatóság önkényes benyomulásának tilalmazása valamely személy magánéletébe, alapvető követelménye egy szabad, független társadalom kialakulásának*”. Ennek pedig következménye az – a Bíróság szerint – hogy e döntéstől kezdve a tagállamok büntetőeljárásaiban is alkalmazni kell a Negyedik

¹⁰⁹ 232 U.S. 383 (1914)

¹¹⁰ *Silverthorne Lumber Co. vs. United States* ügy, 251 U.S. 385, 392 (1920)

¹¹¹ DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.

¹¹² DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.

¹¹³ 338 U.S. 25 (1949)

¹¹⁴ DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.

kiegészítés szabályait, figyelemmel a Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt tisztességes eljárás elvére. Másfelől azonban, ami a „rossz hírt” jelenti, felhívta a Bíróság a figyelmet arra, hogy *„egy ilyen alapvető jog érvényre juttatása másféle szabályozást kíván [...] a Weeks ügy során alkalmazott kizáró szabály alkalmazása ugyanis nem vezethető le egyértelműen a Negyedik kiegészítés leírt szabályaiból [...] ez a probléma tehát bírósági értelmezést kíván”*. Azaz a Bíróság indokolásából az olvasható ki, hogy a Weeks ügyben alkalmazott kizáró szabály (noha nagy előrelépés annak kimondása) alkotmányos szempontból nem teljesen aggálytalan.¹¹⁵

A Legfelsőbb Bíróság végül egy köztes megoldást fogadott el: a tagállamok büntetőeljárási jogában alkalmazni lehet ugyan a kizárási szabályt,¹¹⁶ ám a tagállami bíróságok nem kötelezhetők arra, hogy eljárásukból kizárják az összes olyan bizonyítékot, amelyeket alkotmányellenesen (indokolatlan házkutatás vagy lefoglalás útján) szereztek meg, hiszen köztük lehetnek olyan bizonyítékok, amelyek „logikai szempontból releváns” – perdöntő – bizonyítéknak minősülhetnek.¹¹⁷

3.1.2.2. Rochin vs. California ügy (1952) és annak következményei

A Legfelsőbb Bíróság második lépcsőfokként a *Rochin vs. California* ügyben (1952) vette górcső alá az exclusionary rule tagállami büntetőeljárásokban való alkalmazhatóságát.¹¹⁸ Elöljáróban le kell szögezni: a Bíróság *másfajta alkotmányossági alapon közelítette meg a kizáró szabályt*, mint a Wolf ügyben.

A történeti tényállás szerint a Rochin ügyben a rendőrök házkutatási parancs és megalapozott indok nélkül az éjszaka folyamán behatoltak R. lakásába, betörték a második emeleti hálószoba ajtaját, ahol megtalálták az alvó R.-t és feleségét. Amikor R.-t felébresztették, az az éjjeli szekrény tetején lévő három pirula után nyúlt, és lenyelte azokat. Ekkor a rendőrök lefoglák R.-t és megpróbálták kiszedni R. szájából a pirulákat. A próbálkozás sikertelen volt, így R.-t megbilincseltek, majd kórházba szállították, ahol arra utasították a rendőrök az ügyeletes belgyógyász orvost, hogy az

¹¹⁵ DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.

¹¹⁶ Vö.: jelen fejezet 4.2.2. pontjával.

¹¹⁷ DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.

¹¹⁸ 342 U.S. 165 (1952)

juttasson hányást előidéző oldatot R. gyomrába, a kapszulák megszerzése végett. Az orvos ennek eleget tett, R. kihányta a kapszulákat, amelyek kábítószeret tartalmaztak. R. – mint a büntetőügy terheltje – kérte az ügyében eljáró elsőfokú bíróságot, hogy a pirulákat, mint terhelő bizonyítékokat ne vegyék figyelembe, hiszen azt erőszakkal szereztek meg tőle.

Amikor az ügy a Legfelsőbb Bírósághoz került, a Bíróság megállapította, hogy a rendőrök magatartása „nyilvánvalóan és súlyosan igazságtalannak és mindemellett kegyetlennek is minősül”.¹¹⁹ Ennek következményeként a Bíróság a megszerzett kapszulákat mint jogellenesen megszerzett bizonyítékokat, kizárta a büntetőeljárásból. A Bíróság egyebekben azt a következtetést vonta le, hogy a Tizennegyedik Alkotmánykiegészítés által megfogalmazott tisztességes eljárás klauzulába ütközik minden olyan bizonyíték felhasználása, amelyet – legyenek azok bármennyire is terhelőek – a „civilizált magatartás alapvető szabályainak” megszegésével szereztek meg.¹²⁰

Megállapítható tehát, hogy amíg a Bíróság a Wolf ügyben a kizárási szabály (exclusionary rule) alkalmazhatóságát elsősorban a Negyedik kiegészítés értelmezéséből próbálta levezetni, addig a Rochin ügyben előtérbe helyezte a Tizennegyedik kiegészítésben megfogalmazott tisztességes eljárás (fair trial) elvét, és ezzel összefüggésben a társadalmi igazságérzetet („civilizált magatartás alapvető szabályait”) is becsempészte a kizáró szabály alkalmazhatóságába.

Kiemelést érdemel továbbá, hogy a Bíróság a későbbi döntéseiben elvi élel leszögezte: a Rochin ügyben megfogalmazottakat akkor lehet alkalmazni, ha személy ellen irányul [1. feltétel],¹²¹ és erőszak útján történik a bizonyíték megszerzése [2. feltétel].¹²²

¹¹⁹ L.: DRESSLER – MICHAELS (2010) 349. p.

¹²⁰ L.: DRESSLER – MICHAELS (2010) 349. p.

¹²¹ Nem személy elleni erőszak történt pl. az Irvine vs. California ügyben [347 U.S. 128 (1954)].

¹²² A Breithaupt vs. Abram ügyben [352 U.S. 432 (1957)] pl. kimondta a Bíróság, hogy „az igazságérzetünk, ami a Rochin ügyben vezetett bennünket, jelen esetben nem sérült”, lévén a terheltől vérmintát akként szerzett a nyomozó hatóság, hogy őt eszméletlen állapotában bevitték a kórházba, és a vért bármiféle erőszak alkalmazása nélkül a kórház egyik orvosa vette le.

3.1.2.3. Mapp vs. Ohio ügy (1961)

Amíg a Wolf ügyben közvetlenül, a Rochin ügyben pedig közvetetten hivatkoztak a kizárási szabály alkalmazása kapcsán a Negyedik Alkotmány-kiegészítésre, addig a *Mapp vs. Ohio ügyben*¹²³ (1961) sem a védelem, sem pedig az alapügyben eljáró bíróság nem vette elő azt.¹²⁴

Az elemzett esetben a rendőrök állítása szerint egy robbantás ügyében folytattak nyomozást, és azért hatoltak be M. házába, hogy ott megtalálják az egyik lehetséges gyanúsítottat. Amikor a rendőrök először engedélyt kértek a házba való belépésre,¹²⁵ M. felhívta az ügyvédjét, aki azt tanácsolta ügyfelének, hogy házkutatási parancs nélkül senkit se engedje be lakásába. Három órányi megfigyelés után a rendőrök visszatértek M. házához, akiknél még mindig nem volt „megfelelő” házkutatási parancs.¹²⁶ Ismét kopogtattak, bejelentették a házkutatás fogatosításának tényét, M. azonban ekkor már nem válaszolt nekik, így a rendőrök betörték a bejárati ajtót. A lakásban megtalálták M.-t, felmutattak neki egy papírdarabot, amelyről azt állították, hogy az a házkutatási parancs. Ezt a papírdarabot M. kitepte a rendőrök kezéből, és azt beletette a fehérneműjébe. Ezt követően az egyik rendőrtiszt és M. között dulakodás kezdődött, a rendőr hátracsavarta M. kezét, majd közben kiszedte M. fehérneműjéből a „parancsot”. Később átkutatták M. egész lakását, ám sem a keresett gyanúsítottat, sem pedig robbantásra utaló bizonyítékokat nem találtak. Érdekességként megjegyzem, hogy találtak viszont néhány – a rendőrség állítása szerint – obszcén jellegű tárgyat, és végül ezek birtoklásáért indítottak eljárást M. ellen.

A Legfelsőbb Bíróság, annak ellenére, hogy az alapügyben fel sem merült a Negyedik kiegészítésre való hivatkozás, mégis elővette azt, és kimondta, hogy „*a kizárási szabály szerves része a Negyedik és Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítésnek egyaránt*”, azaz az

¹²³ 367 U.S. 643 (1961)

¹²⁴ Ehhez lásd: DAVIES (2007) 619-639. p.

¹²⁵ Az amerikai büntető eljárásjogban ugyanis létezik az ún. „*knock-and announce*” klauzula, amely előírja, hogy minden házkutatás első mozzanata a kopogás kell, hogy legyen, majd második mozzanata, hogy bejelentik a házkutatás fogatosításának tényét. Harmadik lépésként előírja a klauzula, hogy a kopogást és bejelentést követően 20-30 másodpercet várni kell a házba való behatolással. Ehhez lásd részletesen: DRESSLER – MICHAELS (2010) 171-174.p; 369-371. p.

¹²⁶ Nem volt „megfelelő” a parancs, azaz azt nem az ügyész bocsátotta ki.

exclusionary rule klauzula alkalmazhatósága a két alkotmány-kiegészítés *együttes megszegéséből* vezethető le.¹²⁷

3.2. A doktrína létjogosultsága

Amíg a 3.1. pontban az exclusionary rule szövetségi, illetve tagállami szintű alkalmazásának *szükségességét* tárgyaltam, ehelyütt arra mutatok rá, hogy a Legfelsőbb Bíróság 1974-ben a *United States vs. Calandra ügyben*¹²⁸ hozott döntésével elindította azt a folyamatot, amely mára odáig „fejlődött”, hogy megkérdőjelezi az exclusionary rule – az elsődleges kizáró szabály büntetőeljárásokban való alkalmazásának létjogosultságát.¹²⁹

A *Calandra ügyben* ugyanis a Legfelsőbb Bíróság *impliciten érvénytelenítette azt a tézist, amely szerint a kizáró szabálynak alkotmányos gyökerei lennének.*¹³⁰ Azaz amíg 1914-től kezdve a Bíróság hol a Negyedik Alkotmány-kiegészítés, hol a Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítés, hol pedig a két alkotmány-kiegészítés szabályaiból együttesen vezette le a szabály alkalmazhatóságát, 1974-től kezdve a kizáró szabályt nem tekinti a Negyedik, illetve Tizennegyedik kiegészítés szerves részének. Ahogy a Bíróság megfogalmazta „*noha a kizáró szabály „alkotmánytalanítva” lett, de továbbra is megmaradt az a célja, hogy elrettentse a hivatalos személyeket az alkotmányellenes, és szakmai etikába ütköző cselekmények megvalósításától.*”¹³¹

Felmerül a kérdés, hogy vajon milyen következménnyel jár(t) a kizáró szabály alkotmányos alapoktól való megfosztása? Amint azt a Supreme Court is kimutatta: az ún. „alkotmánytalanítás” (de-constitutionalization) a kizáró szabály alkalmazási körének jelentős mértékű csökkenéséhez vezetett, legújabbán pedig eltörlésének a gondolata is felmerült.¹³² Utóbbi természetesen akkor valósulhat meg, ha a kizáró

¹²⁷ Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 351. p.

¹²⁸ 414 U.S. 338 (1974)

¹²⁹ A kizáró szabály *eltörlése-fenntartása dilemmát* a fejezet 3.3. pontja elemzi; míg a kizáró szabály alkalmazása alóli *kivételeket* a fejezet 3.4. pontjában fejtem ki.

¹³⁰ Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 353. p.

¹³¹ Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 353. p.

¹³² Lásd: Hudson vs. Michigan ügy, 547 U.S. 586 (2006); valamint Herring vs. United States ügy [129 S.Ct. 695, 700 (2009)]. Megjegyzem, WILLIAM BRENNAN bíró már a Calandra ügy kapcsán is kifejtette az exclusionary rule megszűnésével kapcsolatos aggályait. Különvéleményében leírta, „*ha a kizáró szabályt nem tekintjük alkotmányos gyökerekkel rendelkezőnek – hanem csupán úgy tekintünk rá, mint egy*

szabály helyett megalkotnak egy olyan jogorvoslatot (legyen az akár polgári jogi, akár igazgatási jellegű) amely alkalmas a házkutatáshoz és lefoglaláshoz kapcsolódó alkotmányos jogok érvényesülésének biztosítására.¹³³

3.3. El kell-e törölni a doktrínát? Érvek – ellenérvek

*Az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom az exclusionary rule eltörlése-fenntartása kapcsán három szempontot vizsgál: a Negyedik Alkotmány-kiegészítés értelmezése (1); megakadályozza-e a kizáró szabály az alkotmányos jogsértéseket? (2); arányban áll-e a szabály a büntetőeljárás során felmerülő költségekkel? (3).*¹³⁴

3.3.1. A Negyedik Alkotmány-kiegészítés értelmezése

A Negyedik Alkotmány-kiegészítés lényegi tartalmát – az exclusionary rule doktrína fényében – alapvetően kétféleképpen lehet megadni: nyelvtani, valamint történeti értelmezéssel.

Ha a Negyedik-kiegészítést *szó szerint értelmezem* (nyelvtani értelmezés), akkor valóban az mondható, hogy *a kizárási szabálynak nincs alkotmányos alapja*, a jelzett kiegészítés ugyanis a büntetőeljárások során fogatosított házkutatásoknak, lefoglalásoknak „csak” az alkotmányos standardjait rögzíti, azok megsértésének következményeiről azonban nem tartalmaz semmit.¹³⁵ Azaz az nyelvtani értelmezés az exclusionary rule eltörlésére adhat alapot.

Ezzel szemben, ha a Negyedik kiegészítést ún. *történeti értelmezésnek* vetem alá – amely azt vizsgálja, hogy vajon mi volt a célja a jogalkotónak a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megszövegezésével – végső soron arra az álláspontra is jutok, hogyha már egyszer az alkotmányozó az Alkotmány keretei közé illesztette a házkutatások,

körültekintően létrehozott szabályra, amelyet a Legfelsőbb Bíróság alkotott – akkor azt a következtetést vonhatjuk le, hogy amit a Bíróság megalkotott, azt a Bíróság ugyanúgy el is vetheti, méghozzá nagyon drámai módon.” Idézi: DRESSLER – MICHAELS (2010) 353. p.

¹³³ DRESSLER – MICHAELS (2010) 354. p.

¹³⁴ DRESSLER – MICHAELS (2010) 355-366. p. Mindemellett az amerikai szakirodalom politikai aspektusból (jobb-bal oldal) is vizsgálja a doktrína létjogosultságát. Ehhez lásd pl. CALABRESI (2003) 111-118. p.; valamint SLOBOGIN (1999) 363-446. p.

¹³⁵ A nyelvtani értelmezéshez lásd bővebben: AMAR (1994) 757, 785. p.

lefoglalások szabályait, azok megsértésének esetére nyilván védelmet kívánt nyújtani. A védelem pedig az exclusionary rule alkalmazásával érhető el.¹³⁶

3.3.2. Megakadályozza-e a kizáró szabály az alkotmányos jogsértéseket?

A kérdés megválaszolásánál a kiindulópontom az a tétel, amit a Legfelsőbb Bíróság 1960-ban az *Elkins vs. United States* ügyben kimondott: a „kizáró szabályt a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt jogok megsértésének megelőzésére, nem pedig a sérelem orvoslásra szánták”.¹³⁷ Azaz a megválaszolandó kérdés valójában az, hogy a kizáró szabály alkalmas-e arra, hogy megelőzze a jogellenes házkutatásokat, illetve lefoglalásokat.¹³⁸

A kizáró szabály eltörlése mellett állást foglalók szerint a szabály nem alkalmas erre a feladatra, az ugyanis „se nem tud, se nem funkcionál érdemben visszatartóként”.¹³⁹ Álláspontjuk alátámasztására a tudatos („knowingly”) szabályszegőket emelik ki: „azon rendőrök, akik tudatosan megsértik a Negyedik-kiegészítést, elméletben megakadályozhatóak, de a kizáró szabály túl közvetett és túl gyenge büntetési forma („form of punishment”), ahhoz, hogy ezt megfelelően megtegye”.¹⁴⁰ Ahhoz, hogy az exclusionary rule teljes mértékben hatékony legyen, ezeket a rendőri „nemkívánatos” magatartásokat mindig fel kellene deríteni a büntetőeljárás során, és egyfajta „büntető válaszként” az így felderített bizonyítékot minden egyes esetben ki kellene zárni a büntetőeljárásból. Ez azonban nem feltétlenül jár eredménnyel: „egy házkutatást, amit a bíróság esetleg később jogellenesnek tart, a többi bűnüldöző hatóság hajlamos rokonszenvvel kezelni, ezért a bizonyíték kizárása nem biztos, hogy ezen az alapon vissza fogja tartani az átlagos rendőrt”.¹⁴¹

Megjegyzik továbbá a kizáró szabály ellenzői, hogy a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértéséért a „szankció” (a bizonyíték kizárása), gyakran aránytalan a rendőrség által elkövetett „bűnhöz” (a jogellenes cselekményhez) képest. Megjelenik ez az

¹³⁶ A történeti értelmezéshez l.: STEWART (1983) 1365-1404. p.

¹³⁷ 364 U.S. 206 (1960)

¹³⁸ DRESSLER – MICHAELS (2010) 356. p.

¹³⁹ Lásd pl. AKERS – LANZA-KADUCE (1986) 1-6. p.

¹⁴⁰ SLOBOGIN (1999) 374-377.

¹⁴¹ WASBY (1978) 461., 466. p.

aránytalanság egyfelől akkor, amikor a jóhiszemű rendőr gondatlan tévedésére („inadvertent mistake of a good-faith police officer”) ugyanúgy alkalmazni rendelik a kizáró szabályt mint ahogy azt a rosszhiszemű rendőr szándékos magatartására is („malicious conduct of a bad-faith police officer”). Erre hozza példaként a Legfelsőbb Bíróság, hogy *„habár egy tigris vagy egy egér szabadon eresztése egy tanteremben jogellenes cselekmény [...] egyetlen józan ésszel gondolkozó ember sem mondaná azonban, hogy egyformán kell mindkettőt büntetni”*.¹⁴² Másfelől megjelenik az aránytalanság abban is, amikor a kizáró szabály nem tesz különbséget súlyos bűncselekmény („serious crime”) és egy kisebb szabályszegés között (lásd: az esetlegesen veszélyes elkövető elkerülheti a büntetőjogi felelősségre vonást még akkor is, ha a rendőr által elkövetett szabályszegés csekély jelentőségű is volt).¹⁴³

Ezzel szemben a kizárási szabály *megtartása* mellett kardoskodók, azzal érvelnek, hogy „valószínűleg egyszerűbb azt igazolni, hogy a szankciónak nincs visszatartó ereje, mint azt megmutatni, hogy az sikeres”.¹⁴⁴ Érvként hozzák továbbá fel azt is, hogy az exclusionary rule-t támadók szerint a kizárási szabály nem rettent vissza egyes rendőröket. A támogatók szerint ez hibás megközelítés, ugyanis a kizáró szabály célja nem az egyedi visszatartás kellene, hogy legyen, hanem a *rendszerszintű (vagy általános) visszatartás*.¹⁴⁵ Ezen túlmenően a kizáró szabály „védelmezői” rámutattak arra is, hogy az exclusionary rule legtöbb bírálója, azon kívül, hogy vitatja a szabály visszatartó erejét, azt is állítja, hogy a szabály túl sok bűnöző szabadon hagyását eredményezi. Így a „védelmezők” ezen csoportja akként érvel, hogy *„valószínűnek tűnik [...], hogy a bírálók elégedetlenségének valódi forrása nem a kizárási szabály hatástalansága, hanem annak hatékonysága”*. (Ha a Negyedik-kiegészítés sérelmének orvoslása kivételesen jól működne, több olyan eset lenne – és nem kevesebb – ahol a fontos, perdöntő bizonyítékokra nem derülne fény, és még több bűnös úszná meg a büntetőjogi felelősségre vonást.)¹⁴⁶

¹⁴² Bivens vs. Six Unknown Named Agents, 403 U.S. 388, 419 (1971)

¹⁴³ KAMISAR (1987) 1-50. p.

¹⁴⁴ DRESSLER – MICHAELS (2010) 358. p.

¹⁴⁵ MERTENS – WASSERSTROM (1981) 394. p. A rendszerszintű visszatartó erőt – mint a kizáró szabály célját – a Legfelsőbb Bíróság egyik bírója (BRENNAN bíró) is megállapította az United States vs. Leon ügyben [468 U.S. 897 (1984)]: *„a szabály legfőbb visszatartó funkciója annak intézményi szintű betartását elősegítő tendenciájában rejlik, hogy a Negyedik Alkotmány-kiegészítés bűnüldöző hatóságokra vonatkozó követelményeinek általában megfeleljenek”*.

¹⁴⁶ WASSERSTROM – SEIDMAN (1988) 19., 36-37. p.

3.3.3. Arányban áll-e a kizáró szabály a büntetőeljárásban felmerülő költségekkel?

Az exclusionary rule *eltörlése* mellett állást foglalók szerint a szabály állítólagos költségei magasabbak (nagyobbak), mint az esetleges visszatartás előnyei.¹⁴⁷ Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy a Supreme Court 2006-ban a *Hudson vs. Michigan* ügyben tett kijelentése alapján – „a kizáró szabályt csakis akkor alkalmazzák, amikor a visszatartás előnyei túlnyomó arányban vannak a tényleges társadalmi költségekkel” – úgy tűnik, hogy a Bíróság figyelembe veszi a szabály alkalmazáskor a visszatartó erő – költség arányosság követelményét.¹⁴⁸

A kizárási szabály *támogatói* ugyanakkor elvetik az e fajta megközelítést. Álláspontjuk szerint a büntetőügyben eljáró bíróságoknak „az eljárás épségének megőrzésére kellene fókuszálniuk –, hogy elkerüljék annak veszélyét, hogy a hatósági törvénytelenységhez közük legyen [...] mindezt az alkotmányellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználásának tilalmával tehetik meg”.¹⁴⁹

Álláspontom szerint (szinte) lehetetlen tárgyilagosan elemezni a kizáró szabály költségeit és előnyeit, mert ez a folyamat – YALE KAMISAR szavaival élve – magában foglalja a „kiszámíthatatlanok mérését és a megmérhetetlenek összehasonítását”.¹⁵⁰

Így például elég nehéz pénzösszegben mérni, hogy mennyit nyom a magánélethez való jog a mérlegen, vagy azt, hogy egyenlő-e (arányban áll-e) egy indokolatlan (jogellenes) házkutatásból származó bizonyíték kizárása egy bűnös szabadlábon hagyásával.

3.3.4. Melyik a járható út: az exclusionary rule eltörlése, megtartása vagy vannak jobb megoldások?

Amint az a fentebb leírtakból kitűnik, az exclusionary rule *eltörlését* támogatók egyetlen járható utat fogadnak el: a kizáró szabály eltörlését. Érvelésük szerint, a kizáró

¹⁴⁷ Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 360. p.

¹⁴⁸ 547 U.S. 586 (2006)

¹⁴⁹ Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 360. p.

¹⁵⁰ KAMISAR (1984) 551., 613. p.

szabály eltörlésével a büntető tárgyalás csak és kizárólag a vádlott bűnösségének vagy ártatlanságának eldöntésére tudna összpontosítani.¹⁵¹

A kizáró szabály eltörlése melletti érvként hozzák fel továbbá azt is, hogy ha még lenne is visszatartó ereje a kizáró szabálynak, és ha az még nagyobb is lenne, mint a büntetőeljárás költsége, akkor is lehet találni más „eszközt”, amely több előnyt biztosítana. Így pl. napvilágot láttak olyan nézetek, amelyek szerint a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésének elsődleges (netán egyetlen) jogorvoslati eszköze a polgári jogi út kellene, hogy legyen: a jogellenes házkutatással vagy lefoglalással érintett személy (a büntetőügy terheltje) jogellenes károkozás címén indíthatna pert a rendőrség, és ezzel együtt az állammal szemben.¹⁵²

Ezzel szemben az exclusionary rule *támogatói* szerint „számos hibája ellenére a kizáró szabály [...] a legjobb, amit reálisan alkalmazhatunk”.¹⁵³ Ebben a megfogalmazásban a kulcsszó: a „reálisan” kifejezés. A Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértése miatti rendőrséggel szembeni büntetőeljárások ugyanis jóformán ismeretlenek. Ennek oka valószínűleg nem más, minthogy az ügyészek ritkán akarnak a rendőrséggel – mint természetes szövetségesükkel – szemben eljárni.¹⁵⁴ Másfelől a polgári perek – mint büntető mechanizmusok – is viszonylag hatástalanok a rendőrökkel szemben.¹⁵⁵ Ennek elsősorban az az oka, hogy maga a nyomozó hatóság tagja (illetve a kormányzat) számos esetben mentes a polgári felelősség alól.¹⁵⁶ Mindezekből pedig az következik, hogy az alkotmányos büntetőeljárást leginkább az szolgálná, ha megmaradna az exclusionary rule alkalmazhatósága, azaz a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásával lehetne orvosolni az Alkotmányt sértő büntetőeljárást.

3.4. Az exclusionary rule doktrína alóli kivételek, avagy amikor a kizárási szabály nem alkalmazható

Ahogy az a jelen fejezet 3.2. pontjában is kifejtésre került a *Calandra* ügy óta a Legfelsőbb Bíróság más szemüvegen keresztül nézi az exclusionary rule doktrínát:

¹⁵¹ Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 364. p.

¹⁵² Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 364-365. p.

¹⁵³ STEIKER (1994) 820., 825-826. p.

¹⁵⁴ Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 365. p.

¹⁵⁵ SLOBOGIN (1999) 385. p.

¹⁵⁶ SKLANSKY (2008) 572. p.

implicite érvénytelenítette ugyanis azt a tézist, amely szerint a kizáró szabálynak alkotmányos gyökerei lennének. A Legfelsőbb Bíróság ugyanebben az ügyben kimondta azt is, hogy „*mint minden jogorvoslati szabálynak, úgy a kizárási szabálynak az alkalmazását is le kellene szűkíteni azokra a területekre, ahol a jogorvoslat a céljait feltehetően a leghatékonyabban elérheti*”.¹⁵⁷

A Supreme Court ítélkezési gyakorlatát tekintve, úgy tűnik az a Calandra ügy óta egyre inkább kiábrándult a kizárási szabályból, amelynek következménye az, hogy egyre több kivételt fogalmaz(ott) meg alóla.¹⁵⁸ A kivételek körének bővítését pedig azzal indokolja, hogy „*a bizonyítékok kizárása az utolsó megoldásunk, és nem pedig az első reakciónk*”.¹⁵⁹

Mielőtt rátérek a nevesített kivételekre, kiemelem, egyfelől azt, hogy az amerikai bizonyítási jog egyes, *nem büntetőjogi tárgyú eljárásokban* („non-criminal proceedings”) is alkalmazni rendeli a kizáró szabályt.¹⁶⁰ Így pl. alkalmazni kell az exclusionary rule-t olyan eljárásokban, amelyekben szabálysértés miatt ún. tulajdon-elkobzást rendeltek el.¹⁶¹ Nem alkalmazható azonban a szabály a hagyományos polgári perekben, az adóügyi eljárásokban,¹⁶² valamint az ún. kitoloncolási eljárásokban.¹⁶³

Másfelől megjegyzem, hogy a *büntetőjogi tárgyú eljárásokon* belül, a *non-trial proceedings*-ek (ezek a büntetőjogi tárgyú „nem peres eljárások”) kapcsán a kialakult gyakorlat szerint fel lehet használni az alkotmányellenesen megszerzett bizonyítékokat, ha az az esküdszéki eljárás keretében merül fel,¹⁶⁴ vagy ha előzetes meghallgatáson („preliminary hearings”),¹⁶⁵ óvadéki eljárásban („bail proceedings”),¹⁶⁶ ítélethozatalban

¹⁵⁷ United States vs. Calandra ügy, 414 U.S. 338 (1974)

¹⁵⁸ DRESSLER – MICHAELS (2010) 366. p. Kiemelendő, hogy a kivételek körének bővítésével a *védelem oldalára többlet terhet* aggatott a Legfelsőbb Bíróság; innentől kezdve ugyanis a védelemnek már nem „csak” azt kell bizonyítania, hogy jogellenesen történt a bizonyíték megszerzése, hanem azt is, hogy az kívül esik/kívül eshet az exclusionary rule kivételek körén. Ez pedig felveti azt a kérdést, hogy *vajon még mindig érvényesül a fegyverek egyenlősége az amerikai büntetőeljárásokban?* Álláspontom szerint a mérleg nyelve – a kivételek körének bővítésével – inkább a vád oldalára billent át.

¹⁵⁹ „*Exclusion of evidence is our last resort, not our first impulse.*” Hudson vs. Michigan ügy, 547 U.S. 586 (2006)

¹⁶⁰ DRESSLER – MICHAELS (2010) 367. p.

¹⁶¹ Ehhez lásd pl. a *One 1958 Plymouth Sedan vs. Pennsylvania* ügyet, 380 U.S. 693 (1965)

¹⁶² United States vs. Janis ügy, 428 U.S. 433 (1976)

¹⁶³ I.N.S. vs. Lopez-Mendoza ügy, 468 U.S. 1032 (1984)

¹⁶⁴ United States vs. Calandra ügy, 414 U.S. 338 (1974)

¹⁶⁵ Giordenello vs. United States ügy, 357 U.S. 480 (1958)

¹⁶⁶ 18. U.S.C. § 3142 (f) (2005)

(„sentencing”),¹⁶⁷ vagy a feltételes szabadon bocsátást megszüntető eljárásban („proceedings to revoke parole”) merült fel.¹⁶⁸

3.4.1. Az ún. kétségbe-vonási („impeachment”) kivétel

*Az impeachment kivétel alkalmazását az amerikai szakirodalom azzal indokolja, hogy ezzel jelentős előrelépést tehetnek az igazságkeresési folyamatban azáltal, hogy elrettentik a terheltet a hazudozástól.*¹⁶⁹ A jelzett kivétel szerint ugyanis, az ügyész a büntetőeljárásokban felmutathat olyan bizonyítékokat, amelyeket a terhelt Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt jogainak a megsértésével szereztek meg. Ez azonban korlátozott: a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésével megszerzett bizonyítékot ugyanis csak két esetben lehet felhasználni. Egyfelől akkor, ha az ügyész célja a bizonyíték felmutatásával a *vádlott közvetlen vallomásának kétségbe-vonása*, másfelől pedig akkor, ha a cél a terhelt *szembesítés során feltett célirányos kérdésekre adott válaszainak a megcáfolása*.¹⁷⁰

A Legfelsőbb Bíróság 1990-ben, a *James vs. Illinois* ügyben pontosította a kivétel alkalmazásának szabályát.¹⁷¹ Kimondta ugyanis, hogy „a vádlott Negyedik kiegészítésben foglalt jogainak megsértésével megszerzett bizonyítékokat arra nem lehet felhasználni, hogy kétségbe vonják a védelem által felsorakoztatott valamennyi tanú szavahihetőségét”. A Bíróság érvelése szerint ilyen esetben ugyanis csorbulna a terhelt tisztességes eljáráshoz való joga, azáltal, hogy a terheltek nem mernének tanúkat bevonni a büntetőeljárásba, ha azok szavahihetőségét az ügyész egy jogellenes módon megszerzett bizonyítékkal meg tudja dönteni. Ha ezt jóváhagyná a Legfelsőbb Bíróság – érvel a szakirodalom – az semmiféle előrelépést nem eredményezne az

¹⁶⁷ United States vs. McCrory ügy, 930 F.2d 63 (D.C. Cir. 1991)

¹⁶⁸ Pennsylvania Bd. of Probation and Parole vs. Scott ügy, 524 U.S. 357 (1998)

¹⁶⁹ Az angolszász tárgyalási rendszerekben ugyanis a terheltet – ha már megszólalt – igazmondási kötelezettség terheli, vallomását mint tanúvallomást fogják majd figyelembe venni. DRESSLER – MICHAELS (2010) 368-369. p.

¹⁷⁰ DRESSLER – MICHAELS (2010) 368. p. Így pl. ha a kábítószerral visszaélés miatt indított büntetőeljárásban a terhelt az állítja, hogy ő sosem látott kábítószert [mint ahogyan az történt a Walder vs. United States ügyben, 347 U.S. 62 (1954)]; vagy tagadja a szembesítés során, hogy korábban birtokában voltak azok [mint ahogyan az történt a United States vs. Havens ügyben, 446 U.S. 620 (1980)], ezekben az esetekben az ügyész bemutathat olyan vallomást a terhelt szavahihetőségének kétségbe vonására, amely szemben áll ezekkel az állításokkal, és amelyet alkotmányellenesen szereztek meg.

¹⁷¹ 493 U.S. 307 (1990)

igazságkeresési folyamatban; másfelől pedig jelentősen gyengítené a kizárási szabályba vetett bizalmat.¹⁷²

3.4.2. Az ún. kopogási-és-bejelentési („knock-and-announce”) kivétel

A *knock-and-announce-t* mint második *kivételt*, a Legfelsőbb Bíróság a 2006-ban meghozott *Hudson vs. Michigan* döntésében nevesítette.¹⁷³ Megjegyzem, hogy a jelzett kivétel összetett, annak szabályai ugyanis nemcsak az elsődleges kizárási szabályhoz (*exclusionary rule*), hanem a másodlagos kizárási szabályokhoz, ezen belül is a mérgezett fa gyümölcsének doktrínájához, annak kivételeihez is kapcsolódik. A továbbiakban a szabályt e pontban elsősorban mint az *exclusionary rule* alóli nevesített kivételt vizsgálom.

A *Hudson* ügyben a detroiti rendőrség érvényes házkutatási engedéllyel ment Brooker T. Hudson lakásához, ahol kokaint, valamint egy illegálisan tartott fegyvert találtak. A rendőrség azonban eljárási szabálysértést követett el, amikor a kopogás-és-bejelentést követően mindösszesen 3-5 másodpercet várakozott (a gyakorlat szerint 20-30 másodpercet kell várakozni), majd bement Hudson lakásába. Mindezek alapján a Legfelsőbb Bíróságnak lényegében arra kellett választ adnia, hogy a kopogás-és-bejelentés szabályának ily módon történő megsértésével megszerzett bizonyítékokat ki kell-e zárni a bizonyítékok sorából?

A Bíróság érvelésének kiindulópontja az volt, hogy a kizárási szabályt mint *végző megoldást* („*last resort*”) kell figyelembe venni a büntetőeljárások során. A megtalált drogok, valamint lőfegyver felhasználhatósága kapcsán pedig ún. *hármasként* jogalapot sorakoztatott fel.¹⁷⁴ Egyfelől kimondta a Bíróság, hogy „*ha nem történt volna eljárási szabálysértés – azaz 3-5 másodperc helyett 20-30 másodpercig várakoznak – akkor is megtalálták volna a drogokat, és a lőfegyvert*”, azaz álláspontja szerint a mérgezett fa gyümölcs doktrína alóli kivétel, az ún. *független forrás doktrína* („*independent source*

¹⁷² DRESSLER – MICHAELS (2010) 369. p.

¹⁷³ 547 U.S. 586 (2006) Természetesen a Legfelsőbb Bíróság a jelzett döntést megelőzően is foglalkozott a kopogás-és-bejelentés szabályával, így például a *Wilson vs. Arkansas* ügyben, [514 U.S. 927 (1995)] kimondta, hogy „*a szabály nem más mint a Negyedik Alkotmány-kiegészítés alapján végzett ésszerű/indokolt nyomozás alapelve*”.

¹⁷⁴ Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 369-371. p.

doctrine”) alapján e bizonyítékok felhasználhatóak. Álláspontom szerint a Bíróság ezen a ponton eljárás-dogmatikai hibát vétett: összekeverte ugyanis a független forrás doktrínáját a mérgezett fa gyümölcse alóli másik kivétellel az ún. elkerülhetetlen felfedezés („inevitable discovery rule”) elvével.¹⁷⁵ Amíg a független forrás doktrína esetében ugyanis nem beszélhetünk a mérgezett fa gyümölcse alóli valódi kivételről (lévén a kérdéses bizonyíték teljesen vagy részben egészséges fa gyümölcse – amelynél az illegalitási kapcsolódási pont hiánya alapján marad felhasználható a bizonyíték); addig az elkerülhetetlen felfedezés elve a mérgezett fa gyümölcse alóli valódi kivételnek minősül (hiszen itt a kérdéses bizonyíték valóban az eljárási szabálysértés terméke).¹⁷⁶

A bizonyítékok felhasználhatósága kapcsán a Bíróság második jogalapként egy újabb mérgezett fa gyümölcse alóli kivételre: *a meggyengült kapcsolat elvére* („*attenuated connection principle*”) hivatkozott.¹⁷⁷ A szakirodalom álláspontja az, hogy „*noha már a Hudson döntés előtt is létezett ez a kivétel, ám a Hudson eset óta, látszólag meg lehet határozni olyan egyértelmű helyzeteket, tényezőket* (így időbeni közelség, közreható események, szabályszegő szándékossága, a szabályszegésből származó bizonyíték természete, védett érdekeltségi korlátozás), *amelyek esetében a bizonyíték szennyezettsége mindenképp eloszlik*”.¹⁷⁸ A Hudson ügyben a Bíróság az utóbbi tényezőre – a védett érdekeltségi korlátozásra – hivatkozott. A Bíróság szerint *a kopogás-és-bejelentés szabálya kifejezetten három érdek védelmét* szolgálhatja. Így a szabály egyfelől védelemben részesíti *az emberi életet és testi épséget* – lévén egy váratlan (előre be nem jelentett) behatolás önvédelmi reakciót válthat ki az érintett személyben. Másodsorban a szabály védelemben részesíti a házkutatással érintett személy *tulajdonját* az erőszakos bemenetellel okozott károkozásokkal szemben. Végezetül pedig az érintett személy *magánélethez való jogát* is védi a szabály.¹⁷⁹ A Bíróság érvelése szerint noha a jelzett esetben ezen érdekek megjelennek, azonban „*a kapcsolat az illegalitás és a bizonyítékok között eléggé meggyengült ahhoz, hogy a bizonyíték kezdeti szennyezettsége teljes mértékben elússzon [...]* azaz az eljárási

¹⁷⁵ A független forrás doktrína, valamint az elkerülhetetlen felfedezés részletszabályaihoz lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 384-388. p.

¹⁷⁶ DRESSLER – MICHAELS (2010) 383-392. p.

¹⁷⁷ A meggyengült kapcsolat részletszabályaihoz lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 388-392. p.

¹⁷⁸ DRESSLER – MICHAELS (2010) 389. p.

¹⁷⁹ DRESSLER – MICHAELS (2010) 171. p.

szabálysértés gyümölcséből származó bizonyítékok kizárása nem szolgálná a kopogás-és-bejelentés szabályában foglalt érdekeket”.¹⁸⁰

Harmadik jogalapként a Bíróság a kopogás-és-bejelentés szabályát a *költségek* (társadalmi költségek) és *előnyök* (elrettentés mint előny) *kontextusában vizsgálta meg*: ez alapján is arra a következtetésre jutott, hogy a kizárási szabályt jelen esetben nem lehet alkalmazni.¹⁸¹

Mindezen érvelés után a Bíróság összefoglalva kimondta: „*a Negyedik Alkotmánykiegészítésben foglalt kizáró szabály nem alkalmazható abban az esetben, ha a bizonyíték a kopogás-és-bejelentés szabályának megsértésével lefolytatott házkutatás következtében lett megszerezve, feltéve, ha a házkutatás foganatosítására érvényes házkutatási engedély volt kibocsátva*”.¹⁸² Azaz a Legfelsőbb Bíróság a mérgezett fa gyümölcse doktrína alóli kivételek segítségével nevesítette az exclusionary rule alóli második kivételt a „*knock-and-announce*” követelmény formájában.

3.4.3. Rendőrségi bűnösségi tényező („*police culpability factor*”) mint kivétel

Az exclusionary rule alóli kivételek harmadik csoportját az amerikai szakirodalom összefoglalóan „*police culpability factor*”-nak (azaz rendőrségi bűnösségi tényezőnek) nevezi,¹⁸³ az Amerikai Legfelsőbb Bíróság azonban „*good faith*” (jóhiszeműségi) kivételről beszél.¹⁸⁴ A jelzett kivétel tartalmát alapvetően négy döntés határozta meg: így a kiinduló eset az *United States vs. Leon* ügy (1984) volt, majd az *Illinois vs. Krull* ügy (1987); az *Arizona vs. Evans* ügy (1995); valamint a *Herring vs. United States* ügy (2009). Utóbbi döntéssel kapcsolatban előljáróban le kell szögezнем, hogy „*sokkal mélyebb vágást vezetett be a kizáró szabály hatáskörébe, korlátozva annak használatát [...] amelynek úgy tűnik, hogy végső üzenete abban áll, hogy a bizonyítékok kizárásának szabálya csak szűk körülmények között állja meg a helyét és így e szabály – mint gyakorlati kérdés – halottnak bizonyulhat [...]*”.¹⁸⁵

¹⁸⁰ DRESSLER – MICHAELS (2010) 390. p.

¹⁸¹ Ehhez lásd jelen. fejezet 3.3.3. pontját.

¹⁸² Hudson vs. Michigan ügy, 547 U.S. 586 (2006)

¹⁸³ Lásd pl.: DUKE (1986) 1405-1423. p.; HANSON (1988) 393-576. p.

¹⁸⁴ Lásd: Herring vs. United States ügyet [129 S.Ct. 965 (2009)]

¹⁸⁵ DRESSLER – MICHAELS (2010) 372., 382. p.

3.4.3.1. United States vs. Leon ügy (1984) és annak következményei

Az *United States vs. Leon* ügyben (1984) egy látszólag érvényes házkutatási parancs alapján foganatosították a rendőrök házkutatást. Erről a parancsról azonban később kiderült, hogy érvénytelen.¹⁸⁶ A Legfelsőbb Bíróság – a jóhiszeműség kivétele alapján – nem zárta ki az így megszerzett bizonyítékokat. Indokolásában elvi érveléssel kimondta, hogy „egy később érvénytelennek nyilvánított házkutatási parancs/engedély alapján megszerzett bizonyítékot fel lehet használni a büntetőeljárás során, feltéve, ha a megfelelő gyakorlati tapasztalattal rendelkező rendőr („reasonably well-trained officer”) azt feltételezhette, hogy a parancs/engedély érvényes” volt. Megjegyezte továbbá a Bíróság azt is, hogy „a Leoni jóhiszeműségi elv azt feltételezi, hogy az eljáró rendőr megfelelően hajtotta végre a parancsot [...] ez az elv ugyanis nem védi az alaptalanul végrehajtott (bár érvényes) parancsokat”.¹⁸⁷

A Bíróság azonban úgy látta, hogy a Leon döntésben lefektetett szabály pontosításra szorul, így meghatározott négy olyan esetet, ahol a kizáró szabály mégis alkalmazható (kivételek a Leon-szabály alól).¹⁸⁸

Nem érvényesül a Leon-szabály egyfelől abban az esetben, ha a házkutatási parancsot kibocsátó rendőrbíró olyan más rendőr által szolgáltatott információban bízott (és erre alapította a házkutatási engedélyt), aki tudta, hogy az okiratban lévő állítások hamisak.¹⁸⁹ Másodszorban szintén nem érvényesül a Leon-szabály, ha „a házkutatási parancsot kibocsátó rendőrbíró [...] a mindenáron való bizonyítékszerzés jegyében [...] teljes mértékben elhagyta a bírói szerepét”, azaz inkább a vád (a bűnüldözés) oldalán áll, mintsem az igazságszolgáltatás érdekeit képviseli.¹⁹⁰ A Leon-szabály alóli harmadik kivétel szerint, ha a terhelt vonatkozásában nem áll fenn megalapozott gyanú (ami a házkutatás elrendelésnek alapjául szolgálhatott volna) szintén ki kell zárni az így

¹⁸⁶ 468 U.S. 897 (1984)

¹⁸⁷ 468 U.S. 897 (1984)

¹⁸⁸ Megjegyzem, a négy esetből három (legalábbis az ezek alapját képező döntések) a Leon döntéshez képest időben korábban (1978, 1979, 1983) születtek.

¹⁸⁹ Lásd: *Franks vs. Delaware* ügyet [438 U. S. 154 (1978)]

¹⁹⁰ Lásd: *Lo-Ji Sales Inc. vs. New York* ügyet [442 U.S. 319 (1979)]

megszerzett bizonyítékot.¹⁹¹ Végezetül pedig szintén nem érvényesül a Leon-szabály abban az esetben, amikor *a kibocsátott házkutatási parancs nyilvánvalóan hibás*, mert az nem beazonosítható módon tartalmazza a házkutatás helyszínét vagy nem jelöli meg pontosan a keresett (lefoglalandó) dolgot.¹⁹²

3.4.3.2. Illinois vs. Krull ügy (1987)

Az *Illinois vs. Krull* ügyet (1987) alapvetően az különbözteti meg a Leon ügytől, hogy míg az utóbbi egy kibocsátott házkutatási parancson alapult, addig a Krull ügyben egy „*parancs nélküli ún. rendeleten alapuló közigazgatási házkutatást*” fogatosítottak. A házkutatás eredményeképpen a megtalált lopott dolgokat lefoglalták.¹⁹³

A Krull ügy terheltje indítványozta a lefoglalt dolgok bizonyítékok közüli kirekesztését, arra hivatkozással, hogy a rendeletet (amelyen a házkutatás alapult) később alkotmányellenesnek minősítették.

A Legfelsőbb Bíróság nem zárta ki az így megszerzett bizonyítékokat. Indokolásában rögzítette, hogy „*logikailag nem járul hozzá a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésétől való elrettentéshez az, ha az eljáró rendőrt nem a saját, hanem a törvényhozó hibája miatt rendelik büntetni a bizonyíték kizárásával*” így a Leon döntésben rögzített jóhiszeműség elvének megfelelően, jelen esetben is felhasználható lesz az így megszerzett bizonyíték.¹⁹⁴

3.4.3.3. Arizona vs. Evans ügy (1995)

Az *Arizona vs. Evans* ügyben (1995) E.-t egy általános közúti ellenőrzés során azért tartóztatták le, mert személyi adatainak ellenőrzésekor az elektronikus adatbázis szerint letartóztatási parancs volt vele szemben kibocsátva. A közúti ellenőrzés alkalmával mindemellett átvizsgálták E. személygépkocsiját is, amelynek csomagtartójában nagyobb mennyiségű marihuánát találtak. Később kiderült, hogy az elektronikus

¹⁹¹ Lásd: *Illinois vs. Gates* ügyet [462 U.S. 213 (1983)]

¹⁹² Lásd: *Groh vs. Ramirez* ügyet [540 U.S. 551 (2004)]

¹⁹³ 480 U.S. 340 (1987)

¹⁹⁴ 480 U.S. 340 (1987)

adatbázisban szereplő letartóztatási parancsot visszavonták, azt azonban az illetékes bírósági alkalmazott nem törölte ki az elektronikus adatbázisból. Ekként fordulhatott elő, hogy E.-t érvényes letartóztatási parancs hiányában letartóztatták.¹⁹⁵

E. az eljárás során indítványt tett arra, hogy az ellenőrzés során nála megtalált marihuánát mint jogellenesen megszerzett bizonyítékot zárják ki a bizonyítékok sorából. A kizárást az alkotmányértő módon fogatosított letartóztatási paranccsal indokolta.

A Legfelsőbb Bíróság a *jóhiszeműség elvére hivatkozással nem rendelte kizárni az ellenőrzés során megtalált drogot*. Indokolásában kitért arra, hogy jelen esetben ismételen alkalmazni lehetett a *Leon-szabályt* (a letartóztatást végző rendőr jóhiszeműen bízott az elektronikus nyilvántartásban), annyi *pontosítással*, hogy e szabály *nemcsak a rendőrök (rendőrbírók) általi jogsértésekre, hanem a bírósági alkalmazottak által elkövetett jogsértésekre is alkalmazandó*.¹⁹⁶

3.4.3.4. Herring vs. United States ügy (2009)

A 2009-ben megszületett *Herring vs. United States* ügyben H.-t a lakóhelye szerint illetékes rendőrség, egy szomszédos megye rendőrségének adatbázisában lévő parancs alapján tartóztatta le, majd ezt követően házkutatást fogatosítottak nála. A házkutatás során H. lakásában drogokat és illegálisan tartott lőfegyvereket foglaltak le. Az eljárás későbbi szakaszában azonban fény derült arra, hogy a H.-val szemben a letartóztatási parancsot már hónapokkal korábban visszavonták, ám azt a szomszédos megye rendőrkapitánysága gondatlanságból nem törölte ki az elektronikus adatbázisból.¹⁹⁷

H. az eljárás során arra hivatkozott, hogy mivel már a letartóztatása is jogsértő volt, az azt követően fogatosított házkutatás is jogellenesnek minősül, így indítványozta a megtalált és lefoglalt tárgyak bizonyítékok közüli kirekesztését.

¹⁹⁵ 514 U.S. 1 (1995) Az ügyet részletesen feldolgozza: LAFAVE (1996) 2553-2589. p.

¹⁹⁶ 514 U.S. 1 (1995) Kiemelést érdemel, hogy az Evans ügyben a Bíróság még kifejezetten visszautasította azt, hogy válaszoljon arra a kérdésre, hogy a megtalált marihuánát akkor is ki kellett-e volna zárni a bizonyítékok közül, ha az elektronikus adatbázisban egy rendőrségi (és nem bírósági) alkalmazott követte volna el a hibát. DRESSLER – MICHAELS (2010) 379. p.

¹⁹⁷ 129 S.Ct. 695 (2009)

A Legfelsőbb Bíróság úgy vélte, hogy *az ügyben nem alkalmazható az exclusionary rule doktrína*. Roberts főbíró indokolásában kifejtette, hogy a kizáró szabály alkalmazása nem automatikus következménye a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésének, „*az csak akkor alkalmazható, ha tényleges elrettentést eredményez, és az elrettentés előnyei meghaladják a kizárási szabály során felmerülő költségeket [...] valamint a rendőri magatartás is kellően bűnös [...]*”.¹⁹⁸ A rendőri magatartással kapcsolatban rögzítette a döntés, hogy „*a bizonyítékok kizárásának szabálya arra szolgál, hogy megakadályozza a szándékos, hanyag vagy súlyos gondatlan magatartásokat [...] jelen ügyben azonban a rendőrség által elkövetett hiba nem érte el ezt a szintet*”, ez ugyanis mindössze egyszeri gondatlanság volt a rendőrség részéről.¹⁹⁹

3.5. Részösszegzés: az elsődleges kizárási szabály (exclusionary rule doktrína)

A terhelt jogait a büntetőeljárás során a jogszabályok eleve korlátok közé szorítják, ezért nem engedhető meg, hogy az ellene irányuló jogellenesen lefolytatott bizonyítás gyümölcseit vele szemben felhasználják.²⁰⁰ Kiemelten igaz (lenne) ez a megállapítás az amerikai büntetőeljárásokra, ahol – a kormányzattal szemben kialakult bizalmatlanság következtében – az eljárás minden szakaszában kiemelt figyelmet fordítanak az „állami úthengernek” kiszolgáltatott személyek védelmére.

A jogellenesen (tiltott módon) megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az amerikai büntetőeljárási rendszerben, mint a kontinentálisban. (Természetesen nem hallgatható el, hogy a jogtudományba a „bizonyítási tilalmak” – „Beweisverbote” fogalmát ERNST BELING, német jogtudós vezette be a XX. század elején.) Úgy tűnik azonban, hogy az amerikai büntetőeljárásban a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelését tekintve egyfajta dogmatikai űr keletkezett, amit a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésein keresztül igyekezett és még ma is igyekszik kitölteni (a hangsúly azonban a kitöltésen és nem pedig megoldáson van). Teszi mindezt úgy, hogy beáll a szakirodalomnak az

¹⁹⁸ 129 S.Ct. 695 (2009) DRESSLER – MICHAELS (2010) 380. p.

¹⁹⁹ 129 S.Ct. 695 (2009) DRESSLER – MICHAELS (2010) 380. p.

²⁰⁰ SPENCER (2002) 603. p.

exclusionary rule létjogosultsága ügyében folytatott csatározásába: hol az egyik, hol a másik oldalt erősítve.

Az *exclusionary rule létjogosultságának* vizsgálatakor két elv ütközik egymással: a *formális (eljárási) igazságosság elve* szerint nem engedhető meg a büntetőeljárás felhígulása: az államnak inkább futni kell hagynia a bűnelkövetőt, minthogy eljárási szabálysértéssel ítélje el; az *anyagi igazságosság elve* szerint azonban minden bűnelkövetőt meg kell büntetni, pusztán a formális szabályok betartása ennek nem lehet gátja.

Amint azt a dolgozat bevezetőjében (I. fejezet) is előre bocsátottam: a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárását megalapozó *morális korlát* – nevezetesen, ha maga az állam is jogsértővé válik, elveszíti annak (morális) alapját, hogy a jogsértő állampolgárait megbüntesse – az USA büntetőeljárási jogában sem állított fel szilárd akadályokat a jogalkalmazó elé. A Supreme Court ítélkezési gyakorlatából ugyanis az olvasható ki, hogy 2009-re az exclusionary rule doktrína alkalmazása már csak igen szigorú, szinte taxatív módon felsorolt feltételek, körülmények fennállása esetén lehetséges. Végigtekintve a kizárási szabály alóli (egyre bővülő) kivételek körén, úgy tűnik e kivételek a gyakorlatban inkább főszabállyá kezdik kinőni magukat, és ezzel párhuzamosan a főszabályként megfogalmazott kizárási szabály egyre ritkábban kerül alkalmazásra, sőt az amerikai szakirodalom szerint az exclusionary rule a végnapjait éli.²⁰¹ Noha jelen fejezetben nem tértem ki a terhelt hallgatási jogának vizsgálatára (az ugyanis külön dolgozat tárgyát képeznél), azonban az exclusionary rule-lal összefüggésben (annak a végnapjait erősítő rémképként?) megemlítendő, hogy az elmúlt két évtizedben az amerikai (büntetőeljárás jogi) szakirodalomban napvilágot láttak olyan nézetek, miszerint a terhelt hallgatáshoz való jogát korlátok közé kell szorítani. E nézet egyik legradikálisabb képviselője a Harvard Jogi Egyetem egyik professzora (ALAN M. DERSHOWITZ), aki a terrorcselekményekkel gyanúsítható személyekkel szemben megfontolandónak tartja a „visszafogott” kínvallatás

²⁰¹ DRESSLER – MICHAELS (2010) 382. p.; Kiemelést érdemel, vannak szerzők, akik nem fogalmaznak ilyen sarkosan. Így pl. BRADLEY (2012) 2. p. tanulmányában úgy fogalmaz, hogy a mai exclusionary rule „se nem halott, se nem elfogadhatatlanul korlátozott, noha a korlátozása vitathatatlan”.

alkalmazását.²⁰² Azaz a terhelt beismerő vallomásának megszerzése érdekében nagyvonalúan eltekint az exclusionary rule alkalmazásától.²⁰³

Felmerül a kérdés, hogy vajon *milyen hatással van az amerikai büntetőeljárási rendszerre* a kizárási szabály egyre szűkebb körben való alkalmazása (más nézőpont szerint a kizáró szabály alóli kivételek körének növekedése)? Álláspontom szerint azzal, hogy az Amerikai Legfelsőbb Bíróság a kizárási szabály alkalmazhatóságának körét egyre jobban leszűkíti, azt a látszatot kelti, mintha az angolszász büntetőeljárási rendszerek alapvető célját – az eljárási igazság kiderítését – háttérbe szorítaná – és helyette – közelítve a kontinentális büntetőtárgyalási rendszerek céljához – egyre inkább az anyagi igazság feltárására (sőt megkockáztatjuk: ezzel együtt a szinte bármely áron való bizonyítékszerzésre) törekedne. Úgy tűnik, hogy a büntetőeljárási rendszerek egymáshoz való közeledésében az angolszász (amerikai) modell is felvette a versenyt (ez idáig – néhány kivételtől eltekintve – inkább a kontinentális rendszer közeledéséről lehetett beszélni). Mindemellett az exclusionary rule alóli kivételek körének bővítésével a *védelem oldalára többletterheket* aggatott a Legfelsőbb Bíróság; innentől kezdve ugyanis a védelemnek már nem „csak” azt kell bizonyítania, hogy jogellenesen történt a bizonyíték megszerzése, hanem azt is, hogy az kívül esik/kívül eshet az exclusionary rule kivételek körén. Ez pedig felveti azt a kérdést, hogy *vajon még mindig érvényesül a fegyverek egyenlősége az amerikai büntetőeljárásokban?* Álláspontom szerint a mérleg nyelve – a kivételek körének bővítésével – inkább a vád oldalára billent át.

Végezetül meg kell jegyeznem, hogy a *dolgozat e részének (III. 3. pont) kifejezett célja* az amerikai elsődleges kizárási szabály (exclusionary rule) bemutatása (történeti kialakulása, létjogosultságának vizsgálata, alkalmazásának indoklása és legújabb fejlődési irányának bemutatása) volt. Nézetem szerint e szabályok részletes ismerete nélkülözhetetlen a kontinentális eljárásjogászok számára is: noha eltérő eljárási rend uralkodik a kontinensen (így a magyar büntetőeljárásokban is), azonban e büntetőeljárásoknak is az igazság kiderítése, a bűnösök felelősségre vonása a végső

²⁰² DERSHOWITZ (2002); FILÓ (2005) 89-97. p.; KORINEK (2008) 37-44. p. Megjegyzendő, 2005-ben olyan tanulmány is napvilágot látott, amely szerint „*az emberi értékeket mélyen sértő kínvallatás nem korlátozódik a Dershowitz által leírt «ketyegő bomba» helyzetére. A valóságban ugyanis az Egyesült Államok kormányzata brutális, megalázó kihallgatások gyakorlatát engedélyezi, illetve hajja végre közegei révén.*” Lásd: LUBAN (2005) 1460-1461. p.

²⁰³ Más szerzők azonban rámutattak arra, hogy egy ilyen gyakorlat nemzetközi jogilag és az amerikai alkotmányos értékrendben is teljes mértékben elfogadhatatlan. RODLEY (2007) 65-80. p.

célja, ahol bizonyítékok beszerzése során történnek, történhetnek szabálytalanságok, amelyekre megfelelő módon kell „reagálni”. Az amerikai kizáró szabály eme reagáláshoz nyújthat (követendő vagy éppen elvetendő) példát.

4. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának második szintje (másodlagos kizárási szabályok): a mérgezett fa gyümölcse doktrína és az ezüstartálca elv

Annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa: az ún. *másodlagos kizárási szabályok*, így a *mérgezett fa gyümölcse doktrína* (fruit of the poisonous tree doctrine) és az *ezüstartálca elv* (silver platter doctrine) elemzésével tehető meg.

Kiemelendő, hogy a *másodlagos kizárási szabályok szintjének részletszabályait* az amerikai szakirodalom dolgozta ki a legkorábban és a legrészletesebben. Kezdetben két elmélet látott napvilágot. Egyfelől az abszolút kizárás elvét képviselő *mérgezett fa gyümölcse doktrína* (fruit of the poisonous tree doctrine) jelent meg, amely szerint mind a jogellenes bizonyíték, mind az annak folyományaként beszerzett bizonyíték kizárt a bizonyítékok köréből.²⁰⁴ Másfelől a relatív kizárás elméletét hirdető *ezüstartálca elv* (silver platter doctrine) vált ismertté,²⁰⁵ amely szerint az eljárás korábbi szakaszában, a tagállami szervek által jogellenesen szerzett bizonyíték, csak az adott (tagállami) eljárási szakaszban nem használható fel bizonyítékként, az eljárás későbbi szakaszában (a szövetségi bíróság előtt) – bizonyos feltételek megléte esetén – már felhasználható.²⁰⁶ A két doktrína mellett azonban manapság további két elv van kibontakozóban.

Az egyik az ún. *féloldalasan kizárt bizonyítékok doktrínája*, amely azt jelenti, ha valamely bizonyítékot a terhelt büntetőeljárási jogainak megsértésével szerzett meg a hatóság, azt főszabály szerint ki kell zárni a bizonyítékok sorából. Azonban, ha a

²⁰⁴ A doktrína részletes elemzését a III. fejezet 4.1. pontban adom.

²⁰⁵ Az elv részletes elemzését a III. fejezet 4.2. pontban adom.

²⁰⁶ TREMMEL (2006) 164. p.

védelem indítványozza (egyes tagállamokban elegendő a védelem hozzájárulása is), azt mégis fel lehet használni (a védelem javára) bizonyítékként.²⁰⁷

A másik kialakulóban lévő doktrína a *szakértői burkolt kijátszás doktrínája*, amelynél a fő kérdés, hogy fel lehet-e használni azt a szakvéleményt bizonyítási eszközként, amelyet a szakértő (akár csak részben is) spontán nyilatkozatokat, szóbeszédet (hearsay evidence) felhasználva készített el. Megfordítva a kérdést: a szakvéleménnyel vissza lehet-e csempészni azokat a bizonyítékokat a büntetőeljárásba, amit egyszer a hatóság törvénysértő magatartása miatt (esetleg korábban már) kizártak, de arról valamilyen formában a szakértő tudomást szerzett és beépítette a szakvéleményébe? Az amerikai szakirodalom szerint a szakértői burkolt kijátszás doktrínájának tipikus esete a családon belüli erőszaknál a hozzátartozó spontán nyilatkozatának szakértői véleményben való felhasználása.²⁰⁸ Ilyenkor ugyanis kétféle „előszituáció” fordulhat elő. Az egyik szerint azért szükséges a hozzátartozó spontán nyilatkozatának visszacsempészése, mert őt úgy hallgatta ki a hatóság tanúként, hogy nem figyelmeztette a mentességi jogára, holott az megillette volna, és e kihallgatása során mondott olyat, amellyel a terhelti pozícióban lévő hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta. Ebben az esetben az eljáró hatóság jogellenesen jutott a hozzátartozó nyilatkozatához, így az nem vehető figyelembe bizonyítékként. Amennyiben a szakértő valamilyen formában tudomást szerez erről a nyilatkozatról és azt beépíti a szakvéleményébe: valódi bizonyíték visszacsempészésről van szó, hiszen az egyszer már kizárt bizonyíték újra visszakerülhet a büntetőeljárásba. A másik „előszituáció” szerint nem volt előzetes kihallgatás vagy az nem volt törvénysértő, ám a szakértő olyan adatokat is beépített a szakvéleményébe, amelyek mindössze szóbeszéd (hearsay evidence) alapultak, azokhoz tehát nem a jogszabály szerinti eljárása során jutott hozzá. Ez utóbbi azonban álláspontom szerint inkább a bizonyíték büntetőeljárásba való becsempészése, mintsem visszacsempészése.

A továbbiakban a dolgozat csak a két klasszikus doktrína (mérgezett fa gyümölcse és ezüsttálca elvek) elemzésével foglalkozik.

²⁰⁷ A féloldalasan kizárt bizonyítékok tanáról részletesen ír: AMAR (1997).

²⁰⁸ Lásd pl. GARDNER – ANDERSON (2010) 134-136. p.

4.1. A mérgezett fa gyümölcse doktrína (*fruit of the poisonous tree doctrine*)

4.1.1. Fogalmi alapvetések – a mérgezett fa gyümölcse doktrína mint főszabály

„Ha mérgezett a fa, mérgezett annak gyümölcse, és mérgezett lesz az is, aki eszik belőle.”

(Supreme Court)

A másodlagos kizárási szabályok egyik klasszikus doktrínája: a *mérgezett fa gyümölcse elv*. A doktrína létjogosultságát a Supreme Court 1939-ben a *Nardonne vs. United States* ügyben mondta ki,²⁰⁹ azóta az elvet – kisebb-nagyobb korlátozásokkal ugyan – mind a mai napig alkalmazzák az USA büntetőeljárás rendszerében. A doktrína főszabály szerint kizárja a jogellenesen megszerzett bizonyíték továbbhatását.²¹⁰ Ez azt jelenti, hogy a büntetőeljárásokban sem a jogellenesen megszerzett bizonyíték, sem az annak folyamánként megszerzett további bizonyíték nem használható fel a terhelttel szemben. Egy fiktív példával megvilágítva. Ha a nyomozó hatóság törvénysértő módon fogatosít házkutatást a terhelt otthonában és találunk egy naplót, amelyben a terhelt nem csak a bűncselekmény elkövetésének a részleteit, hanem azt is rögzíti, hogy volt egy szemtanúja a bűncselekménynek, a kérdés az, hogy mi lesz ezen bizonyítékok (egyfelől: a napló; másfelől pedig a napló alapján fellelt és a terheltre terhelő vallomást tevő tanú vallomásának) sorsa. Az exclusionary rule (elsődleges kizárási szabály) alapján, a napló nem használható fel bizonyítékként a terhelttel szemben, mivel az a jogellenes házkutatás közvetlen terméke (ez a mérgezett fa). A szemtanú vallomása – mint a jogellenes házkutatásból származtatható bizonyíték – a mérgezett fa gyümölcse doktrína alapján szintén nem használható fel bizonyítékként, hiszen az valójában a mérgezett fának a gyümölcse lesz.

Álláspontom szerint az elv megfelel ugyan a következetesen felfogott jogállamiság követelményének, valamint az emberi jogok tiszteletben tartásának, azonban önmagában túl szigorú szabály, amely csak bizonyos megszorítások mellett fogadható el szükséges és elégséges megoldásként.²¹¹ Az amerikai büntető eljárásjogi

²⁰⁹ 308. U.S. 338, 341 (1939)

²¹⁰ A másodlagos kizárási szabályok kérdését a német szakirodalom a *kizárt bizonyíték továbbhatása* (az ún. Fernwirkung) intézményének nevezi. Erről részletesen ír: REINECKE (1990) 248 p. Idézi: TREMMEL (2006) 163. p.

²¹¹ TREMMEL (2006) 164. p.

szakirodalom (majd később a joggyakorlat is) eme megszorításokat három kivétel formájában fogalmazta meg: egyfelől a *független forrás elmélet* képletében, másodsorban az *elkerülhetetlen felfedezés doktrínájában*, harmadsorban pedig a *meggyengült kapcsolat elvén* keresztül.

Mielőtt részletes elemzését adnám az egyes nevesített kivételeknek, két kérdésre mindenképp szükséges kitérni. Ezek közül az egyik, hogy a mérgezett fa gyümölcse doktrína főszabálya szerint a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben rögzített követelmények megszegése jogkövetkezményeként alkalmazható. Legújabban azonban – ha annak további feltételei fennállnak – az Ötödik, illetve a Hatodik Alkotmány-kiegészítésben foglaltakra is alkalmazható.²¹² Ebből pedig az következik, hogy az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom és joggyakorlat kiemelt figyelmet fordít a *mérgezett fa tipizálására* (beazonosítására). Ennek a kategorizálásnak minden esetben az az első pontja, hogy el kell dönteni mely alkotmányos alapjog megsértése eredményezte az elsődleges illegalitást. Ebből lehet ugyanis következtetni arra, hogy a mérgezett fának valóban mérgezett lesz-e a gyümölcse (azaz azt ki kell e zárni a bizonyítékok köréből). Egy iskolapéldával szemléltetve:²¹³ tegyük fel, hogy a terheltet megalapozott gyanú hiányában tartóztatják le. A nyomozó hatóság a kihallgatása előtt tájékoztatja ugyan a fogva lévő terheltet a vallomásmegtagadási jogáról és a hozzákapcsolódó részjogosítványokról (összefoglalóan: Miranda jogairól), a terhelt azonban nem él ezzel a jogával és vallomást tesz. A beismerő vallomást önmagában az Ötödik és a Hatodik Alkotmány-kiegészítés, valamint a Miranda jogok szabályainak megfelelően, nem kellene kizárni a bizonyítékok közül, hiszen a terhelt a figyelmeztetések elhangzását követően döntött úgy, hogy vallomást tesz.²¹⁴ Tekintettel azonban arra, hogy a vallomást megelőzte egy jogellenes – megalapozott gyanú nélküli – letartóztatás (ez lesz az elsődleges illegalitás), a terhelt beismerő vallomását – mint a Negyedik Alkotmány-kiegészítés mérgezett fájának gyümölcset – ki kell zárni a bizonyítékok köréből.²¹⁵

²¹² DRESSLER - MICHAELS (2010) 383. p.

²¹³ DRESSLER – MICHAELS (2010) 383-384. p

²¹⁴ A kihallgatás, valamint az abból származó beismerő vallomás egyes követelményei az Ötödik, ill. Hatodik Alkotmány-kiegészítés rendelkezéseiből vezethetők le.

²¹⁵ A letartóztatások alapvető követelményeit a Negyedik Alkotmány-kiegészítés rögzíti. Vö.: DRESSLER – MICHAELS (2010) 383-384. p.

A másik kitérő pedig a Supreme Court egy 2006-os döntéséhez, a *Hudson vs. Michigan* ügghöz kapcsolódik.²¹⁶ Az ügy azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a 2006-ig kialakult mérgezett fa gyümölcse doktrína értelmezését – amely addig sem volt egyszerű – „*némely szintig következtetlenné tette*”.²¹⁷ A történeti tényállás szerint a Hudson ügyben a nyomozó hatóság érvényes házkutatási engedéllyel ment Brooker T. Hudson lakásához, ahol kokaint, valamint egy illegálisan tartott lőfegyvert találtak. A rendőrség azonban eljárási szabálysértést követett el, amikor a kopogás-és-bejelentést (knock-and-announce) követően mindösszesen 3-5 másodpercet várakozott (a gyakorlat szerint 20-30 másodpercet kell várakozni), majd bement Hudson lakásába. Mindezek alapján a Legfelsőbb Bíróságnak lényegében arra kellett választ adnia, hogy a kopogás-és-bejelentés szabályának ily módon történő megsértésével megszerzett bizonyítékokat (kábitószert, lőfegyvert) ki kell-e zárni a bizonyítékok sorából. A válasz összetett volt: a Bíróságnak egyszerre kellett vizsgálnia az elsődleges kizárási szabályt (exclusionary rule), másrészt a másodlagos kizárási szabályok közül a mérgezett fa gyümölcse doktrínát és annak kivételeit is. A Bíróság végül a következőt állapította meg: „*a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt kizáró szabály nem alkalmazható abban az esetben, ha a bizonyíték a kopogás-és-bejelentés szabályának megsértésével lefolytatott házkutatás következtében lett megszerezve, feltéve, ha a házkutatás fogantatására érvényes házkutatási engedély volt kibocsátva*”.²¹⁸

A Hudson döntést – annak rendhagyó indokolása miatt – a továbbiakban mindhárom, mérgezett fa gyümölcse doktrína alóli kivétel elemzése során górcső alá veszem.

²¹⁶ 547 U.S. 586 (2006)

²¹⁷ A szavazatával kisebbségben maradt BREYER bíró pl. azt mondta, hogy „*egyfajta számítógépes vírust engedtek szabadjára a Hudson döntéssel [...] amelynek következményei előre nem láthatóak*”. DRESSLER – MICHAELS (2010) 382. p

²¹⁸ 547 U.S. 586 (2006) Az eset abból a szempontból is érdekes, hogy itt a Legfelsőbb Bíróság egyfajta fordított logikai sorrendet alkalmazott, amikor a mérgezett fa gyümölcse doktrína alóli kivételek segítségével nevesítette az exclusionary rule alóli egyik kivételt az ún. „*knock-and-announce*” követelmény formájában. Azaz a másodlagos kizárási szabály kivételeiből vezette le az elsődleges kizárási szabály kivételeit. Erről részletesen ír: GÁCSI (2014a) 19-21. p.

4.1.2. Kivételek a mérgezett fa gyümölcse doktrína alól

„A mérgezett fa is teremhet jó gyümölcsöt.”

(Supreme Court)

4.1.2.1. Független forrás elmélet (independent source doctrine)

A *független forrás elmélet* – mint a mérgezett fa gyümölcse elv alóli kivétel – lényege, hogy a megszerzett bizonyítékot azért nem kell kizárni a büntetőeljárásból, mert az nem áll okozati kapcsolatban a bűnügyi hatóság részéről elkövetett eljárási szabálysértéssel.²¹⁹ Meg kell jegyezni, hogy ez a kivétel a szó valódi értelmében nem minősül a mérgezett fa gyümölcse alóli kivételnek, ebben az esetben ugyanis a kérdéses bizonyíték egy teljesen vagy részben egészséges fa gyümölcse, tehát ezen az alapon (azaz az illegalitási kapcsolódási pont hiánya miatt) maradhat a felhasználható bizonyítékok között. A joggyakorlat szerint két esetben beszélhetünk a független forrás doktrínájának létjogosultságáról.²²⁰

Egyrészt akkor, ha a kérdéses bizonyíték eredetileg ugyan jogszerű eljárás során került felfedezésre, később azonban mégis történt valamilyen eljárási szabálysértés.²²¹ Azaz, pl. ha a nyomozó hatóság jogszerűen fogatosított házkutatás során lefoglalja a terhelt naplóját, amely felfedi annak a tanúnak a személyét, aki az eljárás során tanúskodik a terhelt ellen; majd a későbbiekben a nyomozó hatóság egy újabb házkutatást végez a terhelt otthonában, ám ezúttal törvénytelen módon, amelynek során egy másik dokumentumban is felfedezi a szemtanú nevét. A kérdés az, hogy a tanú vallomása felhasználható-e bizonyítékként. A megoldás a független forrás doktrína alapján egyértelmű: a bizonyítékot nem kell kizárni, hiszen a rendőrség a szemtanú személyét eredetileg az első, jogszerűen fogatosított házkutatásból derítette ki.

Másodszorban pedig akkor merülhet fel a független forrás doktrínájának gyakorlati alkalmazása, ha a bizonyítékot eredetileg törvénysértő módon fedték fel, de a későbbiekben törvényesen – egy, a bizonyíték eredeti felderítésétől eltérő módon –

²¹⁹ BRADLEY (1989) 907-923. p.

²²⁰ Vö.: DRESSLER – MICHAELS (2010) 384-385. p.

²²¹ DRESSLER – MICHAELS (2010) 384. p.

kerül az a bűnügyi hatósághoz.²²² Ezt a szituációt a Supreme Court a *Murray vs. United States* ügyben elemezte.²²³

A Murray ügyben a nyomozó hatóság tagjai – megalapozott gyanúval, ám házkutatási engedély hiányában – alkotmány sértő módon mentek be egy raktárba, ahol néhány vászonba csomagolt bálát találtak, amelyek, gyanújuk szerint, marihuánát tartalmaztak. A rendőrök a bálák megvizsgálása és lefoglalása nélkül elhagyták a raktárt, az épület kintől történő megfigyelése mellett döntöttek. Amíg ők megfigyelés alatt tartották a területet, a nyomozó hatóság többi tagja engedélyt szerzett az épület átkutatására. Az eset kulcspontja, hogy a házkutatási engedélyt, egy a még engedély nélküli raktárba történő bemenetel előtt szerzett tanú vallomása alapján alapították (a tanú eskü alatt vallotta, hogy a raktárban kábítószer tartanak). A nyomozó hatóság megkapta a házkutatási engedélyt, a rendőrök visszatértek a raktárhoz és lefoglalták a bálákat. A kérdés az volt, hogy a kábítószer tartalmazó bálákat fel lehet-e használni, vagy az alkotmány sértő bemenetel miatt ki kell zárni a bizonyítékok közül. A Legfelsőbb Bíróság indokolása szerint fel lehet használni bizonyítékként a bálákat, tekintettel arra, hogy azok a második, jogszerű, engedéllyel felhatalmazott házkutatás eredményei voltak, nem pedig az első, törvénytelen, azaz engedély nélküli házkutatásé. A Bíróság arra is kitért, hogy a jelzett esetben egyetlen mód lehetett volna arra, hogy a második házkutatás az elsődleges illegalitás gyümölcse legyen: ha „*a rendőrtisztek kérvényét a házkutatási engedélyre az első bemenetelük alkalmával látottak motiválták volna*”. Ebben az esetben a házkutatási engedély az első, jogtalan behatolás gyümölcse lenne, maga az engedély „mérgezetté” válna, mivel az első, jogtalan házkutatás szolgált volna motivációként a második házkutatás engedélyének kérvényezéséhez.²²⁴ Jelen esetben azonban nem erről volt szó: a házkutatási engedélyt egy, az első házkutatást megelőzően beszerzett tanú vallomása alapján alapították.

A szakirodalom szerint a Murray ügy rendelkezései arra ösztönözhetik a rendőrséget, hogy gyanújuk megerősítése miatt törvénytelen házkutatásokat végezzen. Azaz, mivel a házkutatási engedély kérvényezése bonyolult és sok időt vesz igénybe, előfordulhat, hogy a nyomozás (és ezzel együtt a büntetőeljárás) gyorsaságára és hatékonyságára

²²² DRESSLER – MICHAELS (2010) 384-385. p.

²²³ 487 U.S. 533 (1988)

²²⁴ 487 U.S. 533 (1988)

hivatkozva a rendőrök jogszerűtlen (engedély nélkül végzett) házkutatással megpróbálják igazolni gyanújukat az engedély kérvényezése előtt. Ilyen esetben pedig, ha törvénytörő módon házkutatást végeznek, de terhelő bizonyítékot nem találnak, hivatkozhatnak arra, hogy időt spóroltak meg azzal, hogy nem igényelték a házkutatási engedélyt.²²⁵ A Murray ügyben a Legfelsőbb Bíróság egyik bírója: SCALIA bíró ezt az aggályt eloszlatta. Úgy érvelt, hogy „*ha a rendőrség már megalapozott gyanúval rendelkezik a házkutatás előtt – ahogyan a Murray ügyben is – úgy ostobaság lenne egy engedély nélküli, megerősítő házkutatást lefolytatni, hisz ha meg is találják, amit kerestek, később bizonyítaniuk kell, hogy minden, az azt követő házkutatási engedélyt kérvényező nyilatkozatban fellelhető információt törvényes úton szereztek be, és hogy nem a megerősítő házkutatás ténye motiválta őket a házkutatási engedély kérvényezésére*”.²²⁶ Mindez komoly teher, hiszen, ha ezt nem sikerül bizonyítani, a házkutatás során megszerzett valamennyi bizonyítékot ki kell zárni a büntetőeljárásból a *mérgezett fa gyümölcse doktrína* alapján. SCALIA bíró arra is kitért, hogy *ha még a megalapozott gyanú sem áll fenn* és így foganatosítják a megerősítő házkutatást, akkor pedig az *exclusionary rule* alapján nem lehet felhasználni a megszerzett bizonyítékokat.²²⁷

Amíg a Murray ügyben a rendőrség kétszer hatolt be a terhelt tulajdonában lévő raktárba (először jogellenesen, majd a második alkalommal törvényesen), addig a Hudson ügyben a rendőrség mindössze egyszer ment be a terhelt otthonába, jogellenesen. Az utóbbi jogesetben, noha érvényes házkutatási engedélye volt a nyomozó hatóságnak, azt alkotmányellenes módon alkalmazták, megsértve a Negyedik Alkotmány-kiegészítés *kopogás-és-bejelentés (knock-and-announce)* kritériumát.²²⁸ Felmerül a kérdés, hogy hogyan kapcsolódik a Hudson eset a *független forrás doktrínához*. A választ a Legfelsőbb Bíróság ítéletének indokolásában kell keresni. Ahogy azt fent már kifejtettem, a Legfelsőbb Bíróság a Hudson ügyben fenntartotta a megszerzett bizonyítékok (a kokain és lőfegyver) felhasználhatóságát. Indokolásában ezt a következőképpen támasztotta alá: „*a 'kopogás-és-bejelentés' mint alkotmányos jog megsértése nem jelentette azt, hogy annak hiányában ne fedezték volna fel és foglalták volna le a kérdéses bizonyítékot [...]* (azaz, ha betartják a 20-30 másodperces várakozási

²²⁵ DRESSLER – MICHAELS (2010) 386. p.

²²⁶ 487 U.S. 533 (1988)

²²⁷ 487 U.S. 533 (1988)

²²⁸ Részletesen: 547 U.S. 586 (2006)

időt, akkor is megtalálták volna a bizonyítékokat) [...] *a független forrás doktrína alkalmazhatóvá válik az eset tényállására.*" Általánosítva, a logikus következtetést figyelembe véve, „*a Hudson döntés kimondja, hogy a kizáró szabály (az exclusionary rule) nem alkalmazható, ha a látszólag egységes házkutatás több, független, a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben szereplő eseményre bontható, és a megszerzett bizonyíték közvetlenül ahhoz az eseményhez köthető, amely kielégíti a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglaltakat, nem pedig azokhoz a független eseményekhez, amelyek megsértik az abban leírtakat*”.²²⁹ Ez az indokolás azonban több ponton problematikus. Egyfelől azért, mert „*a döntés homlokegyenest ellentmond több száz, a 'mérgezett fa gyümölcse' néven elkönyvelt esetnek*”.²³⁰ Másodsorban pedig problematikus azért, mert álláspontom szerint a Bíróság összekeverte a *független forrás doktrínát* az *elkerülhetetlen felfedezés elvével*, amelynek kifejtését alább adom. Ez az elmélet (elkerülhetetlen felfedezés doktrínája) akkor érvényesül ugyanis, ha az Alkotmány megsértésével fedezték fel a kérdéses bizonyítékot, de a bíróság meggyőződhet róla, hogy a bizonyíték egyébként törvényesen is beszerzésre került volna.

4.1.2.2. Elkerülhetetlen felfedezés elve (inevitable discovery rule)

Áttérve a mérgezett fa gyümölcse doktrína második kivételére, az *elkerülhetetlen felfedezés doktrínára*, megállapítható, hogy itt – és egyébként hasonló módon a harmadik kivételnél is – *valódi kivételről* van szó. Ezekben az esetekben a kérdéses bizonyíték ugyanis valóban a mérgezett fának a gyümölcse, azaz valóban történt eljárási szabálysértés, és az adott bizonyítékot abból nyerték, azonban azt még sem kell kizárni a bizonyítékok köréből.

A jelzett kivétellel a Legfelsőbb Bíróság a *Nix vs. Williams* ügyben foglalkozott részletesen.²³¹ A Bíróság szerint egy korábban elkövetett jogellenességhez (alkotmányosértéshez) köthetően megszerzett bizonyíték is felhasználható a bírósági tárgyaláson, amennyiben az ügyész minden kétséget kizáróan bizonyítani tudja, hogy a kérdéses bizonyíték „*végül, elkerülhetetlenül felfedezésre került volna jogos úton is*”.²³²

²²⁹ TOMKOVICZ (2008) 1820. p.

²³⁰ DRESSLER – MICHAELS (2010) 387. p.; LAFAYE (2004)

²³¹ 467 U.S. 431 (1984)

²³² 467 U.S. 431 (1984)

Ez az úgynevezett *elkerülhetetlen felfedezés* alapelve, vagy más néven az *elméletben független forrás doktrína*. A történeti tényállás szerint a Nix-ügyben, megsértve a Hatodik Alkotmány-kiegészítésben rögzítetteket – amely azt tartalmazza, hogy a terheltnek jogában áll a védőjével beszélni – a rendőrök, amíg a járőrautójukban szállították a terheltet, őt terhelő információkhoz jutottak a terhelthez intézett kérdéseik során, majd rávették, hogy a terhelt az áldozat holttestéhez vezesse őket. Mire a terhelt beleegyezett, hogy megmutatja a rendőrségnek, hol ásta el a holttestet, egy, a járőrautóban lezajló eseményektől teljes mértékben független kutatócsoport már csak pár mérföldre volt a holttest felfedezésétől; azonban a kutatást átmenetileg lefűjták, miután a terhelt beleegyezett, hogy együttműködik. A Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy az áldozat holtteste mint az alkotmányellenesen megszerzett, a terhelt részéről tett vallomás gyümölcse, az elkerülhetetlen felfedezés doktrínára alapozva felhasználható a tárgyaláson mint bizonyíték. A Bíróság úgy találta, hogy a holttestet „*rövid időn belül*” felfedezték volna, „*gyakorlatilag ugyanabban az állapotában*”, a független kutatócsoport közreműködésének köszönhetően.²³³ A Legfelsőbb Bíróság bírói közül ketten: BRENNAN ÉS MARSHALL bírók azonban a többségtől eltérő véleményüket fejezték ki. Egyetértettek abban, hogy az a bizonyíték, amely végül törvényes úton került felfedezésre, felhasználható legyen a büntetőeljárásban, de elvárásként támasztották volna az ügyész felé, hogy ezt az „*elkerülhetetlenséget*” egy „*egyértelmű és meggyőző bizonyíték*” magasabb mércéjével igazolja. A gondolatmenetük szerint az *elkerülhetetlen felfedezés doktrína*, habár hasonlít a *független forrás doktrínára*, attól egyértelműen eltér abban, hogy nem lelhető fel a bizonyíték egy független forrása, csupán egy elméletileg független forrás. A nyomósabb bizonyítékra, ahogy az ellenvélemény állítja, azért van szükség, hogy az *elkerülhetetlen felfedezés* alapelve egyértelműen el lehessen határolni az olyan körülményektől, amelyek hasonlóságot mutatnak a *független forrás doktrínával*.²³⁴

Álláspontom szerint a *Hudson ügyben* a megszerzett bizonyítékokat (kábitószer, lőfegyver) a fenti érvelés alapján az elkerülhetetlen felfedezés doktrína kivétel alapján, és nem a független forrás elvére hivatkozva kellett volna a felhasználható bizonyítékok körében hagyni.

²³³ 467 U.S. 431 (1984)

²³⁴ Részleteiben lásd DRESSLER – MICHAELS (2010) 388. p.

4.1.2.3. Meggyengült kapcsolat elve (attenuated connection principle)

A *Nardone vs. Egyesült Államok* ügyben (1939) a Legfelsőbb Bíróság mindamellett, hogy lefektette a mérgezett fa gyümölcse doktrínát kimondta azt is, hogy a rendőrség általi eljárási szabálysértés eredményeként lefoglalt bizonyíték mindaddig felhasználható a büntetőeljárásban, amíg a törvénysértés és a kérdéses bizonyíték kapcsolata „annyira gyenge, hogy a bizonyíték 'szennyezettsége' szertefoszlik.”²³⁵ Azaz a Bíróság a főszabállyal együtt rendelkezett annak egyik kivételéről: a meggyengült kapcsolat elvéről is.

A Supreme Court a meggyengült kapcsolat kivételét a *Wong Sun vs. Egyesült Államok* ügyben tovább vizsgálta.²³⁶ Ebben a döntésében kijelentette, hogy „nem minden bizonyíték tekinthető a mérgezett fa gyümölcsének, pusztán mert nem derült volna rá fény a rendőrség törvénytelen intézkedése nélkül.” Ehelyett a valódi kérdés az, „vajon, az elsődleges illegalitás tényét elfogadva, az említett eljárási szabálysértéssel jutottak-e a bizonyítékhoz, amelyet megkérdőjelezünk, vagy kellőképp elkülöníthető módon szereztek azt meg, amely megtisztítja a bizonyítékot az elsődleges szennyezettségtől”. Másképp fogalmazva: még ha az adott bizonyíték ok-okozati viszonyban is áll a korábbi eljárási szabálysértéssel, azaz, még ha a fa mérgezett is, egy adott ponton a mérgezett fa gyümölcse kellőképp tisztának tekinthető ahhoz, hogy felhasználják azt a bírósági tárgyaláson.²³⁷

A mérgezett fa gyümölcse doktrína alóli harmadik kivételre – a meggyengült kapcsolat elvére – hivatkozás szintén megjelenik a *Hudson* döntés indokolásában. Mint ismert, a meggyengült kapcsolat elve már a Hudson döntés előtt is alkalmazott szabály volt a joggyakorlatban, ekkor azonban nem volt olyan egységes szabály és egyértelmű módszer meghatározva, amely alapján ki lehetett volna mondani, hogy a bizonyíték mikor tisztul meg az elsődleges „szennyezettségtől” (azaz az elsődleges eljárási szabálysértés ellenére mikor válik biztosan felhasználhatóvá a meggyengült kapcsolat elve alapján).²³⁸ A Hudson eset ebben (is) változást hozott: a döntés óta látszólag meg

²³⁵ 308 U.S. 338 (1939)

²³⁶ 371 U.S. 471 (1963)

²³⁷ 371 U.S. 471 (1963)

²³⁸ A kialakult joggyakorlat szerint a meggyengült kapcsolat elvének vizsgálatakor minden esetet a saját tényállása határozott meg, és sosem csak egy faktor számított döntő jelentőségűnek. Ekkor úgy tartotta a

lehet határozni olyan *egyértelmű helyzeteket*, amelyek esetében a bizonyíték „szennyezettsége” mindenképp eloszlik. A kialakult joggyakorlat szerint ezeket az egyértelmű helyzeteket a *meggyengült kapcsolat egyes tényezőiből* [így az időbeni közelség (1); a közreható események (2); a szabályszegő szándékossága (3); a szabályszegésből származó bizonyíték természete (4); végül pedig a védett érdekeltiségi korlátozásból (5)] lehet kimutatni. A továbbiakban górcső alá veszem valamennyi tényezőt.

(1) Az ún. *időbeni közelség* – mint a szennyezettség eloszlásának egyértelmű helyzete – azt jelenti, hogy minél rövidebb az eltelt idő az első eljárási szabálysértés és a kérdéses bizonyíték megszerzése között, annál valószínűbb, hogy az eljáró bíróság a bizonyítékot szennyezettnak (azaz kizárandónak) fogja minősíteni. Ez jelent meg a *Wong Sun vs. Egyesült Államok ügyben* is, ahol a rendőrség közvetlenül a törvénysértő letartóztatását követően, még a terhelt hálósobájában hallgatta ki a terheltet, és szerezte meg annak beismerő vallomását. A Legfelsőbb Bíróság ezt a vallomást kizárta a bizonyítékok közül, mert az „*közvetlenül a terhelt otthonába való jogtalan behatolásból és annak törvénysértő letartóztatásából származott.*”²³⁹

(2) A *közreható események* alatt azt kell érteni, hogy minél több tényező jelenik meg az első eljárási szabálysértés és a kérdéses bizonyíték lefoglalása között, annál nagyobb eséllyel lesz az felhasználható. Mivel az események ok-okozati lánc így megnyúlik, egyre kevésbé valószínű, hogy a nyomozó hatóság „*előre látta/láthatta, hogy a kérdéses bizonyíték az eljárási szabálysértésük lehetséges terméke lehet.*”²⁴⁰ A közreható eseményeknek van egy nevesített esete: ez a *szabad akarat* (önkéntesség) *közrehatása*, amelynek jellemzője, hogy a legtöbb esetben teljesen eloszlatja a bizonyítékról a korábbi illegalitás „szennyezettségét”. Szintén a *Wong Sun* ügyből lehet példát hozni erre, ahol a terheltet a törvénysértő letartóztatását követően később szabadon bocsátották. Ezt követően a terhelt önként visszatért a nyomozó hatósághoz és írásbeli vallomást tett. A Legfelsőbb Bíróság úgy találta, hogy a terhelt saját szabad akaratából

Legfelsőbb Bíróság, hogy a *meggyengült kapcsolat* kivétel szorosan kötődik a kizáró szabály (exclusionary rule) céljaihoz: „*a szennyezettség eloszlásának elmélete kísérlet arra, hogy kijelöljünk egy pontot, amelytől fogva a rendőrség törvénytelen intézkedésének hátrányos következményei annyira legyengülnek, hogy kizáró szabály (exclusionary rule) rendelkezései többé már nem érvényesülhetnek.*”
Lásd *United States vs. Leon* ügyet 468 U.S. 897, 911 (1984)

²³⁹ 371 U.S. 471 (1963)

²⁴⁰ COMMENT (1967) 1136, 1148-1149. p

döntött ügy, hogy visszamegy a rendőrségre és válaszol a feltett kérdésekre. Ez a momentum pedig kellőképp eloszlatja a vallomás „szennyezettségét”, így a terheltnek ez az írásbeli vallomása felhasználható volt a bírósági tárgyaláson.²⁴¹

(3) Az ún. *szabályszegő szándékossága* azt jelenti, hogy az eljárási szabálysértésből származó bizonyíték nagy valószínűséggel szennyezettnek tekinthető akkor, ha az elsődleges illegalitás szándékos és nem pedig gondatlan magatartás eredménye.²⁴² Általánosítva: a szándékosan elkövetett eljárási szabálysértés nagyobb szennyezettséggel jár, így tovább is tart, amíg az eloszlik. Ebből pedig az következik, hogy abban az esetben indokolt a kizáró törvénykezés (exclusionary rule) szélesebb körű alkalmazása, ha a másodlagos bizonyíték ok-okozati kapcsolatban áll egy szándékos eljárási szabálysértéssel (a kizárás ilyenkor az illegális rendőri magatartások megfékezését szolgálja).²⁴³

(4) Az ún. *szabályszegésből származó bizonyítékok természete* kapcsán a Supreme Court a következő megállapítást tette: egyes „szennyezett” bizonyítékok, természetükből kifolyólag nagyobb valószínűséggel képesek eloszlatni az őket körülvevő „szennyezettséget”, mint más bizonyítékok. Pontosabban: a szóbeli bizonyítékok nagyobb valószínűséggel használhatók fel a tárgyalás során, mint a tárgyi bizonyítékok.

²⁴¹ Hozzá kell azonban tennem, hogy a Legfelsőbb Bíróság többször hangsúlyozta, hogy a Miranda jogok felolvasása egyedül és önmagában még nem jelenti azt, hogy az azután tett vallomás mint a szabad akarat terméke, megtöri az ok-okozati kapcsolatot az eljárási szabálysértés és a vallomás között. [Lásd pl. *Brown vs. Illinois* ügy 422 U.S. 590, 603 (1975); vagy *Dunaway vs. New York* ügy 442 U.S. 200 (1979)] Ennek megfelelően, amennyiben a rendőrség nem megalapozott gyanúval tartóztatja le a terheltet, majd ismerteti vele a Miranda jogait, és rögzíti, hogy a terhelt lemondott e jogairól, és így szerzi meg a vádlott vallomását: az adott eset összes körülményét figyelembe véve kell megvizsgálni a kérdést, hogy vajon ez a vallomás a terhelt szabad akaratának terméke-e, és hogy ezzel vajon az elsődleges illegalitás szennyezettsége kellőképp elosztható-e. Például, a *Kaupp vs. Texas állam* ügyben három egyenruhás és két civil ruhás rendőrtiszt megalapozott gyanú hiányában tett látogatást hajnali 3 órakor a 17 éves gyanúsított családi házában, ahol hálószobájában felébresztették a gyanúsítottat, majd közölték vele, hogy „el kell menniük beszélgetni kicsit” egy gyilkosságról. A rendőrök ezután jogtalanul őrizetbe vették a terheltet, majd megbilincselve, a rendőrségre szállították. Itt levették a terhelt bilincsét, ismertették vele a Miranda jogait, majd nem sokkal ezután megszerezték a beismerő vallomását a gyilkosság elkövetéséről. A Legfelsőbb Bíróság mindezt úgy ítélte meg, hogy a Miranda jogok felolvasásán kívül minden más tényező megakadályozza, hogy a bizonyíték „szennyezettsége” eloszoljon; így arra a döntésre jutott, hogy, „amennyiben az alsóbb bíróságnak tárgyalásra való visszaküldés során az állam nem tud olyan tanúvallomással előállni, amelyet eddig nem ismertettek, és amely elég meggyőző ahhoz, hogy alátámassza az állam érvelését, ellensúlyozva a bizonyíték oly nyilvánvaló 'szennyezettségét', amely itt látható, a beismerő vallomást nem lehet felhasználni a bűnügyi tárgyalás során.” [Kaupp vs. Texas ügy 538 U.S. 626 (2003)]

²⁴² Lásd *Brown vs. Illinois* ügy 422 U.S. 590, 604 (1975)

²⁴³ THOMAS – POLLACK (1993) 21-23. p.

A szabályszegésből származó bizonyítékok természetének kérdéskörére (annak problematikus értelmezésére) példaként szolgálhat az *Egyesült Államok vs. Ceccolini* ügy, amelyben a rendőrség egy törvénysértő módon fogatosított házkutatás során eljárási szabálysértéssel nyert tudomást a bűncselekmény egy szemtanújának kilétéről. Amikor a rendőrség felkereste, a szemtanú vállalta, hogy vallomással szolgál a terhelt ellen. A terhelt azonban a szemtanú vallomásának bizonyítékok közüli kizárását kérte, arra hivatkozással, hogy az törvénysértő házkutatás gyümölcse. A Legfelsőbb Bíróság azonban úgy érvelt, hogy a szemtanú vallomását „*semmilyen körülmények között nem lehet kizárni a tárgyalásból, legyen az bármilyen közeli kapcsolatban is a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésével.*”²⁴⁴ Emellett a Legfelsőbb Bíróság elvetette a Wong Sun ügyben tett megállapítások egy részét is, amely kimondta, hogy „*a kizáró szabály mögött rejlő elvek semmilyen megkülönböztetésnek sem adnak lehetőséget a tárgyi és szóbeli bizonyítékok között.*”²⁴⁵ Ehelyett a Legfelsőbb Bíróság úgy rendelkezett, hogy egy szemtanú vallomása sokkal valószínűbb, hogy „szennyezetlen”, mint egy tárgyi bizonyíték.²⁴⁶ A Bíróság kettős érveléssel igyekezett alátámasztani ezt az állítását. Először is azzal, hogy a szemtanúk gyakran saját elhatározásuk alapján vállalják a tanúskodást, míg az élettelen, tárgyi bizonyítékokat másoknak kell felfedezniük. Ebből pedig az következik, hogy nagyobb a valószínűsége annak, hogy a rendőrség törvényes úton fedezi fel egy szemtanú kilétét; és így a rendőrség kisebb valószínűséggel sérti meg az Alkotmányt, hogy egy szemtanú vallomásához jusson.²⁴⁷ Nézetem szerint az érv vitatható. A kiindulópontom az, hogy a Supreme Court joggyakorlatát tekintve, valóban az jellemző az amerikai büntetőeljárásokra, hogy a tanúvallomás legtöbb esetben felhasználhatóvá válik a független forrás vagy az elkerülhetetlen felfedezés doktrínák alapján, mivel a szemtanúk (az élettelen, tárgyi bizonyítékokkal ellentétben) képesek és gyakran hajlandók is saját akaratukból a büntetőeljárásba „bekapcsolódni”. A Ceccolini ügyben azonban ettől tovább ment a Bíróság, és azt állította: „*még abban az esetben is, ha a szemtanú nem hajlandó előállni bármely ügyben, a pusztán lehetősége, hogy megteheti már sokkal gyengébbé teszi a vallomásának a szennyezettségét.*”²⁴⁸ Ez az érvelés viszont nem több mint egy „bírói

²⁴⁴ 435 U.S. 268 (1978)

²⁴⁵ 371 U.S. 471 (1963)

²⁴⁶ 435 U.S. 268 (1978)

²⁴⁷ 435 U.S. 268 (1978)

²⁴⁸ 435 U.S. 268 (1978)

módszer a vallomás hitelt érdemlősége kérdésében”,²⁴⁹ erre kizárási okot alapozni nem lehet. A második érve a Legfelsőbb Bíróságnak az volt, hogy ha nem érvényesülne a gyakorlatban az a tétel, hogy *„egy szemtanú vallomása sokkal valószínűbb, hogy 'szennyezetlen', mint egy tárgyi bizonyíték*”, akkor az sok esetben a releváns szemtanúk vallomását „végérvényesen megbénítaná”.²⁵⁰ Utóbbi érvének kifejtésével azonban adós maradt a Bíróság. A Ceccolini ügy összegzéseként elmondható, hogy az amerikai szakirodalomban még mindig megválaszolatlan az a kérdés, hogy miért lenne szükség egy olyan rendelkezés bevezetésére, amely könnyebbé teszi a szóbeli vallomások felmutatását és bizonyítékként való felhasználását, mint a tárgyi bizonyítékokét.²⁵¹

(5) A *Hudson* ügyben a Bíróság az egyértelmű helyzetek közül a *védett érdekeltségi korlátozásra* hivatkozott. Indokolása szerint, a kopogás-és-bejelentés szabálya kifejezetten három érdek védelmét szolgálhatja. Így a szabály egyfelől védelemben részesíti *az emberi életet és testi épséget* – lévén egy váratlan (előre be nem jelentett) behatolás önvédelmi reakciókat válthat ki az érintett személyben. Másodsorban a szabály védelemben részesíti a házkutatással érintett személy *tulajdonját* az erőszakos bemenetellel okozott károkozásokkal szemben. Végezetül pedig az érintett személy *magánélethez való jogát* is védi a szabály.²⁵² A Bíróság érvelése szerint, noha a jelzett esetben ezen érdekek megjelentek, azonban *„a kapcsolat az illegalitás és a bizonyíték között eléggé meggyengült ahhoz, hogy a bizonyíték kezdeti szennyezettsége teljes mértékben elússzon*”.²⁵³ Azaz kiemelte a védett érdekeltségi kört, ám úgy határozott, hogy az illegalitás gyümölcséből származó bizonyíték kizárása nem szolgálná a kopogás-és-bejelentés szabályában foglalt érdekeket. Ha pedig nincs gyakorlati haszna a kizárásnak, akkor miért kellene alkalmazni azt – érvelt a Bíróság.²⁵⁴

Felmerül a kérdés, hogy milyen veszéllyel fenyeget az, ha a Legfelsőbb Bíróság továbbra is követi a *Hudson* ügyben felállított ún. *védett érdekek összeütköztetése* logikát. Álláspontom szerint ez – azon túl, hogy a mérgezett fa gyümölcse doktrínát gyakorlatilag alkalmazhatatlanná teszi – visszahat az elsődleges bizonyítékok kizárási szabályának (exclusionary rule) alkalmazására is, pontosítva: annak egyre szűkebb

²⁴⁹ DRESSLER – MICHAELS (2010) 392. p.

²⁵⁰ 435 U.S. 268 (1978)

²⁵¹ DRESSLER – MICHAELS (2010) 392. p.

²⁵² DRESSLER – MICHAELS (2010) 171. p

²⁵³ 547 U.S. 586 (2006) Erről részletesen ír: DRESSLER – MICHAELS (2010) 390. p.

²⁵⁴ 547 U.S. 586 (2006)

körben történő alkalmazásához vezet.²⁵⁵ Ez pedig azt sugallja, hogy az USA-ban az állami büntetőhatalomnak a Hudson döntés óta úgy tűnik fontosabb a mindenáron való (anyagi) igazság kiderítése, mintsem az eljárási igazságé. Ezzel pedig (szintén) fordulatot vett az amerikai büntető eljárásjog: elkezdett ugyanis közeledni a kontinentális típusú büntetőeljárás rendszerek felé.

4.1.3. Összegző gondolatok a mérgezett fa gyümölcse doktrínához és annak kivételeihez

A mérgezett fa gyümölcse doktrína – mint a *másodlagos kizárási szabályok egyik prototípusa* – mind a mai napig élő szabály az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárás jogában.²⁵⁶ Természetesen – mint ahogy azt fentebb kifejtettem – a szabály önmagában túl szigorúnak látszik, így ma már a doktrína mellett, annak kivételei is széles körben alkalmazást nyertek. Általános az az elvi tétel ugyanis, hogy bármely típusú büntető eljárási rendszerről is legyen szó: a büntetőeljárásokban a technikai szabályszegések jelentőségének eltúlzása értelmetlen. Kétségtelen persze az, hogy a jogszabályok alkalmazásában konfliktusokat okozhat, ha valamely rendelkezés érvényét a jogalkalmazó az ésszerűség nevében maga kénytelen meghatározni: az ésszerűség ugyanis nem ugyanazt jelenti valamennyi jogalkalmazó számára.²⁵⁷ Az említett konfliktus kitűnő példáját szolgáltatja az elemzett amerikai büntető igazságszolgáltatás, ahol a bíróságok szigorú jogértelmezése igen sok esetben vezetett a bűnösök büntetés alóli meneküléséhez,²⁵⁸ mert a mérgezett fa gyümölcsének általános szabálya alapján technikai szabályszegések miatt is kizárták a perdöntő bizonyítékokat a büntetőeljárásból. Úgy tűnik azonban, hogy a joggyakorlat az utóbbi évtizedekben ennek elejét kívánta venni, így felállította a kivételek körét. Felmerül a kérdés, azonban, hogy nem vitték-e túlzásba e kivételeket, legalábbis azok értelmezését. *ERDEI ÁRPÁD* szerint a trend – amelyet a Supreme Court a mérgezett fa gyümölcs elv alóli kivételek

²⁵⁵ A Negyedik Alkotmány-kiegészítésben a logikátlan őrizetbe vételekről és magántulajdonok lefoglalásáról írottak kétségtelenül a szabadság és tulajdonjogi érdekeket szolgálják, nem a lehetséges bizonyítékok visszatartását a hatóság előtt. A Hudson ügy logikáját követve, mivel a bizonyíték elvetése nem szolgálná a fenti érdekek egyikét sem, a kizárási szabály nem alkalmazható. Lásd DRESSLER – MICHAELS (2010) 390. p.

²⁵⁶ Sőt a szabály egyre több, az USA-tól távoli ország büntetőeljárásában alkalmazható/alkalmazandó. Így pl. a török büntetőeljárásokban a török alkotmány kifejezett rendelkezése alapján alkalmazható a mérgezett fa gyümölcse doktrína. Vö.: DEMIRAL BAKIRMAN (2015) 248. p.

²⁵⁷ ERDEI (1995) 52. p.

²⁵⁸ ERDEI (1995) 52. p.

felállításával követ – nem a klasszikus doktrína kikezdése, hanem a „fára” ható „mérgek” hatásának átértékelésében jelentkezik: álláspontja szerint azonban a bizonyítékok kizárását – a kivételek megalkotásával – ma nehezebb elérni, mint korábban.²⁵⁹

Az összegző gondolatok körében érdemesnek tartom, hogy további két kérdésre kitérjek: egyfelől arra, hogy *miként hatott a Hudson döntés a mérgezett fa gyümölcse doktrína értelmezésére és gyakorlati alkalmazására*; másfelől pedig arra *miért kell a kontinentális büntetőeljárás rendszerben a mérgezett fa gyümölcsének elvével és annak kivételeivel foglalkozni*.

A *Hudson* döntést tekintve álláspontom az, hogy a döntés némely szintig következtetlenné tette a mérgezett fa gyümölcse doktrína értelmezését. Ez két területen jelenik meg. Egyfelől 2006 óta a bíróságok felhatalmazást kaptak arra, hogy „összekeverjék” a független forrás doktrínát az elkerülhetetlen felfedezés elvével. Ez eljárás-dogmatikai szempontból jelent(het) problémát. Másfelől a döntés – a meggyengült kapcsolat tényezőinek felállításával – automatizálni akarta, automatizálni akarja a szennyezettség, és a mérgezettség kizárását. Látszólag olyan egyértelmű helyzeteket akar kidolgozni, amelyek esetében a bizonyíték szennyezettsége automatikusan (gyakorlatilag bírói mérlegelés nélkül) eloszlik.

A kontinentális típusú büntető tárgyalási rendszerekben, esetünkben a *magyar büntető eljárásjog* viszonylatában azért lehet indokolt a mérgezett fa gyümölcse doktrínával foglalkozni, mert az 1973. évi I. törvény (a régi Be.) hasonlóan bizonytalanul fogalmazta meg a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját. Akként rendelkezett, hogy „*az e törvény rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe*”.²⁶⁰ A technikai szabályszegések jelentőségének eltűnésével a régi Be. jelzett szakaszában foglalt rendelkezés akár a mérgezett fa – mérgezett gyümölcs elv kimondásaként is felfogható volt. A „bizonyítás eredménye” formulázás ugyanis önmagában nem volt korlátozott érvényű, s így elvileg kizárhatóvá tette volna a törvény bármely rendelkezésével ellentétesen lefolytatott bizonyítás minden (akár közvetlen, akár közvetett) eredményét. Úgy látszik azonban,

²⁵⁹ ERDEI (1995) 53. p.

²⁶⁰ Régi Be. 60. § (3) bek.

hogy a magyar bíróságok nem hajlottak erre a felfogásra.²⁶¹ Meg kell jegyezni továbbá, hogy az sem derült ki ebből a megfogalmazásból, hogy csak a Be. rendelkezéseivel ellentétesen beszerzett bizonyítékot, vagy az ennek alapján megtalált bizonyítékot is ki kellett-e volna zárni a büntetőeljárásokból. Itt is a joggyakorlat szolgálhat útmutatóul: úgy tűnik, hogy a továbbhatás elve nem érvényesült a magyar büntetőeljárásokban. Természetesen egy kontinentális büntetőeljárási rendszerben nem lehet a jogalkotótól azt elvárni, hogy a két megoldás bármelyikének elfogadása által okozott konfliktusokat törvényi úton megoldja, de az mindenképpen elvárható a jogalkotótól, hogy az eljárási törvény világos fogalmazásával álláspontját félreérthetlenné tegye.²⁶² A hatályos büntetőeljárási törvényben a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulájának megfogalmazásakor a jogalkotó meghúzta a jogsérelem azon alsó határát, amely esetében alkalmazni lehet a kizárási intézményt. Ezzel pedig mára már világossá/világosabbá tette, hogy nem minden technikai szabályszegés esetén kell élni a kizáró szabállyal: *„Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy az eljárásban részt vevők jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg”*.²⁶³

4.2. Az ezüstartáca elv (*silver platter doctrine*)

A másodlagos kizárási szabályok másik klasszikus doktrínája az ún. *ezüstartáca elv* volt. Az elv lényege abban ragadható meg, hogy ez az elv csupán korlátozta, enyhítette a jogellenes bizonyíték továbbhatását.²⁶⁴ A doktrína ugyanis lehetővé tette a szövetségi bíróságok számára az olyan bizonyítékok felhasználását, amelyeket a tagállami bűnüldözési szervek törvénysértő házkutatások és lefoglalások során szereztek be.²⁶⁵ Azaz, az eljárás korábbi szakaszában, az alárendelt szervek által jogellenesen szerzett bizonyíték csak az adott eljárási szakaszban nem volt felhasználható bizonyítékként, az eljárás későbbi szakaszában, magasabb fórum közbelépése esetén bizonyos feltételek meglétekor már felhasználható volt.²⁶⁶

²⁶¹ ERDEI (1995) 53. p.

²⁶² ERDEI (1995) 53. p.

²⁶³ Be. 78. § (4) bek.; Elemzéséhez lásd: GÁCSI (2012a) 173-182. p.

²⁶⁴ TREMMEL (2006) 164. p.

²⁶⁵ GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 7. p.

²⁶⁶ TREMMEL (2006) 164. p

A mérgezett fa gyümölcse doktrínával szemben, ennek az elvnek a létrejötte nem köthető konkrét időponthoz. Annyi bizonyos, hogy az 1914-ben meghozott *Weeks vs. United States* döntés – amely lefektette szövetségi szintű kizárási szabályt (*federal exclusionary rule*) – után jelent meg először a gondolata, mint egy lehetséges menekülőút a kizárási szabály alól.²⁶⁷ Az elv 1949-ben a *Wolf vs. Colorado* döntéssel megerősödött,²⁶⁸ és ezt követően még 11 évig alkalmazták azt. A Supreme Court ugyanis 1960-ban az *Elkins vs. United States* ügyben úgy rendelkezett, hogy az ezüstitálca elv a továbbiakban nem alkalmazható.²⁶⁹ Ettől az időponttól kezdve tehát *nem létezik az amerikai büntető eljárásjogban a klasszikus értelemben vett ezüstitálca elv*. A teljesség kedvéért azonban meg kell jegyezni, hogy 1974-ben a Legfelsőbb Bíróság *United States vs. Calandra* döntésében az ún. *kollaterális használat* szabályának felállításával – a nagy esküdtszéki eljárásokban – egy, a klasszikus ezüstitálcához hasonló szabályról rendelkezett.²⁷⁰

4.2.1. Az ezüstitálca elv kialakulása, megerősödése

Ahogy az fentebb is említettem, az ezüstitálca elv kialakulása egy hosszabb folyamat eredménye volt, szemben a másik nagy doktrína: a mérgezett fa gyümölcse elvével, amelynek a Legfelsőbb Bíróság általi deklarálása egyértelműen 1939-re tehető. Noha a mérgezett fa gyümölcse kapcsán is szükséges volt az átfedések miatt a Negyedik Alkotmány-kiegészítés, valamint a hozzá kapcsolódó *elsődleges kizárási szabályok* (*exclusionary rule*) vizsgálata, az ezüstitálca elv – annak létrejötte, fejlődése, majd megszűnése – nem értelmezhető ezek nélkül.

Ebből következik, hogy az elv létrejötte kapcsán kiindulópont az 1886. év, amikor a Supreme Court a *Boyd vs. United States* ügyben kimondta a Negyedik Alkotmány-kiegészítés kizárási szabályának (*exclusionary rule*) létezését.²⁷¹

²⁶⁷ 232 U.S. 383 (1914)

²⁶⁸ 338 U.S. 25 (1949)

²⁶⁹ 364 U.S. 206 (1960)

²⁷⁰ 414 U.S. 338 (1974)

²⁷¹ 116 U.S. 616, 634-635 (1886)

A kialakulás első lépcsőfoka az 1914-ben meghozott *Weeks vs. United States* döntéshez kapcsolható, amely azt rögzítette, hogy a kizárási szabály elsődleges mechanizmusa lett a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben rögzített jogok érvényesítésének.²⁷² Azaz a Legfelsőbb Bíróság a döntés révén lefektette az ún. szövetségi szintű kizárási szabály (*federal exclusionary rule*) tartalmát. A döntés szerint: a Negyedik kiegészítés kizárja az olyan bizonyítékok felhasználását, amelyeket a szövetségi bűnüldöző szervek alkotmányellenesen szereztek meg.²⁷³ Ez a rendelkezés pedig automatikusan maga után vonta, hogy a tagállami nyomozó hatóságok tagjai innentől kezdve arra törekedtek, hogy hogyan lehetne a tagállami szinten elkövetett eljárási szabálysértésekkel beszerzett bizonyítékokat mégis felhasználhatóvá tenni.

A második lépcsőfok az 1949-ben meghozott *Wolf vs. Colorado* döntéshez kapcsolódik, amely döntés következtében a Negyedik Alkotmány-kiegészítés beépült a tagállamok jogába.²⁷⁴ Tekintettel arra, hogy innentől kezdve a jelzett Alkotmány-kiegészítés rendelkezéseinek betartása minden tagállamban kötelező volt, a tagállami bünyügyi hatóság (elsősorban nyomozó hatóság) tagjai még koncentráltabb figyelmet szenteltek a törvénysértő bizonyítékok büntetőeljárásba való visszacsempészésének. Ez tehát az a pont az amerikai büntetőeljárási jogban, amikortól kezdve az ezüsttálca doktrína fénykorát élte.

4.2.2. Az ezüsttálca doktrína mint másodlagos kizárási szabály jellemzője

Az ezüsttálca doktrína alapvető vonásait egy 1927-es jogeset, a *Byars vs. United States* döntés segítségével mutatom be.²⁷⁵ A Byars ügyben a tagállami nyomozó hatóság tagjai érvényes házkutatási engedéllyel rendelkezve elindultak, hogy átkutassák Byars telephelyét és bizonyítékot gyűjtsenek arra vonatkozólag, hogy a terhelt hamis zárjegyeket tesz a különböző, általa gyártott szeszes italokra.²⁷⁶ A nyomozó hatóság

²⁷² 232 U.S. 383 (1914); Lásd: GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 11. p.

²⁷³ 232 U.S. 383 (1914)

²⁷⁴ 338 U.S. 25 (1949); Lásd: GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 11. p.

²⁷⁵ 273 U.S. 28 (1927)

²⁷⁶ A jogesetnek már ez a pontja figyelemre méltó, tekintettel arra, hogy a Supreme Court ítélezési gyakorlata alapján olyan esetekben, amikor a nyomozati szakban végzett házkutatás célja a „*puszta bizonyíték*” (mere evidence) megszerzése, nem pedig a bűncselekmény „*gyümölcseinek és eszközeinek*” (fruits and instrumentalities) a felkutatása, nem kellett külön házkutatási engedélyt kibocsátani. [Később, 1967-ben a Supreme Court a *Warden vs. Hayden* ügyben (387 U.S. 294, 301-302) úgy döntött, hogy minden házkutatás törvényességi kelléke az érvényes házkutatási engedély kibocsátása – függetlenül,

tagjai – saját döntésük alapján – a házkutatás elvégzésénél egy szövetségi ügynök segítségét is igénybe vették (indokuk az volt, hogy az ügynök már több hasonló jellegű házkutatáson vett részt). A házkutatás – a szövetségi ügynök közreműködésével – eredményes volt: a nyomozó hatóság tagjai több tucat hamis, hamisított zárjegyet találtak Byars telephelyén. Később Byars-szel szemben a házkutatás során lefoglalt hamis és hamisított zárjegyek alapján az ügyészség vádat emelt. A vád – az elsőfokon eljáró bírósági tárgyaláson – a terhelttel szemben közvetlen bizonyítékként csupán ezeket a zárjegyeket tudta felmutatni. A bíróság szerint a tagállami nyomozó hatóság tagjai ugyan jogellenesen foganatosították a házkutatást – engedély nélkül vonták be az ügynököket a házkutatás lefolytatásába – azonban a bizonyítékok alapján bűnösséget megállapító ítéletet hozott a terhelttel szemben. A Supreme Court az ügy kapcsán kimondta, hogy az ítélkezési gyakorlat által kialakított ezüstitálca doktrína értelmében *„az Egyesült Államok Ügyésze tetszése szerint felhasználhatja a büntetőeljárásokban a vád alátámasztásaként a tagállami nyomozó hatóság tagjai által jogellenesen megszerzett bizonyítékokat [...] a Bíróságnak azonban jelen ügyben figyelemmel kellett lennie arra, hogy a jogellenes házkutatás foganatosításában szövetségi ügynök is közreműködött – sőt, a szövetségi ügynök gyakorlatának köszönhetően találták meg a bizonyítékokat – így jelen ügyben az ezüstitálca doktrína nem alkalmazható [...] ezért a jogellenesen lefolytatott házkutatás során megszerzett bizonyítékot nem lehet felhasználni [...]”* a terhelttel szemben.²⁷⁷

Felmerül a kérdés, hogy a *Legfelsőbb Bíróság* vajon miért ismerte el az ezüstitálca doktrína gyakorlati alkalmazását a XX. század első felében. Az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom²⁷⁸ szerint ennek magyarázata abban keresendő, hogy a Negyedik Alkotmány-kiegészítés 1949-ig nem épült be a tagállamok büntetőeljárási jogába, ezért szó szerint lehetetlen volt, hogy a tagállami nyomozó hatóság tagja megsértse a Negyedik kiegészítést. Azaz, ha nincs (nem lehet) jogsértés, akkor az eljárás törvényességével kapcsolatban elvi aggályok sem merülhettek fel. Ezt pedig célszerű volt, ha a Supreme Court is kimondja. 1949-ben a Negyedik Alkotmány-

attól, hogy az csak a „puszta bizonyíték” összegyűjtésére vagy esetleg már a bűncselekmény „gyümölcseinek – eszközeinek” a felkutatására irányul.] 1927-ben tehát nem volt kötelező az érvényes házkutatási engedély beszerzése a „puszta bizonyíték” beszerzéséhez, ennek ellenére a nyomozó hatóság – a mindenáron való bizonyítékszerzés elvére törekedve – mégis beszerezte azt. A Byars esetnek ezt a pontját részletesen elemzi: GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 12. p.

²⁷⁷ 273 U.S. 28-33 (1927)

²⁷⁸ Pl. GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 12-13. p.

kiegészítés beépült a tagállamok jogába is. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a kizárási szabályt is alkalmaznia kellene a tagállamok büntetőeljárási jogában. Misem támasztja ezt jobban alá, minthogy ugyanazon a napon, amikor a Legfelsőbb Bíróság meghozta és kihirdette a döntését a *Wolf vs. Colorado* ügyben, a *Lustig vs. United States* ügyben megerősítette az ezüstitálca doktrína fennmaradását.²⁷⁹ E ponton szükségesnek tartom kiragadni azt, hogy ebben a döntésben a Bíróság az ezüstitálca elv kapcsán definiálta a „*a szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyíték beszerzést*” is. Ennek oka az volt, hogy a *Wolf* döntés kihirdetésével a Bíróság a tagállamok kezébe adta a döntést, hogy alkalmazzák-e a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésének következményeként a kizárási szabályt vagy sem. Amennyiben igen, a „*szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyítékszerzés*” fogalmát útmutatóul szánta. A *Lustig* döntés indokolása szerint „*szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyítékszerzés*”, ha a házkutatás foganatosításában részt vesz a szövetségi nyomozó; míg „*nem minősül szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyítékszerzésnek*”, ha a házkutatás foganatosításában csak tagállami rendőrök vesznek részt, de az így beszerzett bizonyítékot ezüstitálcán nyújtják át a szövetségi hatóságoknak. Utóbbi esetben ugyanis az alsóbb (tagállami) szinten elkövetett jogsértés, a magasabb (szövetségi) fórum előtt már nem minősült annak, így a jogellenesen megszerzett bizonyítékot is fel lehetett a szövetségi szinten használni.²⁸⁰

4.2.3. Az ezüstitálca elv „hatályon kívül helyezése”

A Supreme Court 1960-ban az *Elkins vs. United States* ügyben kimondta, hogy az ezüstitálca elvet nem lehet alkalmazni a büntetőeljárásokban.²⁸¹ A határozat indokolása szerint: „*az elv veszélyezteti a tagállamok arra irányuló erőfeszítéseit, hogy garantálják az alkotmányos védelmet*”, mivel a doktrína valójában a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésére ösztönzi a tagállami bűnüldöző szerveket.²⁸² Az *Elkins* döntésben a Bíróság azt is lefektette, hogy „*a kizárási szabályt a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt jogok megsértésének megelőzésére, nem pedig a már*

²⁷⁹ 338 U.S. 74, 78-79 (1949)

²⁸⁰ Lásd: pl. *Elkins* ügyet 364. U.S. 210-211, 219 (1960)

²⁸¹ 364 U.S. 206 (1960)

²⁸² 364. U.S. 222 (1960) GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 7., 10. p.

bekövetkezett sérelmek orvoslására szánták”.²⁸³ Azaz a kizárási szabály a jogellenesen házkutatások, lefoglalások megelőzésére szolgál,²⁸⁴ az ezüstitálca elv azonban pont ezek ellen hat.

Az mondható tehát, hogy az ezüstitálca elv – mint másodlagos kizárási szabály – mindösszesen 46 éven keresztül volt alkalmazott szabály az USA büntetőeljárás jogában (1914 – 1960 között).²⁸⁵

4.2.4. Az ezüstitálca elv utóélete – a kollaterális használat elve

Az ezüstitálca elv alkalmazhatóságát ugyan elvetette a Legfelsőbb Bíróság 1960-ban, azonban úgy tűnik, hogy a joggyakorlat tovább kereste a doktrínához hasonló kiskapukat mint a kizárási szabály megkerülésének egyik lehetséges eszközét.

Ennek az útnak az egyik állomása a Supreme Courtnak az 1961-ben a *Mapp vs. Ohio* ügyben meghozott döntése, amelynek következtében a Negyedik Alkotmány-kiegészítés kizárási szabálya (maga az exclusionary rule) is beépült a tagállami szabályozásba.²⁸⁶ Ezzel a döntéssel a Legfelsőbb Bíróság megerősítette az egy évvel korábban meghozott döntését: azaz azt, hogy az ezüstitálca elv valóban nem alkalmazható a büntetőeljárásokban, főként akkor nem, ha már nemcsak a Negyedik Alkotmány-kiegészítés, hanem az annak megsértésére szolgáló kizárási szabály is kötelező a tagállamokban.²⁸⁷

Kiemelendő, hogy 1886-tól kezdve (az 1961-ben tagállamok jogába való beépülésen keresztül) a Legfelsőbb Bíróság a Negyedik Alkotmány-kiegészítés kizárási szabályára mint *alkotmányos elv által megkövetelt jogorvoslatként tekintett*.²⁸⁸ A szabályt ugyanis azért alkották meg, hogy egyfelől semmissé tegye a jogsértéseket; másfelől, hogy

²⁸³ 364 U.S. 206, 207 (1960)

²⁸⁴ DRESSLER – MICHAELS (2010) 356. p.

²⁸⁵ GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 11. p.

²⁸⁶ 367 U.S. 643, 657 (1961)

²⁸⁷ GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 15. p.

²⁸⁸ A Supreme Court ítélkezési gyakorlatából lásd *Weeks vs. United States*, 232 U.S. 383, 393 (1914); *Silverthorne Lumber Co. United States*, 251 U.S. 385, 392 (1920); *Agnello vs. United States*, 269 U.S. 20, 35 (1925). Az amerikai szakirodalomból pedig lásd STEWART (1983), 1365-1404. p.; HEFFERNAN (2000) 799-878. p.; BLOOM – FENTIN (2010) 1-45. p.; GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 8. p.

megakadályozza a kormányt, hogy előnye származzon a negyedik kiegészítésbeli jogok megsértéséből; harmadsorban pedig, megőrizze a bíróságok és a kormány ún. morális integritását.²⁸⁹ Hozzáteszem, a jelenkori Legfelsőbb Bíróság szakított ezzel a megközelítéssel.²⁹⁰ Álláspontja szerint a kizárási szabályt nem személyes jogorvoslatnak kell tekinteni, hanem egyfajta *büntető szankciónak*, amely képes elrettenteni a tágabb értelemben vett bűnüldöző szerveket attól, hogy a Negyedik Alkotmány-kiegészítést megsértsék. Ezt szokás *deterrence rationale*-nak (elrettentés indokának)²⁹¹ vagy pedig *severance principle*-nek (különválasztási elvnek)²⁹² nevezni. Utóbbiból nőtt ki az ún. *kollektarális használat elve* (collateral use doctrine).²⁹³

A *kollektarális használat* elve és azzal kapcsolatos kérdések a Legfelsőbb Bíróság 1974-ben meghozott döntésében: a *United States vs. Calandra* ügyben jelentek meg elsőként.²⁹⁴ A Legfelsőbb Bíróság a Calandra ügygel kezdődően a kizárási szabály (exclusionary rule) alól egy sor kivételt alkotott meg, amelyek értelmében a büntetőeljárásokban (is)²⁹⁵ felhasználhatóak a jogellenesen megszerzett bizonyítékok. Megjegyzést érdemel, ez a döntés elindította azt a folyamatot, amely mára odáig „fejlődött”, hogy megkérdőjelezi az exclusionary rule – az elsődleges kizárási szabály büntetőeljárásokban való alkalmazásának létjogosultságát.²⁹⁶ A Calandra ügyben ugyanis a Legfelsőbb Bíróság implicite érvénytelenítette azt a tézist, amely szerint a kizárási szabálynak alkotmányos gyökerei lennének.²⁹⁷ Ezt nevezi a szakirodalom az ún. „*kollektarális használat kivételének*”.²⁹⁸ A kivétel nem más mint az egykori ezüsttálca elvének egyfajta oldalági változata.²⁹⁹ (Az ezüsttálca elvvel szemben a legfőbb kritika pont az volt, hogy lehetővé tette a tagállami nyomozó szervek tagjai által jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználását a szövetségi bíróságok előtti eljárásban,

²⁸⁹ Lásd Weeks vs. United States ügy indokolását (232 U.S. 393, 394) Kiemelendő, hogy az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom az első és a harmadik okkal részletesen foglalkozik: az első okot *corrective justice rationale*-nak, azaz helyreállító igazságszolgáltatás indokának, a harmadikat pedig *condonation rationale*-nak, azaz elhatárolódási indoknak nevezi. Lásd: PENNEY (2004) 110. p.; valamint GÁCSI (2014a), 6-9. p.

²⁹⁰ GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 9. p.

²⁹¹ PENNEY (2004) 110. p.

²⁹² HEFFERNAN (2000) 825. p.; A *különválasztási elv* sajátosságait a Legfelsőbb Bíróság pl. a Davis vs. United States ügyben elemezte. 131 S. Ct. 2419 (2011)

²⁹³ GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.

²⁹⁴ 414 U.S. 338 (1974)

²⁹⁵ A büntetőeljárásokon belül az ún. *grand jury* (nagy esküdtszéki) eljárásokra vonatkozik. GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.

²⁹⁶ GÁCSI (2014a) 13. p.

²⁹⁷ DRESSLER – MICHAELS (2010) 353. p.

²⁹⁸ GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.

²⁹⁹ GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.

feltéve, hogy a tagállami nyomozó hatóság tagjai nem szövetségi ügynökök utasítására vagy nem annak előzetes jóváhagyásával jártak el; továbbá nem szövetségi bűnüldözési ügynökként léptek fel.³⁰⁰⁾

Az ezüstartálca doktrína rehabilitációjával (pontosabban azzal, hogy a Bíróság annak egy változatát állította fel az ún. kollaterális használat kivétel formájában), újból megjelent az ösztönzés a bűnüldöző hatóságok számára, hogy kizárási szabály megsértésével való bizonyítékszerzésre törekedjenek. A kollaterális használat kivételének azonban újdonsága, hogy már nem csak a tagállami nyomozó hatóság tagjait, hanem valamennyi szinten lévő bűnüldöző szervet arra ösztönöz(het), hogy a bizonyítékokat jogellenesen szerezzék be.³⁰¹ Sőt, az amerikai szakirodalom szerint a Calandra ügygel felállított doktrína nemcsak a nyomozó hatóság tagjait fogja ösztönözni a Negyedik Alkotmánykiegészítésben foglaltak megsértésére, hanem az ügyészek morális integritását is veszélyezteti azáltal, hogy a nyomozó hatóságokat akár ők maguk is a törvénysértő házkutatások és lefoglalások foganatosítására ösztönözheti.³⁰²

Álláspontom szerint a Legfelsőbb Bíróság a kollaterális használat elvének bevezetésével egyfajta *címkézési csalást* követett el. Noha 1960-tól kezdve a Legfelsőbb Bíróság következetesen azt vallja minden döntésében, hogy az ezüstartálca elvet a Negyedik Alkotmánykiegészítésben rögzített jogok védelme miatt alkalmazni nem lehet, valójában arról van szó, hogy a kollaterális használat bevezetésével mégis csak megengedi a tagállami nyomozó hatóság tagjai által jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználását.

4.3. Részösszegzés: másodlagos kizárási szabályok

A büntetőeljárás amerikai rendszere mélyreható változáson ment át az elmúlt évtizedekben.³⁰³ Amíg az 1960-as és '70-es években az eljárásokat az *EARL WARREN* vezette Legfelsőbb Bíróság ösztönzésének megfelelően az alapjogok aprólékos figyelembe vétele jellemezte (*due process modell*), addig a legutóbbi időszakban inkább

³⁰⁰ Elkins vs. United States, 346 U.S. 206, 213-215 (1960); GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10-11. p.

³⁰¹ Vö.: GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.

³⁰² GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 24. p.

³⁰³ BADÓ – BÓKA (2007) 89. p.

a bűnüldözés érdekei dominálnak (*crime controll modell*).³⁰⁴ Ennek egyik következménye, hogy a nyomozó hatóságok eljárása keményebbé vált.³⁰⁵

Ez a változás – amit talán már szemléletváltásnak is nevezhetünk – a büntetőeljárásokban is megjelent. Az ún. klasszikus másodlagos kizárási szabályok körében úgy, hogy a *mérgezett fa gyümölcse doktrína* gyakorlatilag szinte a kivételek formájában nyer alkalmazást [sőt 2006 óta (Hudson döntés) úgy tűnik, hogy olyan egyértelmű helyzeteket akar kidolgozni a Legfelsőbb Bíróság, amelyek esetében a bizonyíték szennyezettsége automatikusan – bírói mérlegelés nélkül – eloszlik].

Speciális a helyzet a másik klasszikus másodlagos kizárási szabály: az *ezüsttálca elv* esetében. A doktrínát ugyanis a Supreme Court 1960-ban – a *due process modell*nek megfelelően – alkalmazhatatlannak minősítette; a legfőbb indok az elvvel szemben az volt, hogy a „*doktrína valójában a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésére ösztönözte a tagállami bűnüldöző szerveket*”. 14 évvel később azonban más elnevezéssel ugyan (*kollaterális használat elve*), de az ún. nagy esküdtzéki eljárásokban a Bíróság ismét megengedte a tagállami szervek jogsértése által megszerzett bizonyítékok szövetségi szinten történő felhasználását.

Véleményem szerint a törvénysértéssel megszerzett bizonyítékok (legyen szó elsődleges vagy másodlagos kizárási szabály megkerüléséről) minél szélesebb körben történő felhasználása arra utal, hogy az amerikai büntetőeljárásokban az eljárás célja ma már nem feltétlenül az eljárásjogi igazság kiderítése. Sőt, megkockáztatom – a mindenáron való bizonyítékszerzés jegyében, a kizárási szabályok kivételeinek erősítésével – az eljárás célja közelít a kontinentális tárgyalási rendszerek céljához: a materiális igazság feltárásához.

³⁰⁴ BADÓ – BÓKA (2007) 89. p.

³⁰⁵ BADÓ – BÓKA (2007) 89. p.

IV. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az 1973. évi I. törvény (régi Be.) és a kialakult joggyakorlat alapján

1. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésére vonatkozó generálklauzula a régi Be.-ben

Mint ahogyan azt a *Bevezetésben* is kifejtettem, a jogállamiság megerősödésével szükségszerűen együttjáró folyamat a törvény szerint kizárt bizonyítékok (egyre bővülő) intézményesülése, ugyanis éppen a törvény szerint kizárt bizonyítékok rendszere lehet az egyik meggyőző jele annak, hogy adott országban mennyire teljesedett ki a jogállamiság.³⁰⁶ Amíg a hatályos Be. 78. § (4) bekezdése ennek a kritériumnak részben eleget téve³⁰⁷ generálklauzula formájában rögzíti a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának szabályát, nem ez volt a helyzet az 1973. évi I. törvény (a büntetőeljárásról szóló törvény, a továbbiakban: régi Be.) 60. § (3) bekezdésében rögzített szabállyal.

A bizonyítás törvényessége kapcsán a régi Be. eredeti szövege ugyanis – a bizonyítékok felderítésére, összegyűjtésére és biztosítására vonatkozó általános elvi jellegű szabályon túl³⁰⁸ – csak azt tartalmazta, hogy „erőszakkal, fenyegetéssel vagy más hasonló módon senkit sem szabad vallomásra kényszeríteni” [régi Be. 60. § (2) bek.]. A törvényjavaslat részletes indokolása szerint az állampolgári jogok fontos biztosítéka, hogy a bizonyítás során kizárólag a Javaslat (későbbi törvény) rendelkezései szerint kell és lehet eljárni. A bizonyítás törvényessége nem ellentétes a bizonyítékok szabad értékelésének alapelveivel,³⁰⁹ hanem éppen annak gyakorlati érvényesülését, a tényállás valóságnak

³⁰⁶ TREMMEL (2006) 154. p.; TREMMEL (2012) 495. p.

³⁰⁷ Az idézett törvényhellyel kapcsolatban hangsúlyozandó, hogy csak *részben tett eleget az elvárásoknak*. A generálklauzula megfogalmazásából eredő számos hibára lásd: TREMMEL (2005) 306-307. p.; valamint GÁCSI (2012a) 173-182. p.; illetve jelen dolgozat V. fejezetét.

³⁰⁸ „A bizonyítékok felderítése, összegyűjtése és biztosítása során a törvény rendelkezései szerint kell eljárni. Jogszabály előírhatja a bizonyítási cselekmények elvégzésének, így különösen a bizonyítási eszközök rögzítésének és megvizsgálásának meghatározott módját.” Régi Be. 60. § (1) bek.

³⁰⁹ A régi Be. érdeme, hogy az alapelvek között helyezte el a szabad bizonyítás elvét. „A büntetőeljárásban szabadon felhasználható minden olyan bizonyítási eszköz és bizonyíték, amely a tényállás megállapítására alkalmas lehet; a hatóságok ezeket egyenként és összességükben szabadon értékelik, és ezen alapuló meggyőződésük szerint bírálják el.” [régi Be. 5. § (3) bek.] Vitathatatlan, hogy az elv a hatályos Be.-ben is kimondásra került [vö.: Be. 78. § (1) bek. – a bizonyítékok értékelése], indokolt lenne azonban azt újra alapelvi szinten rögzíteni. Ezt az indokot alátámasztja az is, hogy „a bizonyítás korlátaira vonatkozó rendelkezések egy része az Alapvető Rendelkezések között lett elhelyezve,

megfelelő megállapítását szolgálja. A (2) bekezdés kapcsán külön kiemeli, hogy a vallomásra kényszerítés a vallomástételre és a vallomás tartalmára egyaránt vonatkozik.³¹⁰

Az idézett törvényhelyen [Be. 60. § (2) bek.] megfogalmazott tilalom gyakorlatilag a terhelt és a tanú vallomására vonatkozott. A három tiltott kihallgatási mód közül az első kettő (erőszak, fenyegetés) különösebb magyarázatra nem szorul, a harmadikat (más hasonló mód) azonban érdemes megvizsgálni. CSÉKA ERVIN szerint a „más hasonló mód” fogalmát a joggyakorlat töltötte ki tartalommal. Így e fogalom alá volt sorolható egyfelől a kifejezett, közvetlen kényszerít ugyan nem jelentő, de azzal mégis rokon, a kihallgatott személy akaratának megtörésére alkalmas testi gyötrelmek okozása (pl. tartós alvás megvonás, éheztetés, emberi szervezet egyéb jellegű kifárasztása. Másfelől a „más hasonló mód”-ot valósította meg az akarat és az elhatározás jogtalan befolyásolására alkalmas egyes pszichiátriai módszerek (pl. ígéretések, beugrató, félrevezető közlések, kérdések).³¹¹ (Megjegyzem, egy 1998-ban készült tanulmány kimutatta azt, hogy a régi Be. 60. § (2) bekezdésében rögzített „más hasonló mód”-ot nem alkalmazta a joggyakorlat, *„a Bírósági Határozatokban közzétett jogesetek mindegyikében a terheltek vagy erőszakot vagy fenyegetést alkalmaztak, így a bírói gyakorlatban nem található iránymutatás arra, hogy mi tekinthető egyéb módszernek”,* más hasonló módnak.³¹²)

Nem rendelkezett azonban a régi Be. eredeti szövege arról, hogy mi legyen a kényszerrel megszerzett vallomás sorsa, a törvényellenes bizonyítás általános jellegű eljárási szankciója. Ezt a hiányt az 1989. évi XXVI. törvény pótolta,³¹³ amely a régi Be. 60. §-át kiegészítette egy harmadik bekezdéssel, a következők szerint *„az e törvény rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe”*.³¹⁴ Ez a törvényi megfogalmazás azonban nem tett különbséget a

így az ártatlanság vélelme (Be. 7. §) vagy éppen az önvádra kötelezés tilalma (Be. 8. §) is”. Vö.: LŐRINCZY (1998) 217. p.

³¹⁰ Indokolás a büntetőeljárásról szóló (1973. évi I.) törvényjavaslathoz, Részletes Indokolás a 60. §-hoz. (Forrás: Országgyűlési Irományok, 1971. I. kötet, 1-63. szám, http://www3.arcanum.hu/onap/a110616.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KI-1971_1&pg=310&l=hun letöltés ideje: 2015. május 7.)

³¹¹ CSÉKA (1991) 91. p.

³¹² LŐRINCZY (1998) 227. p.

³¹³ *A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról* szóló törvény 5. §.

³¹⁴ Kiemelést érdemel, hogy a rendszerváltozást követően a büntető eljárásjogi jogszabályok alakulását tekintve három korszakot lehet megkülönböztetni. Az első korszak az 1980-as évek vége és az 1990-es

törvénysértően lefolytatott bizonyítás súlya között aszerint, hogy a törvénysértés lényeges, érdemi jellegű-e, avagy kevésbé jelentős, csak formai jellegű.³¹⁵ Így a nyelvtani értelmezés alapján egyrészt bármilyen technikai (formális) jellegű rendelkezés megsértése a bizonyíték kizárását eredményezhette;³¹⁶ másrészt a törvényszöveg közvetetten azt is sugallhatta, hogy a büntetőeljáráson kívüli más eljárásban megszerzett bizonyíték még akkor is értékelhető a büntetőeljárásban, ha azt akár súlyos törvénysértés útján szerezték is meg.³¹⁷ A törvényszöveg pontatlansága miatt a bíróságok sem voltak következetesek az ítéleteik indokolásában a bizonyítékok kizárását illetően, sőt – a pontatlan megfogalmazásból eredő probléma súlya abban is lemérhető volt, hogy – még a Legfelsőbb Bíróság sem tudott egységes joggyakorlatot kialakítani, hol az egyik, hol a másik értelmezést tette magáévá.³¹⁸

Az alábbiakban a régi Be. 60. § (3) bekezdés értelmezése kapcsán kialakult felfogások bemutatása következik.

2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának tágabb értelmezése

A régi Be. 60. § (3) bekezdés hatályba lépését (1990. január 1-jét) követően a Legfelsőbb Bíróság az idézett törvényhely alatt – a miniszteri indokolásban foglaltak

évek elejére, a második korszak az 1990-es évek közepére tehető, míg a harmadik korszak az 1990-es évek végétől kezdődött és – bár közben megszületett és hatályba lépett az új büntetőeljárás törvény – még a mai napig is tart. Az első korszak fő célja a nemzetközi egyezményeknek is megfelelő eljárási rend létrehozatala, valamint az eljáráson belül a legfontosabb emberi jogi garanciák biztosítása volt. Az 1989. évi XXVI. törvény e korszak jogalkotási terméke volt. A második korszak „a gyakorlati életben jelentkező problémák leküzdésének korszaka”, így a korszak fő célja az eljárást egyszerűsítő és gyorsító rendelkezések kiépítése volt. A harmadik korszak fő jellemzője pedig a büntetőeljárás joganyagának korszerűsítése, aktualizálása és a bírósági szervezet megreformálása. Erről részletesen ír: KISS (1999) 32. p.; KOVÁCS – NAGY (2001) 3-4. p.

³¹⁵ CSÉKA – VIDA (1999) 195. p.

³¹⁶ Vö.: CSÉKA (1997) 175. p.

³¹⁷ BÁRD (2007) 232. p.

³¹⁸ BÁRD (2007) 233. p.; LŐRINCZY GYÖRGY kiemeli, hogy nemcsak a bírói gyakorlat, hanem a vádhatóság és a védelmet ellátó ügyvédek között is napi konfliktusok forrásává vált a Be. 60. § (3) bekezdés értelmezése. Gyakorló ügyészként gyakran találkozott olyan védői kérelmekkel, amelyben a tanúvallomást azon az alapon kérték a bizonyítékok köréből kirekeszteni, mert a védő nem kapott előzetesen értesítést a kihallgatás időpontjáról. LŐRINCZY GYÖRGY szerint „*tudok olyan ügyészi álláspontból, hogy ilyen esetben újból el kell végezteni a tanú kihallgatását, még akkor is, ha egyébként semmiféle aggály nem merült fel a hitelt érdemlőségét illetően*”. Azonban ismert olyan vélemény is, amely szerint a bizonyíték kizárása csak akkor volt kötelező, ha azt a régi Be. külön rendelkezése előírta. LŐRINCZY (1998) 211. p.

ellenére³¹⁹ – nem pusztán az erőszakkal, fenyegetéssel vagy más hasonló módon kikényszerített vallomás felhasználásának tilalmát értette, hanem kiterjesztve értelmezte azt. Ennek az értelmezésnek az volt az alapja, hogy a Legfelsőbb Bíróság az önvádra kötelezés tilalmának³²⁰ hatékonyabb érvényesülést kívánt szerezni, így a meghozott határozatokban a bíróságok (és természetesen a Legfelsőbb Bíróság is) a terhelt vallomására vonatkozó garanciális rendelkezéseket olyan helyzetekre terjesztették ki, amelyekről a törvény kifejezetten nem szólt.³²¹

Ezeknek a kiterjesztett helyzeteknek kezdetben két jellemző színtere volt. Az egyik a devizagazdálkodás megsértéséhez kapcsolódott. A Legfelsőbb Bíróság ugyanis több határozatában akként rendelkezett, hogy a büntetőeljárásnak – az 1990. évi XXXIX. törvény alapján – a közkegyelem okából történt megszüntetése esetén a tárgyi eljárás érdekeltjét – mivel ellene büntetőeljárás indult és a kihallgatása terheltkénti kihallgatásnak minősült – a terhelttel azonos jogok illetik meg; illetve ilyen esetekben a hatóságokat ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint amelyeket a büntetőeljárás törvény a terhelt kihallgatásával kapcsolatban tartalmaz. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az eljáró hatóságok nem tartották be ezeket az előírásokat, ugyanis nem tettek eleget a régi Be. 87. § (2) bekezdésben rögzített figyelmeztetési kötelezettségüknek. A figyelmeztetés részben azt tartalmazta, hogy a terhelt nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, továbbá amit mond az bizonyítékként felhasználható; másrészt pedig rögzítette, hogy ezt a figyelmeztetést és a terhelt erre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni, amelynek elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem használható fel. Ezeknek a szabályoknak a be nem tartása pedig az idézett törvényhely

³¹⁹ „A Be.-nek a bizonyítás törvényességéről szóló 60. §-a a büntető eljárás törvényességének alapvető körülményeit foglalja össze. A (2) bekezdés a törvényellenes bizonyítási módszerekre vonatkozó tiltó szabályt tartalmaz. Hiányzik azonban a törvényellenes bizonyítás általános jellegű eljárási szankciója. A Javaslat ezt a hiányt pótolta a [...] 60. § (3) bekezdéssel [...]” Az 1989. évi XXVI. törvény 5. §-ához fűzött miniszteri indokolás. BÁRD KÁROLY a miniszteri indokolással kapcsolatban megjegyezte azt, hogy „aki már olvasott magyar jogszabályt, annak nyomban kétségei támadnak afelől, hogy a miniszteri indokolásban írtak valóban a jogalkotó szándékát tükrözik”, véleménye szerint, ha a jogalkotó a régi Be. 60. § (3) bekezdését valóban a (2) bekezdés szankciójaként kívánta volna értelmezni, azt más kodifikációs technikával oldotta volna meg. BÁRD (2007) 233. p.

³²⁰ „Senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, valamint önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatasson.” (Be. 8. §) Ezt az alapelvet a régi Be. még nem rögzítette, de szabálya kétséggkívül levezethető volt a 66. § (1) bek. b) pontjában rögzített relatív tanúvallomás-tételi akadály, valamint a 87. § (2) bekezdésben rögzített terheltet megillető hallgatási jog szabályaiból.

³²¹ BÁRD (2007) 234. p.

és a 60. § (3) bekezdés alapján a tárgyi eljárásban érdekelt vallomásának a bizonyítékok köréből való kizárást eredményezte.³²²

A terhelti garanciális jogosítványok kiterjesztésének másik jellemző színtere a szakértői vélemény leírói (leleti) részében a terhelt – bűncselekményre vonatkozó – nyilatkozatának a bizonyítékok köréből való kirekesztése volt. A büntetőeljárási törvény ugyanis a szakértő jogaként és egyben kötelezettségeként rögzítette azt, hogy „*a szakértő [...] megismerheti mindazon adatokat, amelyek feladatának teljesítéséhez szükségesek [...] (ennek keretében) a terhelthez kérdéseket intézhet [...] (valamint) további adatok, iratok és felvilágosítások közlését, tárgyak rendelkezésre bocsátását kérheti [...]*” [régi Be. 72. § (3) bek.]. A törvény azt is rögzítette, hogy a terhelt köteles a szakértő eljárásában közreműködni (régi Be. 73. §), így nyilván a szakértő kérdéseire is köteles válaszolni. A Legfelsőbb Bíróság szerint azonban sértené az önvádra kötelezés tilalmát az, ha a kérdésekre adott válaszokat (összefoglalóan a terhelt bűncselekményre vonatkozó nyilatkozatát) mint a terhelt vallomását bizonyítékként lehetne értékelni, hiszen ez megvalósítja a 60. § (3) bekezdésben foglalt „*e törvény rendelkezéseivel ellentétes*” kitélt.³²³

A régi Be. 60. § (3) bekezdés tágabb értelmezésének az 1990-es évek közepétől kialakult egy olyan változata, amelyet a hatályos eljárási törvény alapján a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyítékok körébe lehet sorolni [vö.: Be. 78. § (4) bek. III. fordulat]. A Legfelsőbb Bíróság egy jogeset alapján ugyanis megállapította, hogy a kábítószer-élvezőnek a rendőrségi akció során történt előállítás után – még kábítószer hatása alatti állapotában – a nyomozás során tett vallomása a 60. § (3) bekezdés alapján nem értékelhető bizonyítékként.³²⁴

³²² BH 1991. 309.; BH 1992. 378. Ezzel ellentétes döntést hozott a Bács-Kiskun Megyei Bíróság 1995-ben, majd a Legfelsőbb Bíróság 1999-ben. E bíróságok álláspontja szerint: „*Kétségtelen, hogy a vádlottat a meghallgatása kezdetén nem figyelmeztették a vallomás megtagadásának jogára, de az államigazgatási eljárásban erre nem is volt sem ok, sem szükség, mert a Be. 87. § (2) bekezdése csupán a büntetőeljárás során alkalmazandó. Az államigazgatási eljárásban tett vallomás esetén a Be. 87. § (2) bekezdésében irt figyelmeztetés hiányára nem lehet hivatkozni, a készített okirat pedig bizonyítékként felhasználható [...]*” BH 1995. 141. [...] *a vádlottnak tehát a büntetőeljárást megelőzően, az államigazgatási eljárásban tett tanúvallomása a bíróság által bizonyítékként felhasználható, ha az államigazgatási eljárásban a tanúkenti kihallgatására az államigazgatási eljárás szabályainak a megtartásával került sor.*” BH 1999. 353. I. pont.

³²³ BH 1991. 463.

³²⁴ A konkrét jogesetben a gyanúsított kábítószer fogyasztása és az első kihallgatása között mindössze 3 óra telt el. BH 1996. 353.

3. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának szűkebb értelmezése

Az 1990-es évek közepétől a régi Be. 60. § (3) bekezdésének az újabb típusú, tágabb értelmezése (résztevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyíték) mellett párhuzamosan megjelent az idézett törvényhely szűkebb értelmezése is. Ez az értelmezési változat a régi Be. 60. § (3) bekezdéséhez fűzött miniszteri indokolást tartotta irányadónak, így csak a kényszerrel megszerzett vallomás felhasználását tilalmazta. A dolgozat a 60. § (3) bekezdés szűkebb értelmezését 2 jogeset alapján mutatja be.

Az egyik jogeset szerint a különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntette, valamint a társtetteségben elkövetett, életveszélyt okozó testi sértés büntette miatt indult büntetőeljárásban az elsőfokon eljáró megyei bíróság azon az alapon zárta ki az elsőrendű vádlott első, nyomozási szakban tett beismerő vallomását, hogy a vallomásának jegyzőkönyvezésénél a nyomozó hatóság eljárási hibákat vétett, és így a vallomás bizonyítékként való értékelésre alkalmatlan.³²⁵ A Legfelsőbb Bíróság ezt az álláspontot tévesnek minősítette, indokolásában a régi Be. 60. § (3) bekezdéshez fűzött miniszteri indokolást hívta fel, így álláspontja szerint a „60. § (3) bekezdés a (2) bekezdésben tilalmazott eljárási magatartás kogens szankcióját állapítja meg”. Mivel az adott esetben már az elsőfokú bíróság (is) tisztázta azt, hogy nem került sor kényszervallatásra a nyomozási szakban, így az elsőfokú bíróság tévesen zárta ki a terhelti vallomást a bizonyítékok köréből. A Legfelsőbb Bíróság határozatában részletesen kitért a büntetőeljárás során (elsősorban a nyomozási szakban) felmerült ügyviteli szabálytalanságokra is. Megállapította, hogy nem vezethet a gyanúsított vallomás kizárásához sem az a tény, hogy a nyomozó hatóság nem tüntette fel a jegyzőkönyv felvételének kezdeti valamint záró időpontját; továbbá az sem, hogy a nyomozó hatóság tagjának megjelölése a jegyzőkönyv kezdetekor más személyt tartalmazott, mint aki végül a jegyzőkönyvet e minőségben aláírta. Indokolása szerint az előbbi hiányosság önmagában az ügy érdemi döntésére nem bírt befolyással; míg az utóbbi azért nem valósított meg eljárási szabálysértést, mert nem érintette a jegyzőkönyvben foglaltak tartalmi helyességét.

³²⁵ BH 1996. 246.

A fenti döntéshez képest eltérő tartalmú, de hasonló indokolású határozatot hozott a Legfelsőbb Bíróság egy erőszakos közöszlítés büntette miatt indult büntetőeljárásban, amelyben megállapította, hogy helyesen értékelte az elsőfokú bíróság a terhelt vallomását a büntetőeljárásban felhasználható bizonyítékként.³²⁶ Az elsőfokú bíróság ugyanis a tényállást döntően a terheltek nyomozási szakban tett beismerő vallomására alapította. Habár az eljárás során a terheltek, valamint védőik a vallomások kizárását kényszervallatás miatt indítványozták, az elsőfokú bíróság ítéletének indokolásában részletesen számot adott arról, hogy a vallomások felvételekor a nyomozó hatóság kényszerrel nem alkalmazott, így a terheltek vallomásait nem lehet a 60. § (3) bekezdés alapján kizárni a bizonyítékok köréből, „hiszen az e törvény rendelkezéseivel ellentétes kitétel alatt a 60. § (2) bekezdést kell(ett) érteni”.

4. A bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése miatt keletkezett törvénytörő (jogellenes) bizonyítékok kizárása

A törvénytörő bizonyítékok kizárásának tágabb, valamint szűkebb értelmezésénél a Legfelsőbb Bíróság a 60. § (3) bekezdés megvalósulását tartalmi szempontok alapján értelmezte. A 60. § (3) bekezdés pontatlan megfogalmazásából azonban a nyelvtani (szószerinti) értelmezés alapján bármilyen formális (technikai) jellegű rendelkezés megsértése is a bizonyíték kizárását eredményezhette. Az 1990-es évek közepétől ezt a Legfelsőbb Bíróság is figyelembe vette, így párhuzamosan az újabb típusú tágabb értelmezés, valamint a szűkebb értelmezés mellett megjelent a régi Be. 60. § (3) bekezdésnek a harmadik, formális (technikai) jellegű értelmezése is.³²⁷

A technikai szabályszegések jelentőségének eltűlése azonban önmagában értelmetlen, ám vitathatatlan, hogy a jogszabály alkalmazásában konfliktusokhoz vezethetett az, ha a rendelkezések érvényét a jogalkalmazó az ésszerűség nevében maga volt kénytelen meghatározni; az ésszerűség ugyanis nem ugyanazt jelentette minden jogalkalmazó

³²⁶ BH 1997. 432.

³²⁷ A háromféle értelmezés egymás mellett létezését és gyakorlati alkalmazását támasztja alá az, hogy pl. 1996-ban míg a BH 1996. 246. sz. döntés a törvénytörő bizonyítékok kizárásának szűkebb értelmezését követte, addig a BH 1996. 353. sz. döntés I. pontja a bizonyítékot a bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése miatt zárta ki, II. pontja pedig a bizonyíték kizárását a tartalmi, tágabb értelmezés alapján tette meg.

számára.³²⁸ Így a Legfelsőbb Bíróság – logikailag és eljárás-dogmatikailag aggályosan ugyan, de – igyekezett ésszerű határok közé szorítani a bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése miatt keletkezett, kizárandó törvényellenes bizonyítékok körét.³²⁹ A megvizsgált jogesetek alapján megállapítható, hogy a Legfelsőbb Bíróság a régi Be. 60. § (3) bekezdését a relatív hatályon kívül helyezési okokat szabályozó 261. § (1) bekezdésével igyekezett párhuzamba állítani, és megválaszolni.³³⁰ A régi Be. 261. § (1) bekezdése szerint „*a másodfokú bíróság az első fokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha a 250. § II. pontjában fel nem sorolt olyan eljárási szabálysértés történt, amely az ítéletet lényegesen befolyásolta*”.³³¹ A jogalkotó példálózó felsorolással meghatározta az ítéletet lényegesen befolyásoló (korábban fel nem sorolt) eljárási szabálysértéseket. Ezek pl.: ha az eljárásban résztvevő személyek törvényes jogaikat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták; valamint ha az elsőfokú bíróság indokolási kötelezettségének nem tett eleget. A 261. § (1) bekezdés címzettje a jogorvoslati bíróság volt, és a gyakorlatban akkor lehetett a szabályait alkalmazni, ha megállapítható volt, hogy tartalmilag eltérő döntés született volna, ha az elsőfokú bíróság eljárása „rendben zajlik”. A Legfelsőbb Bíróság szerint ezt a szabályt akként lehetett „ráhúzni” a 60. § (3) bekezdésre (amelynek címzettje elsősorban, de nem kizárólagosan az elsőfokú bíróság volt), hogy nem minden, az eljárási törvény formális rendelkezésével ellentétesen megszerzett bizonyítékot kell (illetve lehet) az értékelés köréből kizárni, hanem csak azokat, amelyek megszerzésével az eljárásban résztvevők eljárási törvényben garantált jogai tartalmilag (is) sérültek.

Az alfejezet elején rögzítésre került, hogy ez a harmadik értelmezés az 1990-es évek közepétől volt jellemző a joggyakorlatban, de nem vitatható, hogy az első ilyen döntés már a 60. § (3) bekezdés hatálybalépését követően megjelent (az más kérdés, hogy csak az 1990-es évek közepétől vált elterjedté). Ebben az első határozatban a Legfelsőbb

³²⁸ ERDEI (1995) 52. p.

³²⁹ BÁRD (2007) 235-237. p.

³³⁰ Vö.: KIRÁLY (2003) 238. p.

³³¹ „*A másodfokú bíróság tanácsulésen hatályon kívül helyezi az ítéletet és az első fokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha*

- a) *a bíróság nem volt törvényesen megalakítva;*
- b) *az ítélet meghozatalában a törvény szerint kizárt, vagy olyan bíró vett részt, aki nem volt mindvégig jelen a tárgyaláson;*
- c) *a bíróság a hatáskörét túllépte, vagy más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozó ügyet bírált el;*
- d) *a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek részvétele a törvény értelmében kötelező.*” Régi Be. 250. § II. pont

Bíróság azon az alapon tartotta meg a bizonyítékok között a fiatalok gyanúsítottai vallomását, hogy a védője a vallomás megtétele során végig jelen volt; így – habár nem írták alá a fiatalok gyanúsítottai a vallomás megtagadásának jogára való figyelmeztetésre adott válaszát; továbbá nem értesítették kihallgatásáról a törvényes képviselőjét – tartalmukban nem csorbultak terhelti jogosítványai.³³²

A későbbiek során a bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése okán bizonyíték kizárására tipikusan az anyanyelv használat jogának, valamint a tolmáchoz való jog megsértése miatt került sor. Az alábbiakban, ezek bemutatására egy-egy jogesetet emelek ki.

4.1. Az anyanyelv használat jogának megsértése

Az egyik jogesetben kábítószerrel visszaélés miatt indult büntetőeljárás a terhelttel szemben.³³³ Az elsőrendű terheltet – aki holland-török kettős állampolgár volt – a nyomozó hatóság hat ízben hallgatta ki gyanúsítottként. Az első kihallgatása angol nyelven, a második, harmadik, negyedik és ötödik kihallgatása magyar nyelven, míg a hatodik kihallgatása anyanyelvén (török nyelven) folyt. A Legfelsőbb Bíróság szerint az első öt alkalommal történt kihallgatás anyaga nem használható fel bizonyítékként, ugyanis megsértették a régi Be. 8. § (2) bekezdésben foglalt anyanyelv használatára vonatkozó alapvető jogot. Az angol nyelven folyt gyanúsítottai kihallgatás jegyzőkönyve ugyanis mindössze azt rögzítette, hogy a terhelt akként nyilatkozott: *„kijelentem, hogy a kihallgatásomon jelen levő tolmácsolást értem, azt elfogadom”*; az viszont nem tűnt ki belőle, hogy a terhelt figyelmeztették-e az anyanyelv használatának jogára. A magyar nyelven folyt gyanúsítottai kihallgatások anyagát pedig azért kellett kizárni a bizonyítékok köréből, mert – bár a terhelt tudott beszélni magyarul, de – írni, olvasni nem tanult meg magyar nyelven, így a régi Be. 135. § (1) és (5) bekezdése alapján a kihallgatásról felvett jegyzőkönyv felolvasásakor két hatósági tanúnak jelen kellett volna lennie (hiszen nem állt fent elháríthatatlan akadály). A Legfelsőbb Bíróság indokolásában kifejtette azt is, hogy a magyar nyelven folyt kihallgatások anyagai még akkor sem lennének felhasználhatók bizonyítékként, ha azokon a terhelt védője végig jelen is lett volna.

³³² BH 1991. 463.

³³³ BH 1996. 353.

4.2. A tolmácshoz (jelnyelvi tolmács) való jog megsértése

Egy másik jogesetben több emberen elkövetett emberölés büntettének kísérlete miatt indult büntetőeljárás a terheltek ellen.³³⁴ A jogeset specialitása, hogy itt nem a terheltek valamelyikének joga csorbult közvetlenül, hanem a tanúé, amelynek következtében a tanúvallomásnak a bizonyítékok köréből való kirekesztésére került sor. Az adott ügyben a nyomozó hatóság tanúként hallgatott ki egy siketnéma tanút. Mivel a tanú a hivatalos jelbeszédet nem ismerte, vallomását hozzátartozója (édesanyja) tolmácsolta a kihallgatást végző hatóság tagja felé. A régi Be. rendelkezései szerint azonban ilyen esetben a jelnyelvi tolmács jelenlétében először azt kell tisztázni, hogy lehetséges-e a tanúval az írásbeli érintkezés [80. § (2) bek.]; ha nem, ez tanúvallomás-tételi akadállynak minősül [65. § (1) bek. b) pont]. A Legfelsőbb Bíróság azonban rámutatott arra, hogy ilyen esetekben sem veszik el feltétlenül a jelbeszédet nem ismerő tanú vallomása, hiszen hozzátartozója tanúként kihallgatható arra nézve, amit vele a siketnéma közölt.³³⁵ Erre azonban a nyomozási szakban nem került sor.

5. Részösszegzés

TREMME FLÓRIÁN kijelentése – miszerint „*hazánkban a jogállamiság kibontakozásának egyik alapvető vonása [...] a törvény szerint kizárt bizonyítékok előtérbe kerülése*”³³⁶ – igazolt tételnek látszik. Hazánkban ugyanis már az 1896. évi XXXIII. törvénycikk – a Bünvádi Perrendtartásról – is tartalmazott rendelkezést a törvény szerint kizárt bizonyítékokról (noha nem generálklauzula formájában), ennek bírói gyakorlata azonban nem alakult ki.³³⁷ A szocializmus idején a törvény szerint kizárt bizonyítékok kérdéskörét pedig jelentéktelennek tekintették, sőt mivel a szabad bizonyítási rendszert hirdették [amelyet egy rendkívül haladó, modern (szocialista) vívmányként fogtak fel] igen keményen elítélték a kötött bizonyítási rendszerre

³³⁴ BH 1998. 473.

³³⁵ Vö.: Legfelsőbb Bíróság Bf.III/42/1997/4. sz. határozat

³³⁶ TREMMEL (1989) 625. p.

³³⁷ Lásd 1896. évi XXXIII. törvénycikk 384. § 8. pont: „*alaki semmisségi ok forog fenn akkor is, ha a perorvoslatot használó ellenkezése dacára a főtárgyalás alatt valamely semmis vallomásról vagy vizsgálati cselekményről felvett, vagy olyan iratot olvastak fel, amelyet a törvény szerint nem lett volna szabad felolvasni*”.

emlékeztető törvény szerint kizárt bizonyítékokat.³³⁸ Magyarországon elsőként KIRÁLY TIBOR írta le az 1972-ben született monográfiájában a jogellenes bizonyítékok kizárásának követelményét: „Meggyőződésem szerint eljárási szabálysértés, ha a bíróság jogellenesen beszerzett bizonyítékot figyelembe vesz és mérlegel [...] ennek azonban a törvényben és a gyakorlatban is egyértelműen hangot kellene adni”.³³⁹

Az 1973. évi I. törvény ugyan már „hangot adott” ennek a követelménynek, ám – amint az látható – túl általánosan fogalmazta meg a 60. § (3) bekezdésben a jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználásának tilalmát: a szövegezés nem tett különbséget a törvénysértően lefolytatott bizonyítás súlya között aszerint, hogy a törvénysértés lényeges, érdemi jellegű-e, avagy kevésbé jelentős, csak formai jellegű.³⁴⁰ Noha LÖRINCZY GYÖRGY 1998-ban leszögezte: „ha a jogalkotó szándékában a 60. § (3) bekezdésének törvénybe iktatásakor az lett volna, hogy a bizonyítási eljárásban minden eljárási szabálysértés a bizonyíték kizárását vonja maga után, akkor ezzel egyidejűleg hatályon kívül helyezte volna a mentességi jog ellenére kihallgatott tanúvallomáshoz [régi Be. 67. § (3) bek.], valamint a terhelt kihallgatásához [régi Be. 87. § (2) bek.] kapcsolódó speciális kizárási szabályokat”.³⁴¹

Túlzással élve – a régi Be. 60. § (3) bekezdése bíróságokként eltérő joggyakorlatot eredményezett. Itt jegyzem meg, hogy található példa arra is, hogy a jogkövetkezményeket tekintve, nem mindegy, hogy mely hatóság követte el az eljárási szabálysértést. Egy 1996-os ügy tanúsága szerint ugyanis: „az elsőfokú bíróság eljárási szabályt sértett [...] amikor a tanács elnökének kioktatása nem felelt meg a (régi) Be. 87. § (2) és (3) bekezdésében foglalt rendelkezéseknek”. Ugyanakkor a későbbi tárgyalás jegyzőkönyve szerint a kioktatásra vonatkozó rész a „továbbra sem köteles vallomást tenni [...]” szöveget tartalmazta, amelyből a „Legfelsőbb Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a törvényes figyelmeztetés már az első kihallgatáskor is perrendszerűen megtörténhetett, legfeljebb annak a tárgyalási jegyzőkönyvben való feltüntetése maradt el”.³⁴² Így annak ellenére, hogy a védő hivatkozott arra, hogy a tárgyaláson tett vallomás nem vehető figyelembe, a Legfelsőbb Bíróság megállapította,

³³⁸ TREMMEL (2006) 154. p.

³³⁹ KIRÁLY (1972) 137. p.

³⁴⁰ CSÉKA – VIDA (1999) 195. p.

³⁴¹ LÖRINCZY (1998) 219. p.

³⁴² Legfelsőbb Bíróság Bf. III. 2231/1996/5. számú határozata. Részletesen ír róla: LÖRINCZY (1998) 211. p.

hogy „ennek az eljárási szabálysértésnek nem volt olyan jelentősége, amely az ügy érdemi felülbírálatát kizárta tette volna”. LŐRINCZY GYÖRGY álláspontja szerint a Legfelsőbb Bíróság, aligha lett volna ilyen elnéző, ha a jogesetben megjelölt eljárási szabálysértést az ügyészségnél vagy a nyomozó hatóságnál vélte volna felfedezni.³⁴³

A régi Be. 60. § (3) bekezdése tehát anomáliákhoz vezetett.³⁴⁴ Ezzel pedig csorbult (vagy a másik oldalról megközelítve: nem volt teljes) a jogállami büntetőeljárás követelménye. A vegyes büntetőeljárási rendszereknek ugyanis természetes velejárói a bizonyítási tilalmak, illetve a jogellenes bizonyítékok kizárása, semmisségük törvényi kimondása.³⁴⁵

A jogalkotó realizálta, hogy a Be. 60. § (3) bekezdésének pontatlan megfogalmazása miatt (lásd jelen fejezet 2-4. pontjaiban kifejtett értelmezési módokat) szükség lenne egy olyan, a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésére/kizárására vonatkozó generálklauzula megszövegezésére, amely nem adhat alapot az ilyen eltérő értelmezéseknek.³⁴⁶ A hatályos Be. kodifikátorai *A bizonyítékok értékelése* címszó alatt, a 78. § (4) bekezdésében ennek a kíváncsúnak próbáltak eleget tenni, amikor rögzítették, hogy „Nem értékelhető bizonyítékként, az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg”. Erről a generálklauzuláról részletes kifejtést a V-IX. fejezetekben adok.

³⁴³ LŐRINCZY (1998) 211-212. p.

³⁴⁴ Vö.: Ügyészségi Értesítő 1994/1. szám 3 p.; LŐRINCZY tanulmányában felveti, hogy a pontatlan szövegezésnek megfelelően a gyakorlatban az is kérdéses volt, hogy vajon ki kell-e zárni a bizonyítékok köréből azt a bizonyítékot, amit a nyomozó hatóság a nyomozási határidő lejártá után szerzett be; vagy a nyomozás kiegészítéseként (amely intézmény a régi Be. nem ismerte, a gyakorlat azonban alkalmazta) beszerzett bizonyítékot is ki kell-e zárni a bizonyítékok köréből. LŐRINCZY (1998) 212. p.

³⁴⁵ TREMMEL (2006) 154. p.

³⁴⁶ Vö.: KIRÁLY (1996) 90-103. p.

V. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az 1998. évi XIX. törvény (hatályos Be.) és a kialakult joggyakorlat alapján (Alapvetések)

A hatályos magyar Be. ún. „professzori tervezetének” megalkotói abból a hitvallásból indultak ki, hogy *csak a törvényes eljárás lehet hatékony,*³⁴⁷ [...] *„a törvényeket sértő önkényes büntetőeljárás és módszerek, amint azt a társadalmi tapasztalatok mutatják, a társadalomra végső hatásaiban rendkívül veszélyesek [...] veszélyesebb, mint amilyen hasznos a büntetteknek és a büntetéseknak sikeres, de törvénytelen leleplezése”.*³⁴⁸ Ennek fényében a hatályos Be. a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját újfogalmazta: a 78. § (4) bekezdés szerint ugyanis *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg”.* A jelzett törvényhelyhez a „miniszteri indokolás” a következő iránymutatást tartalmazza: *„Maga a rendelkezés a bizonyításban elkövetett törvénysértés eljárási szankcióját határozza meg; ez értelmetlenné tesz minden olyan törekvést, amely a bizonyíték megszerzését akár még a törvényességet is felülmúló jelentőségű érdekként kezeli. Kizárja azonban annak a lehetőségét, hogy az eljárási jogokat nem érintő jelentéktelen, technikai természetű eljárási hibák fontos bizonyítékok kizárását eredményezzék az eljárásban.”*³⁴⁹ A generálklauzula újfogalmazásából mindezek alapján a jogalkotó kettős célja tűnik ki: egyfelől: kizárni (ha megtörtént: szankcionálni) a magyar büntetőeljárásokból a mindenáron való bizonyítékszerzést, másfelől azonban „csak” három esetben megengedett ez a kizárás (szankcionálás), nevezetesen, ha a bizonyítékot bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy az eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával szerezték meg.³⁵⁰

³⁴⁷ BÓLYAI – SZIKINGER (2006) 36. p.

³⁴⁸ KIRÁLY (1972) 140. p.

³⁴⁹ Idézi: LÖRINCZY (1998) 223. p.

³⁵⁰ Hasonló rendszerben működik a semmisség szabálya a francia büntetőeljárásokban. A semmisségnek ugyanis két típusát, okát különböztetik meg: egyfelől a *nullité textuelle*-t, másfelől a *nullité substantielle*-t. A *nullité textuelle* szabályát a CPP 802. cikkéből vezetik le (ez a generálklauzula), lényege az, hogy a törvény kifejezetten rendelkezik a semmisségről (a CPP további rendelkezéseiben ehhez ún. speciálklauzulákat találunk pl. CPP 59-3. cikkben, 100-7.cikkben). Ez lényegében a Be. 78. § (4) bekezdés I. és II. fordulatának feleltethető meg. A *nullité substantielle* pedig 1993 óta létezik a francia büntetőeljárásokban, amelynek generálklauzuláját a CPP 171. cikke tartalmazza, azonban azt a joggyakorlat alakítja esetről esetre, hogy mi minősül lényeges eljárási szabálysértésnek. Ez a semmisségi

Álláspontom szerint a hatályos eljárási törvény jelzett szabálya pontosabb (de nem pontos) rendelkezést ad a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének kérdéséről, azonban számos kérdést nyitva hagy, amelyek megválaszolása az ítélkezési gyakorlat feladata volt, és feladata lesz.

Az értekezés VI-VIII. fejezeteiben a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának szabályát a hatályos rendelkezések alapján veszem górcső alá. Ennek keretében a hatályos törvényi rendelkezés [Be. 78. § (4) bek.] három fordulatát (I. „bűncselekmény útján”; II. „más tiltott módon”; III. „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” megszerzett bizonyíték) az elméleti fejtegetések mellett – 138 db (2006 és 2014 között hozott, a bizonyítás törvényességét érintő) bírósági döntés áttanulmányozása alapján – a kialakult magyar bírói gyakorlattal együtt mutatja be.

Az egyes fordulatok részletes elemzése előtt, kiemelést érdemel, hogy noha a jogalkotó igyekezett a régi Be. szövegezésbeli hibájából tanulva [lásd: régi Be. 60. § (3) bek.] a hatályos eljárási törvényben pontos(abb) generálklauzulát alkotni a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelését illetően, úgy tűnik azonban, hogy ez nem teljesen sikerült. A továbbiakban – a pontatlan definiálás bemutatása végett – először néhány bizonyítási alapfogalom tisztázására kerül sor, majd a megszövegezéssel kapcsolatos konkrét kritika bemutatása következik.

1. Fogalmi alapvetések (bizonyítási eszköz, bizonyíték, bizonyítandó tény)

Az értekezés jelen részében nem tartom feladatommak az összes bizonyítási alapfogalom (így bizonyítás,³⁵¹ bizonyítás tárgya,³⁵² bizonyítási eszköz,³⁵³ bizonyíték,³⁵⁴

ok pedig lényegében a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatának feleltethető meg. Lásd: BIÉVILLE (1947); GOYET (1976) 899-914. p.; CLÉMENT (1984) 433-453. p.; ROUSSEL (1996) 72-78. p.; CHABERT (1997) 1473-1476. p.; BOCCARA (1999) 327-338. p.; LE CALVEZ (2002) 2277-2279. p.; GUÉRY (2004) 10-14. p.; FOURMENT (2013) 61-62. p.;

³⁵¹ A bizonyítást általános és processzuális értelemben szokás meghatározni. Az általános értelmezéshez lásd: ANGYAL (1916); IRK (1931); MÓRA (1960) 662. p.; VIDA (2006) 189. p.; processzuális értelmezéshez lásd: FINKEY (1916); MÓRA (1960) 663. p.; CSÉKA (1991) 71. p.; VIDA (2006) 189. p.

³⁵² Lásd pl. MÓRA 1960. 665. p.; CSÉKA (1961) 326. p.; GÖDÖNY (1966) 5. p.; VIDA (2006) 200. p.

³⁵³ Lásd pl. VIDA (2006) 208. p.

³⁵⁴ Lásd pl. MÓRA (1960) 664. p.; TREMMEL (2006) 95-97. p.; HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 132. p.

bizonyítási eljárások,³⁵⁵ bizonyító erő,³⁵⁶ bizonyítékok értékelése³⁵⁷) meghatározását, közülük csupán azok definiálására szorítkozok, amelyek a Be. 78. § (4) bekezdés megszövegezése szempontjából relevanciával bírnak. Így a bizonyítási eszköz, a bizonyíték, és a bizonyítandó tény fogalmát járom körül.

Ennek kapcsán kiindulópontom az, hogy a *bizonyítási eszköz* és a *bizonyíték* egymással szorosan összefüggő fogalmak,³⁵⁸ a több-kevesebb relációjában állnak egymással.

A *bizonyítási eszköz* (szinonim fogalommal: a bizonyítás forrása) a bizonyítékok hordozója, azaz olyan személy, nyilatkozat vagy dolog, amelyből a hatóság megismerheti a bizonyítékokat. Adatokat, információkat szolgáltat a hatóságok és a részvevők számára, ezáltal megteremti a releváns tényekre vonatkozó bizonyítás lehetőségét.³⁵⁹ A hatályos Be. taxatív felsorolását adja a bizonyítási eszközöknek, így a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása minősül bizonyítási eszköznek.³⁶⁰

A *bizonyíték* (szinonim fogalommal: bizonyító tény) a bizonyítási eszközből származó adat, amely alapján a hatóság tényeket állapít meg.³⁶¹

A *bizonyítandó tények* (szinonim fogalommal: bizonyítás tárgya) pedig azok a tények (releváns cselekmények, események, jelenségek), amelyek a konkrét büntetőügy tekintetében mind anyagi-, mind eljárásjogi szempontból jelentőséggel bírnak. Megjegyzést érdemel, hogy a kriminalisztika fogalmi rendszerében a bizonyítás tárgya hét kérdés egymást követő megválaszolásából áll össze, nevezetesen: *ki - mit - mivel - hogyan - hol - mikor - miért?* követett el.³⁶² A bizonyítási eljárásban a bizonyítandó tények – vagyis a bizonyítás tárgyat meghatározó tények – fennállására vagy fenn nem állására nézve a bizonyítékok észlelése, vizsgálata útján vonhatunk le bizonyos következtetéseket. Ennek megfelelően leszögezhető, hogy a bizonyítandó tények az

³⁵⁵ Lásd pl. VIDA (2006)

³⁵⁶ Lásd pl. VIDA (2006)

³⁵⁷ Lásd pl. VIDA (2006) 217-219. p.

³⁵⁸ VIDA (2006) 210. p.

³⁵⁹ GÁCSI (2013a) 210. p.

³⁶⁰ Lásd: Be. 76. § (1) bekezdés. A kimerítő jellegű felsorolásból pedig az következik, hogy a felsorolásban nem említett más személy, nyilatkozat, dolog bizonyítási eszközként nem fogadható el.

³⁶¹ GÁCSI (2013a) 210. p.

³⁶² Vö.: FENYVESI (2014a) 107-113. p.

olyan tények, amelyek fennállásának igazolására a bizonyítékok (bizonyító tények) hivatottak. A bizonyító tény azáltal válik bizonyítékká, hogy abból gondolati úton a bizonyítandó tényre nézve vonható le következtetés.³⁶³

Azaz, a *három fogalom közötti összefüggést* – mint egymásba kapaszkodó láncszemek képét – a következő képen tudom felvázolni: a törvényben taxatív módon felsorolt bizonyítási eszközökből nyerjük ki a bizonyítékokat, majd azokból gondolati úton a bizonyítandó tényre nézve vonható le következtetés.

2. A Be. 78. § (4) bekezdés szövegezési kritikája

A Be. 78. § (4) bekezdésének problematikus a *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény [...]”* része. Egyfelől: ebből a megfogalmazásból ugyanis nyelvtani értelmezéssel az következhet, hogy csak a bizonyítási eszközből „származó” tény nem értékelhető bizonyítékként, ha azt az említett három fordulat valamelyike útján szerezték meg. Azaz, a Be. által önálló cím alatt nevesített bizonyítási eljárásokból ha azokat – összefoglaló kifejezéssel élve – törvénysértő módon folytatják le, a megszerzett adat bizonyítékként való értékelése nem kizárt.³⁶⁴

Másfelől: TREMMEL FLÓRIÁN szerint nem szabatos az a kifejezés, hogy *„a bizonyítási eszközből származó tény”*: a tények ugyanis nem „származékosak”, hanem csak léteznek vagy nem léteznek, bekövetkeznek vagy nem következnek be, azaz ontológiai jelenségek. A bizonyítási eszközből legfeljebb releváns ténybeli adat, azaz tényre vonatkozó adat nyerhető, szerezhető, s ezt a ténybeli adatot kell semmisnek tekinteni, ha jogellenes bizonyítékról van szó.³⁶⁵

A továbbiakban (VI-VIII. fejezetek) a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzula [Be. 78. § (4) bekezdés] egyes fordulatainak értelmezését, a felmerülő elméleti és gyakorlati anomáliákat mutatom be.

³⁶³ BOROS (2008) 21. p.

³⁶⁴ Vö.: LŐRINCZY (1998) 215. p.

³⁶⁵ TREMMEL (2005) 306-307. p.; TREMMEL (2006) 73-74. p.

VI. A „bűncselekmény útján” megszerzett bizonyíték kizárása

[Be. 78. § (4) bek. I. fordulat]

1. Fogalmi alapvetés (a bűncselekmény útján kifejezés értelmezése)

A Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulata alapján *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján szerzett meg”*. A vizsgált három törvényi fordulat közül ez – a „bűncselekmény útján” – kitétel szorul a legkevesebb magyarázatra. Bűncselekmény alatt ugyanis valamely, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény³⁶⁶ (a továbbiakban: Btk.) különös részében foglalt tényállást kell érteni. Természetesen korlátozott a számításba jöhető bűncselekmények köre, hiszen figyelemmel kell lenni arra, hogy a bűncselekményt kizárólag hivatalos személy (bíróság, ügyész, nyomozó hatóság tagja) követheti el.³⁶⁷

Így e körbe tartozik mindenekelőtt a kényszervallatás (Btk. 303. §), amely közvetlenül a vallomás – ezek közül is elsődlegesen a terhelti vallomás – mint bizonyítási eszköz törvényellenes módon történő megszerzésére irányul.³⁶⁸ Más hivatali bűncselekmények – így hivatali visszaélés (Btk. 305. §), bántalmazás hivatalos eljárásban (Btk. 301. §), jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés (Btk. 307. §), jogellenes fogvatartás (Btk. 304. §) – akkor tartozhatnak e körbe, ha kimutatható, hogy az adott

³⁶⁶ 2013. július 1-jét megelőzően pedig az 1978. évi IV. törvény különös részében foglalt tényállást kellett érteni.

³⁶⁷ A 3.Bf.98/2012/6. számú ügyben egy magánszemély által készített hangfelvétel felhasználhatósága kérdésében kellett döntenie a bíróságnak. A bíróság álláspontja az volt, hogy a „magánlehallgatás” anyaga - a szabad bizonyítás elve tükrében - bizonyítékként felhasználható, hiszen azt nem valamely hatóság tagja, hanem egy, az adott büntetőeljárásban tanúi pozícióban lévő magánszemély készítette. Azaz, a Be. 78. § (4) bekezdésben megjelölt „bűncselekmény útján” fordulat csak a bűnügyi hatóság tagjaira vonatkozó feltétel. (A teljesség kedvéért megjegyezzük, az ügyben végül a bíróság azt is megállapította, hogy a magánszemély részéről sem merült fel bűncselekmény, hiszen a felvételt nem magánlakásban, hanem az ügyben szereplő Kft. közforgalmú irodájában készítették.) Érdekességgént kiemelhető, hogy a török büntetőeljárásokban a magánszemélyek által szolgáltatott bizonyítékok felhasználhatóságára is ugyanazok a szabályok vonatkoznak mint a bűnügyi hatóság tagjai által beszerzettek. Így pl., ha valamely magánszemély bűncselekmény útján szerzi meg a bizonyítékot, azt a török alkotmány explicit szabályozása révén nem lehet felhasználni a büntetőeljárásban. Erről részletesen ír: DEMIRAL BAKIRMAN, (2015) 247. p.

³⁶⁸ A kényszervallatás történeti fejlődéséhez, a jelenlegi szabályozáshoz kapcsolódó dilemmákhoz lásd: BÓCZ (2013) 5-47. p. Továbbá a kényszervallatás (kínvallatás) kriminológiai sajátosságaihoz, illetve rendészeti jellegének elemzéséhez lásd: NÉMETH (2000) 108-120. p.; SZIKINGER (2008) 57. p.

ügyben a hatóság e bűncselekmény útján közvetlenül szerzett meg valamilyen bizonyítási eszközt.

Egyébként a Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulat megvalósulása szempontjából releváns lehet még pl. a hivatalos személy által elkövetett bűnpártolás [Btk. 282. § (3) bek. d) pont], a hivatalos személy által elkövetett okirat-hamisítás (Btk. 343. §) vagy a hivatali vesztegetés elfogadása (Btk. 294. §).³⁶⁹

2. A bűncselekmény tényének megállapítása

Ami értelmezési nehézséget okozhat – írja KIRÁLY TIBOR –, hogy „*a Be arról nem szól, vajon követelmény-e, hogy a bűncselekmény tényét külön folytatott büntetőeljárásban állapítsák meg, vagy megengedhető-e, hogy a bizonyítékokat értékelő bíróság külön eljárás nélkül maga jusson arra a következtetésre, hogy a bizonyítási eszközt bűncselekmény útján szerezték meg*”.³⁷⁰ Kiemelést érdemel, hogy 1996-ban ez a kérdés (a régi Be. kapcsán) felmerült már a Legfelsőbb Bíróság előtt: a bírósági eljárás során a tanúk úgy nyilatkoztak, hogy a terhelő vallomások a nyomozás során kényszer – bántalmazás – hatására tették meg. Az elsőfokon eljáró bíróság az életveszélyt okozó testi sértés büntette miatt folytatott eljárást erre tekintettel felfüggesztette a tanúk által hivatkozott kényszervallatás bűncselekményének elbírálásáig, aminek következménye az volt, hogy a büntetőeljárás az alapügyben hét évig tartott. Az ügy a Legfelsőbb Bíróság elé kerül, amely rámutatott arra, hogy a kényszervallatás felmerülése esetén az eljárást nem lehet felfüggeszteni az emiatt folyó büntetőeljárás befejezésig, hanem az alapügyben eljáró bíróságnak kell erről döntenie.³⁷¹

Álláspontom szerint a KIRÁLY TIBOR által felvázolt alternatív megoldási lehetőség biztosítása helyett helyesebbnek látszik az az érvelés, hogy az alapügyben eljáró bíróság csupán észlelheti, hogy az eljárás korábbi szakaszában az adott bizonyítási eszközt bűncselekmény útján szerezték meg, de nem állapíthatja meg azt.³⁷² Ezzel ugyanis

³⁶⁹ GÁCSI (2015) 32. p.

³⁷⁰ KIRÁLY (2008) 258-259. p.

³⁷¹ Legfelsőbb Bíróság Bf.III.543/1996/7. sz. határozat; részletesen ír róla: LÖRINCZY (1998) 215. p.

³⁷² Vö.: BÓLYAI – SZIKINGER (2006) 52. p.

sérülne a törvényes vád intézménye,³⁷³ továbbá sérülne a személyi, valamint a tárgyi vádhoz-kötöttség elve is.³⁷⁴

A disszertáció elkészítéséhez felhasznált anonim bírósági döntések között négyben hivatkoztak „bűncselekmény útján megszerzett bizonyíték”-ra,³⁷⁵ közülük a Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulata alapján kettő döntésben került sor bizonyíték kizárására.³⁷⁶ Véleményem szerint a jelzett törvényhely I. fordulatainak aránylag kevés alkalommal való felhívása annak tudható be, hogy a terhelt hallgatáshoz való jogának kifejezett törvényi rögzítésével³⁷⁷ a nyomozó hatóság már nem törekszik³⁷⁸ a terhelt beismerő vallomásának mindenáron való „kicsikarására”.³⁷⁹ Természetesen a bizonyítékínség még ma is jellemző a büntetőeljárásokra – nyilván, ha a terhelt nem tesz vallomást ez még inkább felerősödik –, azonban a legújabb kutatások szerint ezt a nyomozó hatóságok a lakosságnak felajánlott nyomravezetői díjakkal igyekeznek „csillapítani”.³⁸⁰

³⁷³ „Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.” [Be. 2. § (2) bek.]

³⁷⁴ „A bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan bűncselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz.” [Be. 2. § (3) bek.] Ezt az álláspontot képviseli többek között CSÉKA ET AL. (2006) 226. p., valamint BÁNÁTI ET AL. (2009) 109-110. p. Az utóbbi tankönyvvvel kapcsolatban ki kell emelni azt, hogy a megfogalmazott álláspont – nyilván elírás miatt – rossz jogszabályhelyre hivatkozással van alátámasztva, hiszen hibás a Btk. 2. § (3) bekezdésre utalni, helyette a Be. 2. § (3) bekezdést kellett volna megjelölni.

³⁷⁵ 2.Bf.705/2006/21. szám; 2. Bf. 282/2007/10. szám; 6.B.843/2008/65. szám; 6.B.130/2012/94. szám

³⁷⁶ 2.Bf.705/2006/21. szám; 2. Bf. 282/2007/10. szám; Lásd: Összefoglaló táblázat - 1. számú melléklet.

³⁷⁷ Az 1989. évi XXVI. törvény 1990. január 1-jei hatállyal emelte a régi Be. szabályai közé, amelyet aztán az új Be. is átvett. Ehhez lásd: GÁCSI (2011) 214-222. p. A hallgatás jogának (és az arra való előzetes figyelmeztetési kötelezettségnek) törvényi szinten rögzítése pedig a vallomást tevő terheltek vallomásaik önkéntességének egy újabb garanciája. Vö.: TÓTH (1995) 77. p.

³⁷⁸ Ezzel ellentétes álláspontot képvisel FENYVESI CSABA, aki szerint még napjainkban is erőteljes törekvés van a kriminalisták részéről, hogy megszerezzék a „bizonyítékok királynőjét”, a beismerő vallomást. FENYVESI (2014b) 49. p.

³⁷⁹ Kivételek persze előfordulhatnak. Lásd: Németország gyakorlatából (Frankfurt, 2002) emelek ki egy híres esetet, az ún. Daschner-ügyet. A terhelttel szemben egy gyermek elrablása miatt folytattak büntetőeljárást, aki elfogását követően nem mondta meg, hogy hol tarja az elrabolt gyermeket, és a nyomozó hatóság abban reménykedve, hogy életben találják a gyermeket, kilátásba helyezte, hogy a terhelt eme információ (vallomásának) megszerzése végett fájdalmas vallatásnak fogják alávetni. A terhelt a fenyegetés hatására végül vallomást tett, azonban a gyermeket már az elfogása előtt megölte. Az erőszak alkalmazását kilátásba helyező frankfurti rendőrség helyettes vezetőjével (Daschner) szemben büntetőeljárást indítottak és megállapították bűnösségét hivatalos személyként elkövetett kényszerítés büntetében. Részleteiben lásd: FILÓ (2005) 89-90. p.; SZIKINGER (2011) 39-52. p. [A minősítéshez – kényszerítés vs. kényszervallatás – lásd: ERB (2004) 24. p. Idézi FILÓ (2005) 96. p.]

³⁸⁰ TREMMEL (2006) 151. p.

VII. A „más tiltott módon” megszerzett bizonyíték kizárása [Be. 78. § (4) bek. II. fordulat)

1. Fogalmi alapvetés (a más tiltott mód kifejezés értelmezése)

A Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata alapján „*nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság [...] más tiltott módon szerzett meg*”. A fordulat alkalmazásának nehézségét az okozza, hogy a jogalkotó nem határozta meg a „más tiltott módon” történő megszerzés fogalmát. Ezt a csorbát a büntetőeljárás tudománya, és a joggyakorlat együttesen igyekszik kiküszöbölni, így a tudomány alapján „más tiltott mód” alatt az olyan bizonyítás törvényességét kétségessé tevő eljárási szabálysértést, esetleg utasítás, szabályzat megszegését, megsértését kell érteni, amely önmagában még bűncselekmény megállapítására nem ad alkalmat.³⁸¹

További problémát jelent a II. fordulat kapcsán az is, hogy sokszor összemosódik a „más tiltott módon” és „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása” fordulatok értelmezése.³⁸² Ez a vizsgált bírósági döntésekben egyfelől úgy jelent meg (138 döntésből 69-ben), hogy az indokolásban csupán törvénysértés útján megszerzett bizonyítékokra hivatkoztak, amelyet a Be. 78. § (4) bekezdés alapján – fordulatra hivatkozás nélkül – zártak ki a bizonyítékok köréből; másfelől pedig úgy jelent meg (138 döntésből 13-ban) megjelölte ugyan a bíróság a fordulatot, de azt nem megfelelő fordulatra hivatkozással tette.³⁸³ Mindez abból ered, hogy a „más tiltott módon” történő bizonyítási eszköz megszerzése, gyakorlatilag mindig a „résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” jár,³⁸⁴ amely utóbbi akkor tehet szert önálló jelentőségre, ha a beszerzett bizonyíték önmagában ugyan nem törvénysértő, de az eljárás résztvevőjére

³⁸¹ BÁNÁTI ET AL. (2009) 110. p.

³⁸² Vö.: BH 2008. 237. II. pont. Előrebocsátom, nem értek egyet a szakirodalomban megjelenő azon állásponttal, amely szerint „[...] a Be. 78. § (4) bekezdésében meghatározott „más tiltott módon” és „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” fordulat olyan súlytalan, hogy még példát is nehéz lenne hozni a praktikumból az alkalmazásukra [...] jelenleg inkább üres gumiszabályok, mint valódi tartalommal bíró garanciális elemek [...]”. Vö.: SZABÓ (2014) 32. p.

³⁸³ Természetesen található a vizsgált döntések között néhány (szám szerint 23 darab), amelyekben a bíróságok pontosan – törvényi fordulatra hivatkozással zárták ki, vagy fogadták el a bizonyítékot. Ehhez lásd: Összefoglaló táblázat - 1. számú melléklet.

³⁸⁴ KIRÁLY (2008) 260. p.

sérelmes, mert nem gyakorolhatta az őt megillető jogokat.³⁸⁵ Mindez azonban nem azt jelenti, hogy nem lehetne, illetve nem kellene különbséget tenni a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulata között. A megkülönböztetés már csak azért is fontos, mert a II. fordulat – hasonlóan egyébként az I. fordulat is – felmerülése esetén a törvényi tilalomnak megfelelően nem használható fel az így szerzett bizonyíték, azt még objektív valódisága esetén is figyelmen kívül kell hagyni.³⁸⁶ Ez tehát az értékelés szempontjából abszolúte kizárt bizonyítéknak minősül.³⁸⁷ Ezzel szemben a III. fordulat az értékelés szempontjából relatíve kizárt bizonyítéknak tekintendő, azaz a fennállása esetén is a bizonyítékokat értékelő bíróság mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti-e vagy sem.³⁸⁸

2. Az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmak

Áttérve a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatának elemzésére, „más tiltott módon” történő megszerzésnek minősül elsősorban az *egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó külön (speciális) tilalmak megsértése*.³⁸⁹ A Be. rendelkezéseit sorba véve ezek a tanúvallomásnál, a szakvéleménynél, a terhelti vallomásnál, valamint közvetetten a házkutatás, a lefoglalás, illetve a titkos információgyűjtés és adatszerzés szabályainál jelennek meg.

2.1. A tanú vallomásához kapcsolódó bizonyítási tilalmak

2.1.1. A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa

A *tanúvallomás* kapcsán az egyik ilyen speciális tilalmat a Be. 82. § (2) bekezdés *rögzíti*, amely szerint a tanút a kihallgatása elején figyelmeztetni kell a mentességi okokra és jogaira. Ezt a figyelmeztetést és a tanú erre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni, elmaradása esetén a tanúvallomás bizonyítási eszközként nem vehető

³⁸⁵ Vö.: BH 1998. 267.

³⁸⁶ VARGA (2003a) 155. p.

³⁸⁷ CSÉKA ET AL. (2006) 226-227. p.

³⁸⁸ CSÉKA ET AL. (2006) 227-228. p

³⁸⁹ KIRÁLY (2008) 259. p.

figyelembe.³⁹⁰ Megállapítható a vizsgált jogesetek kapcsán, hogy a joggyakorlatban ez egy gyakran (138 döntésből 35-ben) előforduló speciális tilalom.³⁹¹ Itt is megmutatkozik azonban a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulat elhatárolásának „nehézsége”, hiszen a vizsgált jogesetekben 6 döntésnél az eljáró bíróság a Be. 82. § (2) bekezdésben rögzítettek megsértését – a kialakult bírói gyakorlattól eltérően – a III. fordulat alapján értékelte.³⁹²

A tanúvallomás kapcsán a másik speciális tilalmat a *Be. 84. §-a rögzíti*, amely visszautal a Be. 83. §-ra, valamint utal a Be. 85. § (3) bekezdésben rögzített figyelmeztetésekre és ezek jegyzőkönyvbe vételére is. Ha e rendelkezéseket megsértik a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. Ezen utóbbi speciális tilalom a vizsgált jogesetekben öt alkalommal merült fel.³⁹³

A magyar joggyakorlatban a mentességi joggal rendelkező tanútól értesülő személy az adott információra vonatkozóan tanúként kihallgatható. Azonban nem hallgatható ki az (a mentességi joggal érintett kérdésekre nézve), aki (bűnügyi) hatóság tagjaként „hallgatta ki” az utóbb mentességi jogával élő személyt.³⁹⁴ Ez a probléma a joggyakorlatban a nyomozó hatóság tagja által a bűncselekmény elkövetésének helyszínén készülő jelentésével kapcsolatos.³⁹⁵ (Előrebocsátom: a rendőri jelentésbe foglalt vallomások problematikája a terhelti vallomásoknál mint bizonyítási eszköznél is visszatérő probléma, jelen fejezet 2.3.2. pontjában ezt a kérdést szintén megvizsgálom.) A kiindulópontom a *Be. 168. § (1) bekezdés 3. mondata*, amely szerint „[...] a tanú kihallgatásáról, illetőleg a szembesítésről jelentés nem készíthető” – harmadik speciális tilalom a tanúvallomás kapcsán.³⁹⁶ Álláspontom szerint a jelentésnek azon részét, amely a helyszínen tett tanú megnyilatkozásokat tartalmazza (és később a tanú él valamely mentességi jogával), azért kell kizárni a bizonyítékok köréből, illetve a hivatalos személyt azért nem lehet kihallgatni erre nézve (vagy, ha már megtörtént a kihallgatása:

³⁹⁰ Megerősíti: ÍH. 2005. 53. szám; ÍH 2009. 49. szám

³⁹¹ Lásd Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet

³⁹² Ezek a következők: B. 140/2007/82. szám; 18.B.10/2007/137. szám; 3.Bf.40/2008/12. szám; Bf.II.2/2008/16. szám; 3.Bf.91/2012/10. szám; 5.Bf.320/2011/31. szám;

³⁹³ Lásd: Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet

³⁹⁴ Vö.: LÖRINCZY (1998) 227-228. p., valamint BH 1999. 241. III. pont.

³⁹⁵ A jelentésírás problémáihoz lásd: ELEK (2003) 25-31. p.; ELEK (2005) 21-32. p.; ELEK (2008) 110-111. p.; HERKE (2014) 5-8. p.

³⁹⁶ A 2007. évi XXVIII. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló törvény) 46. §-a iktatta be Be. 168. § (1) bekezdés 3. mondatába a jelzett rendelkezést.

azért kell a vallomásának ezt a részét a bizonyítékok köréből kizárni): mert ezzel a törvény által biztosított mentességi jog megkerülésére teremtenék lehetőséget. Ez pedig ellentétes lenne egyfelől a tanúvallomás-tételi akadályok intézményével (a jogalkotó nem azért alkotta meg őket, hogy egy jogi kikaput kihasználva, azokat meg lehessen kerülni), másrészt pedig a tisztességes eljárás elvével. Ez a speciális tilalom 11 jogesetben jelent meg.³⁹⁷ Kiemelést érdemel, hogy ezekben a jogesetekben a bíróságok következetesen kizárták a bizonyítékok köréből a jelentés adott részét, vagy a tanúvallomást, azonban néhol eljárás-dogmatikailag vitatható indokolást adtak. Így pl. aggályos az az érvelés a jelentésbe foglalt tanúvallomás kirekesztésénél, hogy azért kell kizárni a tanúvallomást, mert „*semmis cselekménnyel szerzett bizonyíték pedig nem bizonyíték, azt ki kell rekeszteni a bizonyítékok köréből.*”³⁹⁸ Az eljárási szabálysértéssel („semmis cselekménnyel”) megszerzett bizonyíték is bizonyíték lesz a büntetőeljárásokban, éppen ezért lehet azok kirekesztéséhez a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatát segítségül hívni. Végezetül megjegyezhető, hogy ennél a speciális tilalomnál is megjelenik a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulat elhatárolásának „nehézsége”, a 11 jogesetből háromban hibásan a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatára hivatkozással történt a bizonyíték kizárása.³⁹⁹

A tanúvallomáshoz kapcsolódó harmadik speciális tilalom alapjához (azaz, ahhoz a gondolathoz, hogy magyar joggyakorlatban a mentességi joggal rendelkező tanútól értesülő személy az adott információra vonatkozóan tanúként kihallgatható) kapcsolódik egy további kérdés. Felhasználható-e jogszerűen beszerzett bizonyítási eszközként annak a mentességi joggal rendelkező – de ténylegesen mentességi jogával nem élő – tanúval folytatott bűnügyi technikusként a beszélgetése (1. eset), valamint a kihallgatást végzőnek a tanú formális kihallgatását megelőző kötetlen beszélgetése (2. eset), ha a tanú e beszélgetések alkalmával merőben mást állít, mint a formális kihallgatásán. A kialakult joggyakorlat szerint az 1. esetben: a tanú és a helyszíni szemlén ott tartózkodó bűnügyi technikus közötti magánbeszélgetés nem minősül kihallgatásnak, a bűnügyi technikusként mint a tanú személyes ismerőseinek magánérdeklődése nem a hivatalos eljárásának a része, így a bűnügyi technikus későbbi

³⁹⁷ Lásd: Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet

³⁹⁸ Bf.I.112/2012/4. szám

³⁹⁹ B.140/2007/82. szám; 3.Bf.91/2012/10. szám; 5.Bf.320/2011/31. szám

tanúként megtett vallomása törvényesen szerzett bizonyítási eszköznek minősül.⁴⁰⁰ Más a helyzet a 2. esetben, ugyanis ekkor, ha a tanú és a nyomozó közötti beszélgetés releváns tényekre is vonatkozik, a kialakult joggyakorlat szerint e kihallgatás előtti kötetlen beszélgetés is része a kihallgatásnak, a mentességet élvező tanú ezt is megtagadhatná.⁴⁰¹ Így a nyomozónak e kötetlen beszélgetésről később tett tanúvallomása nem értékelhető jogszerűen szerzett bizonyítási eszközként, mivel a beszélgetés előtt nem oktatta ki a tanút az őt megillető mentességi jogára.

A továbbiakban a tanúvallomásához kapcsoló bizonyítási tilalmak köréből emelek ki néhány kérdést. Ez a kiválasztás önkényesnek tűnhet, azonban e kérdések részletes elemzését tudatosan két indok határozta meg.

Egyfelől megvizsgálom a klasszikus mentességi okok közül a *Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített okot*, amelyeket a gyakorlatban sokszor alkalmaznak, azonban nem egységes annak mikénti használata, megsértésének következménye. Ezzel kapcsolatban – szoros összefüggésükre tekintettel – kitérek a *Be. 82. § (1) bekezdés a) pontjában* szabályozott mentességi rendelkezésre is. 2012. 01. 01. óta a büntetőeljárás törvény (is) elismeri a *Be. 82. § (1) bekezdéséhez* kapcsolódó ún. ismételt figyelmeztetés intézményét, így ennek kérdésére is kitérek.

Másfelől – az egyes, klasszikus mentességi okokon túl – megvizsgálom a magyar büntetőeljárásokban új mentességi okként megjelenő ún. információforrás védelmének intézményét is [*Be. 82. § (1) bek. d) pont*].

2.1.2. *Be. 82. § (1) bekezdés b) pont*

Ahogy arra a *Bevezetésben* is kitértem, a büntető ügyekben lefolytatott eljárások fő feladata a valósággal egyező tényállás feltárása, azaz az *igazság megállapítása*.⁴⁰² A hatályos magyar Be.-ben – az igazság kifejezés nem fordul elő, ám kétségtelen, hogy a bizonyítás általános szabályai között elhelyezett azon rendelkezésben, miszerint „*a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására*

⁴⁰⁰ Vö.: BH 2000. 482.

⁴⁰¹ Vö.: BH 2000. 482.

⁴⁰² Vö.: ELEK (2012) 15-71. p.

*kell törekedni*⁴⁰³ az igazság feltárásának, megállapításának követelménye áll. Azaz lehet, hogy az eljárási törvény kerüli az igazság megemlítését, az eljárás azonban mégis körülötte forog.⁴⁰⁴

Az idézett törvényhely a kontinentális büntetőeljárási rendszerek alapvető célját, a (büntető) *anyagi igazság feltárását* rögzíti; ám a „törekszik” szóval kifejezésre juttatja azt, hogy az igazság feltárásához vezető eljárás nem lehet korlátlan.⁴⁰⁵ A büntetőügyekben lefolytatott bizonyítás során ugyanis követelményként jelenik meg a *bizonyítási eszközök törvényes beszerzése*, valamint az azokból származó bizonyítékok megfelelő értékelése. A tanú vallomásánál – mint bizonyítási eszköznél – is megjelenik ez a követelmény, amelyet a törvény a *tanúvallomás-tételi akadályok* felállításával és a hozzájuk kapcsolt garanciális rendelkezésekkel biztosít. Eme akadályok két csoportra bonthatók: az ún. abszolút és a relatív vallomástételi akadályokra. Amíg az *abszolút akadályok*⁴⁰⁶ fennállása esetén a tanút a törvény erejénél fogva nem lehet kihallgatni – még akkor sem, ha a tanú egyébként vallomást kívánna tenni –, addig a *relatív akadályok*⁴⁰⁷ olyan kivételt képeznek az általános tanúzási kötelezettség alól, amelyekkel bizonyos, a Be.-ben felsorolt feltételek fennállása esetén a kihallgatandó személy saját belátása szerint élhet, külső befolyástól mentesen dönthet, hogy vallomást

⁴⁰³ Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondat I. fordulat

⁴⁰⁴ ERDEI (2010a) 9. p.

⁴⁰⁵ A teljesség kedvéért kiemelés igényel, hogy a Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondata 2006. július 1-jétől kiegészült egy második fordulattal is, miszerint: „*azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására*” [a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény 37. §]. Ez a kiegészítés első olvasatra megtöri az anyagi jogi igazság felderítésének és megállapításának követelményét. Ez azonban csak látszólagos megtörés, ugyanis a módosítás nem változtatott azon az általános szabályon [Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondat I. fordulat], hogy a bíróság hivatalból is köteles beszerezni a tényállás tisztázásához szükséges bizonyítási eszközöket. Ez azzal magyarázható, hogy amikor a bíróság azt vizsgálja, hogy szükséges-e valamely bizonyítási eszköz beszerzése, általában még nem tudja eldönteni, hogy abból terhelő vagy mentő bizonyíték származik-e; az általában csak a bizonyítás felvétele, illetve a bizonyítékok egyenként és összességükben történő mérlegelése után állapítható meg. Mindennek megfelelően a bíróság a jelzett törvényhely II. fordulata alapján csak akkor mellőzheti valamely bizonyítási eszköz beszerzését, ha egyértelmű számára, hogy az a vádat támasztaná alá. Természetesen a II. fordulattal történő kiegészítés nem azt jelenti, hogy a bírő a vádló indítványa hiányában terhelő bizonyítékot nem szerezhet be, illetve nem vizsgálhat meg, hanem csupán azt, hogy erre nem köteles. Részleteiben lásd: Legfelsőbb Bíróság 1/2007. BK vélemény; BELEGI (2012a) 306 – 306/1.; valamint III/2045-6/2012. AB határozat. A készülő új Be. kodifikátorai a bizonyítás sarkpontjának tekintik a Be. 75. § (1) bekezdésében megfogalmazott szabályt, annak újraszövegezésére a kodifikáció jelen szakaszában összesen öt lehetőség került megfogalmazásra. Részleteiben lásd: MISKOLCZI (2015b) 24-25. p.

⁴⁰⁶ Lásd: Be. 81. § (1) – (2) bekezdés

⁴⁰⁷ Lásd: Be. 82. § (1) bekezdés

tesz-e vagy sem.⁴⁰⁸ A törvényben rögzített vallomástételi akadályoknak megkülönböztetett jelentősége van a bizonyítási eljárások menetében, hiszen e szabályok megszegésével lefolytatott tanúkihallgatás eredménye a bizonyítékok értékelése során nem vehető figyelembe.

Az értekezés jelen része a relatív tanúvallomás-tételi akadályok közül az önvádra kötelezés tilalmát tartalommal kitöltő vallomástételi akadályt elemzi: „*A tanúvallomást megtagadhatja az, aki a [Be. 82. §] (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben akkor is, ha a tanúvallomást a [Be. 82. § (1) bekezdés] a) pont alapján nem tagadta meg*”.⁴⁰⁹

A megjelölt akadály azért (is) érdemel kiemelt figyelmet, mert a büntetőeljárási törvény 2012. január 1-jei hatállyal úgy módosult⁴¹⁰ – mintegy megerősítve ezt a tilalmat –, hogy amennyiben megállapítható a jelzett akadály fennállása, az eljáró hatóság tagja az általános figyelmeztetésen túl még egyszer figyelmeztetni köteles a tanút arra, hogy nem köteles vallomást tenni.

A disszertáció jelen része – a megjelölt mentességi ok elemzésén túl – arra keresi a választ, hogy a jogalkotó a módosítás következtében miért részesíti kiemelt védelemben ezt a relatív vallomástételi akadályt; továbbá arra, hogy ez az új szabályozás paradigmaváltást jelent-e a tanú kihallgatásának menetében, vagy „csupán” a már létező gyakorlat törvényi szintre emeléséről van szó? A feltett kérdések megválaszolását két aspektusból közelítem meg, részint a büntető eljárásjog-elmélet, részint az élőjog, a bírói gyakorlat oldaláról. Ennek során rámutatok arra, hogy az eljárási törvény korábbi módosításáig [2011. évi CL. törvény] a két oldal nem volt összhangban egymással.

⁴⁰⁸ VARGA (2003b) 166. p.; Itt jegyzem meg, hogy álláspontom szerint helytelen az a felfogás, miszerint, ha a tanú él a mentességi jogával, akkor perbeli pozícióját elveszíti. Vö.: ÍH 2010. 152. szám. A mentességi jog gyakorlásakor a tanú továbbra is tanú marad az adott büntetőeljárásban.

⁴⁰⁹ Be. 82. § (1) bekezdés b) pont

⁴¹⁰ Lásd: Az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló 2011. évi CL. törvény 56. és 62. §-ait.

2.1.2.1. Az önvádra kötelezés tilalma (mint működési alapelv) és a Be. 82. § (1) bekezdés b) pont (mint garancia) kapcsolata

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített relatív vallomástételi akadály részletes elemzése előtt tisztázni kell annak az önvádra kötelezés tilalmával való kapcsolatát.

A hatályos magyar büntetőeljárás törvény I. fejezete (Alapvető Rendelkezések) tartalmazza a működési alapelveket,⁴¹¹ köztük az *önvádra kötelezés tilalmát*: „Senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltasson”.⁴¹² Ez az alapelv az ember természetes ösztönéből fakadó magatartás törvényi elismerése,⁴¹³ amely a büntetőeljárás alanyok közül a terheltre és tanúra vonatkozik. Mivel az *alapelv* részletszabályokat nem határoz meg, a törvény ezt a bizonyítás szabályai között elhelyezett *garanciák* útján teszi meg, azaz mind a terhelt, mind a tanú vonatkozásában tartalommal tölti ki az önvádra kötelezés tilalmát. A tanúnál ez a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített relatív vallomástételi akadályban ölt testet.

Mindebből az a lényeges megállapítás vonható le, hogy a büntetőeljárásban nem lehet szinonim fogalomként használni az alapelv és garancia fogalmát: amíg az *alapelv* mélyebb tartalommal bír, addig a *garancia* szélesebb értelmű, részletszabályok sokasága által mozdítja elő az eljárási célok és feladatok megvalósulását.⁴¹⁴ Mint látható a két fogalom bár eltérő tartalommal bír, mégis elválaszthatatlanok egymástól (egymást kiegészítik), hiszen alapelvek nélkül nem lenne mit garanciákkal biztosítani, garanciák nélkül viszont az alapelvek kiüresednének.⁴¹⁵ A szoros kapcsolatot tükrözi, hogy a büntetőeljárásban a garanciák (más megfogalmazásban biztosítékok) tételes jogi

⁴¹¹ A működési alapelvek az eljárási (bűnüldözési, igazságszolgáltatási) tevékenység végzésének feltételeit, alapvető feladatait, eszközeit és módjait határozzák meg. CSÉKA et al. (2006) 56. p.

⁴¹² Be. 8. §

⁴¹³ Ha az életben, erkölcsi, lelkiismereti okokból előfordulhat is, hogy valaki magát „hibáztatja”, „bűnösnek vallja”, a jog világában, így a büntetőeljárásban nem volna indokolt bárkit kötelezni arra, hogy önmaga ellen nyilatkozzék vagy cselekedjen. CSÉKA ET AL. (2006) 81. p.

⁴¹⁴ CSÉKA ET AL. (2006) 53. p.; KIRÁLY (2003) 107-108. p.

⁴¹⁵ Tremmel Flórián az alapelvek és garanciák kapcsolatát az alapelvek normativitásának oldaláról közelíti meg. Míg a pozitív megközelítésben arra a kérdésre keresi a választ, hogy „A Be. alapelvei kizárólag önmagukban alkalmazhatók-e?”, „Az ügy sorsa eldőlhet-e kizárólag az alapelv alkalmazásán?”; addig a negatív megközelítésben arra keresi a választ, hogy „Önmagában bármelyik alapelv megsértése egyáltalán eljárási szabálysértésnek, ezen belül abszolút hatályon kívül helyezési oknak tekinthető-e?”. Mindkét megközelítésben a nemleges választ adja; azaz Tremmel álláspontja szerint is az alapelv-garancia egymás kiegészítőinek minősülnek. Lásd: TREMMEL (2001) 72. p.

rendelkezések, ami azt jelenti, hogy csak normába foglalva érvényesülhetnek. E nélkül ugyanis nem lehetne hivatkozni rájuk, valamint nem lehetne kikényszeríteni azt, aminek a biztosítására hivatottak.⁴¹⁶ Nincs ez másként a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt relatív tanúvallomás-tételi akadály esetében sem. Az eljárási törvény ugyanis pontosan meghatározza azt, hogy mikor és hogyan kell erről „kioktatni” a tanút, milyen következménnyel jár annak elmulasztása.⁴¹⁷ Véleményem szerint a jelzett mentességi ok (egyben, mint az önvádra kötelezés tilalmának garanciája) a 2012. január 1. napjától bevezetett *ismételt figyelmeztetés* intézményével még inkább szilárdabbá vált.

Természetesen, ahogy az eljárási alapelveknek, úgy az eljárási garanciáknak sem a mennyiségén, hanem a minőségén múlik, hogy mennyiben képesek segíteni a büntetőeljárás rendeltetését,⁴¹⁸ mennyiben járulnak hozzá a – manapság már követelménnyé fejlődött – *hatékony büntetőeljárás* megvalósításához. Utóbbi – a hatékony büntetőeljárásnak való megfelelési/megfeleltetési kényszer – azonban több veszélyt hordozhat magában.

Közülük az egyik, hogy miként beszélhetünk „*alapelv-inflációról*”,⁴¹⁹ akként a „*garancia-infláció*” is fenyegető veszélyként jelentkezik a büntetőeljárásban. A büntetőeljárási törvényben ugyanis számos olyan rendelkezést találunk, amelyek garancia (biztosíték) jellegűek. Ezek közül azonban csak azokat érdemes a szó valódi értelmében vett garanciának tekinteni, amelyek a nagyobb jelentőségű jogintézmények rendeltetésszerű működését, az érintettek jogainak védelmét vagy érvényesítését teszik kikényszeríthetővé.⁴²⁰ Ennek figyelmen kívül hagyásával a garancia kifejezés jelentőségét veszítheti, hiszen a csupán (végrehajtási) részletszabályok sokasága nem azonos a garancia fogalmával. Véleményem szerint a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített mentességi ok még az *ismételt figyelmeztetés* bevezetésével is, valódi (szorosabb értelemben vett) garanciának minősül.

⁴¹⁶ ERDEI (2011) 152. p.

⁴¹⁷ Lásd: Be. 82. § (2) bekezdés, 84. §, 85. § (3) bekezdés

⁴¹⁸ CSÉKA ET AL. (2006) 53-54. p.

⁴¹⁹ Az „*alapelv-infláció*” fogalmát TREMMEL FLÓRIÁN dolgozta ki, amely alatt a büntetőeljárási törvényben (és a tankönyvekben) egyre nagyobb számban felsorakoztatott (esetenként felesleges) büntető eljárásjogi alapelveket értette. Az „*inflációt*” két úton látta megvalósulni: egyrészt, a meglévő alapelvek egyes részelemeinek önállósításában (ilyen felesleges kiemelésnek minősítette TREMMEL az 1998. évi XIX. törvényben az önvádra kötelezés tilalmát is); másrészt a büntetőeljárás egyes szakaszaival kapcsolatban kidolgozott új alapelvekben. Lásd: TREMMEL (2001) 68. p.

⁴²⁰ ERDEI (2011) 152-153. p. ERDEI a „nagyobb jelentőségű jogintézmények” kategóriáját az adott kor elfogadott nézetei és (óvatosságra intve) az egyéni vélekedés alapján rendelte meghatározni.

A hatékony büntetőeljárásnak való megfelelési/megfeleltetési kényszerrel kapcsolatos másik veszély szorosan kapcsolódik az *eljárások gyorsításának* követelményéhez. Az utóbbi évek büntetőeljárásai módosításait tekintve⁴²¹ ugyanis egyértelmű az eljárások gyorsítására való törekvés. Ezt látva a meglepetés erejével hatott a jelzett tanúzási mentességi ok 2012. január 1-jétől hatályos módosítása, amely nem állt be ebbe a sorba: az ismételt figyelmeztetés ugyanis aligha gyorsítaná a büntetőeljárásokat. Úgy látszik olyan garanciális szabállyal találkozott a jogalkotó, amelynél a büntetőeljárás hatékonyságát nem a gyorsításban, hanem éppen ellenkezőleg, az ismételt figyelmeztetésben látta megvalósíthatónak. Felismerte, hogy a gyors(abb) büntetőeljárás nem feltétlenül hatékonyabb.⁴²²

2.1.2.2. A Be. 82. § (1) bekezdés b) pont mint relatív vallomástételi akadály

A magyar büntetőeljárásokban az egyik legfontosabb (és egyben a leggyakoribb) bizonyítási eszköz a tanú vallomása.⁴²³ A tanú ugyanis az a személy, aki valamilyen történet, eseményt vagy ezek egyes mozzanatait látta, hallotta, érzékelte. Ebből következik, hogy személye pótolhatatlan, az ő észleléseiről más nem nyilatkozhat.⁴²⁴ A büntetőeljárásai törvény erre reagálva főszabályként minden tanúnak előírja a tanúzási kötelezettséget, ez alól kivételt csak a törvényben meghatározott esetekben fogad el.⁴²⁵ E kivételek közé tartozik a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjába foglalt relatív vallomástételi akadály is, amely szerint: „A *tanúvallomást megtagadhatja az, aki a* [Be. 82. §] *(4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény*

⁴²¹ Például 2010 decemberében két ízben is módosították a Be.-t a hatékony büntetőeljárás szellemében. Lásd *Az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról* szóló 2010. évi CLXI. törvényt, illetve *Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról* szóló 2010. évi CLXXXIII. törvényt. Míg az előbbi törvény közvetetten, addig az utóbbi közvetlenül a büntetőeljárás gyorsítását tűzte ki célul.

⁴²² Ezt (a gyorsabb büntetőeljárás, nem feltétlenül hatékonyabb) megerősítette HEGEDŰS ISTVÁN is egy tanulmányában. Három működési alapelv (szóbeliség, közvetlenség, védelem alapelve) elemzésével mutatott rá arra, hogy a gyorsításra irányuló törekvések sok esetben a büntetőeljárás alanyainak jogszérelmével járnak. Lásd: HEGEDŰS (2012) 197-206. p.

⁴²³ FÁZSI (2008) 47. p.

⁴²⁴ KIRÁLY (2003) 244-245. p.; A büntetőeljárásai törvény a tanú fogalmát a kihallgatásának egyik lényeges feltételét kiemelve adja meg: „*Tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet.*” [Be. 79. § (1) bekezdés]

⁴²⁵ „*Akit tanúként megidézték, ha e törvény kivételt nem tesz, köteles vallomást tenni.*” [Be. 79. § (2) bekezdés]

elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben akkor is, ha a tanúvallomást a [Be. 82. § (1) bekezdés] a) pont alapján nem tagadta meg”.

A továbbiakban eme akadály részletes elemzése történik, azzal a megszorítással, hogy a Be. 82. § (4) bekezdésben foglalt kivételekre nem térek ki.

(I) A „tanúvallomást megtagadhatja”[...]

Kiindulópontként azt szükséges tisztázni, hogy a vallomásmegtagadási jog a *tanú kifejezett jogosultságaként* szabályozott, ezért hatóság számára kettős kötelezettség keletkezik.

Egyik ilyen kötelezettség, hogy az eljáró hatóságnak a *kihallgatás elején* (közvetlenül a tanú személyi adatainak felvételét, illetve az érdekeltség, elfogultság vizsgálatát követően⁴²⁶) *tisztáznia* kell, hogy fennáll-e valamilyen vallomástételi akadály.⁴²⁷ Itt szükséges megjegyezni azt, hogy az *eljárási akadályok tisztázása* egyértelműen az eljáró hatóság feladata, amely egy értékelő tevékenységet feltételez. Ez többek közt azt a célt is szolgálja, hogy amikor a tanút figyelmeztetik a tanúzási akadályokról, őt csak a releváns okokra figyelmeztessék.⁴²⁸ A nem releváns okokra is történő – ún. blankettaszerű – kioktatás esetén ugyanis fennáll az a veszély, hogy elsiklik a tanú az őt ténylegesen „megillető” akadály felett. Ennek elsősorban azoknál az eseteknél lehet jelentősége, ahol a tanút a Be. 82. § (1) bekezdés a) vagy b) pontja alapján illetné meg a vallomás megtagadás joga, ám ennek ellenére a hatóság – noha már tisztázta a kihallgatás elején, hogy abszolút akadály nem áll fenn – mégis kioktatja az abszolút akadályokra vonatkozóan is. Ez a legtöbb esetben összezavarja a tanút, nem tudja ugyanis értelmezni a hallottakat.⁴²⁹ Amíg a nyomozó hatóságoknál általános tendenciának tekinthető ez a „túlfigyelmeztetés”,⁴³⁰ a bírói gyakorlat (ha nem is

⁴²⁶ A kialakult bírói gyakorlat alapján a 85. § (2) bekezdés megsértését jelenti az, ha az eljáró hatóság nem tisztázza az elfogultság kérdését. Ez az eljárási szabálysértés azonban „nem vonható a Be. 78. § (4) bekezdésének a keretei közé, hanem kizárólag a bizonyítékok mérlegelése során, a vallomás hitelt érdemlőségének vizsgálata körében értékelhető”. Bf.II.308/2012/16. szám.

⁴²⁷ Lásd: Be. 85. § (3) bekezdés 1. mondat

⁴²⁸ Lásd: LIZICZAY (2007) 24. p.

⁴²⁹ FÁZSI LÁSZLÓ tanulmányában rendőrségi és bírósági jegyzőkönyvrészleteket mutat be a tanúkihallgatással kapcsolatban, amelyekben ez az aggályos („túlfigyelmeztetési”) gyakorlat egyértelműen kimutatható. Lásd: FÁZSI (2008) 51-56. p.

⁴³⁰ A „túlfigyelmeztetéshez” lásd: KARDOS (2005) 23-31. p.

egységesen) azt követi, hogy „amennyiben fel sem merül a kihallgatandó tanú esetében az abszolút vagy relatív mentesség, az elsőfokú bíróságnak tájékoztatási, kioktatási kötelezettsége sem áll fenn”.⁴³¹ Álláspontom szerint az helyeselhető, hogy ha nem állapítható meg abszolút akadály fennállta, az ehhez kapcsolódó tanúzási tilalomról nem oktatja ki az eljáró hatóság a tanút – ez ugyanis „túlfigyelmeztetés” lenne. Óvatosabban kell azonban eljárni a mentességi okokra való figyelmeztetés esetén. Véleményem szerint, ha kétséget kizáró az, hogy a tanúval szemben egyik mentességi ok sem áll fenn: akkor a Be. 85. § (3) bekezdés első és második mondata alapján nem a mentességi okokra, hanem a „legjobb tudomása és lelkiismerete szerinti igaz vallomásra”,⁴³² valamint a hamis tanúzás büntető jogkövetkezményeire kell figyelmeztetni a tanút. Abban az esetben azonban, ha valamelyik mentességi ok fennállásának halvány jele is mutatkozik, vagy nem sikerült kétséget kizáróan igazolni a mentességi jog hiányát, nem mellőzhető a mentességi okokra történő kioktatás a Be. 82. § (2) bekezdése alapján.⁴³³

Visszatérve az eljáró hatóság kötelezettségeihez: ha tehát *feltételezhető*, hogy valamely *mentességi ok forog fenn*, az eljáró hatóság köteles a tanút a mentességi okokra és a jogaira figyelmeztetni, majd a figyelmeztetésről nyilatkoztatnia is kell a tanút. Mind a figyelmeztetést, mind a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni, ha ezek közül ugyanis bármelyik elmarad: a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.⁴³⁴ Ezzel kapcsolatban azonban ismételten szükséges egy kitérőt tenni. Nem hagyhatjuk ugyanis figyelmen kívül azt, hogy a Be. a 2006. július 1. és 2011. február 28.-a közötti időszakban a tanú figyelmeztetésénél és a tanú arra adott válaszána a szó szerinti jegyzőkönyvezést követelte meg.⁴³⁵ Mint ismert, a Be. 82. § (2) bekezdésénél előírt jegyzőkönyvezésnek garanciális jelentősége van, hiszen az annak érdekében történik, hogy a későbbiekben ne képezze vita tárgyát, hogy hogyan és milyen figyelmeztetés hangzott el a tanú kihallgatása elején. A jelzett időszakban bevezetett szó szerinti jegyzőkönyvezés ezt még inkább erősíteni kívánta,

⁴³¹ BH 2007. 181.

⁴³² A kialakult joggyakorlat szerint, ha nem figyelmeztetik az tanút az igazmondási kötelezettségére, ez a Be. 78. § (4) bekezdés alapján a tanúvallomás bizonyítékok közül kizárását eredményezi. Vö.: 4.B.1444/2010/71. szám

⁴³³ Vö.: BH 2009. 174.

⁴³⁴ Vö.: Be. 82. § (2) bekezdés

⁴³⁵ Vö.: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról* szóló 2006. évi LI. törvény 39. §-t; valamint *Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról* szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 133., 179.§-t.

noha úgy tűnik, hogy a jogalkalmazók egy része ezt másképp értelmezte.⁴³⁶ (Megjegyzem, találni olyan döntést is, amelyben a tanú figyelmeztetésének szó szerinti jegyzőkönyvezésének elmulasztását a tanúvallomás kizárásával szankcionálta a bíróság.⁴³⁷) Végül 2011. március 1. napjától ismét „csak” utalásszerű jegyzőkönyvezés van. Álláspontom szerint a jegyzőkönyvezés garanciális jelentőségét jobban biztosította a szó szerinti jegyzőkönyvezés követelménye. Egy garanciális jellegű szabály megváltoztatásánál nem lehet hivatkozni az eljárások gyorsításának követelményére, főleg akkor nem, ha az csak névleg igaz, hiszen a mentességi okoknál a szó szerinti jegyzőkönyvezés nem járhatott olyan időhátránnyal, amely az egész eljárás elhúzódását eredményezte volna.

A fentebb leírtakból az következik tehát, hogy a *hatóság köteles betartani az eljárási törvényben foglaltakat, és emellett köteles tiszteletben tartani a tanú döntését a mentesség vonatkozásában*. Ellenkező esetben ugyanis jogellenesen megszerzett bizonyítékot kapna, amelyet a már idézett szakaszok – mint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok speciálklauzulái – valamint a Be. 78. § (4) bekezdés – mint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulája – alapján nem lehet bizonyítékként figyelembe venni.⁴³⁸ Az más kérdés, hogy a magyar (bírói) joggyakorlat e témakörben az ún. „klasszikus ezüsttálca” elvet követi. Ez az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom által kimunkált elv lényegében azt mondja ki, hogy az eljárás korábbi szakaszában, illetőleg az alárendelt szervek által szerzett jogellenes bizonyíték az adott eljárási szakaszban nem használható fel bizonyítékként. Ugyanakkor azonban az eljárás későbbi szakaszában, illetve magasabb fórum közbelépése során – ha egyáltalán megismételhető bizonyítási cselekményről van szó – mellőzni kell a törvénytört

⁴³⁶ A jogalkalmazók közül sokan támadták a szó szerinti jegyzőkönyvezés követelményét, általában az eljárások felesleges elhúzódását jeölték meg benne. FÁZSI LÁSZLÓ a jelzett tanulmányában így vélekedik erről a kérdésről. „Szükségtelennek tartom a szó szerinti szövegrész beiktatását (is), mivel ez nem jelent erősebb garanciát, mint a korábbi szabályozás. Különösen felesleges a figyelmeztetésre adott válasz szó szerinti jegyzőkönyvezésének előírása, ha belegondolunk abba, hogy a tanú a figyelmeztetés megértésére vonatkozó kérdésre adekvátan igennel vagy nemmel válaszolhat, amit meglehetősen nehéz lenne nem szó szerint jegyzőkönyvezni.” FÁZSI (2008) 59. p. A B.140/2007/82. számú ügyben a Budapest Környéki Törvényszék nem állapította meg a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat megvalósulását (eljárás-dogmatikailag helyesen a II. fordulatot kellett volna vizsgálnia), amikor a tanú figyelmeztetésének szó szerinti jegyzőkönyvezése elmaradt. Indoka az volt, hogy „a tanú következő kihallgatása azonban már ez utóbbi figyelmeztetést tartalmazta, és e tanúk újabb vallomása azzal kezdődik, hogy az előzőekben tett tanúvallomásában foglaltakat fenntartják, ezért a korábbi vallomást nem kell kizárni a bizonyítékok köréből...”

⁴³⁷ Pl. Bf.163/2009/5. számú; 5.B.603/2011/74. számú döntés; vö.: ÍH 2008. 5. szám

⁴³⁸ A jogellenesen megszerzett bizonyítékok generál- és speciálklauzuláinak az egymáshoz való viszonyához lásd: TREMMEL (2006) 155-158. p.; valamint GÁCSI (2012a) 173-182 p.;

mozzanatokat, vagy pótolni kell a törvénysértő mulasztásokat, és az így szerzett bizonyíték immár felhasználhatóvá válik.⁴³⁹ Az elv alkalmazása lehetővé teszi a magyar jogban is azt, hogy bizonyos feltételek megléte esetén [Be. 353. § (1) – (2) bekezdés] az elsőfokú eljárásban a tanúzási mentességet illetően megvalósult eljárási szabálysértést a másodfokú bíróság a bizonyítás felvétele során orvosolja. Azonban ilyenkor is követelmény marad az, hogy a tanúvallomás az elsőfokú eljárásban nem vehető figyelembe, és az visszamenőleges hatállyal nem is orvosolható.⁴⁴⁰

Másik fontos kötelezettség/követelmény, hogy az eljáró hatóság „csak” a megtagadás jogosságáról dönthet,⁴⁴¹ ezen túlmenően további következtetéseket nem tehet. Azaz, ha a megtagadás jogos volt, a megtagadás tényét semmilyen formában nem lehet sem a terhelt terhére, sem a javára értékelni.⁴⁴² Ez ugyanis prejudikálás lenne az eljáró hatóság részéről.

(II) „[...] Aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben [...]”

A jelzett mentességi ok kapcsán a következő tisztázásra szoruló kérdések: kit illet meg a mentességi ok, és az a vallomás egészére vagy csupán meghatározott részére vonatkozhat-e.

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített relatív vallomástételi akadállynak két fordulata különíthető el. Egyrésztől mentességi jog illeti meg azt a tanút, aki „magát bűncselekmény elkövetésével vádolná” (I. fordulat), másrésztől azonban azt a tanút, aki „hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná” (II. fordulat). A törvény ugyan a „vagy” kötőszót használja a két fordulat elválasztására, ám kétségtelen, hogy olyan esetek is előfordulhatnak, ahol a tanú magát és hozzátartozóját is egyszerre vádolhatná bűncselekmény elkövetésével a kérdésre adott válaszával. Természetesen ilyen esetben nem kell választania a tanúnak, hogy önmagára vagy hozzátartozójára nézve nem tesz

⁴³⁹ TREMMEL (2006) 164. p.

⁴⁴⁰ Lásd: EBH 2008. 1763.

⁴⁴¹ „A megtagadás jogosságáról az eljáró bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság határoz.” [Be. 82. § (3) bekezdés]

⁴⁴² Kiemelendő, ellenkező esetben – azaz, ha a tanú a vallomástételt jogosulatlanul tagadta meg – a nyomozó hatóság és az ügyész előtt folyó eljárásban ez ún. büntetőeljárási szankciót (rendbírság) vonhat maga után, míg a bírósági eljárásban már büntetőjogi jogkövetkezménnyel (elzárás – Btk. 277. §: a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának bűncselekménye) számolhat a tanú. HÁGER (2014a) 432. p.

vallomást, a jelzett mentességi ok alapján mind maga, mind hozzátartozója vonatkozásában megilleti a vallomásmegtagadás joga. Ebből a szempontból szerencsésebbnek tartanám a „vagy” helyett az „illetve” kötőszó használatát, hiszen annak jelentéstartamába a „vagy” (alternatív jelentéstartam) mellett az „és” (konjunktív jelentéstartam) is beletartozik.

Az I. fordulathoz szerinti mentességi jog gyakorlására akkor kerülhet sor, ha az idézett tanúnak a kihallgatása során olyan kérdést tesznek fel, amellyel magát (akár az ügyvel összefüggő, akár össze nem függő) bűncselekmény elkövetésével vádolná. Tulajdonképpen ez az I. fordulat az, amely az önvádra kötelezés tilalmát tartalommal tölti ki, azaz a tanú vonatkozásában az I. fordulat értelmezhető az önvádra kötelezés tilalmának garanciális szabályaként.⁴⁴³

A II. fordulattal kapcsolatban azt szükséges kiemelni, hogy a tanút ez a mentességi ok bármely hozzátartozója vonatkozásában megilleti, függetlenül attól, hogy a hozzátartozó az adott ügyben terhelt, más büntetőeljárás pozícióban lévő alany, vagy egyáltalán részt sem vesz a büntetőeljáráshoz.⁴⁴⁴ Azaz ebből a szempontból a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjának II. fordulata tágabb alanyi kört ölel fel, mint a 82. § (1) bekezdés a) pontja, utóbbinál ugyanis csak a terhelt hozzátartozója tagadhatja meg a vallomástételt.

Mind az I., mind a II. fordulatban a „bűncselekménnyel való vádolást” határozza meg a törvény. A vádoláson ebben az értelemben minden olyan kijelentést érteni kell, amely valamilyen bűncselekmény elkövetésére utal, a bűncselekmény pontos megnevezése

⁴⁴³ A joggyakorlatból lásd: Bf.II.96/2010/12. számú döntését, amelyben a tanút azon az alapon illette volna meg az I. fordulat szerinti mentességi jog, hogy ő volt a terhelt (állítása szerint) megbízója. A jogesetet részletesen feldolgozza: GÁCSI (2012a) 32-39. p.

⁴⁴⁴ A hozzátartozó fogalmát – a Be. 601. § (3) bekezdésének felhatalmazása alapján – a Btk. 459. § (1) bekezdés 14. pontja határozza meg. Hozzátartozó:

- a) az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,
- b) az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),
- c) a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,
- d) a házastárs, az élettárs,
- e) a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokona és testvére. " Ez egy taxatív felsorolás, amelyet nem lehet kiterjesztően értelmezni.

nélkül. Nem foglalja azonban magában a szabálysértést, vagy a fegyelmi felelősséget megalapozó cselekmény elkövetésével való vádolást.⁴⁴⁵

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített „*az ezzel kapcsolatos kérdésben*” kitétel arra utal, hogy *a mentességi ok céljának egyfajta szűkítő értelmezés felel meg*: a tanú ugyanis e rendelkezés alapján a vallomástételi kötelezettségét a maga teljes egészében nem tagadhatja meg. Mentességi jogával élve *csak azokra a kérdésekre tagadhatja meg a válaszadást*, amelyekre adandó válasszal önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná; *egyéb kérdésben viszont a tanút vallomástételi kötelezettség terheli*.⁴⁴⁶

Ebből pedig az következik, hogy a jelzett mentességi ok fennállta esetén, ha a tanút a kihallgatása elején nem figyelmeztették arra, hogy megtagadhatja a vallomástételt, a „vallomása feldarabolhatóvá válik”, azaz *a tanú vallomása „csak” az azzal kapcsolatos kérdésben nem vehető figyelembe bizonyítási eszközként, amelynél ki kellett volna oktatni a mentességi jogára, és amely körben a tanúvallomást ténylegesen megtagadhatta volna*. Hangsúlyozandó azonban, hogy abban a kérdéskörben, amelyre a megjelölt mentességi ok nem vonatkozik, a fent megjelölt rendelkezés a tanúvallomás figyelembevételét nem zárja ki és nem zárhatja ki.⁴⁴⁷ Ennek azonban három konjunktív feltétele van:

- a) Az eljáró hatóság helyesen állapította meg, hogy e kérdések megválaszolásában a tanúnál nem áll fenn további vagy más vallomástételi akadály.
- b) Az eljáró hatóság a tanút figyelmeztette az igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás büntetőjogi következményeire.
- c) Eme figyelmeztetést, és a tanú erre adott válaszát jegyzőkönyvbe vette.

Kiemelendő, hogy eme feltételek bármelyikének elmulasztása kizárja a tanú vallomásának (most már a vallomása egészének) bizonyítási eszközként való figyelembevételét.

⁴⁴⁵ Lásd: BH 1983. 436.; BH 1996. 179. III.; valamint BELEGI (2012a) 337. p.

⁴⁴⁶ Lásd: BH. 2006. 317.

⁴⁴⁷ BH. 2006. 317.

A „vallomás feldarabolhatóságához” kapcsolódva, a joggyakorlatban számos esetben felmerül az a kérdés, hogy vajon *jelentőséget kell-e tulajdonítani a tanúvallomás tartalmának, amikor a mentességi jog megsértésével felvett vallomás felhasználhatóságáról döntenek.* Másként megfogalmazva: ha a tanút nem oktatták ki mentességi jogáról, és az így megtett vallomásában egyébként nem vádolta magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével, ki kell-e zárni a vallomását (illetve a szűkítő értelmezésnek megfelelően a vallomásának egy részét)?

A joggyakorlat olyannyira nem egységes ebben a kérdésben, hogy a *Legfelsőbb Bíróság* két egymásnak ellentmondó Bírósági Határozatot is kibocsátott e tárgykörben. A *BH. 2005. 386. számú döntés* a következőt tartalmazza ezzel kapcsolatban:

„További lényeges eljárási szabálysértést követett el az elsőfokú bíróság N. S.-né tanúkénti kihallgatásakor, aki a sértett élettársa. A tanút ugyanis a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja szerinti relatív mentességi jog illette meg a sértett, azaz az élettársa cselekvőségét illetően, hiszen a vádlotti nyilatkozat szerint a sértett támadt a vádlottra. Tekintettel arra, hogy a tanú vallomása a sértett cselekvőségét illetően nem tartalmazott terhelő részleteket, ezért vallomása bizonyítékként figyelembe vehető, az eljárási szabálysértés, a kioktatás elmaradása ellenére.”

Ehhez képest egy évvel később, a *BH 2006. 317. számú döntésében* a Legfelsőbb Bíróság elvi élel lefektette azt a szabályt, hogy a tanúvallomás kizárásánál nem lehet a vallomás tartalmának jelentőséget tulajdonítani, azt (illetve annak egy részét) ha jogellenesen szerezték meg, ki kell zárni a bizonyítási eszközök sorából.

„Téves álláspontot fejtett ki [az Ítéltábla] a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt kioktatási kötelezettség kérdéseit és összefüggéseit illetően, amikor [...] arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár amennyiben a mentességi jogra jogosult tanú a figyelmeztetés elmaradását követően tanúvallomásában nem vádolja sem magát, sem hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével, akkor csupán formailag valósul meg az eljárási szabálysértés, ami szükségképpen relatív, hiszen az ügy érdemére a büntetőjogi főkérdésben hozott ügydöntő határozatra nincs kihatása, [...] [ezért] e tanúvallomásokat nem kell a bizonyítékok köréből kirekeszteni.”

Álláspontom szerint a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú vallomásának (illetve annak egy részének) a bizonyítási eszközök köréből való kizárását nem lehet a vallomás tartalmától függővé tenni, ez ugyanis a büntetőeljárás törvény rendelkezéseivel ellentétes.⁴⁴⁸

(III) „[...] Akkor is, ha a tanúvallomást a [Be. 82. § (1) bekezdés] a) pont alapján nem tagadta meg”

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja kapcsán ki kell térni annak, a Be. 82. § (1) bekezdés a) pontjában rögzített mentességi okkal való viszonyára. A Be. 82. § (1) bekezdés a) pontja szerint: „*a tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója*”. Mint látható, ha a tanú a terhelt hozzátartozója, akkor elvileg kettős mentességi joga van, kérdés azonban, hogy ebben az esetben mire kell figyelmeztetni a tanút, és az mikor élhet az a) és mikor a b) pontos mentességi jogával.

A hatályos Be. rendelkezései és a kialakult joggyakorlat előtt indokolt röviden bemutatni azt, hogy *hogyan alakult a két mentességi ok kapcsolata a régi Be.-ben és az arra építkező joggyakorlatban*. A két mentességi oknak ugyanis a mai felfogáshoz képest nem volt kapcsolódási pontja egymással. A régi Be. a mentességi okokat a 66. § (1) bekezdésében szabályozta: az a) pont szerint: „*a tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója*”, míg a b) pont alapján: „*a tanúvallomást megtagadhatja az, aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná az ezzel kapcsolatos kérdésben*”. A törvényi rendelkezésből az olvasható ki, hogy a b) pontban rögzített mentességi ok az a) ponttól elkülönülve, akkor volt alkalmazható, ha a tanú nem volt a terhelt hozzátartozója. A bírói gyakorlat ezeket a rendelkezéseket úgy értelmezte, hogy ha a tanú a terhelt hozzátartozója volt, de nem tagadta meg a vallomástételt az a) pont alapján, a b) pontot nem ismerte el mentességi jogként, és ilyen esetekben akár hamis tanúzást is megállapíthatott, mivel úgy kezelte a kérdést, mintha a tanú ebben az esetben lemondott volna a mentességéről.⁴⁴⁹

Másként válaszolja meg ezt a hatályos büntetőeljárás törvény, illetve a hozzá kapcsolódó joggyakorlat. A feltett kérdéseket a joggyakorlat oldaláról a Szegedi

⁴⁴⁸ Lásd: Be. 82. § (1) bekezdés b) pont; 82. § (2) bekezdés; 84. §; valamint GÁCSI (2012b) 38-39. p.

⁴⁴⁹ Lásd: BH 1984. 480.; valamint HÁGER - BENCZE (2007) 93. p.

Ítéletábra egy 2004-ben meghozott határozatában válaszolta meg, értelmezve a Be. 82. § (1) bekezdés a) és b) pontját.⁴⁵⁰ A határozat szerint ugyanis, ha a tanú a terhelt hozzátartozója, őt ún. *lépcsőzetes figyelmeztetésben* kell részesíteni. Ennek alapján a tanút először a *Be. 82. § (1) bekezdés a) pontjában* rögzített mentességi jogára kell kioktatni.⁴⁵¹ Ha a tanú ez alapján nem él a vallomásmegtagadási jogával, akkor második lépcsőként a *Be. 82. § (1) bekezdés b) pontban* rögzített mentességi okra kell figyelmeztetni. Ha még ezt követően is fenntartja azt, hogy vallomást tesz, harmadik lépcsőként, figyelmeztetni kell a *Be. 85. § (3) bekezdés* szerint az igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás következményére. A „harmadik lépcsőfokkal” kapcsolatban szükséges egy rövid kitérőt tenni.

A tanú figyelmeztetése az előzőekben ismertetett törvényi rendelkezésekből kitűnően *tradicionálisan kétirányú kötelezettséget jelent*. Egyrészt tájékoztatni kell arról, hogy milyen esetben, illetve kérdésben tagadhatja meg a vallomástételt; másrészt viszont fel kell hívni arra is a figyelmét, hogy – ha vallomást tesz – vallomásának milyen büntetőjogi következményei lehetnek.⁴⁵² A minderre kiterjedő figyelmeztetés jelentőségét az adja, hogy a hatályos Btk. a hamis tanúzás kapcsán a következőt rögzíti:

„Nem büntethető hamis tanúzásért

- a) aki a valóság feltárása esetén önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná;*
- b) aki a vallomástételt egyéb okból megtagadhatja, de erre a kihallgatása előtt nem figyelmeztették, vagy*
- c) akinek a kihallgatása a törvény erejénél fogva kizárt”.*⁴⁵³

Ez azt is jelenti, hogy a Be. által előírt figyelmeztetések elhangzása, majd jegyzőkönyvezése a valótlan vallomásért való büntetőjogi felelősségre vonás előfeltételét is jelenthetik.⁴⁵⁴ Itt szükséges továbbá megjegyezni azt, hogy a Be. 85. § (3) bekezdésében 2011. február 28-áig az igazmondási kötelezettség, valamint a hamis tanúzás mellett ott szerepelt a mentő körülmény elhallgatására vonatkozó büntetőjogi

⁴⁵⁰ Bf.II.524/2004. Ebből később Bírósági Határozat is született, lásd: BH 2005. 386.

⁴⁵¹ A kialakult joggyakorlat szerint, amennyiben a tanú, ill. több tanú a büntetőeljárásban a vádlottal való élettársi kapcsolatára hivatkozva – a Be. 82. § (1) bekezdés a) pontja alapján – megtagadja a vallomástételt, a bíróságnak szerteágazóan kell vizsgálnia, hogy a vádlott és melyik tanú között állt fenn valóságos élettársi kapcsolat. Vö.: ÍH 2006. 141. szám

⁴⁵² FÁZSI (2008) 50-51. p.

⁴⁵³ Btk. 275. § (1) bek.

⁴⁵⁴ FÁZSI (2008) 51.

jogkövetkezmény megjelölése is.⁴⁵⁵ Az utóbbi, nem lévén annak gyakorlati jelentősége, 2011. március 1-je óta nem szerepel az eljárási törvényben a figyelmeztetések között.⁴⁵⁶

Visszatérve a „lépcsőzetes figyelmeztetés” intézményéhez, látható, hogy annak kidolgozása azért (is) kiemelkedő jelentőségű, mert a Be. 82. § (1) bekezdés a) és b) pontjában rögzített mentességi okok – az azokra történő figyelmeztetés elhangzását és jegyzőkönyvezését követően – *eltérő következményekkel bírnak*. Azt mondható, hogy noha az a) pontos mentességi ok alapján a tanú csak a terhelti pozícióban lévő hozzátartozója vonatkozásában tagadhatja meg a tanúvallomást, ám ez *abszolút érvényű megtagadási jognak* minősül. Azaz ez alapján az egész vallomástétel alól mentesül a tanú. Ezzel szemben a b) pontos mentességi ok alapján a tanú nem csak a hozzátartozója – sőt nem csak a terhelti pozícióban lévő hozzátartozója – javára, hanem a saját javára is élhet a vallomásmegtagadás jogával. Ez azonban csak *relatív érvényű mentességet* jelent, azaz a korábban kifejtetteknek megfelelően csak azokban a kérdésekben tagadhatja meg a vallomástételt, amelyekkel magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná. Érdekes és egyben bizonytalan helyzetet teremthet, ha az eljárásban több vádlott szerepel és a tanút csak az egyikük vonatkozásában illeti meg a mentességi jog (például az egyikük hozzátartozója).⁴⁵⁷ Az ilyen esetekben válik ugyanis nyilvánvalóvá, hogy a Be. mennyire az „egy vádlott – egy tárgyalás” modelljére épül, ezáltal nyitva hagyva számos értelmezési kérdést az igen gyakori több vádlottas, folytatólagos tárgyalást igénylő ügyekben.⁴⁵⁸

Álláspontom szerint a jogalkotó a 2012. január 1-jétől hatályos módosítás következtében a b) pontos esetkörhöz kapcsolt ismételt figyelmeztetés bevezetésével elsősorban azon tanúk vallomásmegtagadási jogát kívánta védelemben részesíteni, akik

⁴⁵⁵Lásd: *Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról* szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 134. §-t.

⁴⁵⁶A mentő körülmény elhallgatására történő figyelmeztetéssel kapcsolatos kritikákhoz lásd: FÁZSI (2008) 58-59. p. Találni olyan eseti döntést, amelyben a tanúk szembesítésről készült jegyzőkönyvből nem derül ki, hogy megtörtént-e a mentő körülmény elhallgatására való figyelmeztetés, és aminek következménye az, hogy ki kell zárni a jegyzőkönyv eme részét a bizonyítékok közül a Be. 78. § (4) bekezdés alapján. Vö.: 6.B.467/2009/58. szám, továbbá ÍH 2007. 6. szám.; ÍH 2008. 51. szám. Ezzel szemben az ÍH 2010. 51. számú döntésben a következőt fogalmazza meg a Szegedi Ítéltábla: "[...] a harmadfokú bíróság által is ismerten van olyan bírói gyakorlat, amely ezen figyelmeztetés elmaradását olyan súlyos eljárási szabálysértésnek minősíti, amelyhez a tanúvallomásoknak a bizonyítékok köréből való kirekesztése következményét fűzi. Az Ítéltábla azonban ezen álláspontot nem osztja [...]" A szembesítés kapcsán előforduló eljárási szabálysértésekhez, amelyek kizárt bizonyítékhoz vezethetnek lásd: FENYVESI (2008) 206-208. p.

⁴⁵⁷Vö.: BH 2005. 203., valamint HÁGER (2014a) 429. p.

⁴⁵⁸Lásd: HÁGER – BENCZE (2007) 95-96. p.

– noha a terhelt a hozzátartozójuk – azért nem az a), hanem a b) pont alapján tagadják meg a vallomástételt, mert a terhelt terhére szolgáló tényeket nem, de a terhelt javára szolgáló tényeket a hatóság elé akarják tártani. Ezt a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt mentességi ok alapján természetesen megtehetik, ám az egyes kérdések elhangzásánál indokolt (lehet) a mentességre történő ismételt figyelmeztetés.

2.1.2.3. A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjának értelmezése egy jogeset tükrében

A következőkben a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjával kapcsolatos bizonyítási, kiemelten bizonyítási tilalmi anomáliákat egy jogeset elemzése útján foglalom össze.⁴⁵⁹

(I) Tények

A német állampolgárságú vádlott – aki a bűncselekmény elkövetését megelőzően is már egy ideje Magyarországon élt – 3000 euró összegben banki kölcsönt vett fel, amelyet azonban munkaviszonya megszűnésének következtében nem tudott törleszteni. Párkapcsolata időközben felbomlott, így 17 éves kiskorú gyermeke eltartásáról önállóan kellett gondoskodnia. A vádlott az őt ért egzisztenciális és párkapcsolati krízishelyzetek következtében magába fordult, szorongásos, neurotikus tünetek léptek fel nála.

2008. február végén, március elején a vádlottnak Marta B. nevű hölgy ismerőse lehetőséget ajánlott az anyagi problémái megoldására. Marta B. a vádlottat B. településen összeismertette egy férfival (Marta-val), aki felajánlotta a vádlottnak, hogy ha meghatározott mennyiségű extasy tablettát átvisz az ukrán határon, ezért neki 400 eurót ad. A vádlott még ezen a napon B. településen, egy bevásárlóközpont parkolójában átvett az ismeretlen férfitől 957 darab extasy tablettát, valamint azt a mobiltelefonszámot, amelyet a határon való átjutását követően fel kellett volna hívnia.

A vádlott jó ideig (kb. 4-5 hétig) halasztgatta a határátlépést, azt fontolgatva, hogy a kábítószer visszaadja a megbízójának. Időközben azonban több alkalommal – hol burkolt formában, hol nyíltan – fenyegető sms-eket kapott, amiért még nem teljesítette a

⁴⁵⁹ A jogesetelemzés követi a Jogesetek Magyarázata folyóiratban közölt esetmagyarázatok szerkezeti felépítését, arra is tekintettel, hogy az elemzett jogeset a folyóiratban már közlésre került. Lásd: GÁCSI (2012b) 32-39. p.

megbízást. A vádlott továbbra sem tudta törleszteni a felvett banki kölcsönt, így erre tekintettel, valamint a fenyegető sms-ek hatására 2008. március 19-én rászánta magát, hogy átviszi a kábítószer Ukrajnába.

A vádlott a határátkelőhöz közeledve telefonon felhívta azt a személyt, aki az ukrán oldalon várta, megbeszélték a találkozás helyét, valamint azt, hogy a kábítószer tartalmazó tablettákért 1800 eurót fizet a megrendelő. A vádlott a b.-i határátkelőhelyhez gépkocsijával érkezett meg. Az autót a parkolóban hagyva, gyalogosan indult el a határátkelőhelyhez. A nejlomba csomagolt, „kígyó formába” tekert, 957 darab extasy tablettát tartalmazó csomagot a bőrdzsekijében úgy rejtette el, hogy a kabát bal mellzsebének kiszakadt bélésén keresztül a bélés és a bőr közé leeresztette. A vádlott 23 óra körül jelentkezett a Magyar Köztársaság területéről való kilépésre. Mivel a B.-i Határrendészeti Kirendeltségre a vádlott kilépését megelőzően kb. fél-egy órával korábban információ érkezett egy várható illegális drogszállítmányról, továbbá mivel az intézkedő határrendésznek furcsa volt, hogy egy német állampolgár gyalogosan kívánja elhagyni az országot, a vádlottat alaposabb ellenőrzés végrehajtása céljából átadta a kirendeltség ügyeletesének. Az ügyeletesnek is feltűnt, hogy a vádlott szokatlanul idegesen viselkedik, ezért átvizsgálta a ruházatát. Ennek során előkerültek a tabletták, amelyek tisztahatóanyag-tartalma jelentős mennyiségűnek minősült. A kirendeltség ügyeletesének kérdésére a vádlott azt közölte, hogy az előtalált tárgy „az, amit nem szabad átvinni a határon [...] 950 darab extasy tablettá”. Az átvizsgálást követően a V.-i Rendőrkapitányság a talált tablettákat lefoglalta, azok előzetes elkobzására került sor.

(II) Pertörténet

A V.-i Városi Ügyészség a vádlott ellen 2008. november 12-én nyújtotta be vádiratát a V.-i Városi Bírósághoz, majd 2009. március 28-án azt a Btk. 282/A. § (1) bekezdésbe ütköző és a (3) bekezdés szerint minősülő jelentős mennyiségre, forgalomba hozatallal elkövetett kábítószerrel visszaélés büntettének kísérletére módosította. A V.-i Városi Ügyészség egyúttal indítványozta, hogy a V.-i Városi Bíróság a Be. 16. § (1) bekezdés a) pontja alapján az ügyet tegye át a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bírósághoz. A V.-i Városi Bíróság a 2009. április 8. napján kelt és május 6-án jogerőre emelkedett

4.B.248/2008/29. számú végzésével az ügyet áttette a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bírósághoz.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság tanácsa 1.B.338/2009/27. számú ítéletével a vádlottat a váddal egyezően bűnösnek mondta ki jelentős mennyiségre, forgalomba hozatallal elkövetett kábítószerrel visszaélés büntettének kísérletében, ezért hét év börtönbüntetésre ítélte, amelynek tartamába beszámította az előzetes fogva tartásban töltött időt.

Az ítélet ellen a vádlott és a védője jelentett be fellebbezést, amely elsősorban a vádlott felmentésére, másodsorban a kiszabott büntetés enyhítésére irányult. Az ügyész a határozatot tudomásul vette.

A Debreceni Fellebbviteli Főügyészség Bf.283/2009/5-1. számú átiratában a történeti tényállás pontosítását, továbbá P. E. tanú vallomásának a bizonyítékok közüli kirekesztését, a kiszabott szabadságvesztés büntetés fegyház fokozatban való megállapítását, egyebekben az elsőfokú ítélet helybenhagyását indítványozta. A Fellebbviteli Főügyészség P. E. tanú vallomásának a bizonyítékok közüli kirekesztését azzal indokolta, hogy a terhelt a nyomozás során azt állította, e tanútól kapta a kábítószer (ő volt a megbízója, akit a terhelt Marta néven ismert meg). Mindezek alapján a tanút figyelmeztetni kellett volna a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjában rögzített mentességi jogra. Erre a figyelmeztetésre azonban nem került sor, noha vitathatatlan, hogy a tanút megillette volna ebben a kérdésben a vallomás megtagadásának joga. A Be. 82. § (2) bekezdése alapján pedig, ha ez a figyelmeztetés elmarad, a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

A másodfokon eljáró Debreceni Ítéltábla Bf.II.96/2010/12. számú ítéletében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság ítéletét annyiban változtatta meg, hogy a vádlottal szemben kiszabott szabadságvesztés büntetés tartamát a vádlott büntetlen előéletére, valamint arra tekintettel, hogy a cselekmény kísérleti szakban maradt, öt évre enyhítette – amelybe beszámítani rendelte az elsőfokú ítélet kihirdetésétől a másodfokú határozat meghozataláig előzetes letartóztatásban töltött időt –, és a végrehajtást fegyház fokozatban állapította meg. Nem zárta ki azonban a mentességi jogra történő figyelmeztetés nélkül felvett P. E. tanú vallomását a bizonyítási eszközök sorából.

A továbbiakban, elvi jelentőségét tekintve, csak ezzel az utóbbi kérdéssel foglalkozik a dolgozat.

(III) A döntés jogi érvelése

A Debreceni Ítéltábla vizsgált döntése a vádlott bűnösségét, valamint a bűncselekmény minősítését és stádiumát illetően az elsőfokú bíróság ítéletével azonos álláspontra jutott: a vádlottat jelentős mennyiségre, forgalomba hozatallal elkövetett kábítószerrel

visszaélés büntetnének kísérletében mondta ki bűnösnek és vonta felelősségre [Btk. 282/A. § (1) és (3) bekezdés].⁴⁶⁰ A másodfokú bíróság ítéletének indokolásából azonban kiemelésre és elemzésre szorul a törvénysértő módon felvett tanúvallomás bizonyítási eszközként való értékelésének kérdése.

A másodfokú bíróság ítéletének indokolásában számot adott arról, hogy a bejelentett fellebbezések folytán az elsőfokú bíróság ítéletét, és az azt megelőző eljárást a Be. 348. § (1) bekezdése alapján teljes terjedelemben felülbírált.

A felülbírálat során megállapította: *„helytállóan mutatott rá a fellebbviteli főügyészség arra, hogy az elsőfokú bíróság megsértette a büntetőeljárás törvény rendelkezéseit azzal, hogy azt a tanút, akiről a nyomozás során a vádlott azt állította, hogy tőle kapta a kábítószer (ő volt a megbízója), nem figyelmeztette a Be. 82. § (2) bekezdésének b) pontjában írt mentességi jogára.”*

A másodfokú bíróság ezt a szabálysértést párhuzamba állította a Be. 78. § (4) bekezdésében írt törvénysértő bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzulával, és arra a megállapításra jutott, hogy *„a fentebb írt eljárási szabálysértés miatt a Be. 78. § (4) bekezdése alapján kirekesztendő lenne [P. E.] tanú vallomásának értékelése [...] ez azonban adott esetben nem szükséges, tekintettel arra, hogy az elsőbíróság e tanú vallomására tényeket nem, csupán nemleges megállapítást alapított.”* A másodfokú bíróság a „nemleges megállapítás” fogalmát úgy határozta meg, hogy P. E. tanú a kihallgatása során azt nyilatkozta, nem ismeri a vádlottat, a kábítószer nem tőle kapta, valamint azt állította, hogy a vádlott telefonjában Marta B. név alatt elmentett telefonszámról nincs tudomása. Azaz P. E. tanúvallomásából a bíróság nem tudott (információértékű) tényeket megállapítani, ezért a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú vallomása – noha törvénysértő módon történt annak felvétele –

⁴⁶⁰ Megváltoztatta azonban az elsőfokú bíróság ítéletét annyiban, hogy az enyhítő körülményeknek (a terhelt büntetlen előéletű, a cselekmény kísérleti szakban maradt) nagyobb nyomatékot tulajdonított, így a kiszabott szabadságvesztés tartamát öt évre enyhítette. A terhelttel szemben kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata tekintetében pedig rámutatott arra, hogy az elsőfokú bíróság, megsértve a Be. 258. § (3) bekezdés e) pontjában rögzített indokolási kötelezettségét, nem indokolta meg, hogy a Btk. 42. § (2) bekezdés b) 3. pontjában előírtak ellenére miért tért el a kötelezően alkalmazandó fegyház végrehajtási fokozattól. A másodfokú bíróság arra a megállapításra jutott, hogy jelen esetben nem állt fent olyan méltányolandó körülmény, amely a Btk. 45. § (2) bekezdésre tekintettel enyhébb fokozat alkalmazását indokolta volna, így akként rendelkezett, hogy a szabadságvesztés büntetést fegyház fokozatban kell végrehajtani.

bizonyítási eszközként értékelendő az adott esetben. A másodfokú bíróság – a Be. 78. § (4) bekezdésének értelmezésén túl – azzal is alátámasztotta döntését, hogy „*az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértése relatívnak minősül*”, így az nem eredményezi a bizonyítási eszköz kizárását.

(IV) A rendelkezés és a ratio decidendi

A másodfokú bíróság a törvénysértő módon felvett tanúvallomás kapcsán a fenti tömör érveléséből levezetve kimondta, hogy a mentességi jogára ki nem oktatott P. E. tanú vallomását nem kell kizárni a bizonyítási eszközök köréből.

A határozat *elvi jelentőségű tétele* akként fogalmazható meg, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjában rögzített mentességi jogra történő figyelmeztetés nélkül felvett tanúvallomást nem kell feltétlenül kizárni a bizonyítási eszközök sorából abban az esetben, ha a bíróság e tanú vallomására tényeket nem, csupán nemleges megállapításokat alapított. Ez ugyanis relatív eljárási szabálysértésnek minősül, amit nem szükséges kizárni a bizonyítékok köréből a Be. 78. § (4) bekezdése alapján. Ennek megfelelően az így megszerzett bizonyítási eszköz és az abból származó bizonyíték értékelése a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.

(V) Az érvelés kritikája

A büntetőügyekben folyó bizonyítási cselekmények menetében követelményként jelenik meg a bizonyítási eszközök törvényes beszerzése, valamint az ezekből származó bizonyítékok megfelelő értékelése.⁴⁶¹ A másodfokú bíróság e határozatában P. E. tanúvallomásának értékelését illetően abból indult ki, hogy eljárási szabálysértést valósított meg az elsőfokú bíróság azzal, hogy a – Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontja alapján mentességet élvező⁴⁶² – tanút a mentességi jogára történő figyelmeztetés nélkül hallgatta ki. Ez a megállapítás önmagában véve helyes. A bíróság azonban figyelmen kívül hagyta a Be. 82. § (2) bekezdésében rögzített, a törvénysértő módon felvett

⁴⁶¹ A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása szabályának eljárási törvényben való rögzítése ugyanis az – elsősorban a bíróságok ítélkező tevékenységében nagy szerephez jutó – szabad bizonyítás elvének egyik korlátját állítja fel. KIRÁLY (2008) 256. p.

⁴⁶² Javítani szükséges a másodfokú bíróság törvényi hivatkozását: a megjelölt mentességi ok nem a Be. 82. § (2) bekezdésében, hanem az (1) bekezdésben található.

tanúvallomás bizonyítási eszközök köréből való kirekesztésére vonatkozó speciálklauzulát, és ebből adódóan nézetem szerint hibás logikát követve értelmezte a Be. 78. § (4) bekezdésében rögzített, jogellenes módon megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját. Ez utóbbit a relatív eljárási szabálysértés szabályainak álláspontom szerint vitatható értelmezésével is alátámasztotta.

(A) Relatív tanúvallomás-tételi akadály és a jogellenesen megszerzett tanúvallomás kizárásának speciálklauzulája:

A Be. 82. § (1) bekezdésében felsorolt *relatív tanúvallomás-tételi akadályok* olyan kivételt képeznek az általános tanúskodási kötelezettség alól, amelyekkel a törvényben felsorolt bizonyos feltételek fennállása esetén a kihallgatandó személy saját belátása szerint élhet, külső befolyástól mentesen dönthet, hogy vallomást tesz vagy sem.⁴⁶³ Ezen akadályoknak megkülönböztetett jelentőségük van a bizonyítási eljárás során, hiszen az e szabályok megszegésével lefolytatott tanúkihallgatás eredménye a bizonyítékok mérlegelése során nem vehető figyelembe.⁴⁶⁴ Ennek megfelelően a Be. szigorú alakszerű feltételeket ír elő a tanúzási akadályok tisztázása és betartása érdekében. Így rögzíti többek közt, hogy „*a tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és a jogaira figyelmeztetni kell*”, továbbá azt is, hogy „*a figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni [...] ezek elmaradása esetén [ugyanis] a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe*” [Be. 82. § (2) bekezdés]. Mindezek mellett, a mentességi okoknak nagyobb hangsúlyt adva, rögzíti az eljárási törvény azt is, hogy „*a tanú vallomástételének akadályát figyelembe kell venni, ha az akár a bűncselekmény elkövetésekor állt fenn, akár a kihallgatáskor áll fenn*” [Be. 83. § (1) bekezdés első mondat].

A relatív akadályok közül a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontja az önvádra kötelezés tilalmával összhangban a következő vallomástételi akadályt rögzíti: „*A tanúvallomást megtagadhatja az, aki a (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben, akkor is, ha a tanúvallomást az a) pont alapján nem tagadta meg.*”

⁴⁶³ VARGA (2003a) 166. p.

⁴⁶⁴ VARGA (2009) 114. p.

Az akadály tehát a Be. 8. §-ában rögzített önvádra kötelezés tilalmát tölti ki tartalommal a tanú, valamint a hozzátartozója vonatkozásában.

Az elemzett döntés szempontjából (P. E. tanú vonatkozásában) a vallomástételi akadály első fordulátát („magát [...] bűncselekmény elkövetésével vádolná”) kell részletesebben megvizsgálni. A másodfokú ítéletet megvizsgálva megállapítható, hogy a bíróság erről csak utalásszerűen adott számot:

„[...]a megyei bíróság] megsértette [...] az eljárási törvényt azzal, hogy [P. E.] tanút nem figyelmeztette a Be. 82. § (2) bekezdésének b) pontjában írt mentességi jogára [...] a tanút nyilvánvalóan megillette volna a vallomás megtagadásának joga, hiszen a nyomozás során a vádlott azt állította, hogy e tanútól kapta a kábítószeret.”

Az elsőfokú bíróság ítélete azonban részletesen tartalmazza, hogy a vádlott vallomása szerint P. E.-től (akit a vádlott Marta néven ismert) kapta a kábítószer. Ezt az állítását többek közt azzal támasztotta alá, hogy a legapróbb részletekig ismertette a P. E.-re vonatkozó, általa ismert személyes és személyi adatokat (például hogy arab-török kettős állampolgár, tíz éve él Magyarországon, magyar felesége van, B. településen a P. úton lakik, de házi őrizet hatálya alatt áll, ezért elvileg nem hagyhatja el a lakását, Mercedes típusú terepjárója van stb.), továbbá a felmutatott fényképek közül is rögtön ki tudta választani a nevezett személyt.⁴⁶⁵

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjával kapcsolatban kiemelendő, hogy a tanú e rendelkezés alapján vallomástételi kötelezettségét teljes egészében nem tagadhatja meg. Mentességi jogával élve csak azokra a kérdésekre tagadhatja meg a válaszadást, amelyekre adandó válasszal önmagát (vagy a második fordulat alapján a hozzátartozóját) bűncselekmény elkövetésével vádolná, egyéb kérdésekben viszont vallomástételi kötelezettség terheli.⁴⁶⁶ Ebből pedig az következik, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjának fennállta esetén, ha a tanút kihallgatása elején nem figyelmeztették mentességi jogára, vallomása („csak”) az azzal kapcsolatos kérdésben

⁴⁶⁵ A későbbiek során azonban, amikor a vádlottat P. E.-vel szembesítették, a vádlott úgy nyilatkozott, hogy korábban tévedett, nem ismeri a vele szemben ülő férfit. Nyilatkozta mindezt annak ellenére, hogy minden, amit korábban P. E.-ről mondott (személyes és személyi adatok), minden elemében megfelelt a valóságnak.

⁴⁶⁶ Lásd BH 2006. 317.

nem vehető figyelembe bizonyítási eszközként, amelynél ki kellett volna oktatni mentességi jogára, és amely körben a tanúvallomást ténylegesen megtagadhatta volna.

Hangsúlyozandó azonban, hogy abban a kérdéskörben, amelyre a megjelölt mentességi ok nem vonatkozik, a rendelkezés a tanúvallomás figyelembevételét nem zárja ki és nem is zárhatja ki.⁴⁶⁷ Ennek azonban egyik feltétele, hogy az eljáró bíróság helyesen állapította meg, hogy e kérdések megválaszolásában a tanúnál nem áll fenn (további vagy más) akadály, másodszor feltétele az is, hogy figyelmeztette a tanút igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás következményére, harmadik feltétele pedig, hogy ezt a figyelmeztetést és a tanú figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe vette [Be. 85. § (3) bekezdés]. E feltételek bármelyikének elmulasztása ugyanis kizárja a tanú vallomásának (vallomása egészének) bizonyítási eszközként való figyelembevételét [Be. 85. § (3) bekezdés és 84. §].

A Be. 82. § (1) bekezdés *b*) pontjában rögzített relatív tanúvallomás-tételi akadály céljának tehát – mint ahogy arra a Legfelsőbb Bíróság is rámutatott⁴⁶⁸ – egyfajta szűkítő értelmezés felel meg, azaz kizárólag a vallomás megtagadására alapot adó kérdéskörre vonatkozóan kerülhet sor a mentességi jogra való kioktatás nélkül felvett tanúvallomás mint bizonyítási eszköz kizárására. Ezt a szűkítő értelmezést azonban nézetem szerint sem a Főügyészség, sem a másodfokú bíróság nem vette figyelembe. Megállapítható ugyanis, hogy maga a Fellebbviteli Főügyészség is P. E. tanú egész vallomásának kirekesztését indítványozta Bf. 283/2009/5-1. számú átiratában („*P. E. tanú vallomásának a bizonyítékok közül kirekesztését indítványozom*”); továbbá a másodfokú bíróság indokolásából is arra lehet következtetni, hogy a tanúvallomást mint egészet vizsgálta, amikor úgy fogalmazott, hogy „*a fentebb írt eljárási szabálysértés miatt a Be. 78. § (4) bekezdése alapján kirekesztendő lenne [P. E.] tanú vallomásának értékelése [...] ez azonban adott esetben nem szükséges.*” A fent levezetett szűkítő értelmezés alapján tehát megállapítható, hogy a konkrét esetben P. E. tanút abban a kérdésben, hogy ő adta-e a vádlottnak a kábítószer, a törvény alapján megillette volna a vallomásmegtagadás joga.⁴⁶⁹

⁴⁶⁷ BH 2006. 317.

⁴⁶⁸ BH 2006. 317.

⁴⁶⁹ Azt, hogy ezen kívül a tanúnak pontosan milyen kérdéseket tettek fel az elsőfokú bírósági tárgyalás során, sem az elsőfokú bíróság, sem a másodfokú bíróság ítélete nem tartalmazza. E kérdések ismerete

Megjegyzendő továbbá, hogy a büntetőeljárások során a hatóságoknak folyamatosan kontroll alatt kell tartaniuk a tanúnak feltett kérdéseket, és folyamatosan figyelemmel kell kísérniük az esetleges mentességi jog fennállását, illetve a válaszadás megtagadásának a lehetőségét. A kialakult joggyakorlat szerint a Be. 82. § (2) bekezdés első mondatában rögzített szabály – „*a tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell*” – azzal egészül ki a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontja kapcsán, hogy az ügyben eljáró hatóságoknak a lehetőségekhez képest kerülniük kell az olyan jellegű kérdéseket, amelyekre a tanú nem köteles válaszolni. Viszont ha ilyen kérdést feltétlenül szükséges feltenni – a konkrét esetben P. E. vonatkozásában ez a kábítószer átadásával kapcsolatos kérdés volt – , nyomban fel kell hívni a tanú figyelmét arra, hogy az elhangzott kérdésre nem köteles válaszolni.⁴⁷⁰ A vizsgált esetben az elsőfokú bíróság azonban nemhogy ennek (a konkrét kérdéshez kapcsolódó kioktatási kötelezettségének) nem tett eleget, de még az általános kioktatási kötelezettségét sem teljesítette.⁴⁷¹

A másodfokú bíróság tehát – annak ellenére, hogy csak utalásszerűen rögzítette az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértését, valamint nem vette figyelembe a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjának ún. szűkítő értelmezését – P. E. tanúvallomásával kapcsolatban helyes értékelést tett, amikor a mentességi jogára ki nem oktatott tanú vallomását az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértésének minősítette. Nem vette azonban figyelembe álláspontom szerint a Be. 82. § (2) bekezdésében rögzített szabályt: „*A tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell. A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.*”

jelen esetben azért bírna relevanciával, mert akkor pontosan számot lehetne adni arról, hogy a tanút mely további kérdések megválaszolása alól mentette volna fel az idézett törvényhely.

⁴⁷⁰ VARGA (2003a) 167-168. p.

⁴⁷¹ A BH 2006. 317. is rögzíti ezt a követelményt: „*a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja esetén a kérdéses kioktatásnak nem csupán a kihallgatás megkezdésekor, hanem az egyes kérdések feltétele előtt is el kell hangoznia.*” Kiemelendő, hogy ezt a követelményt az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló 2011. évi CL. tv. 62. §-a törvényi szintre emelte 2012. január 1-jei hatállyal. A módosítás következtében a Be. 293. § (3) bek. a következőt tartalmazza. „*Ha megállapítható, hogy a tanú a vallomásában a 82. § (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja, a tanút a 82. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározottak szerint ismételten figyelmeztetni kell. A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni.*”

A másodfokú bíróság e mulasztása látható az indokolásból: „*A fentebb írt eljárási szabálysértés miatt a Be. 78. § (4) bekezdése alapján kirekesztendő lenne [P. E.] tanú vallomásának értékelése.*” Tehát a másodfokú bíróság indokolásából implicite az olvasható ki, hogy átugorva a Be. 82. § (2) bekezdését, a tanúvallomás bizonyítási eszközként való értékelését közvetlenül a Be. 78. § (4) bekezdésében rögzített generálklauzulával kívánta megmagyarázni. Ez azonban kifogásolható. A Be. ugyanis az egyes bizonyítási eszközök szabályainál elhelyezett *speciálklauzulákkal* pontosítani kívánja az adott bizonyítási eszközök felhasználhatóságát, azaz e szabályokkal eligazítást kíván adni a tekintetben, hogy e tilalmak megszegése esetén nem keletkezik felhasználható bizonyítási eszköz, tehát nemcsak szabálytalan, hanem felesleges is az ilyen eljárási cselekmény.⁴⁷² Így a tanúvallomásnál a törvény 82. § (2) bekezdéséből [a Be. 84. §-ával és a 85. § (3) bekezdésével összhangban] az következik, hogy ha a tanút a kihallgatása elején nem tájékoztatták mentességi jogáról, a vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

A Be. 82. § (2) bekezdés második és harmadik mondata azt tartalmazza, hogy a mentességi okokra való figyelmeztetést és a tanú erre adott válaszát jegyzőkönyvezni kell, ennek elmaradása esetén ugyanis a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. Kiemelendő, hogy ez a szabály mind az elsőfokú, mind a másodfokú határozat meghozatalakor ráadásul a szó szerinti jegyzőkönyvezést követelte meg.⁴⁷³ Az idézett törvényhelynek garanciális jelentősége van, ugyanis a jegyzőkönyvbe foglalás annak érdekében történik, hogy a későbbiekben ne képezze vita tárgyát, hogyan és milyen figyelmeztetés hangzott el a tanú kihallgatása elején. Megállapítható, hogy a másodfokú bíróság P. E. tanúvallomásának értékelése során e rendelkezést is figyelmen kívül hagyta, legalábbis az indokolásban nem rendelkezett róla.

(B) A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulája:

A Be. 78. § (4) bekezdése – a bizonyítékok értékelésének szabályaiba ágyazva – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját tartalmazza:

⁴⁷² TREMMEL (2006) 161. p.

⁴⁷³ A Be.-ben a tanúvallomáshoz kapcsolódó szó szerinti jegyzőkönyvezés követelménye 2006. július 1. és 2011. február 28. között állt fent, lásd 2006. évi LI. tv. a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról 39. § (1) bek. és 2010. évi CLXXXIII. tv. az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról 133. és 179. §.

„Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.”

A Be.-ben rögzített generálklauzula tehát három fordulatával rendelkezik a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásáról: 1. bűncselekmény útján, 2. más tiltott módon vagy 3. a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyíték. Kiemelendő, hogy míg a „bűncselekmény útján” fordulat kevés magyarázatra szorul, addig két utóbbi (főként azok elhatárolása) számos problémát okoz a joggyakorlatban. Az elemzett határozat sem teszi egyértelművé, hogy az idézett törvényhely mely fordulatát látta megvalósulni a bíróság, amikor úgy rendelkezett, hogy *„a fentebb írt eljárási szabálysértés miatt [ti. hogy az elsőfokú bíróság nem figyelmeztette a tanút mentességi jogára] a Be. 78. § (4) bekezdése alapján kirekesztendő lenne [P. E.] tanú vallomásának értékelése”*.

A Be. 78. § (4) bekezdés második és harmadik fordulatának elhatárolása nem csak eljárás-dogmatikai kérdés. A megkülönböztetés azért is fontos, mert a második fordulat (hasonlóan az elsőhöz) felmerülése esetén – a törvényben szabályozott speciálklauzulákkal összhangban – a törvényi tilalomnak megfelelően nem használható fel az így szerzett bizonyíték, azt még objektív valóság esetén is figyelmen kívül kell hagyni.⁴⁷⁴ Ez tehát az értékelés szempontjából abszolúte kizárt bizonyítéknak minősül. Ezzel szemben a harmadik fordulat az értékelés szempontjából relatíve kizárt bizonyítéknak tekintendő, azaz a fennállása esetén is a bizonyítékokat értékelő hatóság mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti-e vagy sem.⁴⁷⁵

Az elemzett határozatban csak következtetni lehet arra, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértését – a Be. 82. § (2) bekezdésében és a 84. §-ban rögzített szabályokat figyelmen kívül hagyva – a Be. 78. § (4) bekezdés harmadik fordulata alapján értékelhette. Erre utal például az is, amikor azt rögzíti: *„nem szükséges [a bizonyítási eszköz kizárása], tekintettel arra, hogy az eljárási szabálysértés relatívnak minősül.”* Ez azonban a másodfokú bíróság részéről álláspontom szerint

⁴⁷⁴ VARGA (2003a) 155. p.

⁴⁷⁵ VIDA (2006) 226--228. p.

vitatható megközelítés volt, hiszen a pontatlan fogalomhasználattal („az eljárási szabálysértés relatívnak minősül”) azt a látszatot kelti, mintha a Be. 375. §-ában rögzített szabályokból (ún. relatív eljárási szabálysértés) lehetne levezetni a felállított elvi tételt (lásd *ratio decidendi*). A másodfokú bíróság célja azonban vélhetően nem ez volt, helyette arra kívánt utalni, hogy az elsőfokú bíróság szabálysértését ún. formai jellegű szabálysértésnek tekinti, azaz a Be. 78. § (4) bekezdés harmadik fordulata alapján maga dönt arról, hogy az lényeges vagy sem, tehát ki kell-e zárni a bizonyítékok köréből vagy sem. A kialakult joggyakorlat szerint azonban a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú vallomását más tiltott módon történő megszerzésnek [Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulat] kell tekinteni,⁴⁷⁶ így azt [a Be. 82. § (1) bekezdés *b*) pontja esetén a szűkítő értelmezésnek megfelelően annak egy részét] a törvény erejénél fogva ki kell zárni, nem pedig a bíróság mérlegelésére bízni a felhasználást.⁴⁷⁷

(VI) Kitekintés

A másodfokú bíróság e vitatható jogértelmezésre épülő határozata nem egyedülálló a magyar joggyakorlatban. A Bírósági Határozatokban közzétett két eseti döntés is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy ki kell-e zárni a bizonyítékok köréből a tanú vallomását, ha azt úgy vették fel, hogy előtte a tanút nem figyelmeztették a Be. 82. § (1) bekezdés *b*) pontjában rögzített mentességi jogára.⁴⁷⁸ Megfigyelhető, hogy az alább röviden bemutatandó esetekben is az okozta a problémát, hogy a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú egyébként nem állított olyat, amellyel magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta volna.

A BH 2005. 386. számú döntés⁴⁷⁹ rendelkező része részben azt rögzíti, hogy „*a tanú törvényes figyelmeztetésének elmulasztása a tanúvallomásnak a bizonyítékok köréből való kirekesztését eredményezi*”. Az ügyben a Szegedi Ítéltábla a Be. 82. § (1) bekezdés *b*) pont második fordulatát elemezte („hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná”), amelyen keresztül rámutatott arra, hogy ha a tanú a terhelt hozzátartozója, őt ún. lépcsőzetes figyelmeztetésben kell részesíteni. Indokolásban

⁴⁷⁶ KIRÁLY (2008) 259. p., VIDA (2006.) 227. p.

⁴⁷⁷ Az utóbbi évek ítélkezési gyakorlatát vizsgálva tipikus problémának minősül az, hogy a bíróságok nem vagy helytelenül értelmezik a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulatát, sokszor „összemoszák” azok jelentését. Lásd: GÁCSI (2012a) 175-177. p.

⁴⁷⁸ BH 2005. 386. és BH 2006. 317.

⁴⁷⁹ Szegedi Ítéltábla Bf.II.524/2004. számú döntése

azonban az egyik tanú vallomásának értékelése kapcsán hasonló döntést hozott, mint az elemezett határozatban a másodfokú bíróság:

„További lényeges eljárási szabálysértést követett el az elsőfokú bíróság N. S.-né tanúkénti kihallgatásakor, aki a sértett élettársa. A tanút ugyanis a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja szerinti relatív mentességi jog illette meg a sértett, azaz az élettársa cselekvőségét illetően, hiszen a vádlotti nyilatkozat szerint a sértett támadt a vádlottra. Tekintettel arra, hogy a tanú vallomása a sértett cselekvőségét illetően nem tartalmazott terhelő részleteket, ezért vallomása bizonyítékként figyelembe vehető, az eljárási szabálysértés, a kioktatás elmaradása ellenére.”

A Szegedi Ítéltábla tehát hasonló magyarázatát adja a törvénysértő módon felvett tanúvallomás bizonyítási eszközként való értékelésének, mint az esetelemzés tárgyát képező ügyben a másodfokú bíróság. A különbség mindössze annyiban mutatható ki, hogy a Szegedi Ítéltábla a tanúvallomás „terhelő részleteinek” hiánya alapján, míg a jelzett ügyben a bíróság a „nemleges ténymegállapítások” alapján nem zárta ki a jogellenesen felvett tanúvallomást (illetve annak egy részét).

A BH 2006. 317. számú döntés⁴⁸⁰ rendelkező része a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja kapcsán azt rögzíti, hogy „a tanú vallomása abban a kérdésben nem vehető figyelembe bizonyítási eszközként, amellyel kapcsolatban mentességi jog illeti meg, és a vallomást megtagadhatta volna”. Számunkra azonban a döntés valódi jelentősége az indokolásban található meg. A Legfelsőbb Bíróság ugyanis a BH 2005. 386. számú döntésben is felmerült kérdésben – az ott leírtakkal ellentétben – a következőt mondta ki:

„Téves álláspontot fejtett ki [az Ítéltábla] a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt kioktatási kötelezettség kérdéseit és összefüggéseit illetően, amikor [...] arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár amennyiben a mentességi jogra jogosult tanú figyelmeztetés elmaradását követően tanúvallomásában nem vádolja sem magát, sem hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével, akkor csupán formailag valósul meg az eljárási szabálysértés, ami szükségképpen relatív, hiszen az ügy érdemére a büntetőjogi

⁴⁸⁰ Legfelsőbb Bíróság Bt. I. 1178/2004.

főkérdésben hozott ügydöntő határozatra nincs kihatása, [...] [ezért] e tanúvallomásokat nem kell a bizonyítékok köréből kirekeszteni.”

Ahogy a döntés szövegéből kiolvasható, a Legfelsőbb Bíróság a Be. 82. § (2) bekezdésében, valamint 84. §-ában megfogalmazott tilalmat szó szerinti értelmezésnek vetette alá, és mindezek alapján megállapította, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjába foglalt figyelmeztetés elmaradása mellett annak, hogy a tanú vallomásaiban ténylegesen önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével nem vádolta, az eljárásjogi szabálysértés megvalósulásánál nem lehet jelentősége. Rögzítette továbbá, hogy hasonló módon nem bírhat jelentőséggel a figyelmeztetés elmaradásának eljárásjogi értékelésénél az sem, ha a jogerősen megállapított tényállás szerint a tanú – a terhelti védekezés alyptalansága miatt – valójában nem is vádolhatta volna magát bűncselekmény elkövetésével.

Mindebből tehát az következik, hogy a Legfelsőbb Bíróság már 2004-ben kimondta azt az elvi tételt, hogy a mentességi jogára ki nem oktatott tanú vallomásaának azt a részét, amelyre nézve valóban megillette volna a vallomás megtagadásának a joga, függetlenül a tanú vallomásaának tartalmától (akár mond magára vagy hozzátartozójára nézve terhelő részleteket, akár nem), ki kell zárni a bizonyítékok köréből. Az adott ügyben eljáró bíróság 2010-ben meghozott ítélete azonban ezt a határozatot nem vette figyelembe.

(VII) Az ítélet jelentősége

A vizsgált határozat elemzésének jelentőségét elsősorban az adja, hogy a döntést hozó bíróság büntető eljárásjogi szempontból nézetem szerint vitatható elvi tételt állított fel, amikor a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú vallomását attól függően rendelte kizárni a bizonyítási eszközök sorából, hogy az hogyan nyilatkozott. A másodfokú bíróság ítéletének tömör indokolásából ugyanis az olvasható ki, hogy ha a tanú nem tesz magára (vagy hozzátartozójára) nézve terhelő kijelentéseket, azaz csupán nemleges megállapítások vonhatók le a vallomásából, a vallomását a bizonyítási eszközök közül nem kell kizárni. E következtetés azonban a büntetőeljárás törvény rendelkezéseivel ellentétes.⁴⁸¹ Tekintettel arra, hogy e kérdéskörben az ítélkezési gyakorlatban is

⁴⁸¹ Lásd Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pont, 82. § (2) bekezdés és 84. §. Ezzel szemben HÁGER TAMÁS álláspontja az, hogy „a mentességi figyelmeztetéssel összefüggésben a bizonyítékok köréből való

többször egymásnak ellentmondó döntések születtek,⁴⁸² úgy vélem, ez olyan jelentőségű kérdés, amely jogegységi eljárás lefolytatását teszi indokolttá.

Végezetül kiemelendő, hogy a konkrét esetben a terhelt bűnösségének megállapítása és emiatt a vele szemben ténylegesen kiszabott büntetőjogi joghátrány nem azon múlt, hogy P. E. tanú vallomását (illetve annak egy részét) kizárták-e a bizonyítási eszközök sorából.

2.1.2.4. A tanú kihallgatásának menete – az ismételt figyelmeztetés bevezetése paradigmaváltás vagy a meglévő gyakorlat törvényi szintre emelése?

A dolgozat ezen részében csak azt vizsgálom, hogy a tanúkihallgatás menetében mikor kell elhangozniuk a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjához kapcsolódó figyelmeztetéseknek. Ehhez segítségül szolgál a dolgozat végén elhelyezett „Tanú kihallgatásának menete – 3. számú melléklet”, amely a tanú kihallgatásának – nem érdemi és érdemi részre bontva – minden mozzanatát tartalmazza.

Mint ismert, a magyar büntetőeljárásban a tanúkihallgatás ún. nem érdemi részében a személyi adatok felvételét, illetve az érdekeltség, elfogultság vizsgálatát követően kerül sor a vallomástételi akadályok tisztázására.⁴⁸³ Ilyenkor, ha a mentességi ok fennáll, illetve fennállását lehet valószínűsíteni, a hatóság tagja a Be. 82. § (2) bekezdésében foglaltak szerint kioktatja a tanút. Ez az ún. *általános kioktatási kötelezettség*. 2012. január 1-jétől az *ismételt figyelmeztetés* intézményének bevezetésével már lehetőség van a tanúkihallgatás ún. érdemi részében is a figyelmeztetésre, amely azonban csak három feltétel megléte esetén alkalmazható. A mentességi okok közül ugyanis csak a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjához kapcsolódó figyelmeztetést lehet megismételni (1. feltétel), ha nem állnak fenn a Be. 82. § (4) bekezdésben meghatározott esetek (2. feltétel) és csak is akkor, ha bizonyos, hogy a tanú magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja (3. feltétel).⁴⁸⁴

kizárásnak a vallomás tartalmától függővé tétele nem ellentétes a Be. rendelkezéseivel”. HÁGER (2014a) 432. p.

⁴⁸² Lásd BH 2005. 386. és BH 2006. 317.

⁴⁸³ Lásd: Be. 85. § (3) bekezdés

⁴⁸⁴ A harmadik feltétellel kapcsolatban kiemelést érdemel, a vádolás már nem feltételezésen kell, hogy alapuljon – mint a nem érdemi részben: „vádolná” – hanem el kell, hogy érje a bizonyosság szintjét.

Álláspontom szerint az ismételt figyelmeztetés bevezetése nem jelent paradigmaváltást a tanú kihallgatásának menetében. Ennek magyarázata az, hogy a jogalkotó 2012. január 1-jei hatállyal nem egy teljesen idegen megoldást vezetett be a tanúkihallgatás menetébe. Ezt megelőzően is létezett ugyanis a gyakorlatban az a követelmény, hogy a büntetőeljárások során a hatóságoknak folyamatos kontroll alatt kellett tartaniuk a tanúhoz feltett kérdéseket, és folyamatosan figyelemmel kellett kísérniük az esetleges mentességi ok fennállását, illetve a válaszadás megtagadásának lehetőségét.⁴⁸⁵ A kialakult joggyakorlat szerint a Be. 82. § (2) bekezdés 1. mondatában rögzített szabályt – „a tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell” – azzal egészült ki a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja kapcsán, hogy az ügyben eljáró hatóságoknak a lehetőségekhez képest kerülniük kellett az olyan kérdések feltevését, amelyekre a tanú nem volt köteles válaszolni. Viszont, ha ilyen kérdést feltétlenül szükséges volt feltenni, nyomban fel kellett hívni a tanú figyelmét arra, hogy az elhangzott kérdésre nem köteles válaszolni.⁴⁸⁶ A 2011. évi CL. törvény 56. és 62. §-a ezt a követelményt emelte törvényi erőre.

Meg kell továbbá jegyezni, hogy az ismételt figyelmeztetéseknél a Be. a figyelmeztetést és a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe vételhez köti. *Nem kapcsol* azonban *bizonyíték kizárási klauzulát a figyelmeztetés elmaradásához* a Be.⁴⁸⁷ Így – mint arra a Szegedi Ítéltábla is rámutatott –, ha a tanúként kihallgatandó hozzátartozó relatív mentességi jogára történő ismételt figyelmeztetése elmarad, az nem eredményezheti a tanú vallomásának kirekesztését a bizonyítási eszközök közül.⁴⁸⁸ Álláspontom szerint a bizonyíték kizárását a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata alapján valószínűleg nem eredményezheti. Felmerül azonban a kérdés, hogy a jelzett törvényhely III. fordulata („eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyíték”) alapján sor kerülhet-e ilyen esetekben a bizonyíték kizárása?

⁴⁸⁵ Az más kérdés, hogy az eljáró hatóságok nem igazán vették figyelembe.

⁴⁸⁶ VARGA (2003a) 167-168. p.; A BH 2006. 317. számú döntés is rögzíti ezt a követelményt: „a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja esetén a kérdéses kioktatásnak nem csupán a kihallgatás megkezdésekor, hanem az egyes kérdések feltétele előtt is el kell hangoznia”.

⁴⁸⁷ Vö: Be. 82. § (2) bekezdés; Be. 181. § (2) bekezdés; Be. 293. § (3) bekezdés.

⁴⁸⁸ Bf.II.484/2013/5.; ÍH 2014. 97. szám

2.1.2.5. Összegző gondolatok a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjához

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja – mint a tanút megillető vallomásmegtagadási jog egyike, és mint az önvádra kötelezés tilalmát tartalommal kitöltő garanciális szabály – a látszólag egyértelmű törvényi meghatározás ellenére számos kérdést, problémát vet fel a joggyakorlatban. Jelentőségét elsősorban az adja, hogy mint az önvádra kötelezés tilalmának garanciája nem üresedhet ki, de nem is lépheti túl a szorosabb értelemben vett garancia fogalmát. E két határ között kell mozognia úgy, hogy mindeközben nem hódol be a büntetőeljárás – ha nem is teljesen új – de újabb hóbortjainak: az utóbbi időkben például az eljárás gyorsításának.

A jelzett mentességi okhoz tartozó, 2012. január 1-jétől bevezetett ismételt figyelmeztetés intézménye elsősorban a mentességi ok garanciális jellegét kívánta megerősíteni. Álláspontom szerint az ismételt figyelmeztetés nem idegen a magyar büntetőeljárásban, hiszen törvényi szabályozás hiányában is, a joggyakorlat (a Legfelsőbb Bíróság) arra adott iránymutatást, hogy a tanút kihallgatása során legalább kétszer kell figyelmeztetni a jelzett relatív vallomásmegtagadási jogra: először az ún. nem érdemi kihallgatásban, majd a kihallgatás érdemi részében, az egyes kérdések elhangzását megelőzően. Úgy tűnik azonban, hogy az eljáró hatóságok csak a törvényben rögzített általános figyelmeztetési kötelezettségüknek tettek eleget az esetek túlnyomó részében, az ismételt figyelmeztetést – mint esetleg a sikeres büntetőeljárás gátját – elvértve alkalmazták. A jogalkotó erre reagált a 2011. évi CL. törvénnyel. A módosítás nem jelent paradigmaváltást a tanúkihallgatás menetében; nem fogja ugyanis a már felállított tanúkihallgatási menetet felborítani. Mindössze az érdemi kihallgatás során kívánja meg azt, hogyha egyértelmű a „vádolás”, a tanút ismételten figyelmeztessék mentességi jogára. Ez pedig nem eredményezi az eljárások elhúzódását sem.

2.1.3. Be. 82. § (1) bekezdés d) pont – az információforrás védelme a büntetőeljárásokban

A jogalkotó 2012. július 3-ai hatállyal egy újabb (negyedik) relatív tanúvallomás-tételi akadályt iktatott be a Be.-be.⁴⁸⁹ Az eljárási törvény ezen irányú módosítására, kiegészítésére az *információforrások védelméhez fűződő jog processzuális garanciáinak rögzítése érdekében* volt szükség.⁴⁹⁰

A továbbiakban a jelzett relatív vallomásmegtagadási okot veszem górcső alá.⁴⁹¹

2.1.3.1. A Be. 82. § (1) bekezdés d) pont - főszabály

A Be. 82. § (1) bekezdés d) pontja alapján *főszabály* szerint a médiatartalom-szolgáltató, valamint a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy – az ezzel kapcsolatos kérdésben – megtagadhatja a tanúvallomást, ha a vallomásával a számára a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységével összefüggésben információt átadó személy kilétét felfedné.

Elsőként az kell meghatározni kit/mit értünk *médiatartalom-szolgáltató* alatt. A Be. e körben visszaüt *a médiaszolgáltatásokkal és a sajtótermékekkel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXVI. törvényre* (a továbbiakban: Smtv.), hiszen azt tartalmazza, hogy „*e törvény alkalmazásában médiatartalom-szolgáltató a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvény szerinti*

⁴⁸⁹ Lásd: *A médiaszolgáltatásokkal és a sajtótermékekkel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXVI. törvény* 4. § (1) bekezdést. A teljesség kedvéért kiemelem, ez a törvény a Be.-n kívül a Pp.-t és a Ket.-et is módosította. Így immáron mindhárom törvény tartalmazza a tanúvallomás megtagadásának ezt az új okát.

⁴⁹⁰ *2012. évi LXVI. törvény* 1-15. §-ához fűzött részletes indokolás. Kiemelendő, hogy a *forrásvédelem joga* ma már több nemzetközi dokumentumban is szerepel. Így pl. az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2000-ben ajánlást fogadott el az újságírók információforrásainak titokban tartására [Recommendation No. R (2000) 7 of the Committee of Ministers to Member States on the Right of Journalists Not to Disclose Their Sources of Information]. [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec\(2000\)007&expmem_EN.asp](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec(2000)007&expmem_EN.asp) A forrásvédelem jogát ezentúl a demokratikus országok döntő többsége a büntetőeljárási kódexében (is) szabályozza. Példaként emelhetjük ki a francia büntetőeljárási törvényt, amely relatív tanú-vallomástételi akadályaként rögzíti, hogy minden újságírót, akit tanúként hallgatnak ki olyan információkról, amelyeket a munkája végzése során szerzett meg, szabadon dönthet arról, hogy felfedi-e vagy sem az információk forrását. „*Tout journaliste, entendu comme témoin sur des informations recueillies dans l'exercice de son activité, est libre de ne pas en révéler l'origine*”. Code de Procédure Pénale Article-109.

⁴⁹¹ Részletesen ír a témáról: GÁCSI (2014b) 82-95. p.

médiatartalom-szolgáltató”. [Be. 601. § (6) bek.] E fogalom tisztázása a vallomásmegtagadási jog gyakorlása szempontjából fontos. Az Smtv. hatályának értelmezése alapján ugyanis nem tartozik a fogalom alá, így „védelem” nélkül hagyja azokat a szabadúszó, nem professzionális újságírókat, illetve a közélettel foglalkozó bloggerek, akik nem állnak jogviszonyban valamely médiatartalom-szolgáltatóval.⁴⁹² *A magyar jog ezen megoldása sem az Európa Tanács ajánlásával, sem pedig az EJEB gyakorlatával nincs összhangban.* Utóbbi ugyanis nem azt szabja a vallomásmegtagadás gyakorlásának feltételéül, hogy *„újságíró az, aki rendszeresen vagy hivatásszerűen információk gyűjtésével és terjesztésével foglalkozik a nyilvánosság számára, és aki valamely médium alkalmazásában vagy azzal más jogviszonyban kell, hogy álljon”,* hanem azt tűzi ki feltételként, hogy az adott személy az újságírói etikai normákat betartva, jóhiszeműen eljárva nyújtson megalapozott és pontos információkat.⁴⁹³

Másodsorban a jelzett mentességi okkal kapcsolatban kiemелendő, hogy a tanú e rendelkezés alapján a *vallomástételi kötelezettségét a maga teljes egészében nem tagadhatja meg.* Mentességi jogával élve *csak azokra a kérdésekre tagadhatja meg a válaszadást,* amelyekre adandó válasszal az információforrás kilétét felfedné, *egyéb kérdésekben* viszont a tanút *vallomástételi kötelezettség terheli.* Ebből pedig – *a jogellenesen megszerzett bizonyítékok tanával* kapcsolatosan – az következik, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés *d)* pontjának fennállta esetén, ha a tanút kihallgatása elején nem figyelmeztették a mentességi jogára, a tanú vallomása („csak”) az azzal kapcsolatos kérdésben nem vehető bizonyítási eszközként figyelembe, amelynél ki kellett volna oktatni a mentességi jogára, és amely körben a tanúvallomást ténylegesen megtagadhatta volna. Hangsúlyozandó azonban, hogy abban a kérdéskörben, amelyre a megjelölt mentességi ok nem vonatkozik, a fent hivatkozott rendelkezés a tanúvallomás figyelembevételét nem zárja ki.⁴⁹⁴ Ennek azonban egyik feltétele, hogy az eljáró bíróság helyesen állapította meg, hogy e kérdés megválaszolásában a tanúnál nem áll fenn (további vagy más) akadály, másodszor feltétele az is, hogy figyelmeztette a tanút az igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás következményére, harmadik feltétele pedig, hogy eme figyelmeztetést és a tanú figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe vette [Be. 85. § (3) bek.] Eme feltételek bármelyikének elmulasztása

⁴⁹² KÓCZIÁN (2013) 80. p.

⁴⁹³ *Martin and Others v. France*, Judgment of 12 April, no. 30002/08.

⁴⁹⁴ Vö.: Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pont kapcsán: BH 2006. 317.

ugyanis kizárja a tanú vallomásának (most már: vallomása egészének) bizonyítási eszközként való figyelembevételét. [Be. 85. § (3) bek.; 84.§].⁴⁹⁵

Harmadsorban megjegyzendő, hogy a mentesség – összhangban az Smtv. módosításával (is) – az információforrás kilétéről információt tartalmazó dolgok lefoglalására is kiterjed [vö. Be. 152. § (3)-(4) bek.], kivéve, ha a bíróság az újságíró a számára információt átadó személy kilétének felfedésére kötelezte [Be. 152. § (5) bek. d) pont]. Tekintettel azonban arra, hogy a Be. 152. § (4) bekezdésének szövegezése nem változott, a joggyakorlatra vár annak értelmezése, hogy a tárgyalta mentességi ok alapján kiterjed-e az irat-lefoglalás alóli mentesség arra az iratra is, amelyet a médiatartalom-szolgáltató, vagy a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy nem a lakásán vagy a testi őrizetében, hanem a *munkahelyén, a „hivatali helyiségében”* tartja.⁴⁹⁶ Álláspontom szerint az új vallomásmegtagadási ok természetéből az következik, hogy az újságíró munkahelyén („hivatali helyiségében”) tartott iratokra is ki kellene terjeszteni a lefoglalás alóli mentességet (az újságíró is általában a munkahelyén tartja az iratokat, mintsem otthon vagy testi őrizetében). Mindaddig amíg azonban a jogalkotó nem teszi bele a Be. 152. § (4) bekezdésébe ezt a kitétele [azaz, azt, hogy a Be. 82. § (1) bek. d) pontjára is vonatkozik a lefoglalás alóli mentesség], addig a hatóságok jogszerűen beszerezhetik a hivatali helyiségből az információforrásra vonatkozó adatokat, akár úgyis, hogy e joghézag kihasználásával nem kell elrendelni a felfedésre kötelezést.

Meg kell jegyezni végezetül, hogy mivel az információforrások (kiemelten újságírói források) védelmének intézménye az újságíró és az információforrás közötti *bizalmi viszonyt* védi, így a törvény rögzíti, hogy eme *mentességi ok az annak alapjául szolgáló jogviszony megszűnése után is fennmarad*. [Be. 83. § (4) bek.]

2.1.3.2. A Be. 82. § (1) bekezdés d) pont – kivétel

Az eljárási törvény a jelzett mentességi okhoz *kivételt* is kapcsol: „*kivéve, ha a bíróság az információt átadó személy kilétének felfedésére kötelezte*”. A kivétellel kapcsolatban

⁴⁹⁵ Vö.: Be. 82. § (1) bekezdés b) pont kapcsán: GÁCSI (2012b) 35. p.

⁴⁹⁶ BELEGI (2013a) 336/8. p.

egyfelől meg kell jegyezni, hogy kizárólag az adott ügyben eljáró büntető bíróság kötelezheti a tanút az információforrás személyének felfedésére, másfelől pedig ki kell emelni, hogy a törvény bizonyos konjunktív feltételek megléte esetén biztosítja e felfedésre kötelezést a bíróság számára.

Mivel a Be. *csak a bíróságnak* biztosítja a tanú információforrásának *felfedésére kötelezést*, ha annak szükségessége a nyomozási szakban vagy a vádirat benyújtása előtt válna szükségessé, arról – az ügyész indítványára – a nyomozási bíró dönt. [Be. 207. § (2) bek.]

A *felfedésre kötelezés együttes feltételei* pedig a következők: (1) három évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény felderítése érdekében; (2) az információt átadó személy kilétének ismerete nélkülözhetetlen; (3) az ettől várható bizonyíték mással nem pótolható; (4) a bűncselekmény felderítéséhez fűződő érdek – különösen a bűncselekmény tárgyi súlyára tekintettel – olyan kiemelkedő, amely az információforrás titokban maradásához fűződő érdeket egyértelműen meghaladja. [Be. 82. § (6) bek.] A kivétel megfogalmazásában tehát érvényre juttatta jogalkotó a *szubszidiaritás követelményét*, azaz arra csak indokolt esetben (a fentebb rögzített feltételeket betartva) kerülhet sor.⁴⁹⁷

A *jogellenesen megszerzett bizonyítékok tanához* kapcsolódó rendelkezés, hogy amennyiben a konjunktív feltételek közül bármelyik is hiányzik, a tanúvallomás e körben – azaz az információforrás kilétét illetően – bizonyítékként nem vehető figyelembe.

Egyebekben az információforrás felfedésére kötelezés a bírósági szakban *jegyzőkönyvbe foglalt külön nem indokolt végzéssel történik*, annak indokait az ügydöntő határozatban kell (az együttes feltételeket figyelembe véve) megjelölni.⁴⁹⁸ A felfedezésre kötelező határozat ellen fellebbezés nyújtható be, amely halasztó hatállyal bír. [Be. 215. § (5a) bek; 293. § (4) bek.]

Itt szükséges kiemelni, hogy noha az új vallomásmegtagadási ok beiktatása során volt olyan álláspont, hogy „a tárgyalat mentesség alkalmazás-technikájának kialakítása az

⁴⁹⁷ GÁCSI (2013b) 231. p.

⁴⁹⁸ BELEGI (2013a) 336/9. p.

ítélkezési gyakorlatra vár”,⁴⁹⁹ álláspontom szerint a fent megjelölt alakszerű feltételek alapján annak menete (alkalmazás-technikája) egyértelmű. A Be. ugyanis ahhoz speciális szabályt nem fűz, így a tanúkihallgatás menete során az általános szabályokat kell alkalmazni.⁵⁰⁰ (Figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy a tanút – a „túlfigyelmeztetés” elkerülése végett – csak a releváns okokra figyelmeztessék.⁵⁰¹) Megjegyzendő továbbá, hogy az új szabály törvénybe iktatása során kérdésként fogalmazódott meg: *„ha a bíróság már a tanúkihallgatás elején úgy látja, hogy a mentességi jogot élvezőt informátora személyének felfedésére kell kötelezni, „megspórolhatóak-e” a (a törvény szigorú értelmezése melletti) megelőző eljárásjogi aktusok?”*.⁵⁰² Nézetem szerint a válasz az, hogy nincs helye a „megelőző eljárásjogi aktusok megspórolásának”, hiszen a tanúkihallgatások menetében az esetleges tanúzási akadályok tisztázása az eljáró hatóságnak minden esetben kötelezettsége, azt sohasem mellőzheti (még akkor sem, ha meggyőződése szerint a jelzett mentességi oknál a felfedésre kötelezés feltételei fennállnak).⁵⁰³

2.1.3.3. Összegző gondolatok a Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjához

A tanúvallomás információforrás védelme miatti megtagadásának lehetővé tételével, valamint a felfedésre kötelezés eljárási szabályainak beépítésével a *forrásvédelem tekintetében sikerült összhangot teremteni az Smtv. és a Be. között*.⁵⁰⁴ A Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjának megszövegezése során a jogalkotó eleget tett az EJEE 10. cikk 2. bekezdésében foglalt feltételeknek, így törvényben, egyértelműen fogalmazta meg az új relatív tanúzási akadályt, amely alól enged ugyan kivételt (bíróság általi forrásfelfedésre való kötelezés), ám azokat a szubszidiaritás érvényre juttatásával (csak a törvényben felsorolt együttes okok megléte esetén).

Meg kell azonban jegyezni, hogy *két ponton a forrásvédelemre vonatkozó szabályozás pontatlan*. Egyfelől, álláspontom szerint az elemzett ok alapján való *vallomásmegtagadásra jogosult tanúk körét indokolatlanul szűk körben határozta meg a*

⁴⁹⁹ BELEGI (2013a) 336/9. p.

⁵⁰⁰ A tanú kihallgatásának menetéhez lásd: GÁCSI (2013c) 50. p.

⁵⁰¹ LIZICZAY (2007) 24.p; GÁCSI (2013d) 349. p.

⁵⁰² BELEGI (2013a) 336/9. p.

⁵⁰³ Vö.: ÍH 2013. 93. szám

⁵⁰⁴ KÓCZIÁN (2013) 78.

törvény (gondolok itt elsősorban az Smtv. szabályaira), ami sem az Európa Tanács ajánlásával, sem az EJEB gyakorlatával nincs összhangban. Másfelől pedig mivel nem módosította a jogalkotó a hivatali helyiségekben lévő iratokra vonatkozó lefoglalási mentességet tartalmazó Be.-beli rendelkezést [*Be. 152. § (4) bek.*], így a hatóságok (akár) jogszerűen beszerezhetik az újságíró munkahelyéről az információforrásra vonatkozó adatokat, akár úgyis, hogy e joghézag kihasználásával nem kell elrendelni a felfedésre kötelezést. Ez a jogalkotói feledékenység (?) pedig csorbít(hat) az információforrások védelmi szabályozásán.

2.2. A szakvéleményhez kapcsolódó bizonyítási tilalmak

2.2.1. A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa

A *szakvélemény* felhasználása kapcsán a Be. két külön tilalmat nevesít a rendelkezései között. Részint rögzíti, hogy a tanúvallomásnál megjelenő Be. 83-84. §-ok rendelkezései a szakértőre is értelemszerűen irányadók [*Be. 103. § (5) bek.*].⁵⁰⁵ E tilalom kapcsán két speciális esetet emel ki az értekezés.

Az egyik eset a Fővárosi Ítéltábla előtt folyt büntetőeljáráshoz kötődik, amely során abban kellett döntenie a bíróságnak, hogy megvalósítja-e a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatában foglaltakat az a tény, hogy a terhelt elmeállapot vizsgálata során csak az egyik szakértő vett részt a terhelt személyes megvizsgálásában, a másik szakértő nem, ennek ellenére a szakvéleményt közösen készítették el. A bíróság arra az álláspontra jutott, hogy nem valósítja meg, így a szakvélemény felhasználható bizonyítási eszközként, ugyanis a Be. 101. § (2) bekezdés előírja ugyan, hogy többek közt az elmeállapot vizsgálatánál két szakértőt kell alkalmazni, de azt nem, hogy mindketten személyes vizsgálatra kötelezettek. Így az a szakértő, aki nem vett részt a terhelt személyes megvizsgálásában legfeljebb szakmai hibát vétett.⁵⁰⁶ Álláspontom szerint ez az indokolás vitatható.

⁵⁰⁵ Kiemelést érdemel, hogy a törvény szerint „*értelemszerűen*”, azaz bizonyos eltérésekkel irányadók a szakértőre ezek a szabályok. Így a szakértőnél nyilván nem mentességi ok, hanem a szakértő kizárása állhat fent; továbbá nem a hamis tanúzásért, hanem a hamis szakvéleményadásért terheli büntetőjogi felelősség. Ez jelenik meg a Bf.III.458/2007/42. szám döntésben is.

⁵⁰⁶ 3.Bf.100/2007/30. szám

Egységes a joggyakorlat abban a kérdésben, hogyha kötelezően két szakértős eljárásban a halál okáról, körülményeiről egy szakértő nyújt be szakvéleményt, azt a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulájára [Be. 78. § (4) bek. II. fordulat] és a Be. fentebbi törvényhelyeire hivatkozással ki kell zárni a bizonyítékok köréből.⁵⁰⁷ Annak a kérdésnek a megválaszolásánál is egységes joggyakorlat mutatkozik, hogy mit kell tennie abban az esetben a tanácselnöknek, ha a kötelező két szakértős esetben (kötelezően két szakértő által előterjesztett szakvéleménynél) az egyik szakértő nem jelenik meg a tárgyaláson. A kialakult joggyakorlat szerint a bíróságnak a Be. 101. § (2) bekezdését szem előtt tartva törekednie kell arra, hogy a két szakértő meghallgatására együttesen kerüljön sor. Amennyiben erre nincs mód, mert az egyik szakértő igazoltan nem tud megjelenni, a megjelent szakértőt meghallgathatja a bíróság, hozzá kérdéseket intézhet.⁵⁰⁸ Abban az esetben, ha a tárgyaláson az írásbeli szakvéleménnyel alapvetően egyező nyilatkozatot tesz, a véleménytől érdemben nem tér el a szakértőtárs előadása, ezt a tárgyalási előadást, ezen az alapon nem kell kizárni a bizonyítékok közül. (Kiemelendő, a szakvéleményt a szakértőtárs jelenléte nélkül a szakértő perrendszerűen nem változtathatja meg.) Ez nem felel meg ugyan a Be. 101. § (2) bekezdésének, de nem jelent olyan eljárási szabálysértést, amely a tárgyalási előadás bizonyítékként értékelését feltétlen kizárná.⁵⁰⁹ Ilyenkor a távolmaradó szakértőt a jegyzőkönyv kivonat másolatára nyilatkoztatni kell, ha ez nem történik meg, a szakértő tárgyalási nyilatkozata bizonyítékként nem vehető figyelembe.⁵¹⁰

A fentiekből *argumentum a contrario* levezethető, hogyha ennyire ragaszkodik a joggyakorlat a két szakértő tárgyaláson való jelenlétéhez (amely alól csak meghatározott esetekben és feltételekkel ad kivételt), akkor nyilván nem az volt a jogalkotó szándéka a Be. 101. § (2) megalkotásakor, hogy egy szakértő végezze ténylegesen a vizsgálatot, de az erről készült szakvéleményt két szakértő szignálja.

A másik speciális esetcsoport a Pécsi Ítélőtábla ítélkezési gyakorlatához köthető. A vizsgált jogesetek alapján megállapítható, hogy évről évre visszatérő problémát okozott a büntetőeljárásokban az, hogy az elsőfokú bíróság olyan szakértőket rendelt ki, akik nem szerepeltek a szakértői névjegyzékben, így szakvélemény adására sem voltak

⁵⁰⁷ Vö.: 5.Bf.349/2012/19. szám

⁵⁰⁸ ÍH 2008. 91. szám

⁵⁰⁹ ÍH 2008. 91. szám

⁵¹⁰ Vö.: Bf.II.304/2008/14. szám

jogosultak. A másodfokú bíróság látszólag egyszerűen korrigálta ezeket az eljárási szabálysértéseket, hiszen bizonyítást folytatott le és új szakértőket rendelt ki, akik már az eljárási törvényben foglaltak szerint készítették el a véleményüket. A jogesetek specialitása azonban részben abban rejlik, hogy az Ítéletábla a meghozott határozatok indokolásában a következőket rögzítette: „[...] az így adott vélemény szakvéleményként nem értékelhető [...] a Be. 78. § (4) bekezdés alapján a vélemény csupán okirati bizonyítékként értékelhető [...]”.⁵¹¹ Álláspontom szerint nem volt szerencsés a „csupán” kifejezés használata, mert azt a látszatot kelti, hogy a szakvéleménynek a törvény nagyobb bizonyítóerőt tulajdonít, mint az okiratnak. Ez azonban nem igaz, hiszen a Be. 78. § (2) bekezdés kimondja, hogy „a bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje”. Nem indokolhatja továbbá a „csupán” kifejezés használatát az sem, hogy mivel nem szakvéleményként, hanem okiratként értékelték a szakértő véleményét, az ezzel kapcsolatos bűnügyi költség az államot és nem a vádlottat terheli. Az elemzett jogesetek másik különlegessége, hogy a Pécsi Ítéletábla ugyanezen tanácsa a „csupán” kifejezést a 2009-es, 2010-es években hozott határozataiban használta; az azt megelőző években hozott határozatokban nem szólt arról, hogy lehet-e ezen véleményeket okiratként értékelni, helyette mindössze annyit rögzített, hogy „a Be. 78. § (4) bekezdés alapján a szakértői vélemény bizonyítási eszközként nem értékelhető”.⁵¹²

A szakvélemény kapcsán a másik speciális tilalom az ún. *exploráció felhasználásának tilalmát* jelenti, azaz azt, hogy a terhelt, a tanú vagy a sértett által, az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó, a szakvélemény leletti részét képző, a szakértő előtt tett nyilatkozata bizonyítási eszközként nem használható fel [Be. 108. § (8) bek.].⁵¹³ Ezen utóbbi speciális tilalom a vizsgált jogeseteknél két alkalommal merült fel.⁵¹⁴

⁵¹¹ Bf.I.40/2010/11. szám; Bf.I.60/2009/12. szám

⁵¹² Bf.I.150/2008/9. szám; Bf.I.20/2007/38. szám

⁵¹³ A régi Be.-hez kapcsolódó joggyakorlatból, ezt mondta ki a terheltnek vonatkozásában a BH 1995. 449. sz. is.

⁵¹⁴ Lásd Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet.

2.2.2. A szakvéleményhez kapcsolódó bizonyítási tilalmak értelmezése egy jogeset tükrében

A következőkben a szakvéleményhez – mint bizonyítási eszközhöz – kapcsolódó bizonyítási, kiemelten bizonyítási tilalmi anomáliákat egy jogeset elemzése útján foglalom össze.⁵¹⁵

(I) Tények

A vádlott édesanyjával és három kiskorú testvérével közösen élt egy családi házban. Közülük önálló jövedelemmel csak a vádlott édesanyja rendelkezett. A családnak 2008. évben komoly anyagi nehézségei adódtak, ezért a vádlott édesanyja három ízben gyorskölcsönt vett fel a Pénzügyi Zrt.-től. Ezen kölcsönök törlesztő részlete hetente 10.000 Ft volt, amelyet a Zrt. munkatársai személyesen – az ügyfél lakásán – szedtek be. A gyorskölcsönökről a vádlott is tudott, sőt az első alkalommal a vádlott nevére kötötték meg a kölcsönszerződést, azonban a kölcsön törlesztő részleteit ténylegesen a vádlott édesanyja fizette.

A bűncselekmény elkövetése előtti utolsó törlesztő részlet 2008. július 26-án vált esedékessé. A vádlottat ebben az időben egyre jobban foglalkoztatta családjának anyagi helyzete – édesanyja a májusi-júliusi törlesztő részleteket késve, több részletben tudta kifizetni –, ennek érdekében a vádlott több alkalommal próbált magának munkát szerezni, de mindannyiszor sikertelenül járt.

A sértett (a Pénzügyi Zrt. munkatársa) 2008. július 26-án 15 óra 54 perckor szolgálati telefonján felhívta a vádlott édesanyját az esedékes törlesztő részlet konkrét beszédési időpontjának egyeztetése végett. A vádlott édesanyja közölte a sértettel, hogy nem áll rendelkezésére 10.000 Ft, ezért kérte, hogy a sértett később hívja vissza, addig megpróbál kölcsönt kérni ismerőseitől. A vádlott édesanyja 17 óra 30 perc körül legkisebb gyermekével és egy barátnőjével elment otthonról, mobiltelefonját azonban otthon hagyta. A vádlott így egyedül maradt a házban (másik két testvére táborban volt).

⁵¹⁵ A jogesetelemzés követi a Jogesetek Magyarázata folyóiratban közölt esetmagyarázatok szerkezeti felépítését, arra is tekintettel, hogy az elemzett jogeset a folyóiratban már közlésre került. Lásd: GÁCSI (2014c) 21-27. p.

A sértett július 26-án 18 óra 30 perc körüli időben ismét hívta a vádlott édesanyját, a telefont azonban a vádlott vette fel. A vádlott bemutatkozott a sértettnek, majd a sértett azon kérdésére, hogy mehet-e a pénzért, igennel felelt.

A sértett 18 óra 30 perc és 19 óra között autóval érkezett a vádlott édesanyjának házához. A vádlott, amikor meglátta a sértettet elhatározta, hogy leüti őt, és megszerzi a nála lévő készpénzt. A vádlott beengedte a sértettet, majd a nappali szobában egy asztalhoz leültette. A sértett a vádlottnak háttal foglalt helyet és az iratokat nézegette, miközben a vádlott egy vasrúddal fentről lefelé sújtó közepes-nagy erejű ütéssel fejbe ütötte, amely ütés a sértett koponyájának hátsó részét érte. A sértett az ütés hatására a székről lefordult és hanyattfekvő testhelyzetbe került. Ekkor a vádlott a vascsővel még egy alkalommal nagy erővel megütötte a sértett fejét, amely a koponya mellső részét találta el. A sértett az ütések következtében meghalt. Ezt követően a vádlott a sértett asztalon lévő irattartójából 379.640 Ft készpénzt vett ki.

A vádlott a ház kertjéből behozott nejlon fóliába betekerte a holttestet, fejére reklámszatyrot húzott, majd ezt követően először a kertben egy sóderkupac alá rejtette, később egy gödörben eltemette, végül 2008. október-november hónapban betonréteggel is lefedte a holttestet. A vádlott egyebekben a bűncselekmény elkövetésének napján a sértett gépkocsiját – a nyomok eltüntetése miatt – felgyújtotta.

A holttestet 2009. január 20. napján fedezték fel, amikor a vádlott a rendőrségen beismerő vallomást tett, és megmutatta, hogy a sértett holttestét hol rejtette el.

(II) Eljárástörténet

Az esetelemzés szempontjából a nyomozási szakból kiemelő, hogy a nyomozó hatóság szakértői névjegyzékben nem szereplő pszichológust (ún. eseti szakértőt) rendelt ki a terhelt megvizsgálására.

A Baranya Megyei Főügyészség a M.I.B.2096/2008/23. sz. vádiratában a vádlottat egy rendbeli a Btk. 166. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés *b*) pontja szerint minősülő nyereségvágyból elkövetett emberölés büntetével, és egy rendbeli a Btk. 324.

§ (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés *a*) pontja szerint minősülő nagyobb kárt okozó rongálás büntetével vádolta meg.

A Baranya Megyei Bíróság tanácsa a 12. B. 260/2009/24. sz. ítéletével a vádlottat a váddal egyezően bűnösnek mondta ki nyereségvágyból elkövetett emberölés és nagyobb kárt okozó rongálás büntetében, ezért őt – halmazati büntetésül – tizenhat év fegyházbüntetésre és mellékbüntetésként tíz év közügyektől eltiltásra ítélte. A bíróság a kiszabott szabadságvesztés tartamába beszámította az előzetes fogvatartásban töltött időt. Rendelkezett továbbá a bűnjelként lefoglalt dolgok lefoglalásának megszüntetéséről, azok egy részének kiadásáról, valamint más részének megsemmisítéséről; a vádlott vonatkozásában pedig 379.640 Ft vagyonek kobzást rendelt el.

Az ítélet ellen egyfelől az ügyész a vádlott terhére a büntetés súlyosításáért, másfelől pedig a vádlott és védője a büntetés enyhítésért jelentettek be fellebbezést.

A Pécsi Fellebbviteli Főügyészség átiratában és a tárgyaláson jelen lévő ügyész által is fenntartotta az ügyészi fellebbezést, valamint az ügyben bizonyítási indítványt terjesztett elő.⁵¹⁶

A másodfokon eljáró Pécsi Ítéltábla Bf.I.40/2010/11. számú végzésében a Baranya Megyei Bíróság ítéletét helybenhagyta azzal, hogy a bűnügyi költség – itt nem részletezendő összegét – módosította. A bíróság az időközbeni előzetes fogvatartásban töltött időt beszámította a kiszabott szabadságvesztés büntetés tartamába.⁵¹⁷

(III) A döntés jogi érvelése

A másodfokú bíróság a vizsgált döntésben a vádlott bűnösségét, valamint a vele szemben kiszabott büntetőjogi szankciót illetően az elsőfokú bíróság ítéletével tehát azonos álláspontra jutott: a vádlottat nyereségvágyból elkövetett emberölés és nagyobb kárt okozó rongálás büntetében mondta ki bűnösnek és vonta felelősségre [Btk. 166. §

⁵¹⁶ A másodfokú döntés azonban nem határozza meg, hogy ez a bizonyítási indítvány mire vonatkozott.

⁵¹⁷ A Pécsi Fellebbviteli Főügyészség által benyújtott bizonyítási indítvány sorsáról (annak elutasításáról vagy elfogadásáról) még csak utalás szintjén sem rendelkezett a másodfokú bíróság.

(2) bek. b) pont; Btk. 324. § (3) bek. a) pont].⁵¹⁸ A másodfokú bíróság ítéletének indokolásából azonban kiemelésre és elemzésre szorul az elsőfokú bíróság által megvalósított eljárási szabálysértés(ek) köre.

A másodfokú bíróság ítéletének indokolásában számot adott arról, hogy a bejelentett fellebbezések folytán az elsőfokú bíróság ítéletét és az azt megelőző eljárást a Be. 348. § (1) bekezdése alapján teljes terjedelemben felülbírált. Ennek során megállapította: „*az elsőfokú bíróság túlnyomórészt a perrendi szabályok betartása mellett folytatta le a bizonyítási eljárást, a tényállást felderítette, a bizonyítékokat beszerezte és értékelte, indokolási kötelezettségének is mindenben eleget tett*”. Két esetben azonban úgy találta, hogy eljárási szabályt sértett az elsőfokú bíróság (erre utal a „túlnyomórészt a perrendi szabályok betartása mellett” kitétel a másodfokú bíróság indokolásában).

Egyfelől eljárási szabályt sértett az elsőfokú bíróság, amikor elutasította a védőnek a szakértő megidézésre vonatkozó indítványát, mivel a védő hozzá kérdéseket kívánt intézni. A másodfokú bíróság szerint az elsőfokú bíróság az indítványt a Be. 299. § (1) bekezdésében foglaltak ellenére utasította el. „*A hivatkozott rendelkezés értelmében, ha a szakértő idézés ellenére nem jelenik meg, akkor a szakvélemény felolvasható [vagy ismertethető], de ha ezt követően az eljárásban résztvevő személyek kérdéseket kívánnak feltenni [a szakértőnek], a tárgyalást el kell napolni és a szakértőt a kitűzött tárgyalásra ismételten meg kell idézni. Mivel az elmeállapot vizsgálatánál a Be. 101. § (2) bekezdése szerint két szakértőt kell alkalmazni, abban az esetben, ha csak az egyik szakértő jelenik meg a tárgyaláson, és a védőnek a másik szakértőhöz is kérdései vannak, a meg nem jelent szakértő megidézése nem mellőzhető*.” A másodfokú bíróság ezt az eljárási szabálysértést orvosolta: a Be. 353. § (1) bekezdése alapján az ügyben bizonyítást rendelt el, és a tárgyalásra megidézte az elsőfokú tárgyaláson meg nem jelent szakértőt (igazságügyi orvosszakértőt), aki válaszolt a védő által feltett kérdésekre.

⁵¹⁸ Megváltoztatta azonban az elsőfokú bíróság által megállapított bűnügyi költség összegét úgy, hogy a vádlottat terhelő bűnügyi költség összegéből levonta, míg az állam terhén maradó összeget pedig megnövelte azon [H. E.] pszichológus eseti szakértői díjával, akit a nyomozó hatóság eljárási szabálysértéssel rendelt ki. A másodfokú bíróság úgy érvelt, hogy „*a H. E. által készített szakvélemény költségei – mivel az csupán okirati bizonyítéknak tekinthető – nem terhelhetik a vádlottat*”.

Másfelől eljárási szabálysértést követett el az elsőfokú bíróság, amikor a nyomozó hatóság által kirendelt *„szakértői névjegyzékben nem szereplő H. E. pszichológus által készített véleményt, mint szakvéleményt bizonyítékként felhasználta”*.

A másodfokú bíróság indokolásában kifejtette, hogy a Be. 102. § (1) bekezdés a szakértő kirendelésénél kötött törvényi sorrendet ír elő, így főszabály szerint minden esetben szakértői névjegyzékben szereplő szakértőt kell kirendelni, ettől eltérni – a Be. felhatalmazása alapján – csak akkor lehet, ha a kirendelés ily módon nem lehetséges. Azaz eseti szakértő kirendelésre csak kivételes esetben kerülhet sor.

A másodfokú bíróság a jelzett eljárási szabálysértést a Be. 78. § (4) bekezdésében írt jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula alá szubszumálta, és arra a megállapításra jutott, hogy *„annak ellenére, hogy a H. E. pszichológus által készített vélemény szakmai szempontból nem kifogásolható, az szakvéleményként nem értékelhető, mert készítője nem szerepel a szakértői névjegyzékben, ezért szakvélemény adására sem jogosult. [...] Mindezekre tekintettel a H. E. által készített vélemény a Be. 78. § (4) bekezdése alapján csupán okirati bizonyítékként értékelhető”*. A másodfokú bíróság – a Be. 78. § (4) bekezdésének értelmezésén túl – azzal is alátámasztotta döntését, hogy mivel *„jelen ügyben önálló pszichológus szakértői vélemény elkészítésére nem volt szükség, a H. E. pszichológus által készített véleményt az igazságügyi szakértők a vádlott elmeállapotának vizsgálatakor felhasználhatták, ezért a másodfokú bíróság nem látta indokoltnak az ügyben újabb szakértői vélemény elkészítését, így a H. E. által készített szakértői véleményt mint okirati bizonyítékot tekintette az ügyben felhasználhatónak”*.

A továbbiakban, elvi jelentőségét és vitathatóságát tekintve, csak a másodikként említett eljárási szabálysértéssel foglalkozik a dolgozat.

(IV) A rendelkezés és a ratio decidendi

A másodfokú, a fenti érveléséből levezetve, a szakértői névjegyzékben nem szereplő H. E. pszichológus által adott véleményt csupán okirati bizonyítási eszközként értékelte.

A határozat *elvi jelentőségű tétele* úgy fogalmazható meg, hogy a Be. 102. § (1) bekezdésében rögzített szakértő kirendelésére vonatkozó rendelkezés megsértésével kirendelt eseti szakértő által elkészített vélemény nem értékelhető szakvéleményként. Ennek oka az, hogy a vélemény készítője nem szerepel a szakértői névjegyzékben, ezért szakvélemény adására az adott ügyben nem jogosult. Az ilyen véleményt a Be. 78. § (4) bekezdése alapján csupán okirati bizonyítási eszközként lehet figyelembe venni a büntetőeljárás során.

(V) Az érvelés kritikája

A büntetőügyekben folyó bizonyítási cselekmények menetében követelményként jelenik meg a bizonyítási eszközök törvényes beszerzése, valamint az ezekből származó bizonyítékok megfelelő értékelése.⁵¹⁹

A másodfokú bíróság az elemzett határozatában a H. E. pszichológus által adott vélemény büntetőeljárásban való értékelését illetően abból indult ki, hogy a szakértői névjegyzékben nem szereplő pszichológus (mint eseti szakértő) kirendelése eljárási szabálysértést valósít meg akkor, ha egyébként van lehetőség szakértői névjegyzékben szereplő pszichológus kirendelésére is. Ezt a megállapítást csak helyeselni lehet.

A másodfokú bíróság azonban a jelzett eljárási szabálysértés következményét álláspontom szerint részben tévesen állapította meg, így határozatában vitatható elvi tételt állított fel az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleményének büntetőeljárásban való értékelését és felhasználhatóságát illetően. Ennek pedig oka az, hogy egyfelől nézetem szerint nem megfelelő logikát követve értelmezte a jogellenes módon megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját [Be. 78. § (4) bek.]; másodsorban a felek által felkért magán-szakértőre vonatkozó szabályokat összemosta a hatóság által kirendelt szakértőre vonatkozó rendelkezésekkel [Be. 112. § (3) bek.]; harmadsorban pedig – legalábbis indokolásából úgy tűnik – előzetes rangsort állított fel a Be. 76. § (1) bekezdésében taxatív módon felsorolt bizonyítási eszközök közül a szakvélemény és az okirat között (azok bizonyító ereje vonatkozásában) [Be. 78. § (2)

⁵¹⁹ A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása szabályának eljárási törvényben való rögzítése ugyanis – elsősorban a bíróságok ítélkező tevékenységében nagy szerephez jutó – szabad bizonyítás elvének egyik korlátját állítja fel. KIRÁLY (2008) 256. p.

bek.].

(A) Az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő büntető eljárásjogi jogállása és az eljárásjogi szabálysértés következménye(i) [Be. 102. § (1) bek.]:

A másodfokú bíróság a H. E. által adott vélemény értékelése során első lépcsőfokként a Be. 102. § (1) bekezdését vette górcső alá. Kiindulópontja az volt, hogy a szakértők kirendelésére vonatkozó *Be. 102. § (1) bekezdésében rögzített szabály sorrendet állít fel* a szakértői névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértők és az ún. eseti szakértők kirendelése között.

„A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a szakértői névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértőt, illetőleg szakvélemény adására feljogosított gazdasági társaságot [...], szakértői intézményt, vagy külön jogszabályban meghatározott állami szervet, intézményt, szervezetet [...], ha ez nem lehetséges, kellő szakértelemmel rendelkező személyt vagy intézményt [...] (eseti szakértő) rendelhet ki szakértőként.”
[Be. 102. § (1) bek.]

A jelzett szabályozás értelmében elsősorban a szakértői tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó és erre feljogosított személyeket, illetve szervezeteket kell bevonni a büntetőeljárásba. Így eseti szakértő – aki a szakértői feladat ellátására megfelelő („kellő”) szakértelemmel rendelkező személyként definiálható – csak akkor rendelhető ki, ha az előzőek szakértői közreműködése bármilyen okból nem lehetséges.⁵²⁰ Ennek megfelelően – a miniszteri indokolás szerint – a joggyakorlatban kíváncsiam [lenne], hogy eseti szakértő kirendelésére a lehető legritkább esetekben kerüljön sor.⁵²¹

A másodfokú bíróság rámutatott arra, hogy a szakértői névjegyzékben az adott időszakban több pszichológus szakértő is szerepelt, akik a Dunántúlon, Pécsen és Kaposváron láttak el szakértői tevékenységet, így nem volt akadálya annak, hogy névjegyzékben szereplő szakértőt rendeljen ki a nyomozó hatóság. Mindezek alapján, amikor H. E.-t mint eseti szakértőt a nyomozó hatóság kirendelte, megsértette a Be. 102. § (1) bekezdésében meghatározott kötött törvényi sorrendet, amelynek következménye, hogy az *adott ügyben* a véleménye szakvéleményként nem értékelhető.

⁵²⁰ BELEGI (2013b) 398/1.; BH 2007. 217. II. pont

⁵²¹ Lásd: a Be. 102. §-hoz írt részletes miniszteri indokolást.

A másodfokú bíróság ezt az eljárási szabálysértést és annak részbeni következményét (értsd: szakvéleményként nem használható fel) felismerte, határozatának indokolásában ezt a következőképpen rögzítette:

„Annak ellenére, hogy a H. E. pszichológus által készített vélemény szakmai szempontból nem kifogásolható, az szakvéleményként nem értékelhető, mert készítője nem szerepel a szakértői névjegyzékben, ezért szakvélemény adására sem jogosult.”

A Pécsi Ítéletábrlán kialakult gyakorlat szerint⁵²², ha az eseti szakértőt a Be. 102. § (1) bekezdésében rögzített – az eseti szakértő igénybevételét feltételhez kötő kirendelési – szabály megsértésével rendelik ki, az elkészített véleménye azért nem értékelhető szakvéleményként, mert: nem szerepel a névjegyzékben (1. elem), ebből az következik, hogy az *adott ügyben* nem tekinthető szakértőnek (2. elem), így ő az *adott ügyben* szakvélemény adásra sem jogosult (3. elem). A másodfokú bíróság indokolásában szillogizmust használ, amelyben az explicit módon nem említett 2. elem az, hogy az *adott esetben* H. E nem lehet szakértő. A másodfokú bíróság következtetésének *e pontja végeredményében helyes.*⁵²³

A 2. elem hangsúlyozása azonban azért lenne fontos, mert végeredményben azzal (azaz az *adott esetben* a szakértői jogalanyiség hiányával) igazolható a Be. 102. § (1) bekezdésének azon jogkövetkezménye, miszerint a vélemény szakvéleményként nem értékelhető. [A jelzett eljárási szabálysértéshez – azaz a Be 102. § (1) bekezdés megsértéséhez – ugyanis a Be. kifejezett jogkövetkezményt nem fűz, így annál a jelzett következmény ún. „*puha bizonyítási tilalomnak (vagy korlátnak)*” fogható fel.⁵²⁴] A büntetőeljárási jog tudománya a (szakértői) jogalanyiség meglétét az ún. *konkrét*

⁵²² Pl.: Bf.I.20/2007/38. szám; Bf.I.150/2008/9. szám; Bf.I.160/2009/12. szám

⁵²³ Megjegyzendő, hogy e ponton azzal nem lehet egyetérteni, amikor ezt rögzíti a másodfokú bíróság: „*Annak ellenére, hogy a H. E. pszichológus által készített vélemény szakmai szempontból nem kifogásolható [...]*” Az eljáró bíróság a szakvélemények értékelésekor ugyanis nem vizsgálja felül a szakvéleményt (főként nem szakmai szempontból), hanem az abból származó megállapításokat, tényeket értékeli. Ha a bíróság ún. szakmai felülvizsgálatot végezne az elkészített szakvélemények felett, nem lenne értelme annak a szabálynak, miszerint: „*Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.*” [Be. 99. § (1) bek.].

⁵²⁴ A magyar büntető eljárásjog nagyrészt a bizonyítékok beszerzésének és értékelésének garanciáit tartalmazza; több-kevesebb áttétellel, burkoltan bizonyítási vonatkozásai, hatásai vannak az eljárásjogi részletszabályoknak. Ezek a részletszabályok pedig gyakran nem mások mint ún. „*puha bizonyítási tilalmak*” vagy legalábbis bizonyítási korlátok. [Ahol pedig az eljárási szabálysértéshez kifejezett jogkövetkezmény fűződik: „*kemény bizonyítási tilalmakról*” beszélhetünk – így a Be. 78. § (4) bekezdése is az utóbbiak közé tartozik.] TREMMEL (2006) 160. p.

büntetőeljárási jogképesség fogalmával azonosítja.⁵²⁵ Az eseti szakértő által adott vélemény az *adott esetben* büntetőeljárásból való kizárása ily módon a szakértő *konkrét büntetőeljárási jogképességének hiánya* alapján tehető meg.⁵²⁶

(B) A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula értelmezése és alkalmazása [Be. 78. § (4) bek.]:

A másodfokú bíróság – miután megállapította, hogy H. E.-t eljárási szabálysértéssel rendelték ki (és hogy annak következménye az, hogy véleménye szakvéleményként nem értékelhető) – második lépésként megvizsgálta, hogy a jelzett eljárási szabálysértés *jogellenesen megszerzett bizonyítékot* eredményezett-e. Ennek keretében a következő megállapítást tette:

„Mindezekre tekintettel a H. E. által készített vélemény a Be 78. § (4) bekezdése alapján [szakvéleményként nem] csupán okirati bizonyítékként értékelhető.”

A másodfokú bíróság fentebb rögzített indokolásából úgy tűnik tehát, hogy a bíróság a H. E. által elkészített véleményt mint szakvéleményt a *Be. 78. § (4) bekezdésében* rögzített *jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulája* alapján is kizárta.⁵²⁷ Ez azonban vitatható lépés volt az ítéletábra részéről.

Ezzel kapcsolatban kiindulópontom az, hogy a büntető eljárásjogban, ha egy bírósági döntésben a *Be. 78. § (4) bekezdésére* történik hivatkozás, akkor azzal bizonyíték kizárási alapot jelölnek meg. (A Pécsi Ítéletábra ezt a hivatkozást indokolásában megtette.)

A *Be. 78. § (4) bekezdése* – mint ismert – három fordulatban szól a jogellenesen megszerzett bizonyítékokról. A rendelkezés szerint: *„Nem értékelhető bizonyítékként az*

⁵²⁵ A büntetőeljárási jogképességnek két típusát különböztetjük meg: az általános és a konkrét jogképesség típusát. Amíg általános büntetőeljárási jogképesség vizsgálatakor arra keressük a választ, hogy általában ki lehet a büntetőeljárás alanya, addig a konkrét büntetőeljárási jogképesség arra a kérdésre ad választ, hogy a konkrét ügyben ki lehet az eljárás alanya. FANTOLY (2013b) 87. p.

⁵²⁶ Megjegyzendő, van a szakirodalomban olyan álláspont is, amely az eljárási alanyiságot az ún. *eljárási képesség* fogalmából vezeti le. Az eljárási képesség tágabb fogalom, mint a konkrét büntetőeljárási jogképesség, annak összetevői: az általános és különös (konkrét) jogképesség mellett az ún. büntetőeljárási cselekvőképesség is. Lásd: ERDEI (2011) 241., 246. p.

⁵²⁷ Majd végül a véleményt pont a *Be. 78. § (4) bekezdése* alapján mint okirati bizonyítási eszközt mégis csak felhasználni rendelte.

olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.”

A generálklauzula alapján tehát egyfelől ki kell zárni a bizonyítékot, ha az olyan bizonyítási eszközből származik, amelyet bűncselekmény útján szereztek meg (I. fordulat); másfelől ki kell zárni a bizonyítékot, ha azt más tiltott módon szereztek meg (II. fordulat), harmadsorban pedig ki lehet zárni a bizonyítékot, ha az eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával jutottak hozzá (III. fordulat). Azaz, amíg az első két fordulat esetén az értékelés szempontjából *abszolúte kizárt bizonyítékról* beszélhetünk (az így megszerzett bizonyítékot még objektív valódisága esetén is figyelmen kívül kell hagyni);⁵²⁸ addig a harmadik fordulat az értékelés szempontjából *relatív kizárt bizonyítéknak* tekintendő, azaz fennállása esetén is a bizonyítékokat értékelő hatóság (bíróság) mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti vagy sem.⁵²⁹

Felmerül a kérdés, hogy a másodfokú bíróság a Be. 78. § (4) bekezdés három fordulata közül melyik alapján lát(hat)ta (immár második alkalommal) kizárhatónak a H. E. véleményét mint szakvéleményt a bizonyítási eszközök sorából.

Implicite csak következtetni lehet arra, hogy a másodfokú bíróság Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatára (azaz a más tiltott módon történő megszerzésre) hivatkozással kívánta kizárni a H. E. által adott véleményét mint szakvéleményt.⁵³⁰ Kétségtelen tény, hogy a joggyakorlatban számos nehézséget okoz ennek a fordulatnak az értelmezése, mert annak fogalmával a jogalkotó adós maradt. A csorbát a büntető eljárásjog tudománya némileg kiküszöbölte azzal, hogy a „más tiltott mód alatt” a bizonyítás törvényességét kétségessé tevő olyan eljárási szabálysértést, esetleg utasítás, szabályzat

⁵²⁸ VARGA (2003a) 155. p.

⁵²⁹ VIDA (2006) 226-228. p.

⁵³⁰ A „bűncselekmény útján” fordulat azért zárható ki, mert bűncselekmény alatt valamely, a Btk. különös részében foglalt tényállást kell érteni. E szabály tehát igen egyértelmű. Természetesen korlátozott a számításba jöhető bűncselekmények köre, hiszen figyelemmel kell lenni arra, hogy a bűncselekményt kizárólag a bíróság, ügyész(ség), nyomozó hatóság tagja követheti el. Nyilvánvaló, hogy a szakértő kirendelésére vonatkozó szabály megsértése önmagában egyik bűncselekmény törvényi tényállásába sem illeszthető. Az „eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával” fordulat (azaz a III. fordulat) szintén kizárható, hiszen nincs olyan eljárási résztvevő, akinek a jelzett eljárási szabálysértéssel a büntetőeljárási jogai lényeges csorbát szenvedtek volna.

megszegését értelmezi, amely önmagában még bűncselekmény megállapítására nem ad alkalmat, de amelyhez az eljárási törvény konkrét jogkövetkezményt fűz.⁵³¹ A Be. mindemellett a II. fordulat kapcsán az egyes bizonyítási eszközök szabályainál elhelyezett *speciálklauzulákkal* pontosítani kívánja az adott bizonyítási eszközök felhasználhatóságát: azaz e szabályokkal eligazítást kíván adni a tekintetben, hogy e tilalmak megszegése esetén nem keletkezik felhasználható bizonyítási eszköz, tehát nem csak szabálytalan, hanem felesleges is az ilyen eljárási cselekmény.⁵³² (Ezek már ún. „kemény bizonyítási tilalmaknak” tekinthetők.)⁵³³ A szakértő véleménye kapcsán a Be.-ben két helyen ugyan szerepel ilyen speciálklauzula [lásd Be. 103. § (5) bek.; valamint 108. § (8) bek.], ám azok nem az igazságügyi szakértő és az eseti szakértő kötött kirendelési sorrendjének megsértéséhez fűznek kizárási következményt.

Mindezek alapján az elemzett esetben az az eljárási szabálysértés, hogy a fennálló lehetőség ellenére szakértői névjegyzékben nem szereplő, ún. eseti szakértőt rendeltek ki, a Be. 78. § (4) bekezdésének egyik fordulata alapján sem eredményez jogellenesen megszerzett bizonyítékot. Megjegyzendő, hogy abból a szempontból is megkérdőjelezhető lépés volt a másodfokú bíróság részéről a Be 78. § (4) bekezdésének felhívása, hogy indokolásában korábban már kimondta, hogy a Be. 102. § (1) bekezdés megsértésének következményeként értékeli azt, hogy a vélemény szakvéleményként nem értékelhető. (Azaz úgy tűnik kétszer is kizárta a véleményt mint szakvéleményt a bizonyítási eszközök sorából.)

(C) Az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleményének (csupán) okirati bizonyítási eszközként való értékelése [Be. 78. § (2) bek.; 112. § (3) bek.]:

A másodfokú bíróság – miután kétszeresen is kizárta H. E. véleményét mint szakvéleményt a bizonyítási eszközök köréből – végül úgy határozott, hogy azt mint „okirati bizonyítékot” mégis értékelhetőnek tekinti.

„Mindezekre tekintettel a H. E. által készített vélemény a Be 78. § (4) bekezdése alapján csupán okirati bizonyítékként értékelhető.”

⁵³¹ BÁNÁTI et al. (2009) 110. p.

⁵³² TREMMEL (2006) 161. p.

⁵³³ TREMMEL (2006) 160. p.

Ez azonban szintén vitatható megállapítás volt a bíróság részéről az alábbiak szerint.

Egyfelől, kérdéseket vet fel a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzulával indokolni az okirati felhasználhatóságot. A Be. ugyanis ilyen következményt nem fűz a jogellenesen megszerzett bizonyítási eszköz további sorsához: „csupán” annyit mond ki, hogy „nem értékelhető bizonyítékként az ilyen bizonyítási eszközből származó tény”. Azaz, ha jogellenesen megszerzett lenne a bizonyítási eszköz, akkor az abból származó tényt egyszerűen ki kellene zárni a bizonyítékok közül, ellenkező esetben ugyanis (ha jogellenes ugyan, de okiratként mégis csak értékelhető) a *kizárt bizonyíték büntetőeljárásba való visszacsempészéséről* beszélhetünk. Noha az angolszász típusú büntető tárgyalási rendszerekben nem ismeretlen jelenség a kizárt bizonyíték visszacsempészése (lásd pl. mérgezett fa gyümölcse doktrína erősödő kivételei),⁵³⁴ ez a magyar büntető eljárási jogban azonban pont a Be. 78. § (4) bekezdése miatt nem megengedhető.⁵³⁵

Másfelől ugyancsak aggályos H. E. véleményét okirati bizonyítási eszközként felhasználhatónak tekinteni az adott ügyben. A Be. ugyanis sem a szakvélemény, sem az okirat szabályainál nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely szerint a hatóság által eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleménye okiratként lenne értékelendő. A Be. a 112. § (3) bekezdésében a *terhelt vagy a védő által felkért magán-szakértő* esetében ugyan tartalmaz egy olyan rendelkezést, amely szerint „ha a bíróság vagy az ügyész a felkért személy bevonását megtagadja, az elkészített vélemény az okiratra vonatkozó szabályok szerint felhasználható”,⁵³⁶ ez azonban nem alkalmazható a H. E. által adott véleményre. H. E.-t ugyanis nem a védelem kérte fel, hanem az ügyben eljáró nyomozó hatóság rendelte ki. Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy a másodfokú bíróság szerint a vélemény „csupán okirati bizonyítékként értékelhető”. A bíróság a „csupán” kifejezés használatával azt a látszatot kelti, mintha a törvény a

⁵³⁴ DRESSLER – MICHAELS (2010) 383-392. p.

⁵³⁵ Úgy tűnik, mintha a Pécsi Ítéltábla jelen döntésében a Be 78. § (4) bekezdést valójában mint diszítőelemet használta a határozatának indokolásához. [A *diszítőelem* kifejezést BENCZE MÁTYÁS használta azon tanulmányában, amelyben a büntetőbíróságoknak az Alkotmányra és az alkotmánybírószági döntésekre való hivatkozási gyakorlatát vizsgálta. BENCZE (2007) 12. p.]

⁵³⁶ A szakirodalom szerint a Be. 112. §-ban rögzített felek által felkért szakértő mint alternatív szakértői eljárás általános feltétele a szakértőként megjelölt személy igazságügyi szakértői minősége, a konkrét eljárás alapja pedig a szakértő kirendelése, függetlenül attól, hogy az adott ügyben volt-e korábban szakértői vizsgálat. Ha a bíróság nem vonja be a megjelölt személyt, a (szak)véleményre az okiratra vonatkozó rendelkezések vonatkoznak. GRÓSZ (2011) 32. p.

szakvéleménynek nagyobb bizonyító erőt tulajdonítana, mint az okirati bizonyítási eszközökből származó bizonyítékoknak. Ez azonban véleményem szerint szintén vitatható megközelítés, mert ha ez igaz lenne, akkor sérülne a *Be. 78. § (2) bekezdésében* rögzített *törvényben előre meghatározott bizonyító erő tilalmának elve*, amelynek áttörése semmilyen körülmények között nem megengedett. Különösen vonatkozik az elv a szakértői véleményekre, hiszen azok általában olyan különleges szaktudást, szakértelmet pótolnak, amellyel a bíróság nem rendelkezik. Ebből önként adódna az a következtetés, hogy a szakértői véleménynek az egyéb bizonyítási eszközökhöz képest megkülönböztetett bizonyító ereje lenne.⁵³⁷ Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a bizonyítékok szabad értékelésének elve a szakvéleményre is kiterjed, amely egyben azt is jelenti, hogy a bíróság a szakértői véleményt ugyanolyan kritikai értékelés alá köteles vetni, mint az egyéb más bizonyítási eszközöket.⁵³⁸

Megjegyzendő végezetül, hogy a másodfokú bíróság azon megoldása, miszerint „*az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleménye csupán okirati bizonyítékként értékelhető*”, nem egyedülálló a magyar joggyakorlatban. Így pl. Bírósági Határozatokban közzé tett eseti döntés [BH 2007. 217.] is foglalkozott ezzel a kérdéskörrel, amelyben szó szerint erre a következtetésre jutott az eljáró bíróság. Ez azonban megkérdőjelezhető iránymutatást ad a joggyakorlatnak a fentebb kifejtett indokok alapján [vö. *Be. 78. § (2) bek. és 112. § (3) bek.*].

(VI) Az eset jelentősége

A vizsgált *döntés elemzésének jelentőségét* elsősorban az adja, hogy a másodfokú bíróság büntető eljárásjogi szempontból véleményem szerint *vitatható elvi tételt (ratio decidendi)* állított fel az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleményének értékelésével kapcsolatban. A Pécsi Ítélőtábla e határozatában ugyanis H. E. által adott vélemény értékelését illetően abból indult ki, hogy a *Be. 102. § (1) bekezdésében* rögzített szabály megsértése eljárásjogi következménnyel jár. Ez a megállapítás helyes, azonban, hogy a bíróság egyfelől vitathatóan értelmezte a *Be. 78. § (4) bekezdésében* rögzített, jogellenes módon megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját; másfelől a felek által felkért magán-szakértő véleményének értékelésére vonatkozó

⁵³⁷ Így VARGA (2003a) 153.

⁵³⁸ Így VARGA (2003a) 153.

rendelkezést alkalmazta a hatóság által kirendelt eseti szakértő véleményére; harmadsorban pedig figyelmen kívül hagyta a Be. 78. § (2) bekezdésében rögzített előre meghatározott bizonyító erő tilalmának klauzuláját.

Kiemelendő, hogy a konkrét esetben a terhelt bűnösségének megállapítása és emiatt a vele szemben ténylegesen kiszabott büntetőjogi joghátrány nem azon múlt, hogy H. E. eseti szakértő véleményének kizárását mire hivatkozva tette meg a bíróság, illetve, hogy azt okiratként felhasználhatónak tekintette. Ez azonban nem változtat azon a helyzeten, hogy az eljárási törvényben meghatározott szabályokat az Ítéletábra véleményem szerint figyelmen kívül hagyta, azokat nem megfelelően értelmezte, ez ugyanis eljárásdogmatikai szempontból is vitatható elvi tételek felállításához vezethet. A probléma súlyát az adja, hogy e követelmény felállítása felsőbbbíróság részéről történt, amely – mint fellebbviteli fórum – a határozataival kvázi iránymutatást ad az illetékességi területükön működő alsóbb bíróságoknak.⁵³⁹ Ha más bíróságok az értekezésben kritikával illetett elvi tételeket alkalmazzák, az más ügyben akár a büntetőjogi felelősség megállapításával kapcsolatos törvénysértéshez is vezethet.

2.3. A terhelt vallomáshoz kapcsolódó bizonyítási tilalmak

A terhelt – mint a büntetőeljárásban résztvevő „főszereplő”⁵⁴⁰ – a büntetőeljárásokban kettős jogállással bír: egyrészt az eljárásnak olyan alanya, akinek a büntetőjogi felelősségéről döntenek, másrészt a vallomásával bizonyítási eszközt szolgáltat.⁵⁴¹ A vallomása is kettős jelleggel bír, egyrészt a terhelt az egyetlen, aki a leghiteltérdemlőbben tud számot adni az általa elkövetett bűncselekményről (ún. „tettestudomással” rendelkezik), másrészt azonban neki fűződik a legnagyobb érdeke a büntetőeljárás (sikeres) kimeneteléhez. A terhelt jogállásának, illetve a vallomásának ezen „kétarcúsága” szükségesé teszi, hogy a modern büntetőeljárási törvények a terhelt kihallgatásának menetét, a terhelt vallomására vonatkozó garanciális szabályokat rögzítsék.

⁵³⁹ Általánosságban igaz ugyanis az, hogy a bírói gyakorlat által megteremtett egységes jogértelmezés a jogalkalmazás egységességének a feltétele. L.: ERDEI (2010b) 6. p.

⁵⁴⁰ FENYVESI (2003) 212. p.

⁵⁴¹ CSÉKA (2006) 274. p.; BÁRD KÁROLY szerint: „[...] a demokratikus értékek tükröződnek abban, hogy az eljárásjog a vádlottat peralakító alanyként kezeli és nem pusztán az eljárás tárgyának, hogy elismeri rendelkezési jogát és szerepet juttat számára a bizonyítás menetében.” BÁRD (2007) 47. p.

Mielőtt meghatároznám a terhelt vallomáshoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmakat, érdemesnek tartom a terhelt vallomása és a terhelt kihallgatása fogalmakat tisztázni.⁵⁴²

2.3.1. A terhelt kihallgatása, a terhelt vallomása

A terhelt kihallgatása és a terhelt vallomása – mint büntetőeljárásbeli fogalmak – nem kezelhetők szinonim fogalomként. E két fogalom meghatározásánál a kiindulópont az, hogy a kihallgatás a büntetőügyben eljáró hatóságok törvényben rögzített joga és kötelezettsége, míg a vallomás a terhelt törvényben biztosított joga, de sosem kötelezettsége.⁵⁴³ E két fogalom két aspektusból közelíthető meg.

A tágabb értelemben vett aspektus az, hogy e két fogalom egy érem két oldalát jelenti, amelyek összehasonlíthatók ugyan, de nem értelmezhetők a több-kevesebb, egész-rész relációban.

A másik – szűkebb értelemben vett – aspektus már megengedi az előbbi relációban való értelmezést. Ha ezen utóbbi megoldást fogadjuk el, akkor – az idézett cikk szerzőjével ellentétben – a Be. 117. és 118. §-ait figyelembe véve, a kihallgatás a tágabb kategória – hiszen a megjelölt törvényhelyek a terhelt kihallgatásának menetét, az azokkal kapcsolatos eljárási rendelkezéseket rögzítik, és ezen belül található meg a terhelt vallomása mint egy lehetséges mozzanat.⁵⁴⁴ Utóbbit a magyar eljárási törvény bizonyítási eszköznek tekinti, ahhoz speciális bizonyítási tilalmakat fűz.⁵⁴⁵

⁵⁴² A fogalmak tisztázására az vezetett, hogy a „Miranda-figyelmeztetések” körében 2011-ben született egy tanulmány [JUNGI (2011)], amelyben a cikk szerzője is foglalkozott ezen fogalmakkal, a több-kevesebb relációban. Szerinte: „A vallomástétel [...] tágabb fogalom, mint a kihallgatás, mert a terhelt vallomást tehet egyrészt a hatóság általi szóbeli kikérdezés (kihallgatás) során, másrészt annak részeként, vagy ahelyett, illetve akár azt követően írásban is.” JUNGI (2011) 53. p. Véleményem szerint ez a meghatározás nem a vallomás-kihallgatás relációját adja, hanem a terhelt vallomásmegtételének a módjait rögzíti. Úgy gondolom, ha az elmélet és a törvény síkján vizsgáljuk e két fogalmat, az állítás megfordul: azaz a terhelt kihallgatása lesz a tágabb, és a terhelt vallomása a szűkebb kategória.

⁵⁴³ Lásd: Be. 117. § (2), (4), (5) bek.; 118. § (1) bek; 179. § (1) bek; 288-290. §.

⁵⁴⁴ Ezt az álláspontot képviseli a TÓTH MIHÁLY által szerkesztett tankönyv is, amikor azt írja, hogy: „A (Be.) VI. cím gyakorlatilag nem a terhelt vallomásával, hanem a terhelt kihallgatásának a legfontosabb szabályaival foglalkozik [...]”. Lásd BÁNÁTI et al. (2009) 173. p.

⁵⁴⁵ A terhelti beismerés büntető (anyagi) és eljárásjogi jogkövetkezményeihez lásd: ALFÖLDI (2014) 92-102. p.

2.3.2. A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa

(I) A *terhelt vallomása* kapcsán az egyik speciális tilalmat a *Be. 117. § (2) bekezdés* tartalmazza. A törvényhely az ún. Miranda-figyelmeztetés(ek)e(r)t rögzíti,⁵⁴⁶ amely(ek) szerint a terheltet a kihallgatásának megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta. A terheltet figyelmeztetni kell arra is, hogy amit mond, illetve rendelkezésre bocsát, bizonyítékként felhasználható. Garanciális rendelkezés, hogy a figyelmeztetést és a terhelt erre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni, elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. A megvizsgált bírósági határozatokban e tilalom megszegése tipikusan négy formában jelent meg.

(1) A tilalom megszegésének *egyik formája* visszanyúl a *terhelt kihallgatásának* kérdésköréhez. Ehhez szükséges a terhelt kihallgatási menetének rövid áttekintése.

A terhelt kihallgatásának folyamatát tekintve a szakirodalmak többsége azt vallja, hogy a kihallgatás két nagy egységre bontható, a nem érdemi (ún. formális) részre és az érdemi részre.⁵⁴⁷

Eltérő nézetek alakultak ki azonban abban, hogy mikor, mely mozzanattal indul el az érdemi rész. A vita a *Be. 117. § (3) bekezdésébe* foglalt kérdésekhez kötődik;⁵⁴⁸ abból a szempontból, hogy az említett törvényhelyet még a formális vagy már az érdemi kihallgatás részének tekintik, két tábor különíthető el. Az egyik álláspont képviselői azok, akik a (3) bekezdést a formális részhez sorolják. Azzal érvelnek, hogy az érdemi

⁵⁴⁶ A figyelmeztetések magyarországi történetéhez lásd: TÓTH (1995) 62-77. p.; GÁCSI (2011) 214-222. p.

⁵⁴⁷ Kivételt képez ez alól a pécsi iskola, amely a terhelt kihallgatását három részre osztja: a kihallgatás megkezdésére [ezalatt a *Be. 117. § (1)-(3) bekezdéseket* érti], a kihallgatás teljesítésére (ezt nevezi a terhelt érdemi kihallgatásának, amelynek két szakaszát emeli ki, a terhelt összefüggő előadását és a kérdezés jogát), és a kihallgatás záró szakaszára (ezalatt a jegyzőkönyvezést érti). Fenyvesi – Herke – Tremmel (2008) 245–247. p. Kiemelést érdemel, hogy HERKE CSONGOR a szakvizsgázóknak szánt könyvében követi a hármas felosztást, de megváltoztatja azok tartalmát. Nála az első rész a *Be. 117. § (1) bekezdésben* rögzített adatok felvételét jelenti (kihallgatás kezdete), a második rész a *Be. 117. § (2) bekezdésben* rögzített „Miranda-figyelmeztetések”, a harmadik rész pedig az érdemi rész, amelyet a *Be. 117. § (3) bekezdésével* indít útnak. HERKE (2010) 100–102. p.

⁵⁴⁸ A terhelt kihallgatása során két ízben kerül sor a terheltre vonatkozó személyi, illetve személyes adatokra vonatkozó kérdések feltételére. Lásd *Be. 117. § (1) és (3) bek.*

rész nem mást jelent mint a tényállás tisztázását, amely pedig azon kérdésekre adandó választ, mint például a terhelt foglalkozása, családi körülményei stb. [...] még nem foglalja magába.⁵⁴⁹

A dolgozatomban a másik tábor álláspontját fogadom el és követem, nevezetesen azt, hogy a Be. 117. § (3) bekezdésében rögzített kérdéseket és az arra adott válaszokat a kihallgatás érdemi részéhez kell sorolni.⁵⁵⁰ Erősíti ezt az érvet egyrészt az, hogy a törvény rendelkezése alapján a Be. 117. § (1) bekezdésében rögzített kérdésekre a terhelt mindig köteles válaszolni, míg a 117. § (3) bekezdésben rögzített kérdésekre már nem, hiszen – a Be. 117. § (2) bekezdésében meghatározott „Miranda-figyelmeztetések” után – vonatkozik rá a hallgatás joga. Különbség mutatható ki továbbá a két bekezdés között abban is, hogy míg az (1) bekezdés alapján rögzített adatoknak főszabály szerint nem lesz jelentősége a büntetés kiszabása során, addig a (3) bekezdésben foglalt adatok már súlyosító vagy enyhítő körülményként nyerhetnek értékelést. Mint ismert, a büntetés kiszabása során feladatmegosztás érvényesül a törvényhozó és a jogalkalmazó között. Míg a törvény a büntetést a büntetési minimum és maximum keretei között rendeli alkalmazni, addig a bíróság individualizál. A bíróság ugyanis a büntetés kiszabása során figyelembe veszi és értékeli a súlyosító és enyhítő körülményeket.⁵⁵¹ A Be. 117. § (3) bekezdésében rögzített valamennyi kérdés a Bkv. 56. szám alapján a büntetést befolyásoló alanyi tényező lehet, azaz az adott ügyben súlyosító, illetve enyhítő körülményként is értékelhető.⁵⁵² A Be. 117. § (1) bekezdés alapján felvett adatok azonban – a Bkv. 56. szám alapján – nem értékelhetőek a büntetés kiszabása során, egyedüli kivételt ez alól a terhelt életkora jelenthet.

Álláspontom szerint a jogalkotó szándéka is az volt, hogy a Be. 117. § (3) bekezdése már az érdemi részhez tartozzon, hiszen a (3) bekezdésben a törvénytörvény a

⁵⁴⁹ Ezt az álláspontot képviseli KIRÁLY TIBOR is, amikor úgy fogalmaz, hogy: „A terhelt kihallgatásának két része van: az első a személyi adatokra vonatkozó kihallgatás (ez a személyazonosság, a joghatóság megállapítására irányul, és jelentősége van a büntetés kiszabásában [ez utóbbit a Be. 117. § (3) bekezdésével azonosítja], és a jogaira való figyelmeztetés (tájékoztatás), a második pedig a tényállásra vonatkozó kihallgatás.” KIRÁLY (2008) 273. p. JÜNGI ESZTER az idézett tanulmányában szintén ezt az álláspontot képviseli, amikor azt írja, hogy: „A kihallgatás formális részét a Miranda-figyelmeztetés „kettévágja”, azaz a 117. § (1) bekezdésében írt adatokra nem terjed ki a vallomás megtagadásának jogosultsága, míg a (3) bekezdésben felsoroltak már a Miranda-előírás hatálya alá esnek.”, vagy amikor úgy fogalmaz, hogy: „A (3) bekezdés utolsó mondata indítja útunk az érdemi részt, a terhelt részletes kihallgatásával”. JÜNGI (2011) 52. p.

⁵⁵⁰ Ehhez a táborhoz tartozik pl. BÁNÁTI et al. (2008) 174. p.; MÉSZÁROS (2011b) 406. p.

⁵⁵¹ NAGY (2010) 329-334. p.

⁵⁵² Vö.: TÓTH – HÁGER (2013) 86. p.

„kezdődik” szót használja, ami az érdemi kihallgatás kvázi megnyitását, elindítását jelenti. Mindezek alapján megalapozottnak látom azt, hogy a terhelt érdemi kihallgatásának kezdőpontja a Be. 117. § (3) bekezdésben rögzített kérdések feltevése.

A terhelt kihallgatásának menetével kapcsolatban jelentkező probléma volt a vizsgált jogesetekben, hogy a bírósági szakban helytelen sorrendben alkalmazta a bíróság a Be. 117. § (2) bekezdés szerinti figyelmeztetést. Az egyik jogesetben azt állapította meg a másodfokú bíróság, hogy az első fokú bíróság II. r. és III. r. vádlottak kihallgatása során eljárási szabályt sértett, minthogy nem megfelelő sorrendben alkalmazta a Be. 117. §-ának (2) bekezdésében írt figyelmeztetést. II. r. vádlott a bűnösségére e figyelmeztetést megelőzően nyilatkozott, míg III. r. vádlott a bűnösségével kapcsolatos válasszal összefüggésben lényegében részletes vallomást tett. Az elsőfokú bíróság a Be. 288. §-ában foglaltak szerint járt el, anélkül, hogy az ott írtakat összevetette volna a Be. 117. §-ával.⁵⁵³ Az azóta kialakult, az egységes jogértelmezésen alapuló töretlen gyakorlat szerint a megjelölt két vádlott tekintetében nem vitatható az eljárási szabálysértés. E vádlottaknak a Be. 117. §-ának (2) bekezdésében szabályozott figyelmeztetést megelőzően tett nyilatkozata a Be. 78. §-ának (4) bekezdés II. fordulatára (is) figyelemmel bizonyítékként nem értékelhető.

(2) A Be. 117. § (2) bekezdésben rögzített tilalom megszegésének *másik sajátos formája* szintén kapcsolódik a *terhelt kihallgatásának menetéhez*. A Be. 117. § (4) bekezdése ugyanis a hallgatás jogával élő terhelteknél az egyéb figyelmeztetések mellett (így a hallgatás az eljárás lefolytatását nem akadályozza; a hallgatás nem érinti a terhelt kérdezési és indítványtételi jogát), arról is rendelkezik, hogy arra a bűncselekményre nézve, amelyre a terhelt a vallomás tételét megtagadta, a terhelthez további kérdések nem intézhetők, és a terhelt nem szembesíthető (utóbbi alól egyetlen kivétel, ha a szembesítés előtt úgy dönt, hogy vallomást tesz).⁵⁵⁴

A vizsgált jogesetekben előfordult, hogy a Miranda-jogokra történő figyelmeztetést követően úgy nyilatkoztak a terheltek (a jegyzőkönyv tanúsága szerint): „*nem kívánok*

⁵⁵³ Bf.III.380/2007/15. szám. A Be. 288. §-val kapcsolatos anomáliákhoz lásd: TÓTH – HÁGER (2013) 82-88. p.; valamint FICSÓR (2015) 35. p.

⁵⁵⁴ BÁRD KÁROLY szerint a hallgatás joga valójában kettős értelemben vett negatív jog: egyfelől „a közreműködés visszautasítására ad felhatalmazást”, másfelől pedig „együttal a hatóság beavatkozásának is útját állja, tiltja, hogy a nyilatkozat megszerzése érdekében kényszerít alkalmazzanak”. BÁRD (2009) 21. p.

vallomást tenni, a felmerülő kérdésekre, azonban válaszolok".⁵⁵⁵ Az eljáró bíróság álláspontja szerint a jegyzőkönyvből kitűnően a vádlottak valóban, önállóan, vallomástételi jogukkal nem kívántak élni, azonban kérdésekre válaszoltak, sőt szembesítésükre is sor került a későbbiek során. „Az valóban megállapítható, hogy nincs teljes összhangban a Be. 117. §-ának (4) bekezdésével ezen vádlottak kihallgatása” – érvel a bíróság, hiszen arra a bűncselekményre nézve, amelyre a terhelt a vallomástételét megtagadta a terhelthez további kérdések nem intézhetők és a terhelt a többi terhelttel vagy a tanúkkal nem szembesíthető, kivéve, ha előtte úgy dönt, hogy vallomást tesz. „Azon szándékát azonban mindkét vádlott kinyilvánította a törvényes kioktatás és annak megértése mellett, hogy a bíróság, illetve az eljárás más résztvevői által feltett kérdésekre válaszolnak.” Azzal érvel továbbá a bíróság, hogy a vallomás-megtagadási nyilatkozatukra tekintettel mindkét vádlott esetében az elsőfokú bíróság a Be. 291. § (1) bekezdésének megfelelően járt el, hiszen hivatalból a tanács elnöke a nyomozás során tett vallomásaikat felolvasta. Kérdéseket csak ezt követően tett fel a vádlottaknak, de „nyilván tehette ezt azért, hiszen mindkét vádlott a kérdésekre történő válaszadási szándékát előtte kifejezte”. Ezen nyilatkozatukat úgy kell értelmezni, hogy a hallgatás jogával nem élve és csak kérdésekre válaszolva tesznek a bíróság előtt nyilatkozatot. Ez pedig nem alapozhatja meg a Be. 78. § (4) bekezdést (bíróság szerinti: III. fordulatát).

Álláspontom szerint a bíróság azon érvelése nem helytálló, hogy a „*terheltek a hallgatás jogával jelen ügyben nem akartak élni*”. A hallgatás jogát ugyanis összetett intézményként kell kezelni, abba beletartozik akár az egész vallomás, akár annak egy részének megtagadása, sőt az egyes kérdésekre történő válaszadás megragadása is, azonban ezen elemek bármelyike megalapozza a terhelt hallgatását. Azaz a terhelt nem csak akkor él a hallgatás jogával, ha a vallomást és a kérdésekre történő válaszadást is megtagadja. Bármelyikkel él, az már a hallgatás jogának gyakorlását jelenti.

Véleményem szerint a jogesetben megjelenő problémát megnyugtatóan törvényi szinten lehetne rendezni. Így *de lege ferenda javaslatom* az, hogy a Be. 117. § (4) bekezdésében a következő kiegészítést kellene tenni. „[...] Arra a bűncselekményre nézve, amelyre a terhelt a vallomástételét megtagadta, a terhelthez további kérdések nem intézhetők, és a

⁵⁵⁵ Bf.315/2009/18. szám

terhelt a többi terhelttel, illetve a tanúkkal nem szembesíthető, kivéve, ha előtte úgy dönt, hogy vallomást tesz. Erre a terheltet figyelmeztetni kell, a figyelmeztetést és a terhelt figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén, ha a terhelt válaszolt a feltett kérdésekre (vagy vállalta a szembesítést) az (annak eredménye) bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. [...]” Ezzel a kiegészítéssel el lehetne kerülni azt a „vádat”, hogyha a terhelt a vallomást ugyan megtagadja, de úgy nyilatkozik, hogy a kérdésekre válaszol, hogy a hatóság a vallomásmegtagadási jog kikerülésével próbálkozik.⁵⁵⁶

(3) A Be. 117. § (2) bekezdésben rögzített tilalom megszegésének *harmadik sajátos formája* időben korlátozottan jelentkezett, ez ugyanis a terhelt jelzett törvényhely szerinti figyelmeztetésének és a figyelmeztetésre adott válasz szó szerinti jegyzőkönyvezése volt. Mint azt a tanúvallomáshoz kapcsolódó speciális tilalmaknál is megemlítettem, a szó szerinti jegyzőkönyvezés 2006. július 1. és 2011. február 28-a közötti időszakban volt törvényi szinten előírt követelmény a magyar büntetőeljárásokban. A szó szerinti jegyzőkönyvezés eltörlése „*értelemszerűen csökkenti a terhelti vallomásokhoz kapcsolódó lényeges eljárási szabálysértések lehetőségét*” a büntetőeljárásokban.⁵⁵⁷

A megvizsgált esetekben két alkalommal fordult elő ez a probléma.⁵⁵⁸ A bírói gyakorlat egységes volt abban, hogy a szó szerinti jegyzőkönyvezés megsértése a felvett vallomás bizonyítási eszközök közül kirekesztését eredményezi. Abban azonban már nem mutatkozott egység, hogy azt a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzula (helyesen) II. fordulata vagy (nem helyesen) III. fordulata alapján kellene kizárni. A kérdést úgy oldották meg, hogy a Be. 78. § (4) bekezdése alapján, fordulatra hivatkozás nélkül rendelkeztek a kizárásról.

(4) A Be. 117. § (2) bekezdésbeli tilalom *negyedik formája* a terhelt korábbi vallomásának ismertetéséhez, felolvasásához kapcsolódik. Ennek keretében egységes a joggyakorlat abban, hogy pl. vádlottnak a más ügyben tanúként tett vallomása nem

⁵⁵⁶ A de lege ferenda javaslatot vö. Bf.II.388/2011/10.számú döntés indokolásával.

⁵⁵⁷ TÓTH – HÁGER (2013) 83. p.

⁵⁵⁸ 6.B.525/2008/131. szám; 6.B.343/2009/104. szám. Vö.: Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklettel.

tehető a tárgyalás anyagává [ellenkező esetben a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulat alapján ki kell zárni a bizonyítékok köréből];⁵⁵⁹ ugyanígy az ügyében elkülönítéssel érintett vádlott vallomását sem lehet felhasználni.⁵⁶⁰

(II) A terhelt vallomása kapcsán a *másik speciális tilalmat a Be. 168. § (1) bekezdés 3. mondat* tartalmazza.⁵⁶¹ A jelzett törvényhely szerint „a gyanúsított [...] kihallgatásáról, illetőleg a szembesítésről jelentés nem készíthető”.⁵⁶² Mint azt korábban is említettem, a jelentésnek azon részét, amely a helyszínen tett gyanúsított nyilatkozatát tartalmazza, azért kell kizárni a bizonyítékok köréből, illetve a hivatalos személyt azért nem lehet kihallgatni erre nézve (vagy, ha már megtörtént a kihallgatása: azért kell a vallomásának ezt a részét a bizonyítási eszközök köréből kizárni): mert ezzel a törvény által biztosított hallgatási jog megkerülésére teremtenék lehetőséget.⁵⁶³ Ez pedig ellentétes lenne a tisztességes eljárás elvével. A jelzett speciális tilalom 18 jogesetben jelent meg.⁵⁶⁴ Kiemelést érdemel, hogy ezekben a jogesetekben a bíróságok következetesen kizárták a bizonyítékok köréből a jelentés adott részét, vagy a vallomást, azonban a legtöbb esetben fordulatra hivatkozás nélkül tették azt meg.⁵⁶⁵

Itt jegyzem meg, hogy az egyik jogesetben megjelent az ún. *terhelt informális kihallgatásának kérdése* is.⁵⁶⁶ Az ügyben a védő a mérgezett fa gyümölcse elvére hivatkozással az így megszerzett terhelti vallomás bizonyítási eszközök köréből való kizárását indítványozta. „Az informális beszélgetést követően tett beismerő vallomás, és minden további arra épülő vallomás az első jogellenesen beszerzett vallomás folyománya, így a «mérgezett fa gyümölcse is mérgezett» doktrína alapján nem használható fel bizonyítékként. Az eljáró bíróság azonban azon az állásponton volt, hogy a bírói gyakorlat a Be. 78. § (4) bekezdésében írt generálklauzulát szorosan értelmezi. Így nem fogadja el az angol-szász joggyakorlatban honos «mérgezett fa mérgezett gyümölcse» elvet. Eszerint valamennyi bizonyítási eszköz törvényességét

⁵⁵⁹ Bf.II.344/2013/26. szám

⁵⁶⁰ Bf.II.181/2007/4. szám

⁵⁶¹ A 2007. évi XXVIII. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló törvény) 46. §-a egészítette ki a Be. 168. § (1) bekezdést a 3. mondattal.

⁵⁶² A jelentésírás problémáihoz lásd: ELEK (2003) 25-31. p.; ELEK (2005) 21-32.p.; ELEK (2008) 110-111. p.; HÁGER (2014b) 25-29. p.; HERKE (2014) 5-8. p.

⁵⁶³ Vö.: BH 1994. 177.; ÍH 2005. 7. szám; ÍH 2005. 136. szám; TÓTH – HÁGER (2013) 84. p.

⁵⁶⁴ Lásd: Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet

⁵⁶⁵ Vö.: Összefoglaló táblázat - 1. számú melléklet és Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet

⁵⁶⁶ Bf.II.534/2014/23. szám

*önmagában, a rá vonatkozó szabályok alapján kell vizsgálni, függetlenül az azt megelőző eljárás törvényességétől. Amennyiben egy bizonyítási eszközt a vonatkozó szabályoknak megfelelően, törvényesen szereztek be, akkor az, és az abból származó bizonyíték is törvényes még akkor is, ha az adott bizonyítási eszköz létre való bizonyítékot törvénytől szerezte be a hatóság.*⁵⁶⁷ Az adott esetben a nyomozó hatóság tagja és a II. r. vádlott között történt beszélgetés valóban informális jellegű volt, arról nem készült okirat. Az elsőfokú bíróság az informális beszélgetés során elhangzottakat bizonyítékként nem is értékelte, s így annak a bizonyítékok köréből való kirekesztésére sem kerülhetett sor. A II. r. vádlott nyomozás során ezt követően történt gyanúsított kihallgatása pedig mindenben megfelelt a büntetőeljárás törvény rendelkezéseinek, s ezért a bizonyítási eszközök közül való kirekesztésére nem volt ok.⁵⁶⁸

2.3.3. Összegző gondolatok a terhelti vallomáshoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmakhoz

A terhelt kihallgatása (meghallgatása, nyilatkozata, előadása) a nyugat-európai kódexekben is létező eljárási cselekmény, arra azonban általában a bizonyítás felvétel előtt, annak keretein kívül kerül sor, már az előkészítő, majd az ún. közbelső eljárásban is és főleg a tárgyaláson.⁵⁶⁹ A magyar büntetőeljárásokban (is) – mint bizonyítási eszköznek – kiemelkedő jelentősége van a terhelti vallomásoknak, noha főszabály szerint a terhelt beismerése esetén is meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat [Be. 118. § (2) bek.].

A Be. a terhelt vallomását a 76. § (1) bekezdésben taxatív módon felsorolt bizonyítási eszközök között az utolsó helyen említi. Ez az utolsó helyre sorolás jelzésértékű, kifejezésre juttatja, hogy a beismerő vallomás ma már nem bír kiemelkedő jelleggel a bizonyítékok sorában, elveszítette a XVIII. századig meglévő „bizonyítékok királynője” címet.⁵⁷⁰ Ki kell emelni azonban azt, hogy ez a „csökkentett szerep” nem a

⁵⁶⁷ Bf.II.534/2014/23. szám

⁵⁶⁸ Bf.II.534/2014/23. szám

⁵⁶⁹ CSÉKA (1997) 187-188. p. Vö.: pl. francia CPP 114., 317, 323 cikkeikkel.

⁵⁷⁰ Ez nem új keletű jelenség – már a XIX. században is található olyan Curiai döntés, amely ezt támasztja alá – de az elmúlt száz év folyamán több hangsúly-eltolódáson ment keresztül. Az 1880-as évektől az

gyűjtőfogalomként értelmezett terhelt vallomására, hanem annak egyik formájára, a beismerő vallomásra korlátozódik.

Mindezekből következik, hogy ma már a beismerés nem perdöntő, hanem csupán egy a bizonyítékok között. Az azonban vitathatatlan, hogy jelentősége mégis megkülönböztetett, amelyet mind a gyakorlat, mind a Be. alátámaszt.⁵⁷¹ Utóbbi például az ún. speciális bizonyítási tilalmak szabályaival.

2.4. Egyéb (egyes kényszerintézkedésekhez és a titkos információgyűjtéshez, adatszerzéshez kapcsolódó) tilalmak

Végezetül, az egyes „bizonyítási eszközökhöz” kapcsolódó speciális tilalmak körébe tartoznak közvetetten *a bíróság által utólag nem engedélyezett ún. védett intézményben való házkutatás eredményének felhasználása,*⁵⁷² *a le nem foglalt irat tartalmának felhasználása,*⁵⁷³ valamint *a titkos információgyűjtés és adatszerzés eredményének a Be. szabályainak megsértésével való felhasználása.*⁵⁷⁴

A fent megjelölt, részben kényszerintézkedésekhez (házkutatás, lefoglalás), részben a nyomozási szakot megelőző és ahhoz köthető intézményekhez (titkos információgyűjtés; bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés) tartozó bizonyítási tilalmak részletes vizsgálatára jelen értekezés keretei között nem vállalkozok. Noha, kiemelten az utóbbi kategóriába tartozó intézményeknek gyakorlati relevanciája vitathatatlan, álláspontom szerint azok részletes elemzése (tekintettel a Be.-n kívül alkalmazandó háttérjogszabályokra is), jelen dolgozat keretei szétfeszítenék.⁵⁷⁵

Így a dolgozat jelen részében csak egy összefoglalást adok a megvizsgált jogesetek alapján.

1990-es évek elejéig terjedő időszakra ERDEI ÁRPÁD foglalta össze egy tanulmányban a hangsúlyeltolódás főbb pontjait. Lásd: (1991) 210-211. p.

⁵⁷¹ Vö.: ALFÖLDI (2014) 93-97. p.

⁵⁷² Be. 149. § (8) bekezdés

⁵⁷³ Be. 153. § (2) bekezdés

⁵⁷⁴ Be. 206. § (6) bekezdés; Be. 206/A. §

⁵⁷⁵ Példaként hozható, hogy (a TIGY és TASZ intézményeit is magában foglaló) disszertáció született már e témakörben. Lásd: MÉSZÁROS (2011a). A TIGY és a TASZ intézményéhez lásd még: FINSZTER (2000) 101-123. p.; FENYVESI (2001) 66-74. p.; TÖRÖK (2005) 19-32. p.; BEJCZI (2006) 126-146. p.; CZINE (2006) 119-125. p.; POLYÁK (2006) 5-34. p.; BEJCZI (2010) 44-58. p.; NÁNÁSI (2011) 105-125. p.; KIS (2012) 70-92. p.

A bíróság által utólag nem engedélyezett ún. védett intézményben való házkutatás eredményének felhasználására jogesetet nem találtunk. Megjegyzendő azonban, hogy a Be. 149. § (4) és (5) bekezdésében rögzített szabályok megsértése kapcsán két esetet dolgoztam fel.⁵⁷⁶ Mindkét határozat érdekessége, hogy benne az eljáró bíróságok a mérgezett fa gyümölcse doktrínát alkalmazzák, amikor kimondják a következőt: „[...] a bíróság azoknak a tanúknak a vallomását is kirekesztette a bizonyítékok köréből, akiknek a neve csak a törvénytörő házkutatás eredményeként fellelt dokumentumokból vált ismertté [...]”.

A le nem foglalt irat tartalmának felhasználása kapcsán három jogesetet találtam.⁵⁷⁷

A titkos információgyűjtés és adatszerzés eredményének törvényellenes felhasználására 21 jogesetet találtam. Ez két tipikus formában jelent meg. Egyrészt a bizonyítékok kizárását eredményezte a titkos információgyűjtés lefolytatására meghatározott időtartam túllépése (ez 2 jogesetben merült fel);⁵⁷⁸ másrészt az a tény, hogy úgy használta fel az elsőfokú bíróság a titkos információgyűjtés útján szerzett bizonyítékokat, hogy azok bizonyítékként való felhasználását az ügyész nem indítványozta, így arról a nyomozási bíró sem hozott határozatot (ez 4 jogesetben fordult elő).⁵⁷⁹ Az egyéb, az előbbi két csoportba nem sorolható titkos információgyűjtéshez és adatszerzéshez kapcsolódó jogesetek jegyzékét az Összefoglaló táblázat – 2. számú mellékletben tételesen felsoroltam.

3. A kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak

3.1. Alapvetések

„Más tiltott módon” történő megszerzésnek minősül másodsorban az *olyan eljárás, amely a kihallgatott személy tudatának befolyásolásával jár.*⁵⁸⁰ E körbe tartozik a *fizikai*

⁵⁷⁶ Lásd: Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet

⁵⁷⁷ Lásd: Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet

⁵⁷⁸ Bf.II.357/2009/28. szám; Bf.I.159/2009/48. szám

⁵⁷⁹ 3.Bf.217/2007/11. szám; 2.Bf.225/2008/10. szám; 1.Bf.50/2008/28. szám; Bf.I.156/2007/23. szám.

⁵⁸⁰ KIRÁLY (2008) 259. p.

tettlegességet el nem érő, de azt megközelítő vagy azzal egyenértékű kínzás jellegű fárasztás (pl. éjszakai kihallgatások, a dohányzás lehetőségének tartós megvonása, éheztetés, alvás megvonás stb.).⁵⁸¹ Ebbe a kategóriába tartozhat továbbá a „*beugratás*”, *az előnyök alaptalan ígéretése, valamint minden olyan pszichikus jellegű befolyásolás, amely a kihallgatott személyt akarata ellenére, vagy akaratával ellentétes vallomás megtételére befolyásolja.*⁵⁸² Az utóbbi három kategóriát érdemes részletesebben megvizsgálni.⁵⁸³

3.2. A taktikai blöff

A bűnügyek felderítésében kiemelkedő jelleggel bír a nyomozási szakban végzett *gyanúsított ki hallgatás*. Így a blöffölés (elsősorban a beugratás, másodsorban az előnyök alaptalan ígéretése és a pszichikus jellegű befolyásolás) a nyomozó hatóság eljárásához köthető intézmény,⁵⁸⁴ amelynek alkalmazása nem csak az amerikai kontinensen,⁵⁸⁵ hanem hazánkban is szakmai vitákat váltott ki.⁵⁸⁶ Míg az USA-ban a taktikai blöff alkalmazási keretébe a beugratáson túl (pl. a tagadásba vetett hit fokozatos, koholt bizonyítékokkal való aláásása), belefér az előnyök alaptalan ígéretése (pl. büntetlenség beismerő vallomás esetén), sőt belefér a pszichikus jellegű befolyásolás is (pl. ordítózás a terhelttel);⁵⁸⁷ addig ez a magyar „taktikai blöff kereteinek” túl széles sáv lenne. Ezzel kapcsolatban az a megoldási lehetőség látszik elfogadhatónak, hogy hazánkban megengedett ugyan a taktikai blöff, de abba sem az előnyök alaptalan ígéretése, sem a pszichikus jellegű befolyásolás nem tartozhat

⁵⁸¹ VARGA (2003a) 154. p.

⁵⁸² VARGA (2003a) 155. p.

⁵⁸³ A vizsgált jogesetek között 2 vonatkozott a más tiltott módon történő bizonyítékszerzés e kategóriájához. Lásd: Összefoglaló táblázat - 2. számú melléklet

⁵⁸⁴ TÓTH MIHÁLY szerint „[...] a taktikai blöff a taktikai fogások rendszerébe tartozó, bizonyíték szerzését célzó eljárás, amelyben a vizsgáló legalább részben bizonyítatlan, ellenőrizetlen valóságtartalmú tényeken vagy körülményeken nyugvó látszat tudatos keltésével olyan helyzetet igyekszik teremteni, amely a gyanúsítottat addig feltáratlan bizonyíték szolgáltatására ösztönözheti”. TÓTH (2004) 867. p.

⁵⁸⁵ Erről, valamint az egyes taktikai fogások hatékonyságáról szól LEO, RICHARD A.: *Inside the interrogation room* című tanulmánya, amelynek főbb pontjait BÓCZ (2001) 22-36. p. foglalt össze. Lásd továbbá: DRIZIN – LEO (2004) 891-1007. p.; KASSIN ET AL. (2010) 1-38. p.

⁵⁸⁶ TÓTH (1980) 14-21. p.; JACSÓ (1980) 76-77. p.; BODROGI (1981) 67-69. p.; SZIJÁRTÓ (2013) 55-58, 62-63. p. A terhelték (és tanúk) pszichikus jellegű befolyásolását részletesen vizsgálja ELEK (2009) 87-102. p.

⁵⁸⁷ Utóbbi vö.: ELEK (2008) 103-105. p.

bele.⁵⁸⁸ A beugratás azonban eszköze lehet a bűnügyi felderítésnek, ha az az alábbi feltételeknek megfelel.⁵⁸⁹

Taktikai blöff (beugratás) alatt ugyanis az igaznak hitt feltételezések tudatos felhasználásával olyan helyzet létrehozatalát kell érteni, amelyben a kihallgatást végző rendelkezésére álló adatok pontos köréről és tartalmáról tájékozatlan gyanúsított – a blöff (beugratás) sikere esetén – bizonyítékot szolgáltat önmaga ellen.⁵⁹⁰ A fogalom meghatározásból kitűnik az a *három konjunktív feltétel*, amelyeknek a blöff (beugratás) alkalmazása során teljesülniük kell. Első ilyen feltétel, hogy a blöffel csakis a kihallgatást végző nyomozó hatóság tagja élhet a gyanúsítottal szemben. A taktikai blöffel (beugratással) a nyomozó sosem bizonyít, legfeljebb kivált bizonyítékuul szolgáló vagy bizonyítékhoz vezető megnyilvánulást.⁵⁹¹ Így sikeres blöff esetén – bár a gyanúsított önmaga ellen szolgáltatott bizonyítékot – nem sérül az önvádra kötelezés tilalma, hiszen a gyanúsított saját magát hozta ebbe a helyzetbe (pl. egy elszólással, amelyre a kihallgatást végző visszakérdez). A második feltétel az, hogy a terhelten közöljék a gyanúsítást,⁵⁹² az viszont már nem feltétel, hogy a nyomozó hatóság rendelkezésére álló adatok pontos köréről is tájékoztatást nyújtsanak neki ekkor. Végül a harmadik feltétel, hogy a blöffel szerzett információ csak akkor használható fel bizonyítékként, ha a terhelt kihallgatásának megkezdésekor elhangzott a Be. 117. § (2) bekezdésben foglalt figyelmeztetések köre, és ez jegyzőkönyvezésre került. Ha ezek a

⁵⁸⁸ A befolyásoló kérdésekhez lásd: ELEK (2007) 266. p.; Kiemelést érdemel, hogy a kialakult joggyakorlat alapján tiltott kihallgatási módszernek minősül – és ez alapján a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulója alapján bizonyíték kizárását von maga után –, ha a tanút a felismerésre bemutatás előtt befolyásolják. A 3.Bf.48/2012/16. számú döntésében ezt a következőképpen vezette le a Fővárosi Ítéltábla: „Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikk I.1. pontjában megfogalmazott fair trial alapelve és az emberi méltóság tiszteletben tartására vonatkozó előírás alapján az igazságot nem kell minden áron kideríteni. A kényszer alkalmazása, a megtévesztés és a kínvallatás még akkor is tilos, ha akár a cselekmény, akár a terhelt társadalomra veszélyessége ezt indokolná. A terhelt és a tanúk akaratdöntési és akaratnyilvánítási szabadságát nem lehet befolyásolni, ezért tiltott kihallgatási módszereket sem lehet alkalmazni. Ilyen tiltott kihallgatási módszer lehet a tanú befolyásolása a felismerésre bemutatás előtt. [Az amerikai szakirodalom ezt nevezi system variables-nak, azaz ún. rendszeren belüli befolyásoló tényezőnek. Lásd: KOLLÁR (2013) 101. p.] A tisztességes eljárást sértő felismerésre bemutatás eredménye, amely kihatott a tanú tárgyalási vallomására is, bizonyítékként nem volt figyelembe vehető, mert a Be. 78.§ (4) bekezdése szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság tiltott módon szerzett be.”

⁵⁸⁹ KERTÉSZ IMRE is azt képviselte, hogy noha a kihallgatást végzőnek becsületesen kell viselkednie, ez nem azt jelenti, hogy semmiféle harci cselhez nem folyamodhat. KERTÉSZ (1965) 234-235. p.

⁵⁹⁰ TÓTH (1980) 15. p.

⁵⁹¹ TÓTH (1980) 16. p.

⁵⁹² Be. 43. § (2) bekezdés a) pont

feltételek nem érvényesülnek, a blöff (beugratás) más tiltott módon történő megszerzésnek minősül.

A taktikai blöff kérdése a vizsgált jogesetek közül egyben jelent meg. A Nógrád Megyei Bíróságnak a 12.B.140/2009/27. számú határozatában arról kellett döntenie, hogy vajon a köldökszínór elvágást következetesen tagadó (anya) terheltet a nyomozó hatóság „beugratta-e”. A kérdés elméleti síkú vizsgálat volt a bíróság részéről, ugyanis a terhelt a nyomozó hatóság alább kifejtésre kerülő cselekménye előtt, és azután is tagadta, hogy elvágta volna megszületett gyermeke köldökszínóját. A tényállás szerint a gyanúsított kihallgatásakor a nyomozó hatóság az egyik rendőrtisztet mint doktornőt mutatta be a terheltnek. A rendőrtiszt a következőket mondta a terheltnek: *„Ne mondja nekem, hogy a köldökszínór nem lett elvágva, illetve oly módon, ahogy maga elmondta. A gyereke élve született, hiszen orvos vagyok, én ezt jobban tudom.”* A bíróság azt vizsgálta meg, hogyha az anya e rendőri cselekmény hatására megváltoztatta volna a vallomását, az a nyomozó hatóság részéről megengedett taktikai blöffnek, vagy a terhelti vallomás kizárását maga után vonó blöffnek minősült volna. A bíróság ezzel kapcsolatban az általánosság szintjén kifejtette, hogy *„minden olyan módszer alkalmazása tilos a büntetőeljárásokban, aminek következtében a kihallgatott számára nem marad alternatíva, az ő akarata nem érvényesülhet, hanem csak a vallatójéé”*. A konkrét eset kapcsán pedig azt a megállapítást tette, hogy *„a kihallgatást végző rendőrök magatartása jelen esetben nem hatott kényszerítően a terhelt cselekvésére, arra volt alkalmas, hogy motiválja lehetséges magatartását, a választás lehetőségét mindvégig meghagyva”*. Azaz a bíróság arra a megállapításra jutott, hogyha az anya megváltoztatta volna a vallomását a blöff hatására, az nem minősülne jogellenesen megszerzett bizonyítási eszköznek, ugyanis a rendőri blöff olyan mérvű volt, ami nem alapozza meg a terhelti vallomás jogellenességét. Ez a jogeset azért bír jelentőséggel, mert, ha a jogeset egyéb adatait számba vesszük, látható, hogy – ha a terhelt tényleg megváltoztatta volna a vallomását – a nyomozó hatóság cselekménye a taktikai blöff fentebb taglalt három konjunktív feltételét kimerítette volna (1. a nyomozó hatóság tagja bizonyíték kiváltási céllal tette; 2. a terhelttel a blöfföt megelőzően közölték a gyanúsítást; 3. a blöfföt megelőzően ismertették vele a Miranda-jogait). Azaz – KERTÉSZ IMRE szavaival élve – valójában megengedhető „harci cselnek” minősült volna, az így megszerzett terhelti vallomást nem kellett volna kizárni a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata alapján.

Végezetül, a taktikai blöffel kapcsolatban – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok *általános rendszerszintű kérdéseként* – megjegyzendő, hogy, egyes szerzők különbséget tesznek a bizonyítási tilalmakon belül ún. *kemény bizonyítási tilalmak és puha bizonyítási tilalmak* között.⁵⁹³ A *kemény bizonyítási tilalmak* alatt a törvényben kifejezett bizonyítási tilalmakat értjük (lásd egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó tilalmaknál kifejtetteket). Ezzel szemben a *puha bizonyítási tilalmak* pedig, amelyeket akár bizonyítási korlátként is értelmezhetünk, ahhoz kapcsolódnak, hogy a büntetőeljárás jog nagyrészt éppen a bizonyítékok beszerzésének és értékelésének garanciáit tartalmazza. Több-kevesebb áttétellel, burkoltan bizonyítási vonatkozásai, hatásai vannak az eljárásjogi részletszabályoknak. Ezek a részletszabályok pedig gyakran nem mások, mint az ún. *puha bizonyítási tilalmak*.⁵⁹⁴ Így általában számos nyomozási cselekmény vezet el bizonyíték keletkezéséhez, szerzéséhez és a bizonyítási cselekmények vonatkozásában vannak eljárási szabályok, sőt a pécsi büntető eljárásjogi iskola szerint vannak igen fontos kriminalisztikai ajánlások. Ha a bizonyíték keletkezésénél a megszerzésre vonatkozóan vannak részletes előírások, akkor azok közül bármelyik megsértése felveti a *részleges jogellenesség* kérdését.⁵⁹⁵

A kemény-puha-részleges stb. bizonyítási tilalmak közötti különbségtétel valójában *a bizonyíték jogellenességének a viszonylagossága*.⁵⁹⁶ E témakörben pedig mind a külföldi, mind a hazai szakirodalomban⁵⁹⁷ a fentebb kifejtett ún. *taktikai blöff* kapcsán (azaz, hogy a hatóság megtévesztheti-e a vallomástétel közben a kihallgatottat) bontakozott ki nagyobb vita.

⁵⁹³ HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 145-146. p.; ERDEI ÁRPÁD az utóbbit „álruhában megjelenő bizonyítási tilalomnak” nevezi. ERDEI (1995) 61. p.

⁵⁹⁴ HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 145-146. p.

⁵⁹⁵ TREMMEL (2005) 307. p.

⁵⁹⁶ TREMMEL (2005) 307. p.

⁵⁹⁷ PL. KERTÉSZ (1965) 234-235. p.

VIII. A „résztevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” megszerzett bizonyíték kizárása [Be. 78. § (4) bek. III. fordulat]

1. Fogalmi alapvetés („résztevők eljárási jogainak lényeges korlátozása” kifejezés értelmezése)

A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alapján *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész, vagy a nyomozó hatóság [...] a részttevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg”*. Ezen fordulat kapcsán a dolgozat két kérdéskört érint, egyfelől azt, hogy a törvény miért a „résztevők” kifejezést használja; másfelől pedig azt, hogy mi minősül „lényeges korlátozásnak”.

1. 1. A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat alanyi oldala - az „eljárási részttevők” kifejezés értelmezése

A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata *„eljárási részttevők jogait”* helyezi védelem alá. A többes szám használatával a jogalkotó nyilván azt kívánta kifejezésre juttatni, hogy a III. fordulattal nemcsak a terheltet – mint a büntetőeljárás alakulásában leginkább érintett személyt – helyezi védelem alá, hanem mindenki mást, aki a Be. értelmében eljárási részttevőnek minősül.⁵⁹⁸

Nem tűnik azonban célszerűnek a többes szám használata, hiszen a nyelvtani értelmezés alapján legalább két résztvevő eljárási jogának kellene csorbulnia ahhoz, hogy a III. fordulatot alkalmazni lehessen. Megállapítható, hogy a bírói gyakorlat sem követi szorosan a nyelvtani értelmezés szabályát, hiszen már egy eljárási résztvevő eljárási jogának lényeges korlátozása is bizonyíték kizárását eredményezheti.⁵⁹⁹

⁵⁹⁸ Az eljárásban résztvevő személyeken a Be. V. fejezetében felsoroltakat (terhelt, védő, sértett, magánvádló, pótmagánvádló, magánfél, egyéb érdekelt, képviselők, segítők), valamint a tanút és a szakértőt kell érteni. Király Tibor a bírósági szakban az ügyészt – mint a vád képviselőjét – is a résztvevőkhöz sorolja. KIRÁLY (2008) 260. p.

⁵⁹⁹ A Debreceni Ítéletábla a Bf.II.478/2009/8. számú döntésében például *„a terhelt – mint eljárási résztvevő – vallomását azon az alapon zárta ki a bizonyítékok köréből a bíróság, hogy a terhelt első (nyomozati szakban tett) vallomását közepesen ittas fokban tette meg”*. Ezzel pedig a terhelt eljárási joga lényeges korlátozás alá esett.

Mindezek alapján célravezetőbb lenne a törvényi megfogalmazást megváltoztatni úgy, hogy „[...] *valamely résztvevő eljárási jogának lényeges korlátozásával*” megszerzett bizonyíték nem értékelhető bizonyítékként.

1.2. A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat tárgyi oldala – az eljárási jogok „lényeges korlátozásának” értelmezése

A Be. az egyes résztvevőkre vonatkozó szabályoknál meghatározza a résztvevők eljárási jogait, azzal viszont adós marad, hogy mi minősül „*lényeges korlátozásnak*”, azt a bíróság mérlegelésére bízza. (Kiemelendő, LŐRINCZY GYÖRGY már 1998-ban, a Be. tervezet során „gumi fogalomként” tekintett a „lényeges korlátozásra”, álláspontja szerint igen nehéz lesz a jogalkalmazóknak e kérdésben egységes gyakorlatot kialakítani.⁶⁰⁰)

Ezzel kapcsolatban kiindulópontnak kell tekinteni azt, hogy a III. fordulat alkalmazása szempontjából egyrészt e körbe tartozik az olyan eljárási jogok megsértése, amelyekhez a Be. nem fűz külön érvénytelenségi következményt (pl. nem biztosítják a terheltnek, hogy vallomását összefüggően előadhassa); másrészt e körbe tartozhat a Be.-ben szabályként elő nem írt, az általános tapasztalaton alapuló felvetés, amely szerint pl. az ittas vagy bódult állapotban történő kihallgatás azért valósítja meg a III. fordulatot, mert a kihallgatott ilyen állapotban csak korlátozottan tud helyes vallomást tenni.⁶⁰¹ Mindezek alapján a bíróság akkor értékelheti lényegesnek az eljárási szabálysértést, ha az a résztvevő valamely eljárási jogosítványát érdemben érinti, és amely a hatóság meggyőződését – a bizonyíték hiteltérdemlőségét illetően – megingatja.⁶⁰²

A megvizsgált bírósági döntésekben a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatára hivatkozással tipikusan a terhelt, a védő, valamint a képviselő eljárási jogainak lényeges korlátozása miatt került sor bizonyíték kizárására.

⁶⁰⁰ LŐRINCZY (1998) 223. p.

⁶⁰¹ CSÉKA ET AL. (2006) 227-228. p.

⁶⁰² A gyermekkorú tanúk kihallgatásával kapcsolatban vö.: BH 2005. 204.; BH 2005. 343.; BH 2005. 385.; ÍH 2006. 94. szám; valamint ELEK (2011) 101-105., 109-111. p.

A terhelt vallomása kapcsán a kizárási ok abban nyilvánult meg, hogy védője nélkül, ittas vagy kábítószerrel bódult állapotban tett vallomást a nyomozó hatóság előtt. Ez kifejezetten egy határozatban fordult elő.⁶⁰³

A védő, valamint a képviselő eljárási jogainak lényeges korlátozását pedig (két jogesetben megjelenve) a terhelt, valamint a képviselt személy kihallgatásán való jelenléti jog, felvilágosítás-adáshoz való jog megvonásával idézték elő.⁶⁰⁴

A továbbiakban a fogva lévő terhelt védelemhez való jogának csorbulását – mint a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alkalmazásának egyik gyakori okát – külön pontban, a 8/2013. (III. 1.) AB határozaton keresztül mutatom be.

2. Az eljárási jogok „lényeges korlátozásának” jelentése a 8/2013. (III.1.) AB határozat fényében

Az Alkotmánybíróság a 8/2013. (III.1.) határozatában a fogva lévő terheltek hatékony *védelemhez való jogának* értelmezésével egyúttal revízió alá vonta a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatában rögzített jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának ún. relatív fordulatát is.⁶⁰⁵

Az Alkotmánybíróság ugyanis megállapította, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdéséből (védelemhez való jog) fakadó alkotmányos követelmény, hogy a Be. 48. § (1) bekezdésének alkalmazásakor a terhelt érdekében kirendelt védőt a terhelti kihallgatás helyéről és időpontjáról *igazolható módon* (1. feltétel), *olyan időben értesítsék* (2. feltétel), hogy a kirendelt védőnek lehetősége legyen az eljárási törvényben foglalt jogait gyakorolni és a terhelti kihallgatáson részt venni. Ilyen értesítés elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítékként nem értékelhető.⁶⁰⁶ Azaz, iránymutatást adott arra, hogy az ilyen (nyomozó) hatósági mulasztások a Be. 78. § (4)

⁶⁰³ Bf.II.478/2009/8. szám

⁶⁰⁴ 3.Bf.31/2008/13. szám; 3.Bf.232/2008/7. szám. Ezzel ellentétes döntést hozott a Győri Ítéltábla, amikor nem zárta ki a terhelt nyomozati szakban tett vallomását azon az alapon, hogy a védő kirendelésére csak az terhelt első kihallgatását követő napon került sor. Bf.50/2008/54. szám.

⁶⁰⁵ 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391. A jelzett határozatot a tisztességes eljáráshoz való jog kontextusából részletesen elemzi: SÜLYÖK – SÜLYÖK (2014) 246-247. p.

⁶⁰⁶ 8/2013. (III.1.) Ab hat., ABH 2013, 391. Kiemelendő, hogy a terhelt vallomása helyesen bizonyítási eszközként (és nem bizonyítékként) nem értékelhető.

bekezdés III. fordulata alapján bizonyítási eszköz/bizonyíték kizárást eredményeznek, mivel ily módon a terhelt (hatékony) védelemhez való joga lényegesen csorbul.⁶⁰⁷

2.1. Az indítvány és annak befogadhatóságának tartalmi követelményeinek vizsgálata

Az ügyben az *indítványozó* (terhelt) abból indult ki, hogy a büntetőeljárásokban *a védelemhez való jog megfelelő érvényesülése egyúttal a büntetőeljárás törvényességének is garanciája.*⁶⁰⁸ Az indítványozóval szemben a Soproni Városi Rendőrkapitányság rendelte el a nyomozást folytatólagosan, súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás megalapozott gyanúja miatt, őt 2010. január 5-én 16.30-kor őrizetbe vette, ezzel együtt védőt rendelt ki neki. A nyomozó hatóság a terhelt kihallgatását aznap 21.05-kor kezdte meg, azon a kirendelt védő azonban nem tudott megjelenni. A nyomozó hatóság a fentebb megjelölt feltételek (1. és 2. feltétel) egyikét sem tudta igazolni a védő kirendelésével kapcsolatban. Nem volt igazolt, hogy a fogva lévő terhelt érdekében kirendelt védőt a kihallgatás tervezett időpontjáról és helyszínéről (a kihallgatást megelőzően, kellő időben) értesítette volna. Így nem teremtette meg azt a lehetőséget, hogy a kirendelt védő jelen lehessen annak a fogva levő terheltnek a kihallgatásán, akinek érdekében kirendelték.

Az indítványozó szerint a védelemhez fűződő jog jelen bűnügyben azért sérült, mert a nyomozó hatóság a Be. 48. § (1) bekezdésében előírtakat figyelmen kívül hagyva nem tájékoztatta a panaszos érdekében kirendelt védőt a terhelti kihallgatás időpontjáról, így a kirendelt védőnek nem is lehetett tudomása a panaszossal szemben foganasított eljárási cselekményről. Ebből következően a kirendelt védő nem gyakorolhatta a Be. 50. §-ában biztosított jogait (így a terhelti kihallgatáson nem jelenhetett meg, a panaszossal előzetesen nem tudta felvenni a kapcsolatot, valamint nem tudott számára felvilágosítást nyújtani a védekezés törvényes eszközeiről, illetve eljárási jogairól).⁶⁰⁹ Az indítványozó az alkotmányjogi panaszában előadta azt is, hogy a bűnügyben eljáró bíróságok a

⁶⁰⁷ Előrebocsájtva megjegyzem, hogy az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítélet, valamint a városi bírósági ítélet alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság arra hivatkozással nem állapította meg, hogy nem a kifogásolt terhelti vallomás alapozta meg az elítélést, és a vallomás nem befolyásolta érdemben az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítéletet 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 404 [56]

⁶⁰⁸ 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 392 [4]

⁶⁰⁹ 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 392-393, [4]

cselekmény tényállásának megállapítása során az alapjogok megsértésével beszerzett terhelti vallomását is értékelték.⁶¹⁰

Az ügyben mind az első, mind a másodfokú bíróság vizsgálta a fenti rendőri mulasztást, majd arra a következtetésre jutottak, hogy a terhelt első kihallgatása alkalmával megszerzett vallomást bizonyítékként (ismét megjegyezzük, helyesen: bizonyítási eszközként) értékelték.⁶¹¹

Az indítványozó szerint tehát az *alapjogok megsértésével beszerzett terhelti vallomás* felhasználása a másodfokú bíróság ítéletének alaptörvény-ellenességét eredményezi, ezért az indítványozó a törvényszéki ítélet megsemmisítését kezdeményezte.⁶¹²

Kiemelendő, az *Alkotmánybíróság* az indítványt *kettős jogalapon nyilvánította befogadhatónak*: az indítványozó kérelmét egyszerre tekintette a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenességi alapú és alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésként.

Előbbi (alaptörvény-ellenességi alap) abból vezette le, hogy az indítványozó hivatkozott az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében rögzített védelemhez való jog sérelmére. Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy a védelemhez fűződő alkotmányos alapjogot olyan összetett jogként kezeli, amely elsősorban a büntetőeljárásban terheltként szereplő saját eljárási jogosítványaiiban és a védő igénybevételéhez való jogban, másfelől magának a védőnek a jogállásában realizálódik.⁶¹³

⁶¹⁰ 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 393, [5]

⁶¹¹ Az ügyben másodfokú bíróságként eljáró Győri Törvényszék például a következő indokolást adta: „a kirendelt védő értesítésének elmaradása a terhelti kihallgatás tervezett időpontjáról nem jelenti a védekezéshez való jog lényeges korlátozását [...] ez nem olyan súlyú jogkorlátozás, amely akár a városi bíróság ítéletének hatályon kívül helyezését, akár a szóban forgó terhelti vallomásnak a bizonyítékok köréből kirekesztését indokolja. A Be. [ugyanis] kifejezetten nevesíti azokat az eljárási szabálysértéseket, amelyek a vallomás bizonyítékként történő értékelését kizárják. Ilyen jellegű eljárási szabálysértésként a jogalkotó kizárólag a Be. 117. § (2) bekezdésébe foglalt, «Miranda-formulaként» ismert figyelmeztetés elmulasztását nevesíti. [...] A Be. nem fűz ilyen jellegű jogkövetkezményt ahhoz, ha a kirendelt védő értesítése a terhelti kihallgatás tervezett helyéről és időpontjáról elmarad.”. 8/2013. (III.1) AB hat., ABH 2013, 391, 392 [3]

⁶¹² 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 393, [6]

⁶¹³ 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 395 [20]

Utóbbi (alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés) pedig a nyomozó hatósági mulasztások elszaporodottságában jelölte meg. A bűnügyi nyomozások során számos alkalommal fordul(t) elő, hogy az éjjeli órákban bűnügyi őrizetbe vett és kihallgatott terhelt részére a kirendelt védőt a nyomozó hatóság telefax útján úgy értesítette/értesíti, hogy a védő nyilvánvalóan csak a következő munkanap reggeli óráiban, már a terhelti kihallgatás foganatosítását követően értesül(t) az eljárási cselekményről.⁶¹⁴ (Megjegyzem, a 2006 és 2014 közötti időszakban az anonim határozatok tárában közzétett egyedi, érdemi döntések közül, hasonló problémakörre 10 jogesetet találtam.⁶¹⁵) Ilyen esetekben ugyanis a kirendelt védő formálisan kap értesítést a kihallgatás tervezett időpontjáról és helyszínéről, azonban az értesítés ideje és módja miatt ténylegesen nincs lehetősége a kihallgatáson megjelenni és a Be.-ben meghatározott feladatait teljesíteni.⁶¹⁶

Mindezeket figyelembe véve az Alkotmánybíróság érdemi eljárása során megválaszolandó alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek elsősorban azt tekintette, hogy összhangban áll-e az Alaptörvénnyel, ha a nyomozást folytató hatóság nem teremti meg annak a lehetőségét, hogy a büntetőeljárásban a kirendelt védő a Be.-ben foglalt jogait ténylegesen gyakorolhassa.⁶¹⁷ Álláspontja szerint, abban az esetben, ha a terhelti kihallgatás helyéről és időpontjáról nem igazolható módon (1. feltétel) és nem olyan időben (2. feltétel) értesítik a kirendelt védőt, hogy annak lehetősége legyen a terhelti kihallgatáson részt venni és a törvényben foglalt jogait gyakorolni, az nem áll összhangban az Alaptörvénnyel, ekként az így felvett terhelti vallomás – a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alapján – bizonyítási eszközként nem értékelhető.

A továbbiakban az 1. és 2. feltételeket vizsgálom meg részletesen.

⁶¹⁴ Hasonló helyzet áll elő, ha a nyomozó hatóság hétvégén hallgatja ki a terheltet. 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 395, 401 [21] és [46]

⁶¹⁵ 6.B.377/2007/210. szám; Bf.II.390/2009/17. szám; 6.B.343/2009/104. szám; 22.B.721/2011/41. szám; Bf.II.385/2011/45. szám; 31.B.1340/2011/72. szám; B.129/2012/24. szám; 14.B.359/2012/48.szám; B.4/2013/13. szám; 3.Bf.293/2013/19. szám; Az AB határozat megszületése előtt nem volt egységes a joggyakorlat a kérdésben, hogy ilyenkor mi lesz a megszerzett terhelti vallomás sorsa. A 22.B.721/2011/41. számú döntésben pl. az így megszerzett vallomást nem zárta ki a bíróság, indokolása a következő volt: „önmagában az a tény, hogy védő kirendelésére csak a gyanúsítottkénti kihallgatása után került sor, olyan relatív eljárási szabálysértés, amely a vallomás bizonyítékként történő értékelését nem teszi kérdésessé, hiszen megállapítható volt, hogy a vádlott nem került kedvezőtlenebb helyzetbe, és érdeksérelem nem érte”.

⁶¹⁶ 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 401 [46]

⁶¹⁷ 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 395 [21]

2.2. A védőnek a fogva lévő terhelt első, gyanúsított kihallgatásáról való „igazolható módon”, és „kellő időben” való értesítésének értelmezése

Felmerül ugyanis a kérdés, hogy vajon *mi minősül* az értesítés szempontjából *igazolható módnak, mit kell az olyan idő* (kellő idő) *alatt érteni*? Előljáróban leszögezem, hogy e kérdések megválaszolása a joggyakorlatra vár, az ügyek egyedisége miatt sem az Alkotmánybíróság, sem a jogalkotó nem adhat rá konzekvens választ. Azonban ajánlások megfogalmazhatók.

2.2.1. Az „igazolható módon” való értesítés kritériumai

A vizsgált AB határozat előtti joggyakorlatot áttekintve elmondható, hogy az *igazolható mód* mindenképpen *írásos formát* igényelne, a magam részéről hozzáteszem: a kirendelő határozat faxon elküldése, akkor minősülhet igazolt módnak, ha arról még a terhelt kihallgatása előtt visszajelzést küld a kirendelt védő. A védő *telefonon* történő értesítése *ultima ratio* jelleggel elfogadható, azonban annak bizonyítása már nehezebb lehet. Egy ügyben pl. felmerült a kérdés, hogyha a fogva lévő terhelt kihallgatása előtt a nyomozó hatóság tagja telefonon értesíti a védőt a kirendelés tényéről, de csak a kihallgatás után faxolják át a kirendelő határozatot: ha nem vesz részt a terhelt kihallgatásán a védő, a terhelt vallomása kizárható-e azon az alapon, hogy nem igazolható módon történt meg a védő értesítése a kirendelésről. Vitathatatlanul bonyodalmas lehet ennek a bizonyítása, de az adott ügyben eljáró bíróság igazoltnak tekintette az értesítési módot, így nem zárta ki a vallomást a bizonyítékok köréből.⁶¹⁸ Ellenben kizárta a védő nélküli első, nyomozási szakban megtett terhelti vallomást a bíróság, abban az esetben, amikor a terhelt a telefonjáról saját maga értesítette a kirendelt védőt a kirendelés tényéről.⁶¹⁹

2.2.2. A „kellő időben” való értesítés kritériumai

A Kúria egy 2014-ben felállított joggyakorlat-elemző csoportja által készített vizsgálat szerint az „*olyan időben*” (vagy másképp megfogalmazva: „*kellő időben*”) értesítés: ha

⁶¹⁸ 6.B.343/2009/104. szám

⁶¹⁹ Bf.II.385/2011/45. szám

az a terhelt kihallgatását 24 órával megelőzi.⁶²⁰ Ez nem egy elvont okszerűségi, hanem jogszabályban meghatározott határidő, amelyet a nyomozó hatóság köteles betartani és az ügyiratokban dokumentálni. (Ez a határidő elegendő ugyanis ahhoz, hogy a védő az ország bármely területéről megérkezessen a kihallgatásra.)⁶²¹ A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló jelentése szerint a nyomozó hatóságok azonban nem, vagy nem megfelelően dokumentálják az értesítés időbeliségét, mert az értesítésen, illetőleg az azt pótlólag szánt feljegyzésben általában kizárólag az értesítés keltének napját rögzítik.⁶²² Sőt a joggyakorlat-elemző csoport – ugyan az elemzett alkotmánybírósági határozat megszületése előtti időből – rámutatott több extrém (pl. éjjeli) értesítés-kiküldési időpontokra, sőt volt olyan, hogy adott ügyben az értesítésben a kihallgatás napja tűnt csak ki, és a kihallgatásra aznap nulla óra 42 perckor került sor, védői részvétel nélkül.⁶²³

A kialakult joggyakorlat szerint ilyen esetben (azaz akkor, ha az első terhelti – gyanúsított – vallomást jogellenesen szerezték meg) a következő gyanúsított kihallgatás alkalmával az *„új vallomás vs. fenntartott vallomás”* kérdésköre merül fel. A joggyakorlat-elemző csoport anyagából is kitűnik, hogyha a terhelt a későbbi kihallgatásán lényegében megismétli a korábbi törvénysértően megszerzett vallomását, akkor az utóbbi vallomása törvényesen beszerzett bizonyítási eszköznek minősül, mivel ez már *új vallomás*, és közömbös annak viszonya a korábbi bizonyítási eszközként nem értékelhető vallomással.⁶²⁴ Kérdéses azonban, hogyha a terhelt a következő kihallgatásán csak fenntartja a korábbi törvénysértően megszerzett vallomását, a *fenntartott vallomás* törvényes bizonyítási eszköznek minősül-e. A joggyakorlat-elemző csoport szerint *„miután a terhelt joga eldönteni, hogy a korábbi vallomását fenntartja-e, az önmagában álló «fenntartás» – amennyiben törvényes keretek között kerül sor az újabb vallomás megtételére – immár a törvényesen beszerzett bizonyítási eszközök közé «emeli be» a korábbi vallomást.”*⁶²⁵ Ekkor nem a vallomás tartalma a törvénysértő,

⁶²⁰ Vö.: 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (NYOR) 9. § (2) bekezdés, illetve 17/2003. (VII. 1.) PM-IM együttes rendelet (PNYOR) 14. § (2) bekezdés.

⁶²¹ KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71. p.

⁶²² KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71. p.

⁶²³ KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71. p.

⁶²⁴ KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71-72. p.

⁶²⁵ Kiemelendő, ekkor nem újabb vallomás megtételéről van szó, hanem újabb kihallgatás foganatosításáról.

hanem legfeljebb a rögzítés módja.”⁶²⁶ A „fenntartott vallomással” kapcsolatban azonban két kérdés mindenképp felmerül. Egyfelől az, hogy a terhelt vajon rendelkezhet-e a korábbi (akár jogszerűen, akár törvénysértően beszerezett) vallomása sorsáról? Álláspontom szerint a kérdés megválaszolása kettébontást igényel. Abban az esetben (1. eset), amikor a *terheltnek a korábbi vallomása jogszerűen került beszerzésre* (megjegyzem: a nem kellő időben való értesítések esetén nem erről az esetről van szó): a Be. 117. § (2) bekezdésében rögzített ún. Miranda-figyelmeztetések azon eleme alapján, hogy „bármit, amit mond vagy rendelkezésre bocsát bizonyítékként felhasználható” kizárt az, hogy a terhelt negatív irányban rendelkezzen korábbi vallomása sorsáról.⁶²⁷ Azaz a terheltnek nincs ún. rendelkezési joga a vallomása felett (szemben pl. a vallomása felett a mentességi jogával élő tanú ún. valóságos rendelkezési jogával).⁶²⁸ E rendelkezés alapján tehát a terhelt a megtett vallomását nem tudja visszavonni.⁶²⁹ A kialakult joggyakorlat szerint azonban a korábban jogszerűen felvett vallomását későbbi (nyomozási) kihallgatása alkalmával fenntarthatja.

A másik esetben (2. eset), amikor a *terheltnek a korábbi vallomása törvénysértő módon került beszerzése* (megjegyzem: a nem kellő időben történő értesítés esetén erről az esetről van szó) a terhelt azon későbbi nyilatkozata, miszerint korábbi vallomását „fenntartja”, nem emeli be a korábbi vallomását a törvényesen beszerezett bizonyítási eszközök közé. Ha ez így lenne, akkor az eredetileg törvénysértően beszerezett vallomást ily módon vissza lehetne csempészni a büntetőeljárásba. Álláspontom szerint ilyen esetekben a – jogállami büntetőeljárásnak is megfelelő – követendő megoldás az lenne, hogyha a későbbi kihallgatása során „korábbi (törvénysértően felvett) vallomásomat fenntartom” nyilatkozatot tevő terhelt nyilatkozatát nem fogadná el a kihallgatást végző személy: a megfelelő figyelmeztetések keretében tájékoztatni kellene a terheltet, hogy a Be. szabályai alapján, a törvényes védekezési eszközök keretében élhet a hallgatási jogával, vagy vallomást tehet.⁶³⁰

⁶²⁶ KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71-72. p.

⁶²⁷ A Be. 117. § (2) bekezdésében egy ún. négyes irányú figyelmeztetési kötelezettség jelenik meg. Az eljáró büntetőbíró hatóságnak ugyanis figyelmeztetni kell a terheltet a kihallgatása megkezdésekor, hogy nem köteles vallomást tenni (1); a vallomás tételét, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja (2); bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta (3); figyelmeztetni kell arra is, hogy amit mond vagy rendelkezésre bocsát, bizonyítékként felhasználható (4).

⁶²⁸ Vö.: EBH 2002. 618. valamint HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 157. p.

⁶²⁹ Vö.: FENYVESI (2014) 175. p.

⁶³⁰ A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy „[...] a terheltnek az újabb nyomozati kihallgatásán nyilvánvalóan vallomást kell tennie ahhoz, hogy megállapíthatóvá váljék a korábbi vallomásával egyezőség. A nyomozó hatóságnak (és ügyésznek) azonban nincs olyan

A másik kérdés (észrevétel) azzal kapcsolatban merül fel, amikor azt rögzíti az *Összefoglaló jelentés*, hogy „[...] ekkor –, amikor a későbbi kihallgatása során a terhelt úgy nyilatkozik, hogy a korábbi törvénysértő módon felvett vallomását most fenntartja – nem a vallomás tartalma a törvénysértő, hanem a legfeljebb a rögzítés módja”. Felmerül a kérdés, hogy egyáltalán lehet-e a vallomás tartalma törvénysértő? Álláspontom szerint nem. A terhelt vallomása – figyelemmel az ún. védekezési hazugság biztosította lehetőségére – vagy igaz, vagy nem igaz (amelynek eldöntése végső soron a bíróság feladata), annak tartalma nem klasszifikálható aszerint, hogy az törvénysértő vagy sem. Megjegyzendő, hogy a „*legfeljebb a rögzítés módja törvénysértő*” megfogalmazás nem szerencsés, hiszen a hatályos Be. – hasonlóan egyébként az 1973. évi I. törvény is – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját illetően pont az alkalmazott módszerre – és nem az eredményre – van tekintettel.⁶³¹ (A teljesség kedvéért ismét kiemelem, hogy BÁRD KÁROLY szerint ez a megoldás – azaz a tilalmazott módszerekre utalás – egyértelműen a kontinentális tradíciót tükrözi a magyar büntetőeljárásokban, e módszerrel ugyanis a jogalkotó szűkebbre vonja a bíróság mérlegelési jogkörét és így alkalmasabbnak tűnik arra, hogy a jogalkalmazás egységességét garantálja.⁶³²)

A joggyakorlat-elemző csoport szerint „a bíróságok döntően egységes értelmezéssel a (kellő időbeli) értesítés elmaradását hivatalból és indítványra egyaránt figyelembe veszik, mert a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatába ütközve vonja maga után a terhelt adott vallomása bizonyítékként értékelhetőségének elesését”.⁶³³ A joggyakorlat-elemző csoport azt is kiemelte, hogy „ha a védő értesítése nem kellően időzített, azonban a védő mégis részt vesz a kihallgatáson, a terhelt vallomása nem lehet nem értékelendő. Az értesítési idő alkalmatlansága ugyanis önmagában nem vezethet semmiséghez.”⁶³⁴

lehetősége, mint a bíróságnak miszerint nem kell jegyzőkönyvbe felvenni a vallomásnak [...] azt a részét, amely a bíróság eljárásában korábban készült jegyzőkönyv tartalmával megegyezik, ehelyett a korábbi jegyzőkönyvre kell utalni [...]. A «fenntartást» legális alapra helyezhetné, amennyiben a nyomozó hatóság (ügyész) – nemcsak a gyakorlatuk szerint, hanem a Be. engedő rendelkezésére – ismertethetné a terhelt korábbi vallomását, s a terhelt erre nyilatkozhatna.” KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 72. p.

⁶³¹ BÁRD (2007) 230. p.

⁶³² BÁRD (2007) 230. p.

⁶³³ KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 72. p.

⁶³⁴ KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 72. p.

Végezetül: a *kellő idő* kritériumának érvényesülése álláspontom szerint a kirendelt védő függő is lehet, akkor valósul meg, ha a védő oda tud érni a kihallgatásra (a terhelti jogok maradéktalan érvényesülése mellett gyakorlati elvárás lenne, hogy a kihallgatás előtt konzultálni is tudjon a fogva lévő terhelttel⁶³⁵).

2.3. Az Alkotmánybíróság értékelése

Az Alkotmánybíróság értékelése szerint a védő igénybevételéhez való jog hatékony érvényesítése olyan jelentős *büntetőeljárás garancia*, amely az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésének védelmi körébe tartozik.⁶³⁶ Ez fokozottan érvényesül a fogva lévő terheltek első, gyanúsított ki hallgatására való kirendelt védő (igazolható módon és kellő időben történő) értesítése esetén.⁶³⁷ A védői közreműködés hatékony biztosításának hiánya ugyanis azzal a következménnyel jár, hogy *a terhelti vallomás nem használható fel bizonyítási eszközként*.⁶³⁸ Ilyen esetben ugyanis jelentősen csorbul a terhelt (Alaptörvényben és Be.-ben is biztosított) védelemhez való joga, így az a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alapján kizárást eredményez. Meg kell azonban jegyezni, hogy a nyomozási szakban az egyes eljárási cselekményeknél való védői jelenlét még a kötelező védelmes esetkörökben (vö. Be. 46. §) is csak lehetőségként szabályozott az eljárási törvényben.⁶³⁹ Így a nyomozási szakban önmagában a védő megjelenésének hiánya nem akadályozza a megalapozott gyanú közlését, a terhelt első, majd ezt követően a folytatólagos kihallgatásainak fogantatásait. A védői jelenlét kötelező előírása és a bírósági tárgyaláshoz hasonló szankcionálása [vö. Be. 281. § (3) bek.] ugyanis a bünygyi nyomozások gyors és időszerű teljesítése ellen hathatna.⁶⁴⁰

⁶³⁵ Kiemelendő, hogy a fogva tartás alatt a klasszikus fogva tartási módokat (korábbi szabadságvesztés büntetés töltése, kényszerintézkedés hatálya alatt állás) kell érteni. Így alaptalanak minősítette a bíróság annak a védőnek a kifogását, amely szerint mivel védencéről az első nyomozati kihallgatása alatt nem tudták levenni a rendőrök a bilincset (mert a bilincs kulcsát egy másik rendőr hazavitte magával), a terhelt fogva lévő terheltnek minősült. A védő érvelése szerint, Mivel nem gondoskodott a nyomozó hatóság védő kirendeléséről, az így felvett terhelti vallomás kirekesztését indítványozta alaptalanul. B/259/2010/53. szám.

⁶³⁶ 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 400 [43]

⁶³⁷ Ezzel ellentétes döntést hozott a Legfelsőbb Bíróság a régi Be. 132. § (2) és (4) bekezdésére alapozva: „A gyanúsított tehát [...] eljárási szabálysértés nélkül kihallgatható, és ha fogva van – a Be. 132. § (4) bekezdésében foglaltak értelmében – ki is kell hallgatni, a védő kirendelését megelőző három nap alatt értelemszerűen a védő távollétében.”. BH 1999. 354.

⁶³⁸ 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 400 [43]

⁶³⁹ Vö. BH 2001. 466.

⁶⁴⁰ 209/B/2003. AB hat., ABH 2003, 1926, 1942; 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 397 [30]

Az Alkotmánybíróság azt is megvizsgálta, hogy az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítélet és az annak alapjául szolgáló városi bírósági döntés alaptörvény-ellenességét eredményezi-e az, hogy az eljárási garancia mellőzésével beszerzett terhelti vallomást az eljáró bíróság a bizonyítási eljárásban felhasználta. Arra a megoldásra jutott, hogy *az alkotmányos követelmény megállapítása mellett a törvényszéki ítélet alaptörvény-ellenessé nyilvánítása és megsemmisítése érdekében benyújtott alkotmányjogi panaszt elutasította*. Ennek kettős indokát adta: egyfelől nem a kifogásolt terhelti vallomás alapozta meg az elítélést, másfelől pedig a vallomás nem befolyásolta érdemben az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítéletet.⁶⁴¹

2.4. Részösszegzés

Összegzésként elmondható, hogy az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatában a *jogállami büntetőeljárás* korlátozhatatlan minősége az *eljárás tisztessége*, amelynek az egyik eleme az a követelmény, hogy a terhelt *védelemhez való joga* hatékonyan érvényesüljön.⁶⁴² A terheltet ugyanis a védelem, valamint a védőhöz való jog azért illeti meg, mert a büntető igazságszolgáltatás akkor lesz igazságos és teljes, ha nemcsak a bűncselekmény és a büntettes kiderítése és megállapítása lesz a célja, hanem egyúttal a terhelti jogok maradéktalan érvényesítése, a nem bűnösök emberi jogainak megvédése is.⁶⁴³ A védelemhez való jognak azonban a csorbítása, a védőnek a nyomozástól való távol tartása nem csupán az alkotmányos jogok sérelmét jelenti, de elvileg is súlyosan kifogásolható magatartás, végső soron pedig szakmai szempontból is káros.⁶⁴⁴

Az elemzett AB határozat meghozatala óta két év telt el, a gyakorlatban azonban még mindig előfordul a nyomozó hatóságok fentebb rögzített mulasztása. Pozitívumként kiemelhető azonban, hogy a határozat óta a joggyakorlat egységesnek látszik abban a kérdésben, hogy az ilyen feltételek nem teljesülése melletti terhelti vallomást ki kell zárni a bizonyítási eszközök köréből.⁶⁴⁵

⁶⁴¹ 8/2013. (III. 1.) Ab hat., ABH 2013, 391, 404 [56]

⁶⁴² Vö: 17/2005. (IV. 28.) AB hat.; illetve 14/2004. (V.7.) AB hat.

⁶⁴³ FENYVESI (2002) 43. p.

⁶⁴⁴ SZIKINGER (2002) 120. p.

⁶⁴⁵ A B.129/2012/24. számú, ill. a 3.Bf.293/2013/19. számú ügyben az eljáró bíróság kifejezetten felhívja a vallomás kizárásánál a jelzett AB határozatot is. Így, nem osztom a szakirodalomban megjelenő azon álláspontot miszerint „[...] a gyakorlatban az AB határozat meghozatalát követően [...] érezhetően semmi nem változott [...] nem elvárás, hogy igazolható módon, olyan időben értesítsék a védőt, hogy valóban

IX. Részösszegzés a hatályos Be. jogellenesen megszerzett bizonyítékok generál- és speciálklauzulái kapcsán

A V-VIII. fejezetek célja a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó szabályok összegző bemutatása volt.

A felhasznált jogesetek alapján megállapítható, hogy a gyakorlatban a „más tiltott módon”, valamint a „részrtvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett” törvényi fordulatok jellemzőek a gyakoriságukat tekintve.

Megállapítható továbbá az is, hogy az ítélkező bíróságok bizonytalanok a II. és III. fordulatok elhatárolásában, így az esetek többségében (138 döntésből 69-ben) csak a Be. 78. § (4) bekezdés alapján (fordulatra hivatkozás nélkül) értékelték a bizonyítás törvényességét.

Szükséges és nélkülözhetetlen e szabályokkal foglalkozni, az esetleges jogalkotói hibákra, hiányosságokra rámutatni, hiszen a tisztességes eljárás elve megköveteli a törvényes, jogszerű úton megszerzett bizonyítékokkal való bizonyítást. Ezt a követelményt két lépcsőfokban lehet megvalósítani. Egyrészt kell hozzá egy pontos törvényi szabály, másrészt az erre építkező egységes bírói gyakorlat. A két elem ma még azonban nem tökéletes, a törvényi szabályozás [Be. 78. § (4) bek.] pontosításra, a bírói gyakorlat pedig egységesítésre szorul.

lehetősége legyen az eljárási törvényben foglalt jogait gyakorolni [...] elegendő, hogy egyetlen alkalommal egy privátszámos hívásról, vagy egy éjszakai órákban az ügyvédi irodába eljuttatott faxról legyen szó [...]”. Vö.: SZABÓ (2015) 120. p.

X. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az új Be. kodifikáció szellemében

1. Az új Be. kodifikációs irányelvei

A Kormány 2015. február 11-én fogadta el az új büntetőeljárás törvény koncepcióját,⁶⁴⁶ amelynek főbb kodifikációs irányelvei: *hatékonyság, gyorsaság, egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség.*⁶⁴⁷ Elöljáróban leszögezendő: az új Be. kodifikáció során általánosságban elvárható követelmény a jogalkotótól annak szem előtt tartása, hogy „csak” a normaszöveg alapján – a nyelvtani értelmezés útján is – egyértelmű szabályok kell(ene), hogy érvényesüljenek.⁶⁴⁸ A garanciális rendelkezések maradéktalan érvényesülése melletti, nem csak nevében tisztességes eljárás kizárólag így biztosítható.⁶⁴⁹

2. A koncepcionális javaslatok számbavétele

ELEK BALÁZS álláspontja az, hogy a büntetőeljárás szabályozásakor sem lehet az *igazság* abszolút, mindenáron és minden eszközzel elérendő cél, mivel éppen a tisztességes eljárás követelményei miatt az eljárás szereplőinek jogai, érdekei védelme érdekében olyan garanciákra is szükség van, amelyek esetenként szűkíthetik az elkövetőre és a bűncselekményre vonatkozó igazság megállapításának lehetőségét. Ilyen a bűncselekmény útján, a más tiltott módon (pl. a terhelt hallgatáshoz való joga megsértésének, a tanúvallomás abszolút és relatív akadályainak megkerülése), illetve a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett bizonyítékok értékelésének

⁶⁴⁶ Az új törvény normaszövegét az igazságügyért felelős miniszter 2016. június 30-ig készíti elő. A tervezet közigazgatási egyeztetésére és Kormány elé terjesztésére megfelelő egyeztetési határidők biztosításával ezt követően kerül sor, annak érdekében, hogy valamennyi érdekelt szervezet, a tudományos élet szereplői és a polgárok is véleményt nyilváníthassanak arról. Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei – A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés 32. p.

Forrás:

<http://www.kormany.hu/download/d/12/40000/20150224%20IM%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s%20az%20%C3%BAj%20b%C3%BCntet%C5%91elj%C3%A1r%C3%A1si%20t%C3%B6rv%C3%A9ny%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1si%20elveir%C5%91.pdf> (letöltés ideje: 2015. április 7.)

⁶⁴⁷ MISKOLCZI (2015a) 30. p.

⁶⁴⁸ Az ezzel kapcsolatos kérdésekről részletesen ír: SZABÓ (2015) 117-126. p.; illetve ELEK (2014) 45-56. p.

⁶⁴⁹ SZABÓ (2015) 126. p.

tilalma.⁶⁵⁰ Álláspontom szerint ezt a követelményrendszert az új törvény kodifikációja során is szem előtt kell tartani.

Az új Be. kodifikáció során, amint az a kodifikációs irányelvekből is kitűnik, a jogalkotó elsősorban nem a jogellenesen megszerzett bizonyítékok (generál, és/vagy speciál-klauzuláinak) újrafogalmazására koncentrál. Bizonytalan azonban a mai büntetőeljárásban, azaz beavatkozási pontot igényel a bizonyíték felhasználhatóság/kirekesztés kérdése.⁶⁵¹ MÁRKI ZOLTÁN szerint a koncepcióban elvárt időszerűség pedig mindezek függvénye, és nem magában való kérdés.⁶⁵² Álláspontja szerint *„abban megállapodás van, hogy marad a vegyes rendszer [...] a bizottság a büntetőeljárás céljának az anyagi igazság tisztázását tartja. Kétségtelen azonban, hogy az anyagi igazság alapelve esetében is számolni kell olyan korlátokkal, amelyek mesterségesen akadályozzák a valóságnak való megfelelést. Ilyenek a bizonyítási tilalmak (jogellenesen megszerzett bizonyítékok – kiemelés tőlem: G. A. E.). Vagyis az anyagi-igazságfogalom nagy követelményeket támaszt, de lemond arról, hogy teljesen érvényesüljön. Az igazság tisztázását korlátlanul gondolja, de csak korlátok között gyakorolja (a szabad bizonyítás elve ugyanis nem jelenti a bizonyítás szabadosságát)”*.⁶⁵³

HERKE CSONGOR a kodifikáció során a bizonyítási részt illetően megfontolandónak tartja a német *nStPO* tiltott kihallgatási módszereit, valamint az *osztrák aStPO*-ban szabályozott kihallgatási tilalmak átgondolását.⁶⁵⁴ Az *nStPO* szerint tiltott kihallgatási módszer, így a vallomás bizonyítékként nem használható fel az alábbi esetekben: kifárasztás, kimerítés, orvosságok adagolása; kínzás, megtévesztés, kényszer vagy a törvényben meg nem engedett előny ígérese, vagy az egyéb tiltott kihallgatási módszerek esetén [nStPO 136a. § I. és III. pontja]. A kihallgatási tilalmakat az osztrák *aStPO* hasonló részletességgel tartalmazza, így ilyen a meg nem engedett ígéret, a meg nem engedett fondorlat, fenyegetés, kényszer valamint a homályos, kétértelmű kérdések feltétele [aStPO 164. § (4) bekezdés].⁶⁵⁵

⁶⁵⁰ ELEK (2012) 38. p.

⁶⁵¹ MÁRKI (2014) 3. p.

⁶⁵² MÁRKI (2014) 4. p.

⁶⁵³ MÁRKI (2014) 8. p.

⁶⁵⁴ HERKE (2015) 52-53. p.

⁶⁵⁵ HERKE (2015) 52-53. p.

Álláspontom szerint mind az nStPO, mind az aStPO jelzett rendelkezései megtalálhatóak a magyar büntetőeljárás jogban is, igaz ezeket nem a büntetőeljárás törvény tartalmazza, azt a joggyakorlat alakította ki. A Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatából (más tiltott módon történő bizonyíték szerzés) ugyanis mindezek levezethetőek⁶⁵⁶: e fordulatot ugyanis nem csak az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódóan lehet értelmezni, hanem a kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak is e körbe tartoznak.

A kérdés az, hogy az új Be. kodifikációja során vajon szükség van-e ilyen mélységű szabályozásra? Amennyiben igen, azt a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklausulája vagy pedig az egyes speciálklausulák között kell elhelyezni (netán a Be. dinamikus részében)? Álláspontom az, hogy a generálklausula kereteit szétfeszítené, ha abban nyernének szabályozást. Így pl. kérdésként merülhetne fel, hogyha a II. fordulatot (más tiltott mód) ilyen részletszabályok veszik körül, akkor a III. fordulatot (részrtvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása) miért ne lehetne pontosítani a generálklausula keretei között? Feltehető az utóbbi kérdés annak fényében is, hogy a dolgozat hatályos Be.-t elemző részeiben rámutattam arra, hogy a gyakorlatban sokszor összemosódik a két fordulat értelme. Kijelenthető tehát, hogy a generálklausula keretei között e részletszabályok nem helyezhetőek el, a klausula, ugyanis elveszítené az általános szabályozási jellegét. További kérdésként merül fel, hogy akkor indokolt-e e szabályokat ún. speciálklausulákban szabályozni? Álláspontom szerint nem, mert a felsorolt tiltott kihallgatási módszerekből, illetve kihallgatási tilalmakból taxatív felsorolást nem lehet adni. Persze a magyar büntetőeljárás jog nem ragaszkodik a taxatív szabályokhoz, a Be.-ben számtalan példát találni az exemplifikatív jellegű felsorolásokra is. Álláspontom szerint nem tartalmazhat minden egyes szituációra külön szabályt az eljárási törvény. A joggyakorlatnak azonban hasznos lehet e külföldi minták szabályozása (annak ismerete), hiszen ezek alapján egy-egy esetet könnyebben szubszumálhatnak a Be. 78. § (4) bekezdés megfelelő fordulata alá.

Ahhoz, hogy az új büntetőeljárás törvény megfeleljen az európai standardoknak és az eljárások ésszerű időn belül befejeződjenek, mindenképpen figyelembe kell venni, hogy

⁶⁵⁶ A kényszer, fenyegetés hatására megtett vallomás pedig a Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulatába ütközik.

átgondolást (és nem feltétlenül újragondolást) igényel a *bizonyíték felhasználhatóság és kirekesztés kérdése*. Az eljárás ésszerű időn belüli befejezéséhez már a nyomozás szakaszában biztosítani kell a szükséges, ugyanakkor a nyomozást érintő érdemi döntésekhez elégséges mértékű bizonyítási eszközök hatékony beszerzésének eszközrendszerét. Ezzel elkerülhető a felesleges formalitás és a „túlbizonyítás”.⁶⁵⁷ Így a koncepció szerint a *nyomozás eszköz-, illetve szabályrendszerében az egyszerűbb megítélésű ügyek és az összetett, jelentős tárgyi súllyal bíró eljárások különbségének is kifejezésre kell jutnia*. Az egyszerűbb megítélésű ügyeket érintő nyomozás során a bizonyítási eszközök beszerzésének és rögzítésének rugalmasabb módja hatékonyabban biztosíthatja, hogy rövid időn belül a bírósági eljárásra vagy annak elterelésére kerülhessen sor. Bírósági tárgyalás tartása esetén a bizonyítási eszközök értékelésének súlypontja a bíróság előtti eljárásszakaszra tevődhet át, anélkül azonban, hogy a bizonyítékok – elsősorban a tanúvallomások – bizonyító ereje az időmúlásra figyelemmel érdemi sérelmet szenvedne. A gyorsított, egyszerűsített nyomozási szabályrendszer a terhelt együttműködésétől függően, vagy az alkalmazható szankciórendszer korlátozásával nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy az ügyben elterelés – mediáció, ügyészi intézkedések – alkalmazására vagy a bírósági eljárást érintő egyszerűsített külön eljárás lefolytatására kerüljön sor.⁶⁵⁸ Ezzel szemben a *bonyolult megítélésű, jelentősebb tárgyi súlyú eljárásokban a bizonyítási eszközök beszerzésének formálisabb szabályai érvényesülhetnek*, amelyek alkalmazása azonban nem eredményezheti a gyakorlati szakemberek által széles körben kritikával illetett ún. „kétszeres bizonyítás” lefolytatását, és ezáltal az eljárás indokolatlan elhúzódását.⁶⁵⁹ A koncepció szerint: az új büntetőeljárási törvényben ezért a bizonyítékok beszerzésének olyan eljárásrendjét kell meghatározni, amely a bizonyítási eszközök beszerzésének módját és annak eredményét oly módon rendezi, hogy a bizonyíték pontos tartalmához, hitelességéhez ne férhessen kétség. (Azonban, hogy ez pontosan mit jelentene, ezidáig nem derült ki.) E szabályozás és a védekezéshez fűződő jog aktívabb, érdemi gyakorlásának lehetővé tétele együttesen alkalmas lehet annak biztosítására, hogy a nyomozás eredményét az eljárás további szakaszában egyszerűbben lehessen felhasználni. A bizonyítási eszközök beszerzésének garanciális szabályai így kiküszöbölhetik a nyomozás esetlegesen hosszabb tartamából fakadó, a bizonyítékok

⁶⁵⁷ SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 29-30. p.

⁶⁵⁸ SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 29. p.

⁶⁵⁹ SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 29. p.

elvesztését eredményező veszélyeket is.⁶⁶⁰ Felmerül persze a kérdés, hogy lehet-e ilyen alapon bűncselekmény és bűncselekmény között különbséget tenni. (Az új büntetőeljárás törvény ezen szabályozási irányelve szorosan kapcsolódik a büntetőeljárások egyszerűsítése, gyorsítása és hatékonyságának növelése érdekében tett erőfeszítésekhez, valamint a gyors és hatékony büntetőeljárás követelményeit szolgáló egyszerűsített eljárások rendszerének felülvizsgálatához.⁶⁶¹)

3. Javaslat a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulájának átfogalmazása kapcsán

Javaslatom az új Be. kodifikációjához: a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulájának pontosítása. Álláspontom szerint a generálklauzula a következő szövegezéssel szerepelhetne: *„Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó ténybeli adat, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy valamely eljárási résztvevő jogának lényeges korlátozásával szerzett meg.”*

⁶⁶⁰ SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 30. p.

⁶⁶¹ SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 30. p.

XI. Befejezés

1. Alapvetések (az igazság keresése, a jogellenesen megszerzett bizonyítékok hazai szabályozása)

Az *igazság* keresése és megállapítása a büntetőeljárás központi kérdése, magának az igazságnak a felfogása a különböző eljárási rendszerekben sem azonos. Az inkvizitórius eljárásban a materiális (anyagi) igazság megállapítása volt a cél, ami a vegyes rendszerben is fennmaradt, s elvben ma is ez a helyzet. A vádelvű rendszerekben keresett igazság ettől eltérően a formális (alaki) igazság, vagyis az a megállapítandó, hogy a terhelt bűnösségét állító vádlónak vagy az ezt vitató terheltnek van-e igaza.⁶⁶² Ma már tisztán inkvizitórius, illetve tisztán akkuzatórius büntetőeljárási rendszerek nincsenek: a magyar büntetőeljárásokban a cél az anyagi (materiális) igazság kiderítése (a *mi történt?* kérdésre keresi a választ) – ennyiben inkvizitórius jellegű, azonban mindezt törvényes keretek között kell megtalálnia – ennyiben akkuzatórius jellegű.⁶⁶³

A törvényes keretek tartalmát például a jogszerűen lefolytatott bizonyítás során jogszerűen beszerzett bizonyítási eszközök, és a belőlük származó törvényes bizonyítékok tölthetik ki.

A *jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének, felhasználhatóságának kérdése* „örökzöld” probléma a *joggyakorlat* számára: a bűnügyekre ugyanis nem a bizonyítékbőség, hanem sokkal inkább a *bizonyítékínség* a jellemző.⁶⁶⁴ A vázolt gyakorlati okon túl kényes a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdésköre a *jogi szabályozás szintjén* is.⁶⁶⁵ Egyik oldalról megközelítve ugyanis a túl szigorú és részletes bizonyítási jog – a történeti példákat számba véve – a valóságban „csödhöz” vezetett/vezethet. Ennek oka abban keresendő, hogy maga a megismerés – így a büntetőeljárásokban a bizonyítás keretében folyó összetett megismerési folyamat –

⁶⁶² ERDEI (2010a) 30. p.

⁶⁶³ HOLÉ KATALIN szerint az *anyagi igazság* megállapíthatóságának filozófiája ma már csak illúzió, legfeljebb a kódexekben felejtett, poros, deklaratív szabályként élte túl az ezredfordulót (nem csekély zavart okozva ezzel a jogértelmezőknek). HOLÉ (2011) 59. p.

⁶⁶⁴ Vö: HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 143. p.

⁶⁶⁵ HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 144. p.

érdemben jogilag nem szabályozható.⁶⁶⁶ Önmagában a jogszabályok alkotásával és betartásával nem érhető el feltétlenül az igazság.⁶⁶⁷ S minél több bizonyítási szabályt és ezen belül tilalmat tartalmaz a büntető eljárásjog, tulajdonképpen annál több „igazságellenes tényező” (azaz végső soron megismerési korlát) érvényesül.⁶⁶⁸ A pécsi büntető eljárásjogi iskola álláspontja szerint: a *túl sok bizonyítási tilalom* szinte megbéníthatja a büntető igazságszolgáltatást, legalábbis olyan jogi formalizmushoz, bürokráciához vezethet, amelyet kihasználva jól megfizetett ügyvédekkel a felelősségre vonást el lehet húzni, meg lehet akadályozni.⁶⁶⁹ (Erre a problémára példaként szolgálhat az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási joga, azon belül is a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának ún. elsődleges és másodlagos szintje.⁶⁷⁰) Másik oldalról megközelítve azonban, a jogalkotó nem mondhat le arról, hogy a jogi szabályozás révén *keretszerűen meghatározza a törvényes bizonyítási eszközöket és módokat*, ezeket alapvető garanciákkal, biztosítékokkal bástyázza körül.⁶⁷¹ Ezen alapvető garanciák közé tartozik a jogellenesen megszerzett bizonyítékok intézményének büntetőeljárásiban való egyértelmű szabályozása.⁶⁷²

A magyar eljárási törvényeket megvizsgálva elmondható, hogy sem az I. Bp.-ben, sem a II. Bp.-ben, sem az I. Be.-ben nem találjuk meg a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját. E jogszabályokban „csak” az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolt szankciót (semmisséget vagy „figyelmelen kívül hagyást”) találunk, feltéve, ha az adott bizonyítási eszközt eljárási szabálysértéssel szereztek meg. Szemléletváltozást az 1973. évi I. törvény (régi Be.) hozott: ez a jogszabály ugyanis már megfogalmazta a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját, amely megoldást a hatályos 1998. évi XIX. törvény is követett. Utóbbi két büntetőeljárásiban törvény jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját illetően [régi Be. 60. § (3) bek., Be. 78. § (4) bek.] közös vonás, hogy nem az eredményre, hanem az *alkalmazott módszerre* vannak tekintettel.⁶⁷³ BÁRD KÁROLY szerint ez megoldás – azaz a tilalmazott módszerekre utalás – egyértelműen a kontinentális tradíciót tükrözi a magyar büntetőeljárásokban, e módszerrel ugyanis a

⁶⁶⁶ HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 144. p.

⁶⁶⁷ Az igazsághoz - mint a büntetőeljárások fő feladatához - lásd a Bevezetőben leírtakat.

⁶⁶⁸ HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 144. p.

⁶⁶⁹ HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 144. p.

⁶⁷⁰ Lásd III. fejezet.

⁶⁷¹ Vö: HERKE - FENYVESI - TREMMEL (2012) 144. p.

⁶⁷² Vö.: ELEK (2012) 59. p.

⁶⁷³ BÁRD (2007) 230. p.

jogalkotó szűkebbre vonja a bíróság mérlegelési jogkörét és így alkalmasabbnak tűnik arra, hogy a jogalkalmazás egységességét garantálja.⁶⁷⁴

Az értekezés keretei között mind a régi (lásd: IV. fejezet), mind a hatályos Be. (lásd: V-IX. fejezetek) jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzuláját megvizsgáltam.

Nézetem szerint a régi Be.-ben rögzített szabály, amely szerint *„az e törvény rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe”*, nem tett különbséget a törvénysértően lefolytatott bizonyítás súlya között aszerint, hogy a törvénysértés lényeges, érdemi jellegű-e, avagy kevésbé jelentős, csak formai jellegű. A törvényszöveg pontatlansága miatt a bíróságok sem voltak következetesek az ítéleteik indokolásában a bizonyítékok kizárását illetően, sőt – a pontatlan megfogalmazásból eredő probléma súlya abban is lemérhető volt, hogy – még a Legfelsőbb Bíróság sem tudott egységes joggyakorlatot kialakítani, hol az egyik, hol a másik értelmezést tette magáévá.

A hatályos Be. a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzuláját újrafogalmazta, a 78. § (4) bekezdés szerint ugyanis *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg”*.⁶⁷⁵ A generálklauzula újrafogalmazásából mindezek alapján a jogalkotó kettős célja tűnik ki: egyfelől: kizárni (ha megtörtént: szankcionálni) a magyar büntetőeljárásokból a mindenáron való bizonyítékszerzést, másfelől azonban „csak” három esetben megengedett ez a kizárás (szankcionálás), nevezetesen, ha a bizonyítékot bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy az eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával szerezték meg.⁶⁷⁶

⁶⁷⁴ BÁRD (2007) 230. p.

⁶⁷⁵ TÓTH MIHÁLY szerint *„a hatályos törvény e rendelkezése felfogható úgyis, mint amely a korábbi kissé parttalan és differenciálást nem tűrő elveken változtatott, ésszerűbb, ugyanakkor nem kevésbé garanciális keretek közé szorítva a vallomásból nyerhető bizonyítékot”*. TÓTH (2013) 129. p.

⁶⁷⁶ Megjegyzem, nem osztom a szakirodalomban megjelent azon álláspontot, miszerint a Be. 78. § (4) bekezdés *„[...] a valóságban nem tudott érvényre jutni”*. Vö.: SZABÓ (2014) 32. p. A dolgozat ennek ellenkezőjét igazolja.

2. Következtetések

2.1. Az első hipotézis igazolása

A dolgozat elején elhelyezett első hipotézisem az volt, hogy: *a büntetőeljárási törvényben generálklauzula formájában megfogalmazott bizonyítási tilalomra [hatályos Be. 78. § (4) bekezdés] szükség van, mert az ún. garancia-infláció veszélyére tekintettel nem lehet minden egyes eljárási szabályhoz speciálklauzula formájában bizonyítási tilalmat kapcsolni.* A hipotézis bizonyítottnak látszik, a dolgozat IV. és kiemelten az V-IX. fejezetében elemzett jogesetek ugyanis rámutattak arra, hogy ha nem lenne generálklauzula formájában rögzítve a törvényben a jogellenesen megszerzett bizonyítékok szankciója, az hatósági (bírói) önkényhez vezethetne. Azaz nem értek egyet azzal az állásponttal, hogy „*az általánosságban megfogalmazott bizonyítási tilalmak (generálklauzulák) nem szerencsések, mert nehezen értelmezhetők és még kevésbé alkalmazhatók [...]*”.⁶⁷⁷ Álláspontom szerint pont a jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulája lehet a biztosítéka annak, hogy a büntetőeljárásokban törvénysértő módon beszerzett bizonyítási eszközök, bizonyítékok – törvényi alapjánál fogva – kizárásra kerül(het)nek. Nem vitatom azonban, hogy a generálklauzula hatékony alkalmazásához speciálklauzulákra van szükség. Utóbbiak kapcsán azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy nem kapcsolhatunk minden egyes eljárási intézményhez garanciát (ilyen garancia például a terhelt Miranda jogaira való figyelmeztetése esetén a jegyzőkönyvezés követelménye, illetve az, hogy annak elmaradása esetén a megszerzett terhelti vallomást ki kell rekesztetni a bizonyítékok köréből), ez ugyanis garancia-inflációhoz vezetne: a valódi garanciák elveszítenék jelentőségüket.

2.2. A második hipotézis igazolása

Második hipotézisem a generálklauzula megszövegezése kapcsán merült fel: *eljárás-dogmatikai oldalról megközelítve a hatályos Be. jogellenesen megszerzett bizonyítékokra vonatkozó generálklauzulája átfogalmazásra (de nem újradefiniálásra) szorul.*

⁶⁷⁷ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145-146. p.

Ezzel kapcsolatban *de lege ferenda* javaslatom, hogy a Be. 78. § (4) bekezdését a következőképpen kellene megszövegezni: „*Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó ténybeli adat, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy valamely eljárási résztvevő jogának lényeges korlátozásával szerzett meg.*”

2.3. A harmadik hipotézis igazolása

A harmadik hipotézis a Be. 78. § (4) bekezdés egyes fordulatainak az elemzése kapcsán merült fel: a *büntetőeljárási törvényben szabályozott generálklauszula [Be. 78. § (4) bekezdés]*, kiemelten annak második és harmadik fordulatának értelmezése – a speciálklauszulák megléte mellett is – összemosódik, elhatárolásuk bizonytalan. Az egységes joggyakorlat kialakítása végett a büntetőeljárási jog tudományának kellene részletesebb értelmezési támpontokat kidolgoznia. A joggyakorlat elemzése alapján állapítottam meg ilyen elhatárolási szempontokat. Egységes jogalkalmazás hiányában a büntetőeljárásban résztvevők - kiemelten a terheltek - Alaptörvényben és büntetőeljárási törvényben biztosított jogai – a kógens és a mérlegelésen alapuló bizonyítási tilalmak összemosódása miatt – csorbulhatnak.

A vizsgálat tárgyát képező 138 jogesetből ugyanis kimutattam azt, hogy a gyakorlatban valóban nem egyértelmű a „más tiltott módon” és „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása” fordulatok elhatárolása és alkalmazása. Ez a vizsgált bírósági döntésekben egyfelől úgy jelent meg (138 döntésből 69-ben), hogy az indokolásban csupán törvénysértés útján megszerzett bizonyítéokra hivatkoztak, amelyet a Be. 78. § (4) bekezdés alapján – fordulatra hivatkozás nélkül – zártak ki a bizonyítékok köréből; másfelől pedig úgy jelent meg (138 döntésből 13-ban) megjelölte ugyan a bíróság a fordulatot, de azt nem megfelelő fordulatra hivatkozással tette. Mindez abból ered, hogy a „más tiltott módon” történő bizonyítási eszköz megszerzése, gyakorlatilag mindig a „résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” jár, amely utóbbi akkor tehet szert önálló jelentőségre, ha a beszerzett bizonyíték önmagában ugyan nem törvénysértő, de az eljárás résztvevőjére sérelmes, mert nem gyakorolhatta az őt megillető jogokat.

Mindez azonban nem azt jelenti, hogy nem lehetne, illetve nem kellene különbséget tenni a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulata között. A megkülönböztetés már csak azért is fontos, mert a II. fordulat – hasonlóan egyébként az I. fordulat is – felmerülése esetén a törvényi tilalomnak megfelelően nem használható fel az így szerzett bizonyíték, azt még objektív valóságára esetén is figyelmen kívül kell hagyni.⁶⁷⁸ Ez tehát az értékelés szempontjából abszolúte kizárt bizonyítéknak minősül.⁶⁷⁹ Ezzel szemben a III. fordulat az értékelés szempontjából relatíve kizárt bizonyítéknak tekintendő, azaz a fennállása esetén is a bizonyítékokat értékelő bíróság mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti-e vagy sem.

3. Az angolszász (USA) jogrendszer vizsgálatának igazolása

Az értekezésben részletesen megvizsgáltam az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási tilalmakra vonatkozó szabályanyagát is (III. fejezet). E vizsgálat során figyelemmel voltam arra, hogy az USA büntetőeljárási joga (mind szövetségi, mind tagállami szinten) az *opportunitás elvét* követi. (MISKOLCI BARNA szerint azonban semmivel nem kisebb az USA bíróságai által hozott ítéletek társadalmi elfogadottsága, mint az az európai jogrendszereket inkább – de nem kizárólagosan – jellemző legalitás talaján álló ítéleteké.⁶⁸⁰ Sőt a percepció az, hogy ezen ítéleteket az emberek hajlandóak igazságként elfogadni, s nem igazán élnek a jogorvoslat lehetőségével.⁶⁸¹) A vizsgálat indokát abban láttam, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az angolszász bizonyítási rendszerben, mint a kontinentálisban. Ezen belül is a leghatalmasabb jogintézmények az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási szabályaiban alakultak ki. Az USA jogrendszerében ugyanis nemcsak annak a kérdésnek került sor az elméleti és gyakorlati szintű kidolgozására, hogy „*felhasználható-e a büntetőeljárásokban a jogellenesen megszerzett bizonyíték?*”, hanem annak is, hogy „*mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa?*”. Utóbbin belül olyan klasszikus elvek kerültek kidolgozásra, mint a mérgezett fa gyümölcse doktrína és az ezüsttálca elve. Megfigyelhető, hogy ezen doktrínákkal a kontinentális, így a magyar

⁶⁷⁸ VARGA (2003a) 155. p.

⁶⁷⁹ CSÉKA ET AL. (2006) 226-227. p.

⁶⁸⁰ A magyar büntetőeljárásokban a legalitás elvének eróziójához lásd: BÁRD (1987) 66. p.

⁶⁸¹ MISKOLCI (2015a) 22. p.

büntetőeljárás tudományban is foglalkoznak, azonban azok jelentése csak általánosságban használt. Így pl. a mérgezett fa gyümölcse doktrínával kapcsolatban annak csak a főszabályára szokás hivatkozni, a kivételei nem igazán ismertek hazánkban; vagy pl. az ezüstitálca elvet úgy kezeli a magyar szakirodalom, mintha az USA-ban ma is „élő” elv volna, a valóság azonban az, hogy a jelzett elv mindösszesen csak 46 évig volt irányadó hazájában (1914-1960), 1960-ban a Supreme Court kimondta, hogy a szabály nem alkalmazható a továbbiakban. Az eljárásjog-tudományon túl az utóbbi évek ítélkezési gyakorlatát vizsgálva az is megállapítható, hogy a magyar bírói határozatok indokolásaiban ma már néhol megjelenik a mérgezett fa gyümölcse elvére vagy éppen annak kivételeire való hivatkozás. Teszi mindezt a jogalkalmazó azért, mert a magyar büntetőeljárás törvény arról a kérdéstről egyáltalán nem rendelkezik, hogy mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa. Annak ellenére nem rendelkezik erről a magyar Be., hogy a jogesetekben ilyen szituációk is előfordulnak, a magyar bírónak pedig mint ismert indokolási kötelezettsége van, ellenkező esetben az ítélete megalapozatlannak minősülhet.

4. Záró gondolatok (a bizonyítás törvényessége, a jogellenes bizonyíték kizárásának módja, az „eszményi büntetőeljárás” képe)

A büntetőeljárásokban, azok minden szakaszában (alap)elv tehát a *bizonyítás törvényessége*.⁶⁸² Ha a bizonyítás ugyanis törvénysértő (jogellenes), az hatással van az egész büntetőeljárás és ügydöntő határozat törvényességére is.⁶⁸³ Még abban az esetben sem szabad a büntetőeljárás garanciái nélkül létrejött bizonyítékokat figyelembe venni, ha az „anyagi igazság” érvényesülése miatt ezt fontosnak is tartanánk.⁶⁸⁴

Végezetül, meg kell jegyezni, hogy a szakirodalomban komoly viták alakultak ki abban a kérdésben, hogy milyen kritériumok vizsgálata mellett lehet helyesen eldönteni azt a kérdést, hogy adott bizonyíték felhasználható-e vagy nem, semmis vagy megengedett. Ennek a kérdésnek a megválaszolásánál tulajdonképpen az első számú probléma a *jogellenes bizonyíték kizárásának a módja*: azaz az, hogy *kógens* vagy *diszpozitív*

⁶⁸² NYIRI (2005) 34 p.

⁶⁸³ Vö.: BÉNÉDICT (1994) 60-65. p.

⁶⁸⁴ HÁGER – BENCZE (2006) 32. p.

jelleggel szükséges-e kizárni a bizonyítékot.⁶⁸⁵ Ha kógens jellegű a szabályozás, akkor kötelező a bizonyíték kizárása a jogellenesen megszerzett bizonyíték esetén, míg ha diszpozitív jellegű a szabályozás, akkor mellőzhető a bizonyíték kizárása. Nálunk a Be. 78. § (4) bekezdés I-II. fordulata szerint kógens, a III. fordulata alapján pedig diszpozitív jellegű a bizonyíték kizárásának szabálya. Általánosságban igazolt tétel, hogy a jogállami büntetőeljárásokban többnyire kógens jelleggel történik a bizonyítékok kizárása. Azonban az USA jogrendszere a diszpozitív szabályozásra is épít. Kiváló példája ennek az ún. *féloldalasan kizárt bizonyítékok* intézménye.⁶⁸⁶ Ez tulajdonképpen a védelem oldaláról egyfajta rendelkezési elv a jogellenesen megszerzett bizonyítékokról, amely színezi a bizonyíték kizárás problémakörét,⁶⁸⁷ és ezáltal a bizonyíték jogellenességének abszolút vagy relatív jellegét.⁶⁸⁸

Álláspontom az, hogy valamennyi jogállami büntetőeljárás célja az „*eszményi büntetőeljárás*” megteremtése, amelyet – KIRÁLY TIBOR szavaival élve – két érdek összehangolásának, egyensúlyban tartásának művészi megalkotásával érhetünk el: „*a büntetőeljárás törvénynek biztosítania kell egyfelől a társadalmat arról, hogy felelősségre vonják azokat, akik büntetőtörvénybe ütköző módon szegték meg a társadalom normáit; másfelől biztosítania kell a polgárokat, hogy a bűnözők elleni fellépés során a hatalom nem fogja őket lépten-nyomon zaklatni*”.⁶⁸⁹ Ez a kettős érdek (sajátosan) visszatükröződik a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésekor is: amíg az egyik érdek a *terhelt büntetőjogi felelősségre vonásának követelménye*, addig a másik érdek *büntetőeljárás törvényesség betartásához*, a büntetőeljárásban résztvevők – kiemelten a terhelt – jogainak biztosításához kapcsolódik. E két oldal (érdek) egyensúlyának megtalálása kényes (olykor még „Alkotmánybíróságot próbáló feladat” is)⁶⁹⁰, azonban az egyensúly megtalálásával és megtartásával, a két érdek összehangolásával elérhetőnek tartjuk az „*eszményi büntetőeljárást*”.

Kézirat lezárásának ideje: 2015. szeptember 25.

⁶⁸⁵ Ezzel a kérdéssel részletesen foglalkozik: TREMMEL (2005) 309. p.

⁶⁸⁶ Lásd III. fejezet.

⁶⁸⁷ TREMMEL (2005) 309. p.

⁶⁸⁸ Lásd részleteiben: GRAHAM (2011).

⁶⁸⁹ KIRÁLY (1985) 252. p. Itt jelenik meg kapcsolódási pontként a *justizmordok problematikája* is. A kizárási szabályok egyik nyomatékos célja ugyanis ennek elkerülése, megelőzése.

⁶⁹⁰ Vö.: FARKAS – PAP (1993) 45. p.

Felhasznált szakirodalmak jegyzéke

A, Á

ÁDÁM (1998) = Ádám Antal: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 217 p.

AKERS – LANZA-KADUCE (1986) = Akers, Ronald L. – Lanza-Kaduce, Lonn: *The Exclusionary Rule: Legal Doctrine and Social Research on Constitutional Norms*. 2 Sam Houston State University Criminal Justice Center Research Bulletin, 1986. 1-6. p.

ALFÖLDI (2014) = Alföldi Ágnes Dóra: *A terhelti beismerés büntető anyagi és - eljárásjogi jogkövetkezményeiről*. Belügyi Szemle, 2014/1. sz. 92-102. p.

AMAR (1994) = Amar, Akhil Reed: *Fourth Amendment First Principles*. Harvard Law Review, (107) 1994. 757-819. p.

AMAR (1997) = Amar, Akhil Reed: *The Constitution and Criminal Procedure: First Principles*. New Haven, 1997. 283 p.

ANGYAL (1916) = Angyal Pál: *A magyar büntető eljárásjog tankönyve I-II*. Athenaum, Budapest, 1916.

B

BADÓ (2004) = Badó Attila: *Esküdtszéki ítéletek. Futni hagyott bűnösök?*. Studio Batiq, Szeged, 2004. 240 p.

BADÓ – BÓKA (2007) = Badó Attila – Bóka János: *Az Egyesült Államok jogrendszere*. In: Badó Attila – Bencze Mátyás (szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*, Studio Batiq, Szeged, 2007. 267 p.

BALOGH – EDVI – VARGHA (1899) = Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferencz: *A Bünvádi Perrendtartás magyarázata*. III. kötet. Grill Kiadó, Budapest, 1899. 550 p.

BÁNÁTI ET AL. (2009) = Bánáti János et al.: *Büntető eljárásjog*. Budapest, 2009. 581 p.

BÁRD (1987) = Bárd Károly: *A büntetőhatalom megosztásának buktatói*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 274 p.

BÁRD (2007) = Bárd Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 317 p.

BÁRD (2009) = Bárd Károly: *Erkölc és büntető igazságszolgáltatás – a hallgatás joga*. In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): *Dolgozatok Erdei tanár úrnak*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009. 12-26. p.

BÁRD (2011) = Bárd Károly: *Bizonyítási rendszerek és az igazság kiderítése büntető ügyekben*. In: Fenyvesi Csaba (szerk.): *A Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmánykötete*. MBT, Budapest-Debrecen-Pécs, 2011. 29-34. p.

BAUGHMAN (1999) = Baughman, Timothy. A.: *The Emperor's Old Clothes: A Prosecutor's Reply to Mr. Leitman Concerning Exclusion of Evidence for Statutory Violations*. The Law Review of Michigan State, 1999. 701-729. p.

BAUMANN (1991) = Baumann, Raimund – Brenner, Harald: *Die strafprozessualen Beweiserwertungsverbote*. Stuttgart, 1991.

BEJCZI (2006) = Bejczy Alexa: *A titkos információgyűjtés célhoz kötöttsége*. Rendészeti Szemle, 2006/7-8. sz. 126-146. p.

BEJCZI (2010) = Bejczy Alexa: *A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés hazai szabályozásának útvesztőjében*. Belügyi Szemle, 2010/11. sz. 44-58. p.

BELEGI (2012a) = Belegi József: *A bizonyítás általános szabályai*. In: Belegi József (szerk.): *Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára*. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.

BELEGI (2012b) = Belegi József: 82. §. In: Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.

BELEGI (2013a) = Belegi József: *A tanú vallomástételének akadályai*. In: Belegi József – Berkes György (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013.

BELEGI (2013b) = Belegi József: *A szakvélemény*. In: Belegi József – Berkes György (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013.

BELING (1903) = Beling, Ernst: *Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitserforschung im Strafprozess*. (Strafrechtliche Abhandlungen. Heft 46.) Breslau, 1903.

BENCZE (2007) = Bencze Mátyás: *Díszítőelem, álcázóháló vagy tartóoszlop? A büntetőbírói gyakorlat és az Alkotmány*. Fundamentum, 2007/3. sz. 5-21. p.

BENCZE (2013) = Bencze Mátyás: *Az ártatlanság vélelmének érvényesülése a magyar büntetőbíróóságok gyakorlatában*. (kézirat)
http://jog.unideb.hu/documents/tanszekek/jogbolcseleti/publikcik/artatlansag_veleme_a_gyakorlatban.pdf (letöltés ideje: 2013. július 1.)

BÉNÉDICT (1994) = Bénédict, Jérôme: *Le sort des preuves illégales dans le procès pénal*. Diss., Lausanne, 1994. 247 p.

BENNETT (1973) = Bennett, Fred Gilbert: *Judicial Integrity and Judicial Review: An Argument for Expanding the Scope of the Exclusionary Rule*. UCLA Law Review, (20) 1973. 1129-1135. p.

BIÉVLE (1947) = Biéville, Marc de: *Les nullités de procédure en matière civile*. Thèse de doctorat, Paris, 1944. 1947. 204 p.

BLOOM – FENTIN (2010) = Bloom, Robert M. – Fentin, David H.: „*A More Majestic Conception*”: *The Importance of Judicial Integrity in Preserving the Exclusionary Rule*. Boston College Law School, Legal Studies Research Paper Series 2010. 1-45. p.

BOCCARA (1999) = Boccara, David D.: *État récent du contentieux de presse sur divers modes de nullités*. Revue générale des procédures, 1999/3. n. 327-338. p.

BODROGI (1981) = Bodrogi Károly: *Blöff vagy logikai hipotézis?* Belügyi Szemle, 1981/3. sz. 67-69. p.

BÓCZ (2001) = Bócz Endre: *A gyanúsított kihallgatásának amerikai taktikájáról*. Belügyi Szemle, 2001/2. 22-36. p.

BÓCZ (2011) = Bócz Endre: *Adatgyűjtés, felderítés, nyomozás. Gondolatok a szemléletről és a terminológiáról*. Belügyi Szemle, 2011/4. sz. 61-79. p.

BÓCZ (2013) = Bócz Endre: *Kihallgatás, kényszervallatás*. Belügyi Szemle, 2013/5. sz. 5-47. p.

BÓLYAI – SZIKINGER (2006) = Bólyai János – Szikinger István: *A büntetőeljárás szabályozása az alkotmányos jogállamban: a magyar eljárási reform*. Rendészeti Szemle, 2006/7-8. sz. 32-69. p.

BOROS (2008) = Boros Anita: *Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban*. PhD értekezés, Budapest, 2008. Forrás: http://193.224.191.196:8080/phd/Boros_Anita090113.pdf. (letöltve: 2014. november 1.)

BOULOC (2001) = Bouloc, Bernard: *Observations sur les nullités en matière de procédure pénale*. In: *La sanction du droit. Mélanges offerts à Pierre Couvrat*, Párizs, PUF, 2001. 417-427. p.

BOULOC – LEVASSEUR – STEFANI (2012) = Bouloc, Bernard – Levasseur, Georges – Stefani, Gaston: *Procédure pénale*. Dalloz Kiadó, Párizs, 1102 p.

BRADLEY (1989) = Bradley, Craig M.: *Murray vs. United States: The Bell Tolls for the Search Warrant Requirement*. Indiana Law Journal (64) 1989/4. sz. 907-923. p.

BRADLEY (2012) = Bradley, Craig M.: *Is the Exclusionary Rule Dead?*. The Journal of Criminal Law and Criminology, (102) 2012. 1-23. p.

BROUILLARD (1996) = Brouillaud, Jean-Pierre: *Les nullités de procédure: des procédures pénales et civiles comparées*. Dalloz Kiadó, Párizs, 1996. Chronique, 98-102. p.

C, Cs

CALABRESI (2003) = Calabresi, Guido: *The Exclusionary Rule*. Harvard Journal of Law and Public Policy, (26) 2003, 111-118. p

CHABERT – SUR (1997) = Chabert, Benoît – Sur, Pierre-Olivier: *Le point en matière de nullités de procédure pénale au fil des cent dernières décisions de la Chambre d'accusation de Paris*. Gazette du Palais, 15 novembre 1997. 1473-1476. p.

CLEMENT (1984) = Clément, Gérard: *De la règle „pas de nullité sans grief” en droit judiciaire privé et en procédure pénale*. Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1984/3. n. 433-453. p.

COMMENT (1967) = Comment: *Fruit of the Poisonous Tree – A Plea for Relevant Criteria*. University of Pennsylvania Law Review 1967. 1136-1153. p.

CONCHON (2002) = Conchon, Hélène: *Recherches sur l'évolution des nullités de l'instruction préparatoire*. Thèse de doctorat, L'Harmattan, Párizs, 2002. 303 p.

CSÉKA (1961) = Cséka Ervin: *A büntetőjogilag releváns tények problémája*. Jogtudományi Közlöny, 1961/6. sz. 321-331. p.

CSÉKA (1968) = Cséka Ervin: *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968. 363 p.

CSÉKA (1991) = Cséka Ervin: *A bizonyítást kizáró szabályok a büntető eljárásban*. In: Tóth Károly (szerk.): In memoriam Dr. Kovács István akadémikus, egyetemi tanár. Szeged, 1991. 71-95. p.

CSÉKA (1997) = Cséka Ervin: „Örököld” kérdések a büntető bizonyításban. In.: Farkas Ákos – Görgényi Ilona – Lévai Miklós (szerk.): Ünnepi Tanulmányok Horváth Tibor 70. születésnapjára. Miskolc, 1997. 171-190. p

CSÉKA – VIDA (1999) = Cséka Ervin – Vida Mihály: *A büntető eljárási jog vázlata I*. JATEPress, Szeged, 1999. 267 p.

CSÉKA ET AL. (2006) = Cséka Ervin et al.: *A büntetőeljárási jog alapvonalai I*. Szeged, 2006. 370 p.

CZINE (2006) = Czine Ágnes: *A titkos információgyűjtés néhány jogértelmezési kérdése*. Fundamentum, 2006/1. sz. 119-125. p.

D

DAVIES (2007) = Davies, Thomas Y.: *An Account of Mapp vs. Ohio. That Misses the Larger Exclusionary Rule Story*. Ohio State Journal of Criminal Law (4/2) 2007, 619-639. p.

DELMAS-MARTY – SPENCER (2002) = Delmas-Marty, Mireille – Spencer, John (ed.): *European Criminal Procedure*. Cambridge University Press, Cambridge, 2002. 717 p.

DEMIRAL BAKIRMAN (2015) = Demiral Bakirman, Büsra: *Unlawfully Obtained Evidences in Turkish Criminal Procedure Law*. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 2015/1. sz. 239-248. p.

DERSHOWITZ (2002) = Dershowitz, Alan M.: *Why Terrorism Works. Understanding the Threat, Responding to the Challenge*. Yale University Press, New Haven-London, 2002.

DIGOT (2001) = Digot, Lorraine: *Les nullités de l'instruction préparatoire, mémoire de D.E.A. Droit pénal et sciences pénales*, 2001/2. n., dact., 79 f.

DRESSLER – MICHAELS (2010) = Dressler, Joshua – Michaels, Alan C.: *Understanding Criminal Procedure*. LexisNexis, 2010. 604 p.

DRIZIN – LEO (2004) = Drizin, Steven A. – Leo, Richard A.: *The problem of false confession ont he post DNA-world*. North Carolina Law Review, (82) 2004. 891-1007. p.

DUKE (1986) = DUKE, STEVEN: *Making Leon Worse*. Yale Law Journal, (95) 1986. 1405-1423. p.

E, É

ELEK (2003) = Elek Balázs: *A kihallgatásról készült rendőri jelentés a bizonyítási eljárásban*. Ügyvédek Lapja, 2003/4. sz. 25-31. p.

ELEK (2005) = Elek Balázs: *A nyomozó hatóság jelentése a bizonyítási eljárásban*. In: Szabó Krisztián (szerk.): *Az új büntetőeljárási törvény első éve: konferencia-előadások*. Debreceni Konferenciák IV., Debrecen, 2005. 21-32. p.

ELEK (2007) = Elek Balázs: *A befolyásoló kérdésfeltevés a büntetőeljárásban*. In: Farkas Ákos – Nagy Anita – Róth Erika – Sántha Ferenc – Váradi Erika (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. HC. Horváth Tibor Professzor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007. 255-278. p

ELEK (2008) = Elek Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft, Debrecen, 2008, 200 p.

ELEK (2009) = Elek Balázs: *A személyi bizonyítékok megbízhatósága a büntetőperekben*. Rendészeti Szemle, 2009/3. sz. 87-102. p.

ELEK (2011) = Elek Balázs: *Az életkor jelentősége a gyermekkorú tanúk kihallgatásakor a büntetőeljárásban*. Belügyi Szemle, 2011/3. sz. 93-111. p.

ELEK (2012) = Elek Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012. 313 p.

ELEK (2014) = Elek Balázs: *A büntető eljárásjog tudomány hatása a bírói gyakorlatra*. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): Pusztai László emlékére. Országos Kriminológiai Intézet, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014. 45-56. p.

EMBREGETS (2000) = Embregets, M. C. D.: *Similarities and Differences: the Operation of the Exclusionary rule in the US, Germany and Netherlands*. In: Breur, C. M. – Nijboer, J. F. – Reijntjes, J. M. (ed.): *New Trend in Criminal Investigation and Evidence II.*, Intersentia, Antwerpen – Groningen – Oxford, 2000. 219-224. p.

ERB (2004) = Erb, Volker: *Nothilfe durch Folter*. 2004. (Forrás: <http://www.jura.uni-mainz.de/erb/Dateien/Daschner-Stellungnahme.pdf>) (Letöltve: 2015. május 2.)

ERDEI (1991) = Erdei Árpád: *A trónfosztott királynő uralkodása, avagy a bizonyításelmélet szent tehene*. Magyar Jog, 1991/4. sz. 210-216. p.

ERDEI (1995) = Erdei Árpád: *Tilalnak a bizonyításban*. In: Erdei Árpád (szerk.): *Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 47-61. p.

ERDEI (2010a) = Erdei Árpád: *Mi az igazság?* In: Erdei Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 9-22. p.

ERDEI (2010b) = Erdei Árpád: *A büntető eljárásjog tudománya és az eljárás képe*. Belügyi Szemle, 2010/9. sz. 5-18. p.

ERDEI (2011) = Erdei Árpád: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011. 359 p.

F

FANTOLY (2009) = Fantoly Zsanett: *Akkuzatórius vagy inkvizitórius büntetőeljárást? (Versengő rendszerek)*. In: Nagy Ferenc (szerk.): Tudományos előadókülés a Bűnügyi Oktatók Országos Találkozásán. Szeged, 2009. 33-38. p.

FANTOLY (2012) = Fantoly Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 333 p.

FANTOLY (2013a) = Fantoly Zsanett: *A büntetőeljárás tárgya, tartalma és feladatai*. In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: *Eljárási büntetőjog. Statikus rész*. Iurisperitus Bt, Szeged, 2013. 17-19. p.

FANTOLY (2013b) = Fantoly Zsanett: *A büntetőeljárás alanyai*. In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: *Eljárási büntetőjog. Statikus rész*. Iurisperitus Bt., Szeged, 2013.

FARKAS – PAP (1993) = Farkas Ákos – Pap Gábor: *Alkotmányosság és büntetőeljárás*. Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok. 30. 1993. 45-91. p.

FARKAS (2002) = Farkas Ákos: *A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 179 p.

FARKAS – RÓTH (2007) = Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás*. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 490 p.

FÁZSI (2008) = Fázsi László: *Üres garancia – a tanú figyelmeztetésének gyakorlati kérdései*. Rendészeti Szemle, 2008/2. sz. 47-59. p.

FENYVESI (2001) = Fenyvesi Csaba: *A védő és a titkos adatgyűjtés*. Belügyi Szemle, 2001/11. sz. 66-74. p.

FENYVESI (2002) = Fenyvesi Csaba: *A védőügyvéd. A védő büntetőeljárási szerepéről és jogállásáról*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 496 p.

FENYVESI (2003) = Fenyvesi Csaba: *Erőszak a büntetőeljárársban*. Belügyi Szemle, 2003/2-3. sz. 205-213. p.

FENYVESI (2008) = Fenyvesi Csaba: *Szembesítés. Szemtől szembe a bűnügyekben*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008. 319 p.

FENYVESI (2014a) = Fenyvesi Csaba: *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2014. 304 p.

FENYVESI (2014b) = Fenyvesi Csaba: *A justizmordhoz vezető kriminalisztikai hibák*. Belügyi Szemle, 2014/3. sz. 30-59. p.

FENYVESI - HERKE - TREMMEL (2008) = Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs 2008. 688 p.

FICSÓR (2015) = Ficsór Gabriella: *A készülő új büntetőeljárás kódex margójára*. Büntetőjogi Szemle, 2015/1-2. sz. 23-41. p.

FILÓ (2005) = Filó Mihály: *Az inkvizítor védelmében - a kínzás jogállami apológiája*. Fundamentum, 2005/3. sz. 89-97. p.

FINKEY (1916) = Finkey Ferenc: *A magyar büntető perjog tankönyve*. Politzer Zs. és Fia, Budapest, 1916. 277 p.

FINSZTER (2000) = Finszter Géza: *A titkos információgyűjtés szabályozása a hatályos jogban*. Kriminológiai tanulmányok XXXVII. Budapest, 2000. 101-123. p.

FINSZTER (2006) = *Bizonyításelméletek a jog világában*. Rendészeti Szemle, 2006/7-8. sz. 70-103. p.

FOURMENT (2013) = Fourment, Francois: *Procédure pénale*. Larcier, Brüsszel. 366 p.

G, Gy

GÁCSI (2011) = Gácsi Anett Erzsébet: *A „Miranda-figyelmeztetések” megnyilvánulása a magyar Büntetőeljárás törvényben.* In: Bencsik András - Fülöp Péter (szerk.): Jogász Doktoranduszok I. Pécsi Találkozója. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2011, 214-222. p.

GÁCSI (2012a) = Gácsi Anett Erzsébet: *Bizonyítási tilalmak a magyar büntetőeljárásban: a törvénysértő (jogellenes) bizonyítékok kizárása.* In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapienti Sat. Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára. Szeged, 2012. 173-182. p.

GÁCSI (2012b) = Gácsi Anett Erzsébet: *A Debreceni Ítéltábla döntése a tanúzási mentesség következményeiről.* Jogesetek Magyarázata 2012/2. sz. 32-39. p.

GÁCSI (2013a) = Gácsi Anett Erzsébet: *Bizonyítási alafogalmak.* In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt, Szeged, 2013. 210-211. p.

GÁCSI (2013b) = Gácsi Anett Erzsébet: *A tanú vallomástételének akadályai.* In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt., Szeged 2013. 223-321. p.

GÁCSI (2013c) = Gácsi Anett Erzsébet: *A tanú vallomáshoz kapcsolódó relatív vallomástételi akadály(ok) újragondolása (?)* In: Fantoly Zsanett - Gácsi Anett Erzsébet (szerk.): Állam és Jog - Kodifikációs kihívások napjainkban. SZTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2013. 39-51. p.

GÁCSI (2013d) = Gácsi Anett Erzsébet: *A tanú mentességi jogára való ismételt figyelmeztetés, mint új (?) szabály a magyar büntetőeljárásban.* Magyar Jog 2013/6. sz. 348-356. p.

GÁCSI (2014a) = Gácsi Anett Erzsébet: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárás jogában: az ún. exclusionary rule (kizárási szabály) klauzula.* FORVM, Szeged, 2014. 5-25. p.

GÁCSI (2014b) = Gácsi Anett Erzsébet: *Az információforrás védelme a büntetőeljárásban, avagy az új relatív tanúzási akadály*. In: Hack Péter – Koósné Mohácsi Barbara (szerk.): *Emberek Őrzője: Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 82-95. p.

GÁCSI (2014c) = Gácsi Anett Erzsébet: *A Pécsi Ítéltábla döntése a szakvélemény bizonyítási eszközként történő felhasználásáról: értékelhető-e okirati bizonyítási eszközként az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleménye a Be. 78. § (4) bekezdése alapján?* Jogesetek Magyarázata, 2014/1. sz. 21-27. p.

GÁCSI (2015) = Gácsi Anett Erzsébet: *Unlawfully Obtained Evidence in the Hungarian Criminal Procedure*. In: Krisztina Karsai – Zsolt Szomora (ed.): *Bosphorus Seminar: Papers of a Bilingual Seminar on Comparative Criminal Law. Beiträge eines zweisprachigen Seminars über Strafrechtsvergleichung*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2015. 31-40. p.

GARDNER – ANDERSON (2010) = Gardner, Thomas J. – Anderson, Terry, M: *Criminal Evidence: Principles and Cases*. Wadsworth, 2010.

GEISLER (1998) = Geisler, Markus: *Die Ausgestaltung des Anklageprinzips nach amerikanischem Strafverfahrens- und Verfassungsrecht*. Duncker und Humblot, Berlin, 1998.

GLAZIOU (1996) = Glaziou, Catherine: *Les nullités de l'instruction préparatoire, mémoire de D.E.A. Droit Processuel*, Paris 2, 1996, dact., 119 f.

GOYET (1976) = Goyet, Charles: *À propos des nullités de l'instruction préparatoire: quelques remarques sur la distinction des nullités textuelles et des nullités substantielles*. *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1976/ 4. n. 899-914. p.

GÖDÖNY (1966) = Gödöny József: *A bizonyítás tárgya és kerete a nyomozásban*. Kriminálisztikai Tanulmányok, 1966/5. kötet 5-62. p.

GRAHAM (2011) = Graham, Michael H.: *Federal Rules of Evidence*. 8th edition. West Nutshell Series, St. Paul, Minn., 2011. 800 p.

GRAY – COOPER – MCALOON (2012) = Gray, David – Cooper, Meagen – McAloon, David: *The Supreme Court's Contemporary Silver Platter Doctrine*. Texas Law Review 2012/7. 7-47. p.

GRÓSZ (2011) = Grósz Tamás: *Caesar non supra grammaticos, avagy a szakvélemény büntetőbírói értékelésének menete*. Belügyi Szemle, 2011/6. sz. 26-38. p.

GUERRIN (1999) = Guerrin, Muriel: *Les irrégularités de procédure sanctionnées par la nullité dans la phase préalable au jugement pénal*. Thèse de doctorat, Strasbourg, 1999, dact., 490 p.

GUÉRY (2002) = Guéry, Christian: *Un „toiletage” progressif et personnalisé: les nullités de l'instruction après l'entrée en vigueur de la loi du 4 mars 2002*. Droit pénal, 14e année, novembre 2002. 4-7. p.

GUÉRY (2004) = Guéry, Christian: *Le tribunal correctionnel et les nullités de l'instruction*. Droit pénal, 16e année, mai 2004. 10-14. p.

H

HACK (2008) = Hack Péter: *A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 382 p.

HACK (2009) = Hack Péter: *A hatóságok eljárási kötelezettségei és ezek számonkérhetősége a büntetőeljárás törvényben*. In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): *Dolgozatok Erdei tanár úrnak*, ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009. 107-122. p.

HÁGER – BENCZE (2006) = Háger Tamás – Bencze Mátyás: *Miranda és társai Vs. Bizonyítási gyakorlat a magyar büntetőeljárásban*. Kontroll, 2006/1. sz. 22-32. p.

HÁGER – BENCZE (2007) = Háger Tamás – Bencze Mátyás: *Gondolatok a tanút a büntetőperben megillető relatív mentességi jogáról*. Bírák Lapja, 2007/1. sz.

HÁGER (2014a) = Háger Tamás: *Egyes elhárítható tanúvallomási akadályok a büntetőperben. A hozzátartozói viszonytal és az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő mentességi okok*. Magyar Jog, 2014/7-8. sz. 425-432. p.

HÁGER (2014b) = Háger Tamás: *A terhelti vallomás mint személyi bizonyíték a nyomozásban*. Belügyi Szemle, 2014/11. sz. 22-38. p.

HANSON (1988) = Hanson, Roger S.: *The Aftermath of Illinois v. Gates and United States v. Leon: A Comprehensive Evaluation of Their Impact Upon the Litigation of Search Warrant Validity*. Western State University Law Review (15) 1988. 393-576. p.

HEFFERNAN (2000) = Heffernan, William C.: *The Fourth Amendment Exclusionary Rule as a Constitutional Remedy*. Georgetown Law Journal (88) 2000, 799-878. p

HEGEDŰS (2012) = Hegedűs István: *Garanciális alapelvek a gyorsítás oltárán?* In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): *Sapientia Sat Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára*. Acta Juridica et Politica, Szeged, 2012. 197-206. p.

HENNION-JACQUET (2003) = Hennion-Jacquet, Patricia: *Les nullités de l'enquête et de l'instruction. Un exemple du déclin de la légalité procédurale*. Revue pénitentiaire et de droit pénal. Bulletin de la Société générale des prisons et de législation criminelle, 127e année, 2003/1. n. 7-28. p.

HERKE (2010) = Herke Csongor: *Büntető eljárásjog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2010. 479 p.

HERKE (2014) = Herke Csongor: *Korlátozható-e a hallgatás joga a büntetőeljárásban?* Kézirat, 2014. 1-11. p.

HERKE (2015) = Herke Csongor: *Az új büntetőeljárás kodifikációja jog-összehasonlító megközelítésben*. In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja*. Printart-Press, Debrecen, 2015, 43-73. p.

HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) = Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012. 382 p.

HERRMANN (1997) = Herrmann, Joachim: *Modellek a büntetőeljárás reformjához Kelet-Európában: összehasonlító jogi megközelítés*. Magyar Jog, 1997/6. sz. 321-332. p.

HOLÉ (2011) = Holé Katalin: *A büntetőeljárás alapelveinek újraértelmezése*. Belügyi Szemle, 2011/4. sz. 56-60. p.

I, Í

IRK (1931) = Irk Albert: *A magyar büntető perjog vezérfonala*. Haladás Ny. Pécs, 1931.

J

JACSÓ (1980) = Jacsó István: *A taktikai blöff törvényességéről*. Belügyi Szemle, 1980/10. sz. 76-77. p

JAGER (2003) = Jager, Christian: *Beweiswertung und Beweiserwertungsverbote, im Strafprozess*, München, 2003.

JUNGI (2011) = Jungi Eszter: *A „Miranda-figyelmeztetés”, avagy a hallgatás joga a magyar büntetőeljárásban*. Jog, Állam, Politika, 2011/1. sz. 49–60. p.

K

KAMISAR (1984) = Kamisar, Yale: *Gates, „Probable Cause”, „Good Faith” and Beyond*. Iowa Law Review (69) 1984. 551-615. p.

KAMISAR (1987) = Kamisar, Yale: „*Comparative Reprehensibility*” and *Fourth Amendment Exclusionary Rule*. Michigan Law Review, (86) 1987, 1-50. p.

KARDOS (2005) = Kardos Sándor: *A büntetőeljárás törvény módosításáról*. In: Róth Erika (szerk.): *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény tervezett módosítása*. Miskolci Jogtudományi Műhely 4. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005. 23-31. p.

KASSIN ET AL. (2010) = Kassin, Saul M. – Drizin, Steven A. – Grisso, Thomas – Gudjonosson, Gisli H. – Leo, Richard A. – Redlich, Allison, D.: *Police-induced Confessions: Risk Factors, and Recommendation: Looking Ahead*. Law and Human Behavior, (34) 2010. 1-38. p.

KATONA (1990) = Katona Géza: *A jogállamiság a büntetőeljárásban*. Rendészeti Szemle, 1990/8. sz. 10-17. p.

KERTÉSZ (1965) = Kertész Imre: *A kihallgatási taktika lélektani alapjai*. Budapest, 1965. 325 p.

KIRÁLY (1972) = Király Tibor: *Büntetőítélet a jog határán. Tanulmány a perbeli igazságról és valószínűségről*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972. 336 p.

KIRÁLY (1985) = Király Tibor: *A büntető eljárási jog útjai*. Magyar Jog, 1985/3-4. sz. 252-258. p.

KIRÁLY (1995) = Király Tibor: *Jogalkotás és jogállam*. Magyar Szemle, 1995/1. sz. 12-23. p.

KIRÁLY (1996): Király Tibor: *Bizonyítás a készülő büntetőeljárás kódexben*. Kriminológiai Közlemények 54. sz. 1996. 90-103. p.

KIRÁLY (2003) = Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 694 p.

KIRÁLY (2008) = Király Tibor: *Büntetőeljárási jog*. Budapest, 2008. 694 p.

KIS (2005) = Kis László: *A jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközök sorsa néhány külföldi állam és hazánk büntetőeljárásában*. In: Szabó Krisztián (szerk.): *Az új büntetőeljárási törvény első éve*, Debreceni Konferenciák IV., Debrecen, 2005. 57-65. p.

KIS (2012) = Kis László: *A titkos adatgyűjtés eredményének bizonyítékként történő felhasználásáról*. *Belügyi Szemle*, 2012/12. sz. 70-92. p.

KISS (1998) = Kiss László: *Jogállam – jogalkotás – önkormányzatok (Örökségünkről – mai szemmel)*. Jegyzők dokumentumtára 12. Pécs, 1998.

KISS (1999) = Kiss Anna: *A büntetőeljárás reformja*. *Belügyi szemle*, 1999/3. sz. 32-44. p.

KÓCZIÁN (2013) = Kóczyán Sándor: *A magyar médiaszabályozás és az információforrások védelme*. *Médiakutató*, 2013/1. sz. 67-80. p.

KÖHALMI (2006) = Köhalmi László: *Jogállami büntetőeljárás – védői észrevételek*. In: Jacsó Judit (szerk.): *V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés. Bizalom – társadalom – bűnözés*. Bótor, Miskolc, 2006. 42-63. p.

KOLLÁR (2013) = Kollár Balázs: *A felismerésre bemutatás elmélete és gyakorlata Amerikában*. *Belügyi Szemle*, 2013/10. sz. 94-109. p.

KORINEK (2008) = Korinek László: *A bűnüldözés alkotmányos alapjai*. *Közjogi Szemle*, 2008/1. sz. 37-44. p.

KOVÁCS – NAGY (2001) = Kovács Judit – Nagy Zsolt: *A társadalmi változások hatása a büntető eljárási szabályokra a rendszerváltozás után*. *Jogelméleti Szemle*. 2001/2. sz.

KÜPPER (2011) = Küpper, Herbert: *A jogállam követelményei az Európai Unióban és Magyarország Alaptörvénye*. JURA, 2011/2. sz. 93-107. p.

L

LAFAVE (1996) = LaFave, Wayne R.: *Computers, Urinals, and the Fourth Amendment: Confessions of a Patron Saint*. Michigan Law Review, (94) 1996. 2553-2589. p.

LAFAVE (2004) = LaFave Wayne R.: *Search and Seizure: A Treatise on the Fourth Amendment*. West Publishing St. Paul, 2004.

LANGBEIN (1996) = Langbein, John: *Historical Foundations of the Law Evidence: A View from the Ryder Sources*. Columbia Law Review 1996/6. sz. 1168- 1202. p.

LE CALVEZ (2002) = Le Calvez, Jacques: *L'article 80-1, alinéa 1er, du code de procédure pénale et la nullité de la mise en examen*. Párizs, Dalloz Kiadó, 2002. Chronique, 2277-2279. p.

LIZICZAY (2007) = Liziczay Sándor: *Tanútípusok a büntetőeljárásban I. Rendészeti Szemle*, 2007/1. sz. 3-25. p.

LŐRINCZY (1998) = Lőrinczy György: *Gondolatok a bizonyítási eljárás törvényességéről a büntető eljárásban*. Acta Jur. et Pol. (Tom. LIII, Fasc. 15.) Szeged, 1998. 209-234. p.

LUBAN (2005) = Luban, David: *Liberalism, Torture, and the Ticking Bomb*. Virginia Law Review (91) 2005. 1425-1461. p.

LYNCH (1998) = Lynch, Timothy: *In Defense of the Exclusionary Rule*. Cato Policy Analysis, no. 319, 1998. 1-43. p. (Forrás: <http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa-319.pdf>) Letöltés ideje: 2015. május 2.

M

MAHLER (2003) = Mahler, Gordon: *Az amerikai büntetőeljárás vázlata*. In: Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 510 p.

MÁRKI (2014) = Márki Zoltán: *A büntetőeljárás megújulásának lehetőségei*. Ügyvédek Lapja, 2014/4. sz. 2-8. p.

MCGUIAN (1986) = McGuian Patrick B.: *An Interview with Judge Robert H. Bork*. Judicial Notice 1986.

MERTENS – WASSERSTROM (1981) = Mertens, William J. – Wasserstrom, Silas: *The Good Faith Exception to the Exclusionary Rule: Deregulating the Police and Derailing the Law*. Georgetown Law Review (70) 1981. 365-463. p.

MÉSZÁROS (2011a) = Mészáros Bence: *Fedett nyomozás a bűnüldözésben*. Doktori Értekezés. Pécs, 2011.

MÉSZÁROS (2011b) = Mészáros Bence: *Megjegyzések a vádlott kihallgatásának eljárási szabályaihoz*. In: Gál István László (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2011. 401-410. p.

MISKOLCZI (2015a) = Miskolczi Barna: *Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei*. In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárási törvény kodifikációja. Printart-Press, Debrecen, 2015. 30-42. p.

MISKOLCZI (2015b) = Miskolci Barna: *Az új Be. szabályozási alapelvei (2): Az igazság-igazságosság megjelenése a szabályozási elvekben*. Ügyvéd világ. 2015/6. sz. 22-25. p.

MOHÁCSI (2009) = Mohácsi Barbara: *A büntetőeljárási „igazságkutatás” és az alapjogi garanciák egyensúlya a német büntetőeljárási jogban. A naplófeljegyzés mint bizonyíték*. In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak. ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009. 316-326. p.

MÓRA (1960) = Móra Mihály: *A bizonyítás fogalma, tárgya és a bizonyítékok mérlegelése a büntető eljárásban*. Jogtudományi Közlöny. 1960/12. sz. 662-670. p.

N, Ny

NAGY (2010) = Nagy Ferenc: *A magyar büntető jog általános része*. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2010. 477 p.

NÁNÁSI (2011) = Nánási Gábor: *A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés néhány kérdésköre*. Belügyi Szemle, 2011/7-8. sz. 105-125. p

NÉMETH (2000) = Németh Zsolt: *A kényszervallatás kriminológiája – avagy a kényszervallatás ártalmairól*. Belügyi Szemle, 2000/7-8. sz. 108-120. p.

NYIRI (2005) = Nyiri Sándor: *A titkosan szerzett adat felhasználása a büntetőeljárásban*. Belügyi Szemle, 2005/6. sz. 34-45. p.

P

PAPP (2011) = Papp Zsuzsanna: *Emberi jogok és személyiségi jogvédelem versus bizonyítás a német Szövetségi Bíróság és a német Alkotmánybíróság egyes határozatainak fényében*. Rendészet és Emberi Jogok, 2011/2. sz. 15-28. p.

PENNEY (2004) = Penney, Steven: *Taking Deterrence Seriously: Excluding Unconstitutionally Obtained Evidence Under section 24(2) of the Charter*. McGill Law Journal 2004/1. sz. 105-144. p.

PEPINSKY (1970) = Pepinsky, Harold E.: *A Theory of Police Reaction to Miranda v. Arizona*. Crime and Delinquency, 1970. no. 4. 379-392. p.

POLYÁK (2006) = Polyák Zsolt: *A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés*. Belügyi Szemle, 2006/6. sz. 5-34. p.

R

REINECKE (1990) = Reinecke, Jan: *Die Fernwirkung von Beweisverwertungsverböten*. München, 1990.

RODLEY (2007) = Rodley, Nigel S.: *The Prohibition of Torture: Absolute Means Absolute*. In: Hocking, Jenny – Lewis, Colleen (ed.): *Counter-Terrorism and the Post-Democratic State*. Edward Elgar Publ., Celtenham-Northampton, 2007. 65-80. p.

ROUSSEL (1996) = Roussel, Yves: *Le régime des nullités de la procédure pénale après les lois du 4 janvier 1993 et du 24 août 1993*. Gazette du Palais, 20 janvier 1996. 72-78. p.

S, Sz

SCHRÖDER (1992) = Schröder, Svenja: *Beweisverwertungsverböte und die Hypothese rechtmäßiger Beweiserlangung im Strafprozeß*. Duncker und Humblot, Berlin, 1992.

SKLANSKY (2008) = Sklansky, David Alan: *Is the Exclusionary Rule Obsolete?* Ohio State Journal of Criminal Law (5) 2008. 567-584. p.

SKOLNICK (2011) = Skolnick, Jerome H.: *Justice Without Trial: Law Enforcement in Democratic Society*. New York, 2011.

SLOBOGIN (1999) = Slobogin, Christopher: *Why Liberals Should Chuck the Exclusionary Rule?* University of Illinois Law Review 1999/2. sz. 363-446. p.

SPENCER (2002) = Spencer, John: *Evidence*. In: Delmas-Marty – Spencer John (ed.): *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002. 775 p.

STEIKER (1994) = STEIKER, CAROL S.: *Second Thoughts About First Principles*. Harvard Law Review (107) 1994. 820-857. p.

STEWART (1983) = Stewart, Potter: *The Road to Mapp vs. Ohio and Beyond: The Origins, Development and Future of Exclusionary Rule in Search-and-Seizure Cases*. Columbia Law Review, (83) 1983, 1365-1404. p.

SULYOK – SULYOK (2014) = Sulyok Tamás – Sulyok Márton: *The Path to the Waterhole: The Right to Defence as a Fundamental Element of the Fair Trial Principle - A Comparative Analysis of Islamic and European Constitutional Thought*. In: Badó Attila (ed.): *Fair Trial and Judicial Independence. Hungarian Perspectives*. Springer, Berlin, Heidelberg, New York, 2014. 221-248. p.

SZABÓ (1999) = Szabó András: *Jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása*. Belügyi Szemle, 1999/10. sz. 3-17. p.

SZABÓ (2014) = Szabó Krisztián: *Kérdőjelek a büntetőeljárás törvény egyes rendelkezései kapcsán*. Büntetőjogi Szemle, 2014/1. sz. 31-36. p.

SZABÓ (2015) = Szabó Krisztián: *A nyelvtani értelmezés jelentősége a büntetőeljárás kodifikáció során*. In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja*. Printart-Press, Debrecen, 2015, 117-126. p.

SZIJÁRTÓ (2013) = Szijártó Eszter: *A krimináltaktikai blöff*. Belügyi Szemle, 2013/5. sz. 48-64. p.

SZIKINGER (2002) = Szikinger István: *Védelem a nyomozásban*. Belügyi Szemle, 2002/8. sz. 116-130. p.

SZIKINGER (2008) = Szikinger István: *Tortúra a rendészetben*. Rendészeti Szemle, 2008/11. sz. 56-69. p.

SZIKINGER (2011) = Szikinger István: *Tortúra a nyomozásban*. Belügyi Szemle, 2011/12. 39-52. p.

T

THOMAS – POLLACK (1993) = Thomas, George C. – Pollack, Barry S.: *Balancing the Fourth Amendment Scales: The Bad-Faith Exception to Exclusionary Rule Limitations*. Hastings Law Journal (21) 1993.

TOMKOVICZ (2008) = Tomkovicz James J.: *Hudson v. Michigan and the Future of Fourth Amendment Exclusion*. Iowa Law Review (93) 2008. 1820 - 1885. p.

TÓTH – HÁGER (2013) = Tóth Andrea Noémi – Háger Tamás: *A terhelt vallomása a büntetőeljárás bírósági szakaszában, egyes eljárási szabálysértések megítélése*. Miskolci Jogi Szemle, 2013/2. sz. 78-91. p.

TÓTH (1980) = Tóth Mihály: *A taktikai blöff alkalmazása*. Belügyi Szemle, 1980/5. sz. 14-21. p.

TÓTH (1995) = Tóth Mihály: *A „Magyar Miranda” első néhány éve*. In: Erdei Árpád (szerk.): *Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1995. 62-77. p.

TÓTH (2004) = Tóth Mihály: *Kihallgatási műfogások az igaz vallomás érdekében. A taktikai blöff*. In: Bócz Endre (szerk.): *Kriminálisztika II. kötet*. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004.

TÓTH (2013) = Tóth Mihály: *A bizonyítás a büntetőeljárásban*. In: Tóth Mihály (szerk.): *Büntető eljárásjog*. HVG-ORAC, Budapest, 2013. 118-152. p.

TÖRÖK (2005) = Török Zsolt: *A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés során beszerezett bizonyítékok értékelése a bíróság előtt*. Ügyészek Lapja, 2005/6. sz. 19-32. p.

TREMMEL (1989) = Tremmel Flórián: *Jogállam és büntetőeljárás*. Jogtudományi Közlöny, 1989/12. sz. 619-625. p.

TREMMEL (2001) = Tremmel Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2001. 632 p.

TREMMELE (2005) = Tremmel Flórián: *A jogellenes bizonyítékok néhány kérdése*. In: Gál István László – Köhalmi László (szerk.): Emlékkönyv Losonczy István Professzor halálának 25. évfordulójára. Pécs, 2005. 306-313. p.

TREMMELE (2006) = Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 248 p.

TREMMELE (2012) = Tremmel Flórián: „Örökzöld kérdések” és új kihívások a büntető bizonyításban. In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapienti Sat. Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára. Szeged, 2012. 489-497. p.

V

VARGA (2003a) = Varga Zoltán: *A bizonyítékok értékelése*. In: Jakucs Tamás (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. 1. kötet. Budapest, 2003.

VARGA (2003b) = Varga Zoltán: *A tanú vallomástételének akadályai*. In: Jakucs Tamás (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata* 1. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2003.

VARGA (2009) = Varga Zoltán: *A bizonyítás*. In: Tóth Mihály (szerk.): *Büntető eljárásjog*. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2009.

VASSEUR (1951) = Vasseur, Michel: *Des effets en droit pénal des actes nuls ou illégaux d'après d'autres disciplines*. Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1951/1. n., 1-48. p.

VÉGVÁRI (2002) = Végvári Réka: *Jogállam és büntetőeljárás*. Állam és Jogtudomány, 2002/1-2. sz. 137-166. p.

VIDA (2006) = Vida Mihály: *A bizonyítás általános kérdései*. In: Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Károlyi Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály: *A büntetőeljárás jog alapvonalai* I. Szeged, Bába Kiadó, 2006. 189-232. p.

W

WASBY (1978) = Wasby, Stephen L.: *Police Training About Criminal Procedure: Infrequent and Inadequate*. Policy Studies Journal (7) 1978. 461-468. p.

WASSERSTROM – SEIDMAN (1988) = Wasserstrom, Silas J. – Seidman, Louis Michael: *The Fourth Amendment as Constitutional Theory*. Georgetown Law Review, (77) 1988. 19-112. p.

Internetes források:

KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. = Kúria – Büntető Kollégium: Joggyakorlat-elemző csoport 2014.EL.II.E.1/10. VÉDŐ 50. szám – Védői jogok a bírósági eljárásban. Összefoglaló jelentés.

Forrás: http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/elfogadott_osszegzo_velemenypdf (letöltés ideje: 2015. május 7.)

SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) = Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei – A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés 29-30. p.

Forrás:

<http://www.kormany.hu/download/d/12/40000/20150224%20IM%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s%20az%20%C3%BAj%20b%C3%BCntet%C5%91elj%C3%A1r%C3%A1si%20t%C3%B6rv%C3%A9ny%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1si%20elveir%C5%91l.pdf> (letöltés ideje: 2015. április 7.)

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

A bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról szóló 1954. évi V. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tvr.

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról szóló 1989. évi XXVI. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi XXVIII. törvény

Az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról szóló 2010. évi CLXI. törvény

Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény

Az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló 2011. évi CL. törvény

A médiaszolgáltatásokkal és a sajtótermékekkel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXVI. törvény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A pénzügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 17/2003. (VII. 1.) PM-IM együttes rendelet (PNYOR)

A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (NYOR)

Felhasznált jogesetek jegyzéke

Bíróági Határozatokban közzé tett eseti döntések

BH 1983. 436. szám
BH 1984. 480. szám
BH 1991. 309. szám
BH 1991. 463. szám
BH 1992. 378. szám
BH 1994. 177. szám
BH 1995. 141. szám
BH 1995. 449. szám
BH 1996. 179. szám III. pont
BH 1996. 117. szám
BH 1996. 246. szám
BH 1996. 353. szám
BH 1997. 432. szám
BH 1998. 117. szám
BH 1998. 267. szám
BH 1998. 418. szám
BH 1998. 473. szám
BH 1999. 241. szám
BH 1999. 353. szám
BH 1999. 354. szám
BH 2000. 482. szám
BH 2001. 466. szám
BH 2002. 258. szám
BH 2005. 203. szám
BH 2005. 204. szám
BH 2005. 343. szám
BH 2005. 385. szám
BH. 2005. 386. szám
BH. 2006. 317. szám
BH 2007. 181. szám

BH 2007. 217. szám
BH 2008. 237. szám
BH 2009. 174. szám
EBH 2002. 618. szám
EBH 2008. 1763. szám

Ítéltáblai Határozatokban közzétett esetei döntések

ÍH 2005. 7. szám
ÍH 2005. 53. szám
ÍH 2005. 136. szám
ÍH 2006. 94. szám
ÍH 2006. 141. szám
ÍH 2007. 6. szám
ÍH 2008. 5. szám
ÍH 2008. 51. szám
ÍH 2008. 91. szám
ÍH 2009. 49. szám
ÍH 2010. 51. szám
ÍH 2010. 152. szám
ÍH 2013. 93. szám
ÍH 2014. 97. szám

Anonim határozatok tárában közzé tett egyedi, érdemi döntések

Békéscsabai Városi Bíróság:

13.B.206/2012/17. szám (határozati azonosító: B.206/2012/17)

Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság:

7.B.II.171/2008/35. szám (határozati azonosító: B.II.171/2008/35)

Szekszárdi Városi Bíróság:

21.B. 137/2006/459. szám (határozati azonosító: B/137/2006/459)

Budapest Környéki Törvényszék:

Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: B.140/2007/82)
18.B.10/2007/137. szám (határozati azonosító: B.10/2007/137.)
Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: Bf.163/2009/5)
12.B.68/2009/328.szám (határozati azonosító: B.68/2009/328)
7.Fk.107/2011. szám (határozati azonosító: Fk.107/2011)
7.B.91/2012. szám (határozati azonosító: B.91/2012)
Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: B.129/2012/24)
Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: B.4/2013/13)

Csongrád Megyei Bíróság:

3.Bf.161/2011/4. szám (határozati azonosító: Bf.161/2011/4)

Debreceni Törvényszék:

6.B.683/2009/69. szám (határozati azonosító: B.683/2009/69)
6.B.205/2010/224. szám (határozat azonosítója: B.205/2010/224)
6.B.587/2011/14. szám (határozati azonosító: B.587/2011/14.)
22.B.721/2011/41. szám (határozati azonosító: B.721/2011/41)
6.B.380/2011/125. szám (határozati azonosító: B.380/2011/125)
8.B.558/2011/197. szám (határozati azonosító: B.558/2011/197)
Bf.I.112/2012/4. szám (határozati azonosító: Bf.112/2012/4)
8.B.635/2012/13. szám (határozati azonosító: B.635/2012/13)
6.B.130/2012/94. szám (határozati azonosító: B.130/2012/94.)

Egri Törvényszék:

5.B.603/2011/74. szám (határozati azonosító: B.603/2011/74)

Fővárosi Bíróság:

18. B. 462/2006/42. szám (határozati azonosító: B.462/2006/42)
17.B.1053/2006/51. szám (határozati azonosító: B.1053/2006/51)

Fővárosi Törvényszék:

15.B.466/2010/63.szám (határozati azonosító: B.466/2010/63)

4.B.1444/2010/71. szám (határozati azonosító: B.1444/2010/71)
31.B.1340/2011/72. szám (határozati azonosító: B.1340/2011/72)
5.B.568/2012/83. szám (határozati azonosító: B.568/2012/83.)

Győr- Moson-Sopron Megyei Bíróság:

B.267/2007/13. szám (határozati azonosító: B.267/2007/13)
B.329/2007/297. szám (határozati azonosító: B.329/2007/297)

Gyulai Törvényszék:

14.B.403/2011/52. szám (határozati azonosító: B.403/2011/52)
14.B.359/2012/48.szám (határozati azonosító: B.359/2012/48)

Hajdú-Bihar Megyei Bíróság:

6.B.377/2007/210. szám (határozati azonosító B.377/2007/210)
6.B.191/2008/45. szám (határozati azonosító: B.191/2008/45)
6.B.525/2008/131. szám (határozati azonosító: B.525/2008/131)
Bf.315/2009/18. szám (határozati azonosító: Bf.315/2009/18)
6.B.467/2009/58. szám (határozati azonosító: B.467/2009/58)
6.B.343/2009/104. szám (határozati azonosító: B.343/2009/104)
6.B.763/2010/37. szám (határozati azonosító: B.763/2010/37)

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság:

6.B.843/2008/65. szám (határozati azonosító: B.843/2008/65.)
7.B.90/2010/102. szám (határozati azonosító: B.90/2010/102)

Miskolci Törvényszék:

7.Bf.414/2012/8. szám (határozati azonosító: Bf.414/2012/8)

Nógrád Megyei Bíróság:

12. B. 140/2009/27. szám (határozati azonosító: B.140/2009/27)

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság:

2.Bf.705/2006/21. szám (határozati azonosító: Bf.705/2006/21)
2. Bf. 282/2007/10. szám (határozati azonosító: Bf.282/2007/10)

Vas Megyei Bíróság:

8.B.289/2008/278. szám (határozati azonosító: B.289/2008/278.)

Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: B/259/2010/53)

Zala Megyei Bíróság:

3.B.9/2008/167.szám (határozati azonosító: B/9/2008/167)

Debreceni Ítéltábla:

Bf.III.343/2007/3.szám (határozati azonosító: Bf.343/2007/3)

Bf.III.380/2007/15. szám (határozati azonosító: Bf.380/2007/15)

Bf.III.458/2007/42. szám (határozati azonosító: Bf.458/2007/42)

Bf.III.157/2008/6. szám (határozati azonosító: Bf.157/2008/6)

BF.II.674/2008/9. szám (határozati azonosító: Bf.674/2008/9)

Bf.II.527/2008/13. szám (határozati azonosító: Bf.527/2008/13)

Bf.III.492/2008/14 szám (határozati azonosító: Bf.492/2008/14)

Bf.II.412/2008/20.szám (határozati azonosító: Bf.492/2008/20)

Bf.III.411/2009/7. szám (határozati azonosító: Bf.411/2009/7)

Bf.II.478/2009/8. szám (határozati azonosító: Bf.478/2009/8)

Bf.II.357/2009/ 28.szám (határozati azonosító: Bf.357/2009/28)

Bf.III.638/2009/43. szám (határozati azonosító: Bf.638/2009/43)

Bf.III.754/2010/3.sz. szám (határozati azonosító: Bf.754/2010/3)

Bf.III.202/2010/7. szám (határozati azonosító: Bf.202/2010/7)

Bf.III.75/2010/9. szám (határozati azonosító: Bf.75/2010/9)

Bf.II.96/2010/12. szám (határozati azonosító: Bf.96/2010/12)

Bf.II.388/2011/10.szám (határozati azonosító: Bf.338/2011/10)

Bf.II.385/2011/45. szám (határozati azonosító: Bf.385/2011/45)

Bf.I.112/2012/4. szám (határozati azonosító: Bf.112/2012/4)

Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: Bf. 805/2012/6)

Bf.III.468/2012/33. szám (határozati azonosító: Bf.468/2012/33)

Bf.I.324/2013/3. szám (határozati azonosító Bf.324/2013/3)

Bf.II.344/2013/26. szám (határozati azonosító: Bf.344/2013/26)

Bf.II.138/2014/7.szám (határozati azonosító: Bf.138/2014/7)

Fkf.II.81/2014/9.szám (határozati azonosító: Fkf.81/2014/9)

Fővárosi Ítéletábra:

- 3.Bf.217/2007/11. szám (határozati azonosító: Bf.217/2007/11)
- 3.Bf.100/2007/30. szám (határozati azonosító: Bf.100/2007/30)
- 3.Bf.232/2008/7. szám (határozati azonosító: Bf.232/2008/7)
- 3.Bf.309/2008/8. szám (határozati azonosító: Bf.309/2008/8)
- 2.Bf.225/2008/10. szám (határozati azonosító: Bf.225/2008/10)
- 3.Bf.40/2008/12. szám (határozati azonosító: Bf.40/2008/12)
- 3.Bf.31/2008/13. szám (határozati azonosító: Bf.31/2008/13)
- 3.Bf.66/2008/17. szám (határozati azonosító: Bf.66/2008/17)
- 1.Bf.50/2008/28. szám (határozati azonosító: Bf.50/2008/28)
- 5.Bf.66/2009/4. szám (határozati azonosító: Bf.66/2009/4)
- 5.Bf.155/2009/7. szám (határozati azonosító: Bf.155/2009/7)
- 3.Bf.140/2009/10. szám (határozati azonosító: Bf. 140/2009)
- 4.Bf.184/2010/8. szám (határozati azonosító: Bf.184/2010/8)
- 3.Bf.16/2010/10. szám (határozati azonosító: Bf.16/2010/10)
- 5.Bf.320/2011/31. szám (határozati azonosító: Bf.320/2011/31)
- 3.Bf.98/2012/6. szám (határozati azonosító: Bf.98/2012/6)
- 3.Bf.125/2012/10. szám (határozati azonosító: Bf.125/2012/10)
- 3.Bf.48/2012/16. szám (határozati azonosító: Bf.48/2012/16)
- 3.Bf.245/2012/18. szám (határozati azonosító: Bf.245/2012/18)
- 5.Bf.306/2012/19. szám (határozati azonosító: Bf.306/2012/19)
- 1.Bf.267/2012/21.szám (határozati azonosító: Bf.267/2012/21)
- 3.Bf.157/2012/29. szám (határozati azonosító: Bf.157/2012/29)
- 2.Bf.359/2012/49. szám (határozati azonosító: Bf.359/2012/49)
- 3.Bf.293/2013/19. szám (határozati azonosító: Bf.293/2013/19)
- 5.Bf.390/2014/5. szám (határozati azonosító: Bf.390/2014/5)
- 4.Bf.65/2014/9. szám (határozati azonosító: Bf.65/2014/9)
- 5.Bf.59/2014/15. szám (határozati azonosító: Bf.59/2014/15)
- 12.Bf.200/2014/19. szám (határozati azonosító: Bf.200/2014/19)

Győri Ítéletábra:

- Bf.50/2008/54. szám (határozati azonosító: Bf.50/2008/54)
- Fkhar.83/2014/5. szám (határozati azonosító: Fkhar.83/2014/5.)

Pécsi Ítéltábla:

Bf.I.156/2007/23. szám (határozati azonosító: Bf.156/2007/23)
Bf.I.20/2007/38. szám (határozati azonosító: Bf.20/2007/38)
Bf.I.150/2008/9. szám (határozati azonosító: Bf.150/2008/9)
Bf.I.60/2009/12. szám (határozati azonosító: Bf.60/2009/12)
Bf.I.159/2009/48. szám (határozati azonosító: Bf.159/2009/48)
Bf.I.40/2010/11. szám (határozati azonosító: Bf.40/2010/11)

Szegedi Ítéltábla:

Bf.II.524/2004. (határozati azonosító: nincs)
Bf.II.181/2007/4. szám (határozati azonosító: Bf.181/2007/4)
Bf.II.189/2008/7. szám (határozati azonosító: Bf.189/2008/7)
Bf.II.304/2008/14. (határozati azonosító: Bf.304/2008/14)
Bf.II.2/2008/16. szám (határozati azonosító: Bf.2/2008/16)
Bf.II.234/2009/9. szám (határozati azonosító: Bf.234/2009/9)
Bf.II.224/2009/11. szám (határozati azonosító: Bf.224/2009/11)
Bf.I.172/2009/16. szám (határozati azonosító: Bf.172/2009/16)
Bf.II.390/2009/17. szám (határozati azonosító: Bf.390/2009/17)
Bf.I.171/2010/4.szám (határozati azonosító: Bf.171/2010/4.)
Bf.I.375/2010/10.szám (határozati azonosító: Bf.375/2010/10)
Bf.I.17/2011/22. szám (határozati azonosító: Bf.17/2011/22)
Bf.II.182/2012/5. szám (határozati azonosító: Bf.182/2012/5)
Bf.II.308/2012/16. szám (határozati azonosító: Bf.308/2012/16)
Bf.II.270/2012/17. szám (határozati azonosító: Bf.270/2012/17)
Bhar.II.598/2013/4. szám (határozati azonosító: Bhar.598/2013/4)
Bhar.II.426/2013/5 szám (határozati azonosító: Bhar.426/2013/5)
Bf.II.484/2013/5. szám (határozati azonosító: Bf.484/2013/5)
B.4/2013/13. szám (határozati azonosító: B.4/2013/13)
Bf.III.595/2013/22. szám (határozati azonosító: Bf.595/2013/22)
Bf.III.107/2014/4. szám (határozati azonosító: Bf.107/2014/4)
Bf.I.235/2014/8. szám (határozati azonosító: Bf.235/2014/8)
Bf.II.534/2014/23 szám (határozati azonosító: Bf.534/2014/23.)

Legfelsőbb Bíróság

Bf. III. 2231/1996/5. szám

Bf.III.543/1996/7. szám

Bf.III/42/1997/4. szám

Bhar.II.1.064/2007/23. szám (határozati azonosító: Bhar.1.064/2007/23)

Bhar.I.777/2009/9.szám (határozati azonosító: Bhar.777/2009/9.)

Bhar.II.1.331/2010/7.szám (határozati azonosító: Bhar.1.331/2010/7)

Egyéb (AB hat.; Bkv)

11/1992. (III. 4.) AB határozat

209/B/2003. AB határozat

14/2004 (V.7.) AB határozat

17/2005. (IV.28.) AB határozat

III/2045-6/2012. AB határozat

8/2013. (III.1.) AB határozat

Legfelsőbb Bíróság 1/2007. BK véleménye

Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának döntései

Agnello vs. United States ügy - 269 U.S. 20 (1925)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/269/20/case.html> (letöltve: 2014. november 1.)

Arizona vs. Evans ügy - 514 U.S. 1 (1995)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/514/1/> (letöltve: 2013. július 1.)

Bivens vs. Six Unknow Named Agenst ügy - 403 U.S. 388 (1971)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/403/388/> (letöltve: 2013. július 1.)

Boyd vs. United States ügy - 116 U.S. 616 (1886)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/116/616/case.html> (letöltve: 2014. november 1.)

Breithaupt vs. Abram ügy - 352 U.S. 432 (1957)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/352/432/> (letöltve: 2013. június 25.)

Brown vs. Illinois ügy - 422 U.S. 590 (1975)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/422/590/case.html> (letöltve: 2014. november 1.)

Byars vs. United States ügy- 273 U.S. 28 (1927)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/273/28/> (letöltve: 2014. november 1.)

Cage vs. Louisiana ügy - 498 U.S. 39 (1990)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/498/39/> (letöltve: 2013. május 30.)

Davis vs. United States ügy - 564 U.S. (2011)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/512/452/case.html> (letöltve: 2014. november 1.)

Dunaway vs. New York ügy - 442 U.S. 200 (1979)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/442/200/case.html> (letöltve: 2014. november 1.)

Elkins vs. United States ügy - 364 U.S. 206 (1960)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/364/206/> (letöltve: 2013. július 1.)

Franks vs. Delaware ügy - 438 U. S. 154 (1978)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/438/154/> (letöltve: 2013. július 1.)

Giordenello vs. United States ügy - 357 U.S. 480 (1958)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/357/480/> (letöltve: 2013. június 25.)

Groh vs. Ramirez ügy - 540 U.S. 551 (2004)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/540/02-811/> (letöltve: 2013. július 1.)

Herring vs. United States ügy - 129 S. Ct. 695 (2009)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/555/07-513/> (letöltve: 2013. április 30.)

Hudson vs. Michigan ügy - 547 U.S. 586 (2006)

Forrás: <http://www.law.cornell.edu/supct/html/04-1360.ZS.html> (letöltve: 2013. április 30.)

Illinois vs. Gates ügy - 462 U.S. 213 (1983)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/462/213/> (letöltve: 2013. július 1.)

Illinois vs. Krull ügy - 480 U.S. 340 (1987)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/480/340/> (letöltve: 2013. július 1.)

I.N.S. vs. Lopez-Mendoza ügy - 468 U.S. 1032 (1984)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/468/1032/> (letöltve: 2013. augusztus 25.)

Irvine vs. California ügy - 347 U.S. 128 (1954)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/347/128/> (letöltve: 2013. július 1.)

James vs. Illinois ügy - 493 U.S. 307 (1990)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/493/307/> (letöltve: 2013. július 1.)

Kaupp vs. Texas ügy - 538 U.S. 626 (2003)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/538/626/> (letöltve: 2014. november 1.)

Lo-Ji Sales Inc. vs. New York ügy - 442 U.S. 319 (1979)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/442/319/> (letöltve: 2013. július 1.)

Lustig vs. United States ügy - 338 U.S. 74 (1949)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/338/74/> (letöltve: 2014. november 1.)

Mapp vs. Ohio ügy - 367 U.S. 643 (1961)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/367/643/> (letöltve: 2013. május 30.)

Murray vs. United States ügy - 487 U.S. 533 (1988)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/487/533/> (letöltve: 2014. november 1.)

Nardonne vs. United States ügy - 308 U.S. 338 (1939)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/308/338/case.html> (letöltve: 2014. november 1.)

Nix vs. Williams ügy - 467 U.S. 431 (1984)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/467/431/> (letöltve: 2014. november 1.)

One 1958 Plymouth Sedan vs. Pennsylvania ügy - 380 U.S. 693 (1965)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/380/693/> (letöltve: 2013. július 1.)

Pennsylvania Bd. of Probation and Parole vs. Scott ügy, 524 U.S. 357 (1998)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/524/357/> (letöltve: 2013. augusztus 25.)

Rochin vs. California ügy - 342 U.S. 165 (1952)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/342/165/> (letöltve: 2013. május 30.)

Silverthorne Lumber Co. vs. United States ügy, 251 U.S. 385 (1920)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/251/385/> (letöltve: 2013. május 30.)

United States vs. Calandra ügy - 414 U.S. 338 (1974)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/414/338/> (letöltve: 2013. május 30.)

United States vs. Ceccolini ügy - 435 U.S. 268 (1978)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/435/268/> (letöltve: 2014. november 1.)

United States vs. Havens ügy - 446 U.S. 620 (1980)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/446/620/> (letöltve: 2013. július 1.)

United States vs. Janis ügy - 428 U.S. 433 (1976)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/428/433/> (letöltve: 2013. július 1.)

United States vs. Leon ügy - 468 U.S. 897 (1984)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/468/897/> (letöltve: 2013. május 30.)

United States vs. McCrory ügy - 930 F.2d 63 (D.C. Cir. 1991)

Forrás: <https://bulk.resource.org/courts.gov/c/F2/930/930.F2d.63.89-3211.html>
(letöltve: 2013. április 30.)

Walder vs. United States ügy - 347 U.S. 62 (1954)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/347/62/> (letöltve: 2013. július 1.)

Warden vs. Hayden ügy - 387 U.S. 294 (1967)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/387/294/> (letöltve: 2014. november 1.)

Weeks vs. United States ügy - 232 U.S. 383 (1914)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/232/383/> (letöltve: 2013. május 30.)

Wilson vs. Arkansas ügy - 514 U.S. 927 (1995)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/514/927/> (letöltve: 2013. július 1.)

Wolf vs. Colorado ügy - 338 U.S. 25 (1949)

Forrás: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/338/25/> (letöltve: 2013. május 30.)

Wong Sun vs. United States ügyben - 371 U.S. 471 (1963)

Forrás: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/371/471/case.html> (letöltve: 2014. november 1.)

EJEB döntés(ek)

Martin and Others v. France, Judgment of 12 April, no. 30002/08.

Mellékletek

1. számú melléklet

Összefoglaló táblázat az anonim határozatok tárából 2006-2014-es időszakban megvizsgált 138 db (releváns: 109 db) jogesetről - Be. 78. § (4) bekezdésre hivatkozás

Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulatára hivatkozás		Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatára hivatkozás	Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatára hivatkozás
<i>Nem zárták ki a bizonyítékot</i> 6.B.130/2012/94. szám 6.B.843/2008/65. szám	<i>Kizárták a bizonyítékot</i> 2.Bf.705/2006/21. szám 2. Bf. 282/2007/10. szám	<i>A fordulat helyes használata</i>	<i>A fordulat helyes használata</i>
		3.Bf.217/2007/11. szám; Bf.I.156/2007/23. szám; 2.Bf.225/2008/10. szám; 1.Bf.50/2008/28. szám; 6.B.525/2008/131. szám; Bf.II.234/2009/9. szám; 12. B. 140/2009/27. szám; Bf.II.357/2009/28. szám; Bf.I.159/2009/48. szám; Bf.III.638/2009/43. szám; 4.Bf.184/2010/8. szám; 3.Bf.48/2012/16. szám	3.Bf.232/2008/7. szám; 3.Bf.31/2008/13. szám; Bf.II.478/2009/8. szám; 6.B.343/2009/104. szám; 31.B.1340/2011/72. szám; Bf.II.270/2012/17. szám; 3.Bf.245/2012/18. szám; B.129/2012/24. szám; B.4/2013/13. szám; B.4/2013/13. szám; 3.Bf.293/2013/19. szám
		<i>Fordulatra hivatkozás nélkül „csupán” a Be. 78. § (4) bekezdésére hivatkozás</i>	
		18. B. 462/2006/42.szám; 17.B.1053/2006/51. szám; Bf.II.181/2007/4. szám; Bf.III.380/2007/15. szám; Bhar.II.1.064/2007/23. szám; 6.B.377/2007/210. szám; Bf.III.157/2008/6. szám; Bf.II.189/2008/7. szám; 3.Bf.309/2008/8. szám; Bf.II.304/2008/14. szám; 3.Bf.66/2008/17. szám; 1.Bf.50/2008/28. szám; 7.B.II.171/2008/35. szám; 6.B.191/2008/45. szám; 6.B.843/2008/65. szám; 6.B.525/2008/131. szám; 8.B.289/2008/278. szám; Bf.163/2009/5 szám; 5.Bf.155/2009/7. szám; Bhar.I.777/2009/9.szám; 3.Bf.140/2009/10. szám; Bf.II.224/2009/11. szám; Bf.I.172/2009/16. szám; Bf.II.390/2009/17. szám; Bf.II.357/2009/28.szám; 6.B.467/2009/58. szám; 6.B.343/2009/104. szám; Bf.I.171/2010/4. szám; Bhar.II.1.331/2010/7.szám; 3.Bf.16/2010/10. szám; Bf.I.375/2010/10. szám; 6.B.763/2010/37. szám; B/259/2010/53. szám; 15.B.466/2010/63.szám; 4.B.1444/2010/71. szám; 6.B.205/2010/224. szám; 3.Bf.161/2011/4. szám; Bf.II.388/2011/10.szám; 6.B.587/2011/14. szám; Bf.I.17/2011/22. szám; Bf.II.385/2011/45. szám; 14.B.403/2011/52. szám; 5.B.603/2011/74. szám; 6.B.380/2011/125. szám; 7.Fk.107/2011. szám; 7.B.91/2012. szám; Bf.I.112/2012/4. szám; Bf. 805/2012/6. szám; 3.Bf.125/2012/10. szám; 13.B.206/2012/17. szám; 5.Bf.306/2012/19. szám; 1.Bf.267/2012/21.szám; 3.Bf.157/2012/29.sz.ám; Bf.III.468/2012/33. szám; 14.B.359/2012/48.szám; 2.Bf.359/2012/49. szám; 5.B.568/2012/83. szám; 6.B.130/2012/94. szám; Bf.I.324/2013/3. szám; Bhar.II.598/2013/4. szám; Bf.III.595/2013/22. szám; Bf.III.107/2014/4.szám; 5.Bf.390/2014/5. szám; Fkhar.83/2014/5. szám; Bf.II.138/2014/7.szám; Bf.I.235/2014/8. szám; Fkf.II.81/2014/9.szám; 5.Bf.59/2014/15. szám; 12.Bf.200/2014/19. szám	
		<i>Az adott fordulat nem megfelelő használata</i>	
		B.140/2007/82. szám; 18.B.10/2007/137. szám; 3.Bf.40/2008/12. szám; Bf.II.2/2008/16. szám; Bf.50/2008/54. szám; Bf.315/2009/18. szám; 6.B.683/2009/69. szám; 12.B.68/2009/328.szám; 7.B.90/2010/102. szám; Bf.III.81/2011/3. szám; 5.Bf.320/2011/31. szám; 22.B.721/2011/41. szám; 3.Bf.91/2012/10. szám	

Forrás: a szerző saját feldolgozása

2. számú melléklet

Összefoglaló táblázat az anonim határozatok tárából 2006-2014-es időszakban megvizsgált 138 db (releváns 100 db) jogesetről - Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatának alkalmazása

Az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmak				A kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak
Tanúvallomás	Terhelti vallomás	Szakvélemény	Egyéb	
<i>Be. 82. § (2) bekezdéshez kapcsolódó speciális tilalom</i> 21.B. 137/2006/459. szám B.267/2007/13. szám Bf.I.156/2007/23. szám B.140/2007/82. szám 18.B.10/2007/137. szám B.329/2007/297. szám 3.Bf.309/2008/8. szám BF.II.674/2008/9. szám 3.Bf.40/2008/12. szám Bf.II.527/2008/13. szám Bf.III.492/2008/14. szám Bf.II.2/2008/16. szám 3.B.9/2008/167.szám Bf.163/2009/5. szám Bf.III.411/2009/7. szám Bf.II.234/2009/9. szám Bf.II.224/2009/11. szám Bf.III.202/2010/7. szám Bf.I.375/2010/10. szám Bf.II.96/2010/12. szám 3.Bf.161/2011/4. szám 6.B.587/2011/14. szám 5.Bf.320/2011/31. szám 5.B.603/2011/74. szám 8.B.558/2011/197. szám Bf.I.112/2012/4. szám Bf.II.182/2012/5. szám Bf. 805/2012/6. szám 3.Bf.91/2012/10. szám Bf.I.324/2013/3. szám Bhar.II.598/2013/4. szám Bf.II.138/2014/7.szám 4.Bf.65/2014/9. szám 5.Bf.59/2014/15. szám 12.Bf.200/2014/19. szám	<i>Be. 117. § (2) bekezdéshez kapcsolódó speciális tilalom</i> Bf.II.181/2007/4. szám Bf.III.380/2007/15. szám 6.B.525/2008/131. szám Bf.315/2009/18. szám 6.B.343/2009/104. szám Bf.II.388/2011/10.szám Bf.II.344/2013/26. szám <i>Be. 168. §(1) bekezdés 3. mondatához kapcsolódó speciális tilalom</i> Bf.III.343/2007/3.szám 6.B.377/2007/210. szám Bf.III.250/2008/6.szám Bf.III.492/2008/14.szám Bf.II.412/2008/20.szám 6.B.191/2008/45. szám 5.Bf.66/2009/4. szám 6.B.467/2009/58. szám 6.B.683/2009/69. szám 6.B.343/2009/104. szám Bf.III.754/2010/3. szám Bf.III.75/2010/9. szám 6.B.763/2010/37. szám 7.B.90/2010/102. szám Bf.III.81/2011/3. szám Bf.I.17/2011/22. szám 8.B.635/2012/13. szám 6.B.130/2012/94. szám + Vádlott informális kihallgatásához: Bf.II.534/2014/23. szám	<i>Be. 103. § (5) bekezdéshez kapcsolódó speciális tilalom</i> 3.Bf.100/2007/30. szám Bf.I.20/2007/38. szám Bf.III.458/2007/42. szám Bf.I.150/2008/9. szám Bf.II.304/2008/14. szám Bf.I.60/2009/12. szám Bf.I.40/2010/11. szám 5.Bf.349/2012/19. szám <i>Be. 108. § (8) bekezdéshez kapcsolódó speciális tilalom</i> Bf.I.17/2011/22. szám 5.Bf.390/2014/5. szám	<i>Házkutatáshoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalom</i> Be. 149. § (8) bekezdéshez kapcsolódóan - Be. 149. § (4)-(5) bekezdésében meghatározott szabályok megsértésével lefolytatott házkutatáshoz kapcsolódóan 12.B.68/2009/328.szám 2.Bf.359/2012/49. szám <i>Lefoglaláshoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalom</i> <i>Be. 153. (2)-(3) bek.</i> 18. B. 462/2006/42. szám 7.B.II.171/2008/35. szám 5.B.568/2012/83. szám <i>TIGY, TASZ-hoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalom</i> 3.Bf.217/2007/11. szám Bf.I.156/2007/23. szám 2.Bf.225/2008/10. szám 1.Bf.50/2008/28. szám Bf.II.357/2009/28. szám Bf.I.159/2009/48. szám Egyéb: 6.B.525/2008/131. szám	3.Bf.48/2012/16. szám 12. B. 140/2009/27. szám

<p><i>Be. 84. §-hoz kapcsolódó speciális tilalom</i></p> <p>Bf.309/2008/8. szám Bf.I.159/2009/48. szám 4.B.1444/2010/71. szám 5.B.603/2011/74. szám 7.Bf.414/2012/8. szám</p> <p><i>Be. 168. § (1) bek. 3. mondatához kapcsolódó speciális tilalom</i></p> <p>B.140/2007/82. szám Bf.II.234/2009/9. szám 6.B.587/2011/14. szám 5.Bf.320/2011/31. szám 8.B.558/2011/197. szám Bf.I.112/2012/4. szám Bf.II.182/2012/5. szám 3.Bf.91/2012/10. szám Bf.I.324/2013/3. szám 4.Bf.65/2014/9. szám 12.Bf.200/2014/19. szám</p>			<p>Bhar.I.777/2009/9.szám Bf.II.22/2009/11. szám Bf.II.357/2009/ 28.szám Bf.III.638/2009/43. szám Bhar.II.1.331/2010/7.szám 4.Bf.184/2010/8. szám 3.Bf.16/2010/10. szám 15.B.466/2010/63. szám 6.B.205/2010/224. szám Bf.II.385/2011/45. szám 3.Bf.125/2012/10. szám Bf.III.468/2012/33. szám Bf.III.595/2013/22. szám Bf.I.235/2014/8. szám</p>	
--	--	--	--	--

Forrás: a szerző saját feldolgozása

3. számú melléklet

A tanú kihallgatásának menete

A tanú kihallgatásának menete	
Nem érdemi rész (általános kérdések feltevése)	Érdemi rész (a tényállásra vonatkozó kihallgatás)
<p>1. <i>személyi adatok felvétele:</i> „A kihallgatás kezdetén meg kell kérdezni a tanútól</p> <ul style="list-style-type: none"> - a nevét, - a születési idejét és helyét, - anyja nevét, - a lakóhelyének és tartózkodási helyének címét, - a foglalkozását, - a személyazonosító okmány számát” <p>[Be. 85. § (2) bek. 1. mondat 1. fordulat]. [Ehhez kapcsolódó, <i>eljárást gyorsító rendelkezés:</i> „Az eljárás azonos szakaszában a tanú újabb kihallgatásánál a személyi adatokat – ha azok nem változtak – nem szükséges rögzíteni.” Be. 88. § (1) bek.]</p> <p>2. <i>érdekeltség, illetve elfogultság vizsgálata:</i> „A kihallgatás kezdetén meg kell kérdezni a tanútól, hogy ... a terhelttel vagy a sértettel rokon viszonyban van-e, vagy hogy az ügyben más okból érdekelt vagy elfogult-e.” [Be. 85. § (2) bek. 1. mondat 2. fordulat]</p> <p>Az 1. és 2. pontban rögzített kérdésekre a tanú akkor is <i>köteles válaszolni</i>, ha egyébként a vallomástételt megtagadhatja. [Be. 85. § (2) bek. 2. mondat]</p> <p>3. <i>a vallomástétel akadályainak tisztázása:</i> tisztázni kell, hogy fennáll-e (akár a bűncselekmény elkövetésekor, akár a kihallgatáskor) valamelyik abszolút VAGY relatív vallomástételi akadály</p> <p>a) ha FENNÁLL valamelyik vallomástételi akadály:</p> <p>a1) ha <i>abszolút vallomástételi akadály áll fenn</i>: megszakad a kihallgatás menete („nem hallgatható ki tanúként”)</p> <p>a2) ha <i>relatív vallomástételi akadály áll fenn</i>: „a tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell”+ „A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni ... elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe” [Be. 82. § (2) bek.] [a jogellenesen megszerzett tanúvallomás kizárásának speciálklauzulája]</p> <p>b) ha NEM ÁLL FENN vallomástételi akadály: a tanú figyelmeztetése arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - köteles a legjobb tudomása, és lelkiismerete szerint az igazat vallani - a hamis tanúzás milyen büntetőjogi szankcióval fenyegetett. + „A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni ... elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe” - [Be. 85. § (3) bek.] [a jogellenesen megszerzett tanúvallomás kizárásának speciálklauzulája] 	<p>4 lehetséges mozzanata van:</p> <p>1. <i>a tanú összefüggő előadása</i> [Be. 88. § (1) bek. 1. mondat 2. fordulat]</p> <p>2. <i>a tanú a hozzá intézett kérdésekre válaszol</i> [Be. 88. § (1) bek. 1. mondat 1. fordulat]</p> <p>Az 1. és 2. vonatkozásában – a tanú védelmére vonatkozó szabályok figyelembevételével – tisztázni kell azt is, hogy a tanú az általa elmondottakról miként szerzett tudomást.</p> <p>2012. 01. 01-jétől: mind a nyomozási szakban [lásd Be. 181. § (2) bek.], mind a bírósági szakban [lásd Be. 293. § (3) bek.] „ha megállapítható, hogy a tanú a vallomásában a 82. § (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja, a tanút a 82. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározottak szerint ISMÉTELTEN figyelmeztetni kell ... a figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni.”</p> <p>3. <i>ha a tanú vallomása eltér a korábbi vallomásától: ennek okát tisztázni kell</i> [Be. 88. § (2) bek.]</p> <p>4. <i>ha a tanú vallomása más tanú vallomásával, vagy a terhelt vallomásával ellentétes: az ellentétet szembesítéssel lehet tisztázni</i> [Be. 124. § (1) bek.]</p>

Forrás: a szerző saját feldolgozása